

MINT A HALÁL

REGÉNY

8 - OCT. 2019

1811

IRTA

GUY DE MAUPASSANT

FRANZIAI BÓL FORDITOTTA

R. TRUX HUGÓNÉ

ELSŐ KÖTET

A DÉVA
NEMZETI CA
KÖNYVTÁ

15 JUN 1913

BUDAPEST

PALLAS IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

IV., KECSKEMÉNY-UTCZA 6.

BIBLIOTECA IN. PED.

PEDAGÓGIAI INTÉZETI KÖNYVTÁRSÁG

11/941

Egyedül jogosított magyar fordítás.

BUDAPEST, 1891. PALLAS RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMDÁJA.

I.

A tágas festőterem, a tetőzeten lévő nyíláson keresztül, felülről kapja a világítást. Nagy négyszögű nyílás ez, melyen keresztül látszik a végtelen távol azur kéksége és az ide-oda szálló madarak repdesése. De az ég világos fénye alig hatolt a komoly terembe: máris megtörik a szőnyegeken s az ajtófüggönyökön elhalványul, és alig világítja meg a sötét zugokat, melyekből csak az arany-keretek tüzes fénye lép előtérbe.

Ugy látszik a nyugalom ütött tanyát a művészet emez otthonában, a hol előbb az emberi szellem dolgozott. E falak közt, a hol a képzelet lakozik, forrong és kimerül a harez hevében: most minden fáradt, lecsillapult, megpihent. Az élet e tanyáján látszólag minden kihalt, minden nyugszik, mintha a butorok, a szőnyegek, a vászonra vetett bevégzetlen alakok és az egész benső helyiség együtt

fáradtak volna mesterükkel, vele szenvednének és részt vennének a naponkint meg-megújuló harcban. A festékek, a terpentín és a dohány sajátságos lankasztó illata belefészkelte magát a kárpitokba és butorokba, de a siri csendet semmi sem zavarja meg az ereszt alatt repdeső fecskék éles csiripelésén és a Párisban megszokott folytonos tompa kocsimorajon kívül, mely utóbbi azonban már alig hallható ide. Semmi sem mozog e teremben, mint az időnkint felfelé hatoló kis kék füstfelhők, melyeket a kereveten elnyújtózkodó Bertin Olivier ereget szivarkájából a mennyezet felé.

Tekintete a távol égboltozaton mereng és tárgyat keres egy új képhez. Mit fessen? Még maga sem tudja.

Bertin nem tartozott azok közé a művészek közé, a kik erős elhatározással és önbizalommal dicsekszenek, hanem kételkedő volt és határozatlan ihletése a művészet majd eme, majd amaz ága közt ingadozott. Gazdag és előkelő volt, sok kitüntetésben részesült, és jöllehet életének delén tul volt: még sem tudta, milyen eszményt követett. Mint a tradíciók védője és művelője pályázott a római nagy díjért; sok egyéb közt teremtett nagy történelmi jeleneteket; azután hódolva a divatnak, festett élő, nevezetes nagy embereket. De mint eszes és rajongó férfiut, a ki szívosan dolgozott váltakozó álmképein, elragadta művészete, melyet alaposan ismert, és finom izlésénél és fortélyos.

nagy lehetőségénél fogva a festészet minden ágában remek műveket alkotott. Talán az a mohó elragadtatás, melylyel előkelő, kifogástalan és szabatos műveit a társaság fogadta, befolyásolta természetét és megakadályozta, hogy azzá legyen, a mivé rendes viszonyok közt válhatott volna. Első fellépésének diadalá után, mindig tetszeni akart: s ez a vágy — tudtán kívül — befolyásolta elhatározását és módosította meggyőződését. Ez a tetszvágy egyébiránt minden alakban jelentkezett nála és sokban előmozdította dicsőségét.

Kellemes modora, életszokásai, a gondosság, a melylyel saját személyét ápolta, ügyességének és erejének régi híre mit mint kardforgató és lovar szerzett magának, nem kevésbé emelték növekvő hírnevét. Cleopatraja után, melylyel legelőször tünt fel, Páris hirtelen felkapta őt, ünnepelte és egyikévé tette ama hírneves művészeknek, kikkel a boulognei erdőben találkozunk, a kiért rajong az előkelő világ, vetélkednek a szalonok, és a kit az Institut tárt karokkal fogad.

Igy kísérte, kényeztette és czirógatta őt a szerencse egész az aggkor küszöbéig.

Nos tehát, a szép tavaszi nap befolyása alatt, melynek hatása külsőleg is nyilvánult, költői tárgyat keresett. Azonban dejeunerjétől és szivarától kissé elzsibbasztva, inkább csak álmodozott; tekintete a légürben tévedezett és maga elé varázsolta a gyorsan eltűnedező képeket: bájos női alakokat a ligetben,

vagy valamelyik utca járdáján, szerelmes párokat a víz partján és mindenféle egyéb kellemes ábrándot, melyek gondolatainak jól estek. Révedező szeme előtt váltakozó színpompás képek jelentek meg az égen, és a légürt röptükkel átszelő fecskék, azokat mintegy kitörülni iparkodtak.

Semmit sem talált! Minden egyes alak hasonlított valamihez, a milyent már festett egyszer; minden megjelenő női alak leánya vagy testvére volt annak, a melyet művészi szeszélye már alkotott és a még eddig kétséges aggodalom, a mely egy év óta erőt vett rajta, hogy L. i. kifogyott az eszméből és kimerítette ihlettségét, mindinkább erősödött műveinek eme szemléje közben és kép'elenné tette őt újakat alkotni, ösmeretlenséket felfedezni.

Hanyagul felkelt, hogy felrelett régi vázlatai közt keresgéljen: nem talál-e valamit, a mi új eszmét ébreszthetne benne.

Bodor füstöket bocsátva szivarjából, neki kezdett lapozgatni a vázlatok és rajzok közt, melyeket egy ódon szekrényben tartott elzárva.

De csakhamar megelégette meddő kutatásait, félre dobta szivarját, egy népszerű dallamot kezdett füttyülni, azután lehajolt és egy szék alól két sulyos tornagolyót húzott elő, a másik kézzel pedig félrefolta a függönyt a tükörről, melyet az állás helyeségének megbírálására és a távlat megvizsgálására használt, megállt előtte és belemélyedt önmaga szemlélésbe.

A műtermekben előbb híres volt testi erejéről, a társaságban pedig szépségét csodálták; most érezni kezdte az előhaladt kor nyomait. Magas, széles vállú, tágas mellű volt azelőtt; potrohos lett most mint egy serföző, jóllehet naponkint vivott és szorgalmasan lovagolt. Feje érdekes volt még mindig, de mégis különbözött a régitől. Rövid, sűrű haja megöszült és élénkebbé tévé a szürke szemöldökkel árnyékolt fekete szemeit. Erős, katonás bajusza majdnem barna maradt és alakjának bizonyos büszke és erélyes magatartást kölcsönzött.

A tükör előtt állva, összerakta sarkát, kiegyenesítette testét és a kezeiben tartott vasgolyókkal mindenféle szabályos mozdulatot tett s e közben megelégedett tekintettel szemlélte karjainak izmait s hatalmas erejét. De hirtelen a tükörben, a melyben az egész műtermet láthatta, észrevette, hogy az ajtófüggöny megmozdult és egy női fej bukkant elő; és pedig csak is egy női fej, a mely reá nézett. Most egy hang szólalt meg mögötte.

— Itthon van?

— Itthon, felelé hátra fordulva. Aztán tornászkerít a szönyegre dobva, kissé erőltetett könnyedséggel az ajtó felé szaladt, melyen egy világos ruhába öltözött nő lépett be.

Kezel szoritottak s a nő kérdé:

— Tornászott?

— Igen, a pávát utánoztam. De ez igazán meglepetés.

A nő nevetett és folytató:

— A kapus fülkéje üres volt; tudtam, hogy ön ilyenkor egyedül szokott lenni; azért bejöttem a nélkül, hogy előbb bejelentettem volna magamat.

A férfi reánézett.

— Terringettét! Milyen szép ma. Mennyi csin!

— A bizony, új ruhám van. Szépnek találja?

— Gyönyörű, nagyon izléses. Az már igaz, hogy az emberek ma napság értenek a színekhez.

Ezzel köröskörül megnézte, megtapintotta a szövetet, ujjja hegyével rendbe szedte a ránczokat, mint egy szakértő szabó, a ki egész életén át csak azzal foglalkozik, hogy olloval a kezében a változó divatot alkossa és a bársony és selyem pánczélók vagy csipkék alá rejtett női bájoknak kecsességét emelje és érvényre juttassa.

— Nagyon sikerült. Nagyon jól áll önnek, mondá végezvén vizsgálódásait.

A nő örült e bámulatnak s jól esett, hogy szépnek találja s tetszését megnyerte.

A nő nem volt egészen fiatal, de még mindig szép; nem nagyon magas, kissé kövér, de olyan, üde színű, mely a negyven éves bőrnek is frissességet kölcsönöz; hasonlított a rózsához, a mely sohasem nyilik ki teljesen, míg végre túlviritva egy óra alatt lehull.

Szöke haja alatt megőrizte vidor és fiatal kecsességét a párisi nőknek, kik soha meg nem vénülnek, bámulatos életerőt és az ellentállás kime-

rithetlen készletét rejtik magukban és husz éven keresztül egyformák, megronthatlanok és diadal-maskodók maradnak; mert mindenekelőtt testüket gondozzák és egészségöket ápolják.

— Nos, nem kapok csókot? suttogá a hölgy felemelve fátyolát.

— Szivaroztam, felelé a férfi.

— Pfu! viszonzá a nő; azután ajkait csókra nyújtotta s mondá: elég rossz.

És ajkaik találkoztak.

A férfi elvette tőle a napernyőt és mint a ki ilyen bizalmas szolgálatoknak gyakorlatában van, lesegítette róla a tavaszi kabátkát. A hölgy végre leült a pamlagra s a férfi érdeklődéssel kérdé:

— Férje jól érzi magát?

— Nagyon jól, tán ép e pillanatban beszédet tart a képviselőházban.

— Ah! Miről beszél?

— Kétségkívül mint rendesen a réparól vagy a repceolajról.

A hölgy férje, gróf Guilleroy, az eurei kerület képviselője, különösen mezőgazdasági kérdésekkel foglalkozott.

A grófnő a terem egyik sarkában egy vázlatot pillantott meg, a melyet még nem ismert, azért felkelt, keresztülment a műtermen és kérdé:

— Mi ez?

— Egy pastel, melyet most kezdtem el; Pontéve herczegnő arczképe.

— Tudja-e, mondá a grófnő komolyan, hogy ha ön újra női arczképeket kezd festeni, én bezárom műtermét. Nagyon jól tudom, hová vezet az eféle munka.

— Oh! felelé Bertin, az ember nem festi kétszer Any arczképét.

-- Remélem is!

A grófnő műértőleg vette vizsgálat alá a képet; majd hátrább, majd közelebb jött, kezével napellenzöt csinált és kereste a helyet, a honnan a képet legjobb világításban láthassa, azután megelégedését nyilvánítá.

— Nagyon jó. A pastel pompásan sikerült.

— Úgy találja, monnója Bertin hizelegve.

— Igen, ez finom művészet, a mihez sok értelem kell. Ehhez nem elég esupán mázolni tudni.

A grófnő 12 év óta hangsúlyozta hajlamát a jeles művészet iránt. Harczolt amaz irány ellen, mely a festőket az egyszerű realizmushoz vezeti és a nagyvilági előkelőség megfontolásával gyengéden serkentette barátját a kissé mesterkéltné idealizmusra.

— Milyen az a hercegnő? kérdé.

A festőnek ezerféle részletet kellett elmondania, azokat az apró részleteket, a melyek a nők finom és féltékeny kíváncsiságát kielégítik, kezdve a toiletten és végezve a szellemi tehetségen.

— Kaczárkodik önnel? kérdé azután hirtelen.

Bertin nevetett és biztosította, hogy nem.

Azután két kezét a festő vállaira tévé s egyenesen a szeme közé nézett. A kérdés heve megrezeg-

teté a látakat, melyeket a feketébe átmenő kék iris vett körül,

— Igazán, nem kaczer? sutlogá újra.

— Igazán nem.

— Különben nyugodt vagyok. Most már nem fog másokat szeretni, csak engem. Vége, vége, másokra nézve. Elkésett már, szegény barátom.

A festőn bizonyos fájdalmas borzongás futott végig, a mely az érett férfiak szívét érinti, ha valaki korukat említi; azután mormolá:

— Nekem se tegnap, sem ma, sem holnap nem volt és nem lesz senkim, mint maga Any.

A grófnő karonfogta őt és visszatérve a pamlaghoz, maga mellé ültette.

— Mire gondolt az imént? kérdé.

— Egy képhez való tárgyat keresek.

— Mifélet?

— Nem tudom, azért keresek.

— Mit csinált az utolsó napokban.

A festőnek el kellett beszélnie, kik voltak nála látogatóban, hol ebédelt, hol volt estélyen, miről társalogtak, miről pletykáztak. Különben mind a ketten érdeklődtek ezek iránt a nagyvilági haszon- talanságok iránt.

Az apró cselszövények, vetélykedések, az ismert, vagy sejtett szerelmi kalandok egyaránt érdekelték mindkettőjüket. Ezerszer és ezerszer elmondták íté- letüket és véleményüket ugyanazokról a személyek- ről és ugyanazokról az eseményekről; szóval egész

lelkükkel belemélyedtek abba a zavaros és háborgó folyamba, a mit párisi életnek szokás nevezni. Ösmertek mindenkit a nagy világban. A férfi, mint művész előtt, minden ajtó tárva volt; a grófnő, a konzervatív képviselő neje, az előkelő társasághoz tartozott. Így mind a ketten jártasak voltak a francia finom társalgásban, mely burkolt csipősségével, semmit mondó szellemességével és előkelő köznapiasságával különös hirnevet szerez azok előtt, a kik rágalmozó csevegéshez hozzászoktak.

— Mikor jön hozzánk ebédre? kérdé hirtelen a grófnő.

— A mikor paráncsolja, mondja meg a napot.

— Pénteken. Nálunk lesznek Mortemain herczegnő, Corbellék és Musadien, hogy megünnepeljük leánykám visszatértét, a ki az nap este érkezik. De ne szóljon róla senkinek. Ez titok.

— Oh! hogy ne, elfogadom. Végtelenül örvendek, hogy viszontláthatom Annettet. Három év óta nem láttam.

— Az igaz! Három év óta.

Anette, a ki eleintén szüleinél Párisban nevelkedett, utolsó és szenvedélyesen szeretett kedvence volt nagyanyjának, a ki mint félig vak, egész esztendőn át vejének, a l'Eure departementban fekvő Roncières nevű kastélyában lakott. Az öregasszony eleintén hébe-korban, később gyakrabban és gyakrabban tartotta magánál a gyermeket; utóbb pedig a midőn Guilleroyék úgy is csaknem fél életüket

ezen a birtokon tölték, a hol őket mindenféle gazdasági és választási érdekek visszatarták, magukkal sem vitték többé Párisba kis leányukat, a ki jobban is szerette a szabad, nyugtalan falusi életet, mint a városi zárdabeli elzárkozottságot.

Három év óta egyszer sem volt a városban; mert a grófné helyesebbnek vélte őt egészen távol tartani, nehogy előbb ébreszsen fel benne kedvet a nagyvilági élethez, a míg el nem érkezett az idő, a mikor őt, mint nagy lányt, bemutathatja. A grófné két kitünő nevelőnőt tartott mellette és maga is megsokszorosította látogatásait anyjánál és leányánál. Anette jelenléte különben életszükséggé vált az öreg asszonyra nézve.

Annak előtte Bertin Olivier minden évben hatnyolcz hetet töltött Roncéfresben; az utóbbi három évben azonban a reumatizmus annyira erőt vett rajta, hogy kényszerűl tavoli fürdőkbe utazni; a mi annyira felköltötte benne a vágyat Páris után, hogy ismét visszatérve, képtelen volt azt még egyszer elhagyni.

A fiatal lánynak tulajdonképen csak tavaszkor kellett volna haza jönnie, de atyja hirtelen elhatározta, hogy férjhez adja; azért kellett tehát előbb visszajönnie, hogy mielőbb találkozzék Ferandal marquisval, a ki völegényül volt kiszemelve. Ezt a tervet különben egészen titokban tartották és csak is Bertin Olivier volt az egyedüli, a kivel azt a grófnő bizalmasan közölte.

— Tehát férje el van tökélve reá? kérdé ennek folytán a festő.

— Igen, azt hiszem, nagyon szerencsés gondolat. Azután másról kezdtek beszélni.

Visszatértek a festészetre és a grófnő minden áron reá akarta beszélni barátját, hogy egy Krisztust fessen; Bertin ellenkezett, okul adva, hogy már elég van ebből a világon. Az asszony azonban makacsul ragaszkodott ajánlatához, tartotta magát és végre türelmetlen lett. •

— Oh! ha tudnék festeni, megmutatnám önnek, milyen az én eszmém: egészen új, nagyon merész. A megváltót levennék a keresztfáról és az az ember, a ki leoldotta kezét, festét elejtené, és ez a körülálló tömeg közé esnék, a nép pedig felemelné karjait, hogy őt felfogja és fentartsa. Megértett engem?

A festő megértette, sőt eredetinek találta a grófnő felfogását; de mostani hangulata a divatnak hódolt és a mint ránézett a pamlagon heverő barátnőjére és megpillantotta a finom czipőbe és átlátszó selyem harisnyába bujtatott lábakat, egész hévvel felkiáltá:

— Lássá, lássa, megvan, a mit festeni kellene, ez az élet: a ruha aljában egy női láb. Ebbe mindent bele lehet helyezni, valóságot, vágyat, poézist. Semmi sem kecsesebb, szebb, mint egy női láb és mennyi a titokzatos körülötte, a ruhaszövet alatt elrejtett lábszár!

Bertin török módra leült a földre, megragadta a czipőt és lehuzta. A láb kibujva a bőr tokból, moz-

gott, mint egy kis nyugtalan állatka, a mely a felett való meglepetésében, hogy megszabadult, azt sem tudja, hová legyen.

Bertin ismétlé:

— Milyen finom, előkelő és testes, sokkal teste-
sebb, mint a kéz. Any mutassa a kezét!

A grófnőnek egészen a könyökig érő hosszú kez-
tyüje volt, a melyet a szélénél megfogott és mint
kigyóról a bőrt, gyorsan lehuzta. Az így hirtelen
meztelenné vált fehér, kövér, gömbölyü kar, me-
részt gondolatokat ébreszthetett.

Azután csuklóban meghajlítva kezét, oda nyuj-
totta. Fehér ujjain gyűrűk ragyogtak és a hegyesre
vágott rózsás körmök a kecses kis női kacsából
kinőtt szerelmes karmoknak látszottak.

Bertin Olivier gyengéden czirögatta és bámulta.
Minden egyes ujját, mint egy kis husos játékszert
megmozgatott és mondta:

— Milyen furcsa! Milyen kedves, okos és ügyes
kis tag, a mely mindent csinál, a mit az ember
akar: könyvet ír, csipkét híméz, házakat, gulákat
épít, gőzmozdonyokat alkot, süteményeket készít,
vagy ölelget, a mi különben a legjobb foglalkozása. . .

A gyűrűket egyenkint leszedé: és a mint a jegy-
gyűrűre került a sor, mosolyogva mormolá:

— A törvény. Tisztelegjünk neki!

— Ostoba! mondá a grófnő kissé megsértődve.

Bertin mindig kissé gunyoros volt; gondolko-
zásmódjában megvolt az a francia sajátság, a

mely a legkomolyabb érzelmekbe is a guny egy nemét vegyíti. Gyakran akaratlanul megszeméltette barátnőjét, mert nem tudta felfogni a nők aprólékos finom érzelmeit és megkülönböztetni a határt, a meddig a férfi szabadalmi terjednek. A grófnő főleg akkor haragudott, a mikor barátja túlbizalmas módon, egy nemével a nagyzásnak beszélt hosszas viszonyukról, a melyet azonban mindig a tizenkilencedik század legszebb szerelmének szokott nevezni. Kis idő múlva kérdé a grófnő:

— Elkísér majd bennünket a műtárlalba; engem és Anettet?

— Minden bizonynyal.

Azután tudakozódott a grófnő a két hét múlva megnyitandó Salon legjobb képei felől és hirtelen, mintha eszébe jutott volna valamely elmulasztott teendője, mondá:

— Hamar, adja ide a czipőmet! mennem kell.

Bertin ábrándosan játszott és forgatta kezei közt a könnyű alkotmányt.

Lehajlott, megcsókolta a lábat, mely mintegy lebegni látszott a ruha és a szőnyeg közt, azután ráadta a czipőt. A grófnő erre felkelt, az asztalhoz ment, a melyen egy kiszáradt tentatartó mellett papirok, felbontott régi és újabban kapott levelek heverték. Kíváncsi szemmel nézegette, a papirok közt kotorászott, a felsőket felemelte, hogy az alul levőket is láthassa.

Bertin utána ment, mondván:

— Még nagyobb rendetlenséget akar csinálni?
A grófné nem felelt, hanem kérde:

— Ki az az ur, a ki meg akarja venni a «Füüd-
nöket?»

— Egy amerikai, kit nem ösmerek.

— Megegyeztek az «Utezai énekesnö» árára
nézve?

— Igen. Tíz ezerben.

— Jól tette. Nagyon kedves az a kép, de nem
különös. Isten önnel édesem!

Ekkor oda nyújtotta arcát Bertinnek, a ki azt
nyugodtan megcsókolta, azután halk hangon mondá
a grófnő:

— Pénteken nyolcz órakor. Ne kísérjen ki, tudja
ezt nem szeretem. Isten jönnel!

Ezzel eltűnt az ajtófüggöny mögött.

A mint eltávozott, Bertin szivarkára gyújtott és
lassu léptekkel sétált fel és le a müteremben. E
viszornak egész multja feltárult lelki szemei előtt.
Eszébe jutottak egyes rég eltűnt részletek: azok
fonalán emlékezetébe visszaidézett másokat és
egész gyönyörüségét találta az emlékek eme hajhá-
szatában.

Ép abban az időben, a mikor Bertin csillaga
feltűnt a párisi művészvilág egén, a festők kezd-
ték a közönség kegyeit meghódítani és egész vá-
rosnegyedeket teleépítettek szebbnél-szebb palotákkal,
a miket csak néhány esetvonással szereztek meg
maguknak.

Bertin 1864-ben tért vissza Rómából és pár évig neu tudott sikert aratni és hirnévre vergődni; 1868-ban azonban kiállítá Cleopatráját s pár nap alatt mind a kritika, mind a közönség tenyerén kezdte hordozni.

A háboru után 1872-ben, a midőn Regnault Henri halála a dicsőség különös piedesztáljára helyezé pályatársait, Bertin a merész kivitelü «Jocasté-jával» a vakmerők közé sorakozott, habár szellemes, eredeti kivitele még az akademikusok tetszését is megnyerte. 1873-ban Afrikából visszatérve, az «algiri zsidónő» nevezetü festménye nemcsak az első érmet szerezte még számára, hanem versenyen kívül helyezte őt a többi között, a Salia hercegnőnek 1874-ben festett arczképe pedig a jelenkor legelső arczképfestőjévé tette őt az előkelő világ előtt.

E naptól kezdve a párisiak kedvencz festője és a párisi nő kecsességének, magatartásának, természetének legügyesebb és legtermészetesebb magyarázója volt. Pár hónap alatt Páris összes divathölgyei versenyeztek a kegy után, hogy magukat általa lefestethessék. Nagyon rátartónak mutatta magát és nagy összegeket fizettetett magának.

Divatban lévén, tehát ő is, mint más világfi, látogatta az előkelő társaságokat s így egy napon Mortemain hercegnőnél egy gyászban levő fiatal asszonyt pillantott meg, a ki ép abban a pillanatban távozott, a mikor ő érkezett. E találkozás, mint egy szép látomány, megbüvölte.

Kérdezősködött a neve után és megtudta, hogy a nő Guilleroy grófnő, neje egy normandi előkelő nagybirtokosnak és képviselőnek, hogy apósát gyászolja s igen szellemes, ünnepeelt és keresett urnő.

S e látomány varázsának hatása alatt, mely művészszemét lebilincselve tartá, felkiáltá :

— Ah! ime egy nő, kinek arczképét szivesen festeném

E megjegyzése másnap fülébe jött a grófnőnek és a festő még az nap este egy finom illatu, szabályos, szép vonásokkal írt levélkét kapott a következő tartalommal :

«Uram! Mortemain hercegnő ép most távozik tőlem és arról biztosít, hogy ön hajlandó volna szegény arczomat mesterműve által megörökíteni. Szivesen biznám önre, ha biztos lennék abban, hogy nem mondott csak üres szavakat, és hogy bennem olyas valamit lát, a mit érdemesnek tart arra, hogy ön megörökítse és eszményesítse.

Fogadja uram kiváló tiszteletemet.

Guilleroy Anna.»

Bertin válaszában megkérdezte, mikor teheti tiszteletét a grófnőnél, mire ez a legközelebbi hétfőre meghitta magához dejeunerre.

A mondott napon a festő megjelent a Malesherbes boulevard egyik nagy és pazar fényű modern házának első emeletén, áthaladt a kék selyemmel

kárpitozott fehér és arany faragványokkal keretezett tágas szalonon, azután bevezették őt egy mult századbeli butorzattal ellátott boudoirszerű szobába, melynek Watteau-féle lágy színezetű és bájos mintázatu kárpitjait ugy látszott, szerelemről ábrándozó munkások rajzolták és készítették.

Bertin ép leült, a mikor a grófnő belépett. Ez oly könnyedén haladt át a melléktermen, hogy a festő nem vette észre lépteit és látása meglepte. A grófnő bizalmasan kezét nyújtott s mondá :

— Tehát igaz, hogy arcképemet akarja festeni ?

— Nagyon boldog lennék, asszonyom.

A grófnőt fekete egyszerű ruhája nagyon karcsuvá és fiatallá tette, de egyszerűs mind olyan komoly kifejezést kölcsönzött külsejének, a mely meghazudtolá a szöke hajjal fedett mosolygó szép fejet. A gróf is bejött, kezénél vezetve egy hat éves kis leányt.

— Férjem, mutatá be a grófnő.

Ez egy alacsony természetű, bajusztalan, ránczos képű, borotvált állu uri ember volt.

Hátrafésült hosszú haja, ildomos magatartása és a szája körül lévő két nagy ráncz, a melyek az arctól lefelé az állig huzódtak s olyanok tulajdonsága, a kik sokat beszélnek a nyilvánosság előtt, papra vagy színészre emlékeztettek.

Áradozó szöböséggel, mely a szónokot elárulá, megköszönte a festő szívességét. Már régóta szeretete volna nejét lefestetni s természetesen erre

csak Bertin Olivier urat óhajtotta volna megkérni, ha nem tartott volna tagadó választól; mert jól tudja, mennyire zaklatva van a megrendelésektől.

Végre sok udvarias szóváltás után megállapodtak abban, hogy a gróf másnap elkiséri nejét a műterembe. Tanakodtak ugyan eleintén; nem volna-e tanácsos várni, míg a grófnő a jelenleg viselt mély gyászt leteszi, de a festő kijelentette, hogy nagyon szeretné megörökíteni a reá gyakorolt első benyomást és azt a feltűnő ellentétet, a mely az aranyos hajtól megvilágított élelnek finom arcz és a ruházat komor sötétsége közt létezik.

Másnap eljött tehát a grófnő férjével, a következő napokon pedig kis leányával, a kit egy képes könyvekkel megrakott asztal mellé ültettek.

Bertin Olivier szokása szerint, nagyon tartózkodónak mutatta magát. Az előkető nagyvilági hölgyek kissé fészélyezték, mert nem ismerte őket. Együgyűeknek, kétszinűeknek, álszenteskedőknek, veszedelmeseknek, haszontalan semmittevőknek és büszkéknék tartotta. Hála művészi hírnevének, mulattató szellemességének, elegáns athléta alakjának és erélyes barna arczának, a félvilági hölgyek közt számos kalandja volt. Jobban szerette ezeket és jobban kedvelte a velök való fesztelen modort és szabadabb társalgást, a mit a műtermek és szinfalak közt tett gyakori látogatásai következtében megszokott. Az előkelő társaságba a dicsőség ked-

véért járt, nem pedig vonzalomból. Az ezek közt való tartózkodás hízelt hiuságának, mert dicsőítették őt és megrendeléseket tettek. Az előkelő hölgyek közt járt-kelt és bókákat szórt a nélkül, hogy egyikének is udvarolt volna. Mem mert jelenlétükben merész érczet és kétértelmű mondásokat kockáztatni, rátartóknak képzelte őket és velük szemben feszes előkelő modort erőszakolt magára. Valahányszor megjelent műtermében egyike vagy másika eme hölgyeknek, a leereszkedő modor daczára, a melyvel kedvében akartak járni, érezte a rangkülönbséget, a mely lehetetlenné teszi, hogy a művész és az előkelő úri-nő egymáshoz simuljanak. A mosoly és bámulat mögött, a mi különben a nőknél mindig kissé mészkerült, sejtette azt az el nem titkolható tartózkodást, mely sajátsága annak, a ki magát magasabb származásúnak tartja. E tudat a festőnél is kis rátartósságot szült; magaviselete előkelő, szinte gögös volt és férfias büszkesége elárulta, hogy eszénél, szelleménél fogva ép olyan állásúnak tartja magát, mint azok születésüknél fogva. Bizonyos csodálattal mondák róla: hogy «Kiváló művelt ember!» E csodálat hízelt hiuságának, de egyszersmind bántotta, mert rámutatott a határookra.

A festőnek eme szándékos és ünnepeles komolysága feszélyezte Guilleroy grófnőt, és nem talált tárgyat, a miről e szellemes hirben álló hideg emberrel társalogjon.

A grófnő, mintán elhelyezte kis leányát, leült egy karosszékre, a megkezdett festmény elé, és iparkodott arcának a festő utasítása szerint kifejezést adni.

A negyedik ülés közepe felé, a festő hirtelen félbeszakította munkáját és kérde:

— Mi mulattatja önt legjobban az életben?

A grófnő zavarba jött.

— Én bizony nem tudom! Miért kérdi?

— Szeretném, ha ezek a szemek örömteljes, vidám gondolatokat fejeznének ki, a mit eddig nem láttam.

— Nos, akkor beszélgessek velem; mert szeretek sokat csevegni.

— Tud ön vidám lenni?

— Nagyon is.

— Akkor csevegjünk, asszonyom.

E szöveget «csevegjünk asszonyom», nagyon komoly hangon mondta; azután újra nekilátott a festésnek, és e közben többtéléről kezdett beszélni, keresve azt a tárgyat, melynél szellemük rokonszenvesen találkozhatnék. Előbb kölcsönösen elmondták észleleteiket ismerőseikről, azután beszéltek önmagukról, a mi rendszeren a legkellemesebb és legvonzóbb társalgás.

Midőn másnap újra találkoztak; kényelmesebben érezték magukat, és miután Bertin látta, hogy tetszik és mulatságot szerez vele; művész életéből beszélt el részleteket és szabad röptőt engedtemlékeinek szellemes ecsetelésében.

A grófnő szokva volt a szalon-tudósok szellemességére, azért meglepte ez a kissé hóbortos lelkesedés, a mely nyíltan és gunyorosan beszélt mindenről; de azért rögtön ő is ugyanabban a hangban, finom és merész eleganciával folytató a társalgást.

A grófnő vidám kedélyével, nyíltságával és egyszerűségével nyolcz nap alatt legyőzte és elragadta a festőt. Bertin teljesen elfelejtette az előkelő hölgyek iránt táplált előítéletét és szívesen bizonyította volna, hogy csak ezeknél lehet varázst és kedélyeséget találni. Festés alatt majd megállt a vászon előtt, majd előre, majd hátra hajolt, mint olyan ember, a ki küzd, s e közben áradatként peregtek ajkairól bizalmas gondolatjai, mintha már régóta ismerné az előtte ülő szép szőke gyászos asszonyt, a ki nevetve hallgatta s oly vidáman és élénken felelgetett, hogy minduntalan felkelt ülőhelyzetéből.

A festő olykor messzebbre távozott tőle, behunyta egyik szemét, előrehajolt, hogy jól felfoghassa modelljének egész valóját, máskor ismét egészen közel állt hozzá, hogy arcának minden árnyalatát, annak legfutóbb kifejezéseit is megjegyyezze, valamint hogy megragadja és visszaadhassa azt, a mi egy női arcban több, mint a külszin, a kifolyása az eszményi szépségnek és visszatükrözése annak a valaminek, a mit az ember felfogni nem tud, annak a sajátságos, majd vonzó, majd visszataszító tulajdonságnak, a mely lehetővé teszi, hogy ugyanazt

a nőt egyik férfi örülten szereti, a másik pedig nem.

Egy délután, a kis leány nagy komolyan odaállt a vászon elé és kérde:

— Mondd csak, a mama ez ?

Bertin hizelegve eme naiv elismerés által, melyben művének hasonlatossága részesült, karjaiba fogta a kis lányt és megcsókolta.

Egy másik napon a kis lány nagyon hallgatag volt, egyszerre azonban megszólalt és szomorú halk hangon mondá:

— Mama, unatkozom.

A festőt annyira meghatotta ez az első panasz, hogy másnap egész játékboldot hozatott a műterembe.

A kis Annette meg volt lepelve, meg volt elégedve; okosan és nagy gonddal mindig rendbeszedte a játékokat, hogy a következő perczen egyikét a másik után előszedhesse. Ez ajándék óta szerette a festőt, úgy a mint a gyermekek szeretni szoktak, avval az ösztönszerű és hizelgő vonzalommal, a mely őket oly kedvessé és vonzóvá teszi.

Guilleroy grófnő örömet ült a festőnek. Ezen a télen nem volt szórakozása, mert a gyász miatt le kellett mondani a társaságról. Ezért testtel-lélekkel a műteremnek élt.

Leánya volt egy igen gazdag és vendégszerető párisi kereskedőnek, a ki évek előtt meghalt, és egy

folyton beteg asszonynak, a ki az esztendő felét az ágyban töltötte. Ez okból a leány már egész fiatal korában, tökéletes háziasszony volt. Tudta a vendégeket fogadni, mosolyogni, csevegni; tudta megkülönböztetni az embereket és megválogatni, mit mondjon az egyiknek, s mit a másiknak; szóval tapintatos, éleslátású és gyengéd volt. A midőn Guilleroy gróf megkérte kezét, azonnal felfogta az előnyöket, a mik e házassággal egybekötvék, és mint okos leány minden ellenmondás nélkül igent mondott, mert jól tudta, hogy az ember nem bírhat mindent és tudta minden helyzetnek jó és rossz oldalát kellően mérlegelni.

A társaságban szépsége és szelleme miatt igen keresett volt. Sok férfi rakta lábaihoz hódolatát; de egyetlen egyszer sem vesztette el szívét, a mely ép úgy helyén volt, mint esze.

Kaczer volt ugyan, de mellette annyira eszélyes, hogy sohasem ment túl a kelleténél. A bókokat szerette, mások hódolata hízelgett neki, ámbár tetette, mintha észre sem venné; és mikor egész estén át a hódolat és csodálat központjának érezte magát; jól aludt utána, mint olyan asszony, a ki teljesítette hivatását e földön. Ez az életmód, mely már közel hét év óta tartott, nem fárasztotta ki, és nem is tetszett egyhangunak, mert imádta a nagyvilági folytonos izgalmat; de mégis némelykor valami kívánnivalót hagyott hátra, A környezetében lévő férfiak; politikai szerepvivők, bankárok vagy

előkelő semittevők, úgy mulattatták, mint a színészek; nem vette őket komolyan; habár megbecsülte hivatásukat, a társadalmi állásukat és rangjukat.

A festő tetszett neki mindenekfölött mindama tulajdonságaiért, a melyek újdonságként tüntek fel előtte. A műteremben nagyon jól érezte magát; jóízűen nevetett, szelleme sziporkázott és hálás volt a festőnek azért, hogy élvezetet talál abban, hogy őt festheti. De tetszett neki Bertin azért is, mert szép, erőteljes és híres férfiú volt; már pedig egyik asszony sem közönyös a testi szépség és a dicsőség iránt, bármennyire tagadja is. Hizelegve érezvén magát, hogy e kiváló férfiú észrevette; hajlandó volt viszont őt előnyösen megítélni; azért eleven és művelt szellemet, lapintatosságot, élénk fantáziát, valódi eszességet és olyan ékesszólási tehetséget fedezett fel benne, a mely megvilágítani látszott mindazt, a mit a grófnő mondott.

A bizalmasság gyorsan fejlődött köztük. A mint a terembe lépéskor egymással kezet szorítottak, ebben náponként több és több szivélyesség nyilvánult; és a grófnő minden számítás és minden előre megfontolt szándék nélkül egyszer csak érezni kezdte, hogy gyökeret vert bensejében a vágy, hogy e férfiút magához lánczolja.

És engedett e vágnak, de a kivitele végett nem számított, nem fondorkodott, csak kaczerkodott azzal a fokozott bájjal, melyet a nő ösztönszerűleg

kifejt azzal a férfival szemben, a ki neki jobban tetszik, mint a többi. A mikor vele érintkezett, midőn reátekintett vagy mosolygott: mind ezt az elragadtatás ama varázsával tevő, melyet csak akkor vesz igénybe a nő, ha felébred benne a szükség, hogy szerettedék.

Hizelgő dolgokat mondott neki, a melyek azt jelentették: «Üram, ön nagyon tetszik nekem.» Rajta volt, hogy sokáig beszéljen hozzá, meg akarván mutatni mily figyelemmel hallgatja szavait és mennyi érdeklődést tud benne felébreszteni. Bertin olykor letette az esetet melléje ült és abban a szellemi ingerben, a melyet a tetszelgési vágy ittasága idézett elő, szellemi szípkákát szórt, vége-hossza nem volt a tréfás vagy bölcsészeti fejtegetéseknek, a szerint a mint hangulata hozta magával.

A grófnő mulatott, ha a festő vig volt: míg ha ez komolyabb tárgyról beszélt: iparkodott őt gondolatmenetében követni, bár ez nem mindig sikerült: de mindennek daczára, habár másra is gondolt, annyi figyelemmel látszott őt hallgatni, mintha megértené s mintha nagy élvezetet találna fejtegetéseiben. A férfiut ez a figyelem meghatotta és lelkesítette a hit, hogy olyan nyílt és tanulékony lélekre akadt, melybe a gondolat termő magként hullott.

Az arczkép haladt és kitünőnek ígérkezett: mert a festő abba a szükséges lelkiállapotba jutott, melyben képes modelljének minden tulajdonságát felfe-

dezni és az igazi művész inspirációjával, meggyőző buzgósággal visszaadni.

Feléje hajolva, megleste arcának minden mozdulatát, a testnek minden színezetét, a bőrnek minden árnyalatát, szemeinek kifejezését és átlátszóságát, arczkifejezésének minden titkát, és annyira teleszívta magát egész lényével, mint egy vízbe mártott szivacs. És a mint vásznára átvitte mind azt a varázst, a melyet szeme gyűjtött és a mely hullámként tudult agyvelejéből ecséjébe: mámorosan megittasodva megállt; mintha teleitta volna magát a női bájjal.

A grófnőt, a ki érezte az általa előidézett hatást, lelkesítette ez a játék s a mind inkább közeledő diadal és végre ő maga is lelkesülni kezdett.

Ez az új érzés új ingerl. titokzatos örömet ébresztett életében. Valahányszor Bertinről hallott beszélni, szive hevesebben dobogott és szerette volna kikiáltani, hogy «szerelmes belém!» E kívánság egyike azoknak, a melyek soha sem jutnak fel egészen az ajakra. Meg volt elégedve, ha dicsérték tehetségét, és még jobban örült, ha szépnek találták. A mikor pedig egész egyedül volt s ő reá gondolt, azt képzelte, hogy benne igazi jó barátot talált, a ki mindig meg fog elégedni a barátságos kézszorítással.

Bertin, gyakran a munka javában, hevesen eldobta ecséjét, karjaiba kapta a kis Annettet és szeretetteljesen össze-vissza csókolta szemeit, haját

és e közben az anyát nézte, mintha mondani, akarná: «Ez ön, s nem a gyermek, a kit így csókolok.»

Idővel, a grófnő nem hozta el magával mindig leányát, hanem egyedül jött. Ilyen napokon nem sokat dolgoztak, inkább csevegtek.

Egy délután a grófnő elkésett. Hideg idő volt. Február vége felé járt. Olivier jókor haza sietett, a mint tévé ezt most mindig, a mikor a grófnőt várta: mert remélte, hogy ez korábban jön. Várta őt, fel és le sétált, szivarozott és nyolcz nap óta legalább századszor kérdezte már önmagát: «Vajon igazán szerelmes vagyok?!» Erre nem tudott felelni: mert még soha sem volt igazán szerelmes. Sokszor voltak nagyon élénk szeszélyei, ezek többször sokáig is tartottak: de soha sem vette azokat szerelemnek. Most maga is elcsodálkozott, azon: mit érez.

Szereti-e? Bizonyára: mert még nem vágyódott utána, sőt nem is gondolt a birhatás lehetőségére. Mostanáig, alig tetszett meg egyik másik asszony: a vágy azonnal erőt vett rajta, hogy karjait kitarja utána s a gyümölcsöt leszakítsa, az asszony jelenléte vagy távolléte azonban legesekélyebb lelki felindulást sem gyakorolt reája.

Másként volt ez most. A grófnő után még alig érzet vágyat, ez látszólag egy más hatalmasabb érzés mögé volt rejtve. Azt hitte, hogy a szerelem ábrándozással, költői fellengéssel kezdődik. A mit

szünet nélküli titkos forrongást, melvet a gyengéd érzelem belsejében véghezvisz, s mely terjed és gyarapszik. Mint egy tanár, ki előadást tart, óráról órára elmondta mind azt, a mit érzett elválásuk óta és a grófnő érdeklődéssel, kissé meghaltan, sőt felindulva hallgatta a történetet, melynek hösnöje ő maga vala. Bertin, a midön udvariasan és bátran felsorolta mind azokat a szenvedéseket, a miknek prédául esett, hangja időnkint rezgett és egyes kiejtett szó vagy a hanglejtés kifejezte szívének egész fájdalmát.

A grófnő pedig remegve a kíváncsiságtól és szemét a festőre szegezve sovat füllel hallgatta ezeket a nyugtalanító, de oly kellemes hangzásu dolgokat és folyton kérdésekkel ostromolta és feleletre kényszerítette.

Ha a festő olykor-olykor közelebb jött, hogy megigazítsa állását; megfogta a grófnő kezét és meg akarta csókolni. De a grófnő hirtelen elkapta ajkaitól ujjait és kissé ránczbaszedett homlokkal mondá:

— Menjünk, menjünk, dolgozzék.

A festő ilyenkor visszatért a munkához, de alig telt el öt percz a nélkül, hogy a grófnő ne kérdezett volna olyasmit, a mi ügyesen visszavezette az őket érdeklő thémára.

A grófnő szívében is csirázni kezdett az aggodalom. Óhajtotta, hogy szerettessék, de nem nagyon. Biztos volt róla, hogy nem szerelmes; azért

nem akarta engedni, hogy imádója messzire menjen; de viszont attól is tartott, hogy elveszti, ha kényszerülve lenne őt visszautasítani, holott eleintén bátorította. Ha pedig kénytelen lett volna lemondani erről a gyengéd, enyelgő barátságról, erről a folyékony társalgásról, melyen úgy csillog keresztül a szerelem, mint a patak homokjában az arany szemek, nagy és szívzaggató volt volna fájdalma.

Valahányszor hazulról eltávozott, hogy a műterembe menjen: mindig nagy öröm fogta el keblét; könnyednek és vidámnak érezte magát. Még hevesebben dobogott szíve, midőn Olivier házához érve, megnyomta a villamos csengő gombját és soha nem érintettek lábai lágyabban szőnyeget, mint mikor ezen a lépcsőzeten felszaladt.

Bertin időnkint komor, kissé ideges, gyakran ingerült volt.

Egy napon, midőn a grófnő belépett, a helyett, hogy hozzálátott volna a festéshez, melléje ült és mondá:

— Asszonyom, most már beláthatja, hogy a dolog nem tréfa, és hogy örülten szeretem.

A grófnő megijedt és látván a féltett krízis bekövetkezését, félbe akarta szakítani; de Bertin nem hallgatott reá. Az érzelmek árja negindult és Guilleroyne csupa félelem, reszketés és aggodalom közt kénytelen volt őt meghallgatni. A festő hosszasan beszélt, de nem követelt semmit. Gyengé-

den szomoruan, kétségbeesett megadással beszélt, magáéban tartva a grófnő két kezét, mit ez ellenszegülés nélkül átengedett neki. Végre, mielőtt a grófnő észrevette volna, letérdelt előtte s révedező pillantással könyörgött: hogy ne okozzon neki fájdalmat! Miféle fájdalmat? A grófnő nem értette ezt, de nem is iparkodott megérteni. Őt is kegyetlen fájdalom gyötörte, hogy szenvedni látja barátját, de ez a fájdalom határos volt a boldogsággal. Egyszerre könnyeket pillantott meg barátja szemében, a mi annyira meggindította, hogy e felkiáltás közt: — Oh! — hajlandó lett volna őt, mint egy síró gyermeket megölelni. Olivier szívhez szóló lágy hanggal ismétlé:

— Lásza, lásza, nagyon szenvedek.

A szenvedés és könnyek láttára a grófnő is zokogásba tört és remegő karjait szinte ölelésre tárta.

Mikor azonban a férfi karjaiba zárta és szenvedélyes csókjai ajkain égtek: kiáltani, védekezni kezdett és vissza akarta taszítani; de hiába, rögtön érezte, hogy veszve van; mert ellenszegülve beleegyezett, viaskodva megadta magát és magához szorítá kiáltván: — Nem, nem, nem akarom.

Megzavarodva, lesujtva ülve maradt: arcját kezibe temeté; azután hirtelen felugrott, felkapta a szőnyegre esett kalapját, fejére tette és daczára Olivier esedezéseinek, a ki a ruhájánál fogva visszatartotta, elmenekült.

A mint az utczára került, szeretett volna a járda szélére leülni, annyira megtörve érezte magát és lábai inogtak. Egy arra menő bérkocsit megállított: és odakiáltván a kocsisnak: — Hajtson lassan és vigyen a merre akar, — belevetette magát a kocsiba lebocsátotta az ablakot és egyik sarokba visszahúzódva, szabad röptött engedett gondolatainak.

Pár perczig, csak a kocsikerék zaja zúgott a fülében. Merengő szemmel a légürbe bámult, nézte a házakat és gyalogmenőket, kocsikázókat, az omnibuszokat, de semmit sem látott: nem is gondolt semmire, mintha haladékol engedett volna magának, mielőtt arra menne gondolni a mi vele történt.

Rövid idő múlva összeszedte gondolatait és bátorságát, és e szavakra fakadt: «Hme, bukott asszony vagyok». Néhány perczre rémület fogta el és biztos tudatában volt annak, hogy helyrehozhatlan szerencsétlenség érte: meg volt rémülve, mint az az ember, a ki leesett a háztetőről és nem mer mozogni, mert érzi, hogy lábai eltörtek, de még maga sem akarja elhinni.

A helyett azonban, hogy belebolondult volna a fájdalomba, a melyet várt, s melynek rohamától tartott: szive e katasztrófa daczára, nyugodt és csöndes maradt: lassan és szeliden dobogott a megrázkódtatás után is, melynek lelke martaléka lett, és cseppet sem látszott részt venni annak zavarában.

Hangosan és többször ismétlé, mintha hallani és meggyőződni akarna róla: «Ime, bukott asszony vagyok». A lelkiismeret eme panasza azonban legcsekélyebb visszhangra sem talált szívében.

Egy ideig ringatni engedte magát a kocii himbálása által s minduntalan visszatért arra, mitévő legyen ebben a kegyetlen helyzetben. Nem, ő nem szenvedett. Félt gondolkozni, félt tudomást szerezni, érvelni és megérteni; ez volt az egész. Abban a homályos és áthatlan lelki állapotban azonban, a mit bennünk a hajlamaink és akaratunk ellen való folytonos küzdelem teremt, természetellenes nyugalmat vett feltalálni.

Mintegy félóraig maradt ebben a sajátságos nyugalomban. Végre belátta, hogy hiába várja, lesi a várt kétségbeesést: azért felrázta magát ebből a szellemi kábultságból és mormolá: «Furesa, szinte nem is esik rosszul».

Azután szemrehányásokat tett magának. Mérgelődött vakságán és gyengeségén. Miért nem látta előre ennek bekövetkezését? Miért nem látta, hogy egyszer ütnie kell a küzdelem órájának is, mert ez az ember eléggé tetszik néki arra, hogy vele szemben gyengévé legyen...? Hisz a legegyszerűbb szívet is némelykor szélrohamként megtámadja a vágy és magával sodorja az akaratot.

Ekként veszekedett és zsörtölődött önmagával, s végre irtózáttal kévdé: mi lesz ebből?

Első terve az volt, hogy szakít a festővel és

sohasem fogja öt többé viszontlátni. De alig fogamzott meg agyában ez az elhatározás, már is ezer ok merült fel ellene és megdönté.

Miként fogná igazolni a szakítást? Mit mondjon férjének? nem fogják-e majd az igazat sejteni s közbeszéd tárgyává tenni?

Nem volna-e jobb, a látszatot fentartva, Bertin Olivierrel szemben a közönyöst játszani és feledést tettetve, megmutatni neki, hogy kitörölte emlékéből és életéből ezt a végzetes perczet?

De vajon képes lesz-e erre? Vajon lesz-e annyi bátorsága, hogy méltatlankodó csodálkozással szeme közé nézzen annak a férfinnak, kinek szenvedélyét maga is osztja, és azt kérdezze tőle: «Mit akar velem?»

Hosszasan gondolkozott e felett s végre is arra a meggyőződésre jutott, hogy ennél jobb mód nincsen.

Holnap majd elmegy hozzá és bátran tudtára adja: mit akar, mit kíván tőle. Követelni fogja, hogy soha egy szóval, egy czélzással, egy tekintettel se emlékeztesse erre a szegyenre.

Majd ő is, mint okos és művelt ember, ha szenvedései csillapulnak, . . . mert ő is fog szenvedni, . . . be fogja látni, hogy jövőben is annak kell maradnia vele szemben, a mi eddig volt.

Ez elhatározásban megállapodván, megmondta lakása czimét a kocsisnak és haza hajtattott. Legmélyebb levertség vett rajta erőt, nem kívánt

semmi mást, mint lefeküdni, senkit sem látni, aludni és feledni. Szobájába zárkózva az ebéd idejeig egész szellemi elfásultságban hevert a pam-lagon, nem akarta többé lelkét azokkal a veszedelmes gondolatokkal foglalkoztatni.

A szokott órában lement az ebédlőbe és maga is elsodálkozott azon a nyugodtságon, melylyel férjét fogadta. Férje, kis lányával a karján jött be. A grófnő kezét fogott vele és kis lányát megcsókolta a nélkül, hogy legkisebb szivszorulást érzett volna.

Férje tudakozódott, hogy mivel töltötte el a délutánt; mire egész nyugodtan azt felelé, hogy ma is, ugy mint rendszeren, áll a festőnek.

— És szép az arczkép? — kérdé férje.

— Nagyszerűen halad.

A gróf ma is arról beszélt, a miről evés közben szeretett beszélni. Elmondta a képviselőházban történeteket s az élelmi szerek hamisítása ellen beadott törvényjavaslat felett folyó vitát.

Ez a fecsegés, a mit máskor szivesen eltürt, ma izgatta a grófnőt és arra indította, hogy tüzetesebben megfigyelje ezt a köznapi szószátyár embert, a kit ilyen dolgok érdekelnek; de azért mosolyogva hallgatta őt és szeretetreméltóan felelt, sőt előzékenyebbnek mutatta magát ezekkel a mindennapiasságokkal szemben, mint máskor.

— Megcsaltam, gondolá magában, a mint így férjére nézett. — Ez férjem és én megcsaltam őt.

Furcsa biz ez, de a megtörténtet meg nem történtté semmi sem teheti többé! Szemet hunytam. Megengedtem, habár csak néhány pillanatra is, hogy egy férfit megcsókoljon és most már nem vagyok tisztességes asszony. Ez alatt a pár pillanat alatt, a melyet nem lehet eltörölni, elkövettem azt a szégyenteljes bűnt, a melynél gyalázatosabbat asszony el nem követhet . . . és mindez nem ejt kétségbe. Ha tegnap mondja ezt valaki nekem: nem hittem volna. S ha mégis megtörténtenek állítaná: azt hittem volna, hogy a legborzasztóbb lelkifurdalás fogna gyötörni. S ime, nem is érzek lelkifurdalást.

Ebéd után, Guilleroy gróf, mint rendesen, elment hazulról.

Ekkor a grófnő ölebe vette kis lányát és sirva megcsókolta. Öszinte könnyeket hullatott, a lelkiismeret könnyeit, nem a sziv könnyeit.

Egész éjjel nem aludt.

Az éj homályában ide-oda forgolódott az ágyban és elkinlódott a veszedelem miatt, a melybe a festő magavise'ete sodorhatja. Félni kezdett a másnapi találkozástól és mindattól, a mit Bertinnek szentül szembe el kell mondania.

Korán kelt, de egész délelőtt a pamlagon hevert s azon törte a fejét, mitől kelljen tartania, mit felelnie és minő eshetőségre legyen elkészülve.

Jókor indult, hogy ideje legyen még az uton is gondolkoznia.

Bertin nem várta a grófnőt és a mult este óta azon tanakodott, minő viseletet tanusitson vele szemben.

A nő távozása, menekülése után, a minek nem merte utját állani, magára maradt s habár az már távol járt, még mindig hallotta lépteinek zaját, ruhájának suhogását és a megrémült kéz által becsapott ajtó csattanását.

Állva maradt, szenvedélyes, forró, benső boldogságtól áthatva. Meghódította őt! Vajon lehetséges-e, hogy ez kettejük közt megtörtént? A diadalokozta meglepetés után kezdett csak tulajdonkép gyönyörködni benne és hogy jobban élvezhesse, leült és szinte odafeküdt arra a helyre, a hol átkarolva tartotta.

Sokaig ebben a helyzetben maradt eltelve a gondolattól, hogy a grófnő kedvese és hogy közte és ama nő közt, ki után annyira vágyódott, pár pillanat alatt létrejött az a titokzatos kapocs, a mely két lényt egymáshoz fűz. Még folyton remegő testének minden porcikájában érzé a rövid pillanat átható emlékét, a mikor ajkaik érintkeztek és egybeolvadtak és mindkettőjükön végig futott az az inger, mely életet ad. Az nap este el sem ment hazulról, hogy zavartalanul éldelegjen a gondolaton: korán lefeküdt és remegett a boldogságtól.

Másnap reggel, mikor felébredt, első gondolata volt: «Mit tegyek?» Egy kokottenak, egy színésznőnek virágot vagy ékszeret küldött volna; de ez a helyzet új volt előtte és zavarba hozta.

— Kétségtelen: írnom kell neki, de mit?
Firkálni kezdett, törülgetett, összetépett husz levelet is és megint ujhoz fogott, de mindannyit sértőnek, izléstelennek és nevetségesnek találta.

Szeretett volna finom, gyengéd szókkal kifejezést adni lelke egész hálájának, örületes elragadtatásának, határtalan szerelmének és hódolatának; de sajnós, mindezek kifejezésére nem talált mást, mint elcsépett, köznapi, durva vagy gyermekes frázisokat.

Lemondott tehát szándékáról és feltette magában, hogy a mint elmulik az az idő, a mikor a grófnő hozzá szokott jönni, személyesen meglátogatja: mert nem hitte, hogy a grófnő előjön.

Bezárkózott műtermébe, kéjelgett az arckép bámulásában; ajkai vágyakoztak megcsókolni a vásznat, a melyen ő van megörökítve: és időről-időre az ablakon át az utcára tekintett. A láthatáron előbukkanó minden női ruha megdobogtatta szivét. Huszszor is látni vélte őt s ha azután a megpillantott nő tovább ment, mindig leült egy pillanatra, hogy a csalódás okozta levertségéből magához térjen.

Egyszerre megpillantotta őt, de nem hitt szemének: elővette látesövét és a mint meggyőződött, heves felindulás vett rajta erőt, lerogyott egy székre és várt.

Mikor a grófnő belépett, térdre borult előtte és megakarta fogni kezét: de az hevesen visszarán-

totta és látván a térdelőt, arczán a kétségbeesés kifejezésével maga előtt, kevélyen mondá:

— Uram, mit csinál, nem értem ezt a magaviseletet.

— Oh! asszonyom, esedezem... dadogá Bertin. A grófnő keményen közbevágott:

— Keljen fel, ön neveltségessé teszi magát.

A festő megzavarodva felkelt és mormolá:

— Kérem, ne bánjék így velem, én szeretem!

Erre a grófnő néhány rövid, száraz szóval tudtára adta akaratát és tisztázta a helyzetet.

— Nem értem, mit akar ezzel mondani! Ne beszéljen nekem szerelméről, mert különben itt hagyom műtermét és soha többé nem jövök vissza. Es ha csak egyetlen egyszer is megfélemlenék erről a feltételtől: nem fog engem viszontlátni soha.

Bertint ez a nem remélt hidegség megrémítette, maga elé bámult, azután lefogta a helyzetet és mondá:

— Szót fogadok, asszonyom.

— Nagyon helyesen, felelé a grófnő. — Ezt vártam öntől! Most tehát dologra, mert már ideje volna a képet befejezni.

Bertin fogta a pallethejét és hozzáfogott a festéshez; azonban keze reszketett, könyvelt szemei néztek a nélkül, hogy láttak volna; és szive anynyira összeszorult, hogy csaknem sirni kezdett.

Szeretett volna társalogni, de a grófnő alig felelt. Megkísérelte egyszer, hogy az arczbörére vonat-

kozóan bókot mondjon : azonban a grófnő olyan rideg hangon szakította félbe, hogy szerelme egy pillanat alatt gyűlöletté változott. Egész testében és lelkében megrázkódott, idegei megfeszültek és minden átmenet nélkül utálni kezdte őt. Igen igen, ilyen a nő! gondolá magában. — Ő is csak olyan, mint a többi! Ravasz, változékony, állhatatlan és gyenge, mint minden nő. Egy ledér nő fogásaival magához vonzott, elszédített, örültté tett a nélkül, hogy adott volna érte valamit; ingerelt, hogy azután visszataszithasson; a gyáva coquette minden csábját felhasználta, de rögtön színt változtatott, mibelyt észrevette, hogy örült vágyal keltett bennem, a kit óránál fogva vezetett.

Annál rosszabb ő reá nézve; én megcsókoltam s ezt a csókot nem törülheti le arczáról és nem feledhet engem dolyfösen, holott én feledni fogom őt. Valóban szép bolondságot követtem volna el, ha ilyen szeretőre teszek szert, a ki szeszélyének harapós fogaival rágódott volna életemen.

Kedve kerekedett fütyölni, a mint azt modelljei előtt tenni szokta; de minthogy idegessége és levertsége nőttön nőtt: félt, hogy valami ostobaságot követ el; azért légyott ürügye alatt félbeszakította munkáját. Mikor az elválásnál köszöntek egymásnak, mind a ketten bizonyosra vették, hogy sokkal távolabb állnak egymástól ma, mint álltak akkor, a mikor először találkoztak Mortemain herczegnőnél.

A grófnő távoztával Olivier fogta kalapját és felöltőjét és elment hazulról. A hideg nap, a ködpárával borított kék égről halvány, kétékes és szomorú világot lövelt a városra.

A festő gyors és izgatott léptekkel járt-kelt jó ideig; lökdösve a mellette elhaladókat, a kik nem voltak hajlandók kitérni; ez alatt azonban nagy dühe a grófnő ellen lecsillapult és bánattá és vigasztalhatatlansággá változott át. Végig ismétlé magában mindazokat a szemrehányásokat, a miket tett neki, és látva a mellette elmenő más nőket, eszébe jutott, milyen szép és csábító ő. Mint akárhány más, a ki ugyan nem akarja bevallani, ő is mindig az érzelmek valami lehetetlen találkozására, valami páratlan, ritka, költői és szenvedélyes szerelemre várt, melyről szívének almodozik. Meg nem találhatta volna ezt ebben a nőben? Nem lenne-e ő az, a ki őt ebben a szinte képtelen boldogságban részesíthetné? Miért nem teljesült mindez? Miért nem ragadhatja meg az ember mindazt, a mit keres, a mit üldöz; vagy miért érhet el belőle csak egyes szilánkokat, melyek azután annál fájdalmasabbá teszik ezt a hajszát az ámitások után?...

Nem haragudott többé a fiatal asszonyra, hanem magára az életre. Most, hogy higgadtabban gondolkozott, miért is haragudnék ő reá? Mit is vetetne szemére? . . . Azt, hogy bájos, kedves és jó volt hozzá . . . holott viszont ő maga vele szemben úgy viselte magát, mint egy gonosztevő!

Szomoruan tért haza. Szeretett volna bocsánatot kérni, magát teljesen neki szentelni, vele a mul-
tat elfelejtetni; azon törte tehát fejét: mivel bizo-
nyithatná be, hogy ezentul egész életén át, egész a
sirig engedelmes lesz és minden akaratát teljesíteni
fogja.

Másnap a grófnő kis leánya kíséretében jött.
Arczán olyan mélabús mosoly, olyan bánatos kife-
jezés honolt, hogy a festő azokban a kék szemek-
ben, a melyek eddig annyira vidámak voltak, a női
szív összes bánatát, lelkipurdalását és a kétségbe-
esést vélte látni. Ez a látvány mélyen megindította
és hogy feledtesse a nővel a bánatát: a legtapin-
tatosabb tartózkodással, a leggyengédebb előzékeny-
séggel viseltetett iránta. A grófnő mindezt szelid
jósággal és a szenvedő nő bágyadt és megtört ma-
gaviseletével fogadta.

Bertin látva ezt, ellentállhatatlan vágy szállta meg,
hogy őt szeresse és tőle szerettség. Azon töpren-
kedett, miként lehetséges az, hogy a grófnő nem
haragszik jobban reája és hogyan képes még ide-
jönni, hallgatni reá, felelni neki azzal az emlékekkel,
a mi közöttük él.

Ha ez a nő képes őt viszontlátni, hallani hang-
ját és képes vele szemben elviselni azt az egyetlen
gondolatot, a melynek őt mindig követnie kell:
akkor ez a gondolat nem lehet többé reá nézve
tűrhetlenül kellemetlen. Ha az asszony gyűlöli azt
a férfit, a ki vele szemben erőszakoskodott: nem

találkozhatik többé vele a nélkül, hogy gyűlölete ne fokozódjék és ki ne törjön. De nem is maradhat irányában közönyös; vagy megveti őt, vagy megbocsát neki. Ha pedig megbocsát neki, akkor nincs messze attól, hogy szeresse.

A kis okokból ezt a tiszta és világos következtetést vonta le a festő, a midőn a képen lassan tovább munkálkodott és derültnek, vidámnak, erősnek és a helyzet urának érezte magát.

Neki mit sem kell tennie; maradjon csak eszélyes, türelmes és készséges és egy szép napon meg fogja hódítani.

Tudott várni. Neki is voltak fortélyai, a mikkel képes volt a grófnőt megnyugtatni és becsülését visszanyerni. Értett hozzá a felkifurdalás köpenyege alatt szerelmet vallani, a legudvariasabb figyelem mellett, közönyt szünelni. Annak biztos tudatában, hogy a boldogságnak előbb-utóbb be kell következni, szinte furcsa és ravasz élvezetet talált abban, hogy ne siettesse a megoldást és ha a grófnőt gyermekével jönni látta, mindig azt gondolta: «Fél a szegényke.»

Érezte, hogy lassan közelednek egymáshoz, és hogy a grófnő tekintetében van valami idegenszerű, valami zavart, fájdalmasan édes, a mi lélekküzdelmét, az akarat gyöngülését elárulja és a mi azt látszik mondani: «Ugyan kényszeríts már reá!»

Idők multával Bertin tartózkodó magaviselete megnyugtatta a grófnőt és egyedül jött. Ekkor mint

barátnőjével, mint pajtásával bánt vele a festő; beszélt neki életmódjáról, terveiről, művészetéről, mint egy testvér a testvérnek.

Ez a fesztelenség tévutra vezette a grófnőt, a ki örömmel megragadta a tanácsadó szerepét, hizelegve érezte magát, hogy megkülönböztette a többi asszonyoktól és bensőleg meg volt győződve, hogy ez a szellemi meghittség növelni fogja barátjának finom izlését. A festő természetesen alárendelte magát a grófnő tanácsainak és ezzel megerősítette benne a hitet, hogy hivatott sugalmazója s hogy csak is neki köszönheti ihlettségét. A grófnőnek jól esett az a tudat, hogy ilyen befolyást gyakorol a nagy művészre és lassacskán belenyugodott, hogy a művész szereti őt, és ez befolyásolja műveit.

Egy este hosszasan csevegtek a nagy művészek kedveseiről és . . . a grófnő Bertin karjaiba omlott. Ez egyszer ott felejtette magát, nem kísérelte meg a futást és viszonzta a kapott csókokat.

Ez után már nem érzett többé lelkifurdalást, hanem valami veszteség érzetét; és hogy megfelelően józan esze szemrehányásaira, a végzetben kezdett hinni. Érintetlen szüzsies szive és kielégítetlen lelke ellenállhatatlanul vonzódott Bertinhez: az édelgés lassu uralma legyőzte szivét és a gyengéd érzelmű nők első szerelmének egész hevével ragaszkodott hozzá.

A férfiunál az érzéki és poétikus szerelem heves

krizise állott be. Némelykor úgy tetszett neki, mintha repülne és tárt karokkal belekapaszkodnék abba a szárnyas és gyönyörteljes álomba, a mely mindig reményeink felett lebeg.

Elvégezte a grófnő arczképét, melynél jobbat soha se festett, mert ennél alkalmasabb volt látni és megfigyelni azt a megmagyarázhatlan valamit, a mi visszatükrözése a léleknek és észrevétlenül vonul el az arczon, de a mit a legügyesebb festő is soha vagy csak ritkán tud visszaadni.

Azután hónapok, évek multak el, a melyek alig lazították meg a Guilleroy grófnő és Bertin Olivér közt létező köteléket. A festő keblét nem dagasztotta ugyan többé az a lelkesültség, mely az első időnek kifolyása: helyet adott azonban egy higgadt mély érzelemnek, a szerelmes barátság egy nemének, a mely szokásává vált.

A grófnőnél ellenben nőttön nőtt a szenvedélyes ragaszkodás, a makacs ragaszkodás, a mely saját-sága ama nőknek, a kik ha egyszer oda adták magukat egy férfinak, ezt teljesen és mindenkorra tevék. Becsületesek, hivek a házasságtörésben, a milyenek lehettek volna a házasságban. Egészen neki szentelik magukat egyetlen szerelmüknek, a melytől semmi sem képes őket eltántorítani.

Nem csak hogy szeretik a szeretőjüket, hanem akarják is őt szeretni és szemeiket csakis ő reá irányozva, ez annyira betölti gondolataikat, hogy semmi más idegen nem férközhet oda. Komoly

elhatározással lekötik életüket, mint az az ember, a ki uszni tud, leköti kezeit, ha a hidról a vízbe ugrik, hogy meghaljon.

De attól a pillanattól kezdve, a mióta a grófnő így oda adta magát, kétkedni kezdett Bertin Olivier állhatatosságában. Ezt semmi sem köti le, mint férfias akarata, szeszélye és mulandó kedvtelése és izlése ama nő iránt, kivel egy napon véletlenül találkozott, a mint találkozott már annyi mással! Olyan szabadnak és könnyen meghódíthatónak képzelte a festőt is, a ki kötelesség, megszokottság és lelkiismeretesség nélkül él, mint minden férfit! Szép, ünnepelt, híres, keresett fiatal ember volt, a kinek, hogy gyorsan felkölthető vágyait kielégíthesse, rendelkezésére állott minden nagy világi előkelő nő azok közül, a kiknek szemérmessége törékeny, és minden félvilági, vagy színésznő, a ki szívesen osztogatja kegyeit olyan férfiaknak, a milyen Bertin. Leskelődött minden mozdulata, minden tette után. Egy-egy szó, egy-egy tekintet képes volt öt teljesen kihozni sodrából. Elrémült, ha Olivier egy más nőt megbámult, ha egy szép arcot vagy szép alakot megdicsért. Kínózták annak nem ismert cselekményei és megrémitette minden, a mit tudott tetteiből. Minden találkozásuk alkalmával kérdéseivel ügyesen és a nélkül, hogy észrevette volna, rá tudta vinni, hogy mindent elmondjon neki: hol volt, mi a véleménye azokról, a kikkel ebédelt, milyen hatást tettek azok reá? Mi-

helyt észrevenni vélte, hogy valaki mélyebb hatást gyakorolt reá, azonnal esodálatos ravaszsággal, megszámlálhatlan segédeszközzel küzdött ellene.

Oh! nem egyszer érte rajta barátját olyan rövid, minden mélyebb alapot nélkülöző szerelmi kalandokon, a milyenek időközönkint minden művész életében előfordulnak. A grófnőnek ugyszólván előérzete volt a veszélyről, még mielőtt értesült volna Oliviernek egy-egy új kalandja felől; mert a férfit, kit valami új ábránd, vagy viszony ingerel, ünnepléses arckifejezésével és szemjátékával elárulja magát.

Ilyenkor sokat szenvedett a kétely, a féltékenységgel megfosztotta álmától. Hogy meglepetésén érje, váratlanul állított be hozzá, feszületen, naivnak látszó kérdéseket intézett hozzá, lapogatódzott szíve körül, leste gondolatait, a mint szokta az ember tenni, ha ki akarja ugratni a nyulat a bokorból.

Ha aztán magára maradt: sirt, biztos lévén benne, hogy ez egyszer elhódítják, elrabolják tőle azt a szerelmet, a melyen annyira csüng: mert abba helyezte minden örömét, minden akaratát, érzelmeinek egész hatalmát, összes reményeit és ábrándjait.

S ha ilyen rövid idejű elidegenedés után ismét visszatért hozzá barátja: ez az új hódolás olyan mély és néma boldogsággal töltötte el keblét, hogy indítatva érezte magát az Ur oltára előtt leborulni és hálát adni a Mindenhatónak.

A gond, hogy jobban tessék neki, mint minden más nő, és hogy megóvja őt mindenki előtt: annyira igénybe vette, hogy egész élete szakadatlan lánczolata volt a coquetteriának. Szépségével, kedvességével, eleganciájával küzdött érette és előtte. Azt akarta, hogy mindenütt, a hol Bertin róla hall beszélni, dicsérjék bájos megjelenését, szellemét és toilettjeit. Másoknak is csak miatta akart tetszeni és csak azért akart másokat meghódítani, hogy büszkévé és féltékennyé tegye őt. Valahányszor észrevette, hogy féltékeny, hagyta eleintén kissé szenvedni, de azután olyan diadalt tartott fenn számára, mely hízeltettségnek és ezzel felélesztette szerelmét.

Tudva pedig azt, hogy a férfi mindig találkozhat a társaságban olyan nővel, a ki hatalmasabb csáberővel bírhat, más eszközökhöz folyamodott, hízeltet nekik és kényeztette.

Folytonosan, de szerény módon elárasztotta őt bókokkal, a bámulat elragadtatásával és dicsérettel úgy, hogy a festő másnál a barátságot, sőt a szeretetet is kissé hidegnek és tökéletlennek találta és végre azt vette észre, hogy ha mások szeretik is, de senki sem érti meg őt úgy, mint Guilleroyné.

A grófnő saját házát és szalonját, a melyet Bertin gyakran látogatott, olyan helyé tudott varázsolni, a hová művészi büszkesége ép annyira vonzotta, mint férfi szive; egész Párisban ide szeretett járni legjobban, mert itt teljesültek legjobban vágyai.

A grófnő nem csak arra törekedett, hogy felfedezze barátjának minden hajlamát és ízlését, és hogy azok összpontosítása által oly otthonossá tegye előtte házát, a mit semmi sem bír pótolni; hanem értett hozzá barátjában új hajlamokat ébreszteni, részére mindenféle anyagi vagy érzéki gourmanderiákat megszerezni, apró szokásainak szeszélyeinek hódolni és őt a szeretet és figyelem-tárgyává tenni. Iparkodott szemeit eleganciával, szaglási érzékeit illatszerekkel, fülét bókokkal és száját táplálékkal megvesztegetni.

Hanem, a midőn lelkébe és testébe belecseppgettette ezeket az önző agglégény-tulajdonságokat, és hódolt számtalan apró zsarnoki szeszélyeinek, s a midőn biztos volt benne, hogy egy szerető sem viselné úgy gondját és senki sem nyujtana neki annyi életörömet, mint ő egyszerre meggijedt, mert azon vette észre magát, hogy barátja unni kezdi saját otthonát és panaszkodik a miatt, hogy kénytelen egyedül élni, hogy nem jöhet másként és gyakrabban hozzá, mint a mennyire a társadalmi illemszabályok megengedik, hogy ennél fogva kaszinóban és mindenütt másutt kénytelen szórakozást keresni a végből, hogy enyhítse a magány unalmát. Megijedt; mert attól tartott, hogy barátja még megházasodik.

Némely napokon annyira szenvedett emez aggodalmak miatt, hogy szeretett volna már megvénni és ekként megmenekülni ettől a gyötrelm-

től és megpihenni a barátság nyugodt, higgadt érzelmében.

Azóta évek multak, azonban a szerető pár nem vált meg egymástól. Az őket összekötő láncz erős volt; s mihelyt lazulni kezdtek egyes lánczszemek a grófnő megerősítette azokat. De minthogy a féltékenység folyton gyötörte, éber szemmel kísérte a festő szive hajlamait, a mint az ember vigyázni szokott a gyermekre, ha kocsitömkeleg közt az utcán kell keresztülmennie; és mindennap rettegett egy-egy ismeretlen eseménytől, mely Damokles kardjaként lógott a feje felett.

A gróf, a ki nem volt sohasem féltékeny, egészen természetesnek találta a meghittséget felesége és a híres művész közt, a kit mindenütt szívesen láttak és látogatását különös szerencsésüknek tartották. Végre a gyakori találkozás következtében a két férfiú annyira egymáshoz szokott, hogy egész őszintén megszerették egymást.

II.

Midőn Bertin pénteken este barátnőjéhez jött ebédre, melyen a Guilleroy grófi pár leányuknak. Annettenek megérkezését ünnepelte, a XV. Lajos korabeli szalonban senkit sem talált mást, mint Musadiou urat, a ki ép akkor érkezett.

Ez egy szép eszű öreg ur volt, a kiből talán nagy ember válhatott volna, s a ki sohasem tudott megvigasztalódni, hogy nem lett azzá.

Mint a császári muzeumok volt igazgatója, annak idején kieszközölte, hogy a köztársaság alatt a szép művészetek felügyelőjévé kinevezzék : a mi azonban nem gátolta abban, hogy mindenek előtt a herezgek, a herezegnök s Európa egész arisztokracziájának barátja s egyuttal mindennemű művésznek lelkes pártfogója legyen.

A természettől eleven észszel, éles látással volt megáldva ; rendkívüli könnyedséggel tudta magát

kifejezni és a legközönségesebb dolgokat kellemesen elmondani; finom gondolkodás módja otthonossá tette őt minden társaságban: mint finom diplomata első pillanatra megismerte az embereket, s mint-hogy nap nap után látogatta a szalonokat, ismerettsége és éles látása mindinkább szélesbedett.

Jártas volt mindenben: mindenről vonzó tájékozottsággal és világos mindennapiassággal beszélt, a mi rendkívül keresetté tette a nagyvilági nők előtt, a kiknek mindenféle tudományos szolgálatokkal kedveskedett. Valóban, sokat tudott a nélkül, hogy a nélkülözhetetlen könyveken kívül mást olvasott volna; hanem azért jó lábon állt az öt akadémiával, az összes tudósokkal, nőkkel és a speciális tudomány szakemberekkel, a kiket megkülönböztetés nélkül hallgatott. Elbeszéléseiből rendszeren kifelejtette a nagyon is technikus vagy unalmas magyarázatokat, nagyon jól eszébe tartotta az érdekes részleteket, és így felszerelve ismerőseinek világosan és könnyen érthetővé tette a tudományos mesekönyveket. Olyan benyomást tett az emberre, mint egy eszme-raktár, mint olyan nagy bolt, a hol az ember sohasem talál valami rendkívülit, hanem a hol minden féle s minden fajta izléses és olcsó dolgok találhatók; a háztartási eszközöktől kezdve egészen a mulattató fizikai vagy sebészeti műszerekig.

A festők, kikkel hivatalos működésénél fogva folytonos összeköttetésben állott, udvaroltak neki és félték tőle. Különben szolgálatokat tett nekik

képeiket eladatta, összeköttetésbe hozta őket az előkelő társasággal, szerette őket bemutatni, pártfogolni, divatba hozni; dicsőségnek tartotta egyikével meghitt barátságban állani, a másikhöz mindennap járatos lenni, Galles herczeggel dejeunézni és este Adelmans Paullal, Bertin Olivierrel és Maldaut Amauryval ebédelni.

Bertin, a ki jó indulattal viseltetett iránta, mulatságosnak találta s azt szokta róla mondani: «Ez az ember a Jules Vern számárbörbe kötött encyclopédiája».

A két férfiú kezét szoritott és beszédbe ereszkedett a politikáról és a háborus hírekről, miket Musadiou szembeszökő okoknál fogva igen nyugtalanítóknak talált: mert Németországnak érdekében áll a francziákat összehozni és siettetni a Bismarck részéről fizetvecz év óta várvavárt pillanatot: míg Bertin kétségbevonhatlan érvekkel bizonyította, hogy ezek az aggályok csak agyrémek; minthogy Németország nem lehet olyan buta, hogy győzelmét kétes kaland által kompromittálja, a kanczellár pedig nem lehet olyan megdöglötlen élete alkonyán, hogy egész dicsőségét és sikereit egy csapással koezkára tegye.

Musadiou ur azonban olyan dolgokat látszott tudni, a miket nem akart megmondani. Értésére adta különben Bertinnek, hogy aznap hosszabban beszélt egyik miniszterrel és találkozott Wladimir nagyherczeggel, a ki mult este Cannesből megérkezett.

A művész állhatatosan megmaradt véleménye mellett és nyugodt gunynyal kétségbe vonta a nagyon jól informált egyének illetékességét. E mögött az egész harezias láрма mögött csak tőzsdespekulációk lappangnak. Csak egyedül Bismarcknak lehet ez iránt határozott véleménye, a többi mind csak üres beszéd.

Most belépett Guilleroy gróf, szívélyesen kezelt szorított az urakkal és áradozó szavakkal mentette magát, hogy megváratta őket.

— És ön, kedves képviselő ur, kérdé a festő, — mit tart ön a harzi hírekről?

Guilleroy szinte belemelegedett a beszédbe. Ő mint a képviselőház tagja, többet tudott másoknál; azonban nem osztotta kártyásai többségének nézeteit. Nem; ő nem állt a közel konfliktus lehetőségében, ha csak a francia kereskedelem, az úgynevezett hazafias liga kérdése nem fogja előidézni. Nagy vonásokkal lefestette Bismarckot, a kit szent Simonhoz hasonlított. Ezt az embert nem akarják megérteni, mert az ő saját gondolkodás módját mindig másoknak kölcsönzik: pedig mit tettek volna, ha az ő helyén lennének? Bismarck nem hazug, nem ravasz diplomata, hanem egy őszinte, nyers államférfi, a ki tele szájjal kiáltja ki az igazat és nyilvánítja szándékát. «A békét akarom», mondja. Ez igaz, s hogy kívánja a békét és semmi mást, mint a békét: meggyőzőleg bizonyítja tizennyolcz év óta minden tette, fegyverkezése,

szövetségkötése s a nemzetek tömörülése a francia szenvedélyesség ellen.

Guilleroy ur a meggyőződés hangján ekképe végezé érveléseit: «Nagy ember ez, igen nagy ember, a ki a békét kívánja, de a ki csak fenyegetéssel és erőszakos eszközökkel véli azt elérhetni. Szóval, uraim, egy nagy zsarnok».

— A ki czélt akar érni: akarnia kell a czélhoz vezető eszközöket is, — viszonzá Musadieu. Szivesen megengedem és csatlakozom véleményéhez, hogy Bismarck imádja a békét; de viszont meg fogja engedni ön is, hogy a béke elérése czéljából kész bármikor háborút kezdeni. Különbén ez kétségbevonhatlan és fenomenális igazság. Az emberek csak azért kezdenek háborút, hogy békességük legyen!

Az inas Mortemain herczegnőt jelenté be.

A tágasra nyílt ajtószárnyak közt egy magas, erős nő jelent meg és méltóságteljesen lépett be.

Guilleroy eléje sietett, megcsókolta ujjá hegyét s kérdé:

— Hogy érzi magát herczegnő?

A két másik ur tiszteletteljes meghittséggel köszönt, mert a herczegnőnek szivélyes és heves modora volt.

Mint Mortemain herceg, tábornok özvegye, egyetlen leánynak, férjezett Salia herczegnőnek anyja és az ösnemes és mesés gazdag Ferandal marquisnak leánya, a Varenne utcza palotájában az egész

világ nevezetességeit fogadta, a kik nála találkoztak és nála üdvözölték egymást. Egyetlen egy nagyméltóság sem utazott át Párison a nélkül, hogy ne ebédelt volna asztalánál és egy férfi sem vergődhetett hirnévre a nélkül, hogy előbb a hercegnő ismerettségét ne kereste volna. Minden ujonan feltűnt csillagot látnia és vele beszélgetnie kellett, hogy megítélhesse. Ez mulattatta őt, izgatta életét, ébren tartotta a büszke jóakaratu kíváncsiság lángját, mely lobogott benne.

Alig ült le, midőn az inas új érkezőket jelentett: — Corbelle báró urat és nejét.

Mind a ketten fiatalok voltak, a báró testes, kopasz, a bárónő vézna, elegáns, barna menyecske.

Ennek a házaspárnak speciális helyzete volt a francia arisztokracziában, a mit egyedül a gondosan megválogatott összeköttetéseknek köszönhettek. Közönséges, szelleml nélküli kurta nemesek voltak, de mértéktelenül hódoltak minden iránt, a mi előkelő nagyuri és kiváló: a legmagassabb fokig jámbor royalista érzelmeket vallottak; tisztelték mind azt, a mi tiszteletre méltó és megvetettek mindent, a mi megvetésre való; sohasem vétettek a társadalmi dogmák ellen, sohasem voltak kétségben valamely etiquette-szabály iránt, s mind ez által olyan hirre tettek szert, hogy ők képezik a legmagasabb high-life netovábbját. Nézetüket az illem törvénykönyvének tekintették és jelenlétük valamely háznál, erők a tisztesség és előkelőség hírét kölcsönzé.

Corbelleék rokonai voltak Guilleroy grófnak.

— Nos, szólt a hercegnő csodálkozva a grófhhoz, — és a felesége?

— Egy pillanatot, csak egy pillanatot kérek. Egy kis meglepetés van készülöben; rögtön itt lesz. felelé a gróf.

Midön Guilleroyné házassága első hónapjában a nagyvilágba lépett, be lett mutatva Mortemain hercegnőnek, a ki azonnal megszerette és pártfogása alá vette.

Ez a barátság husz év óta nem csökkent, és a mikor a hercegnő azt mondta: «az én kicsikém» hangján észre lehetett venni mennyire szívből jön a gyengédség emez elnevezése. Nála ismerkedett meg a grófnő a festővel.

Musadiou közelebb jött s kérde:

— Hercegnő, megnevezte a «Mértéktelenek» kiállítását?

— Nem, mi az?

— Egy új művész-csoport. A részegség állapotait festik. Két nagyon erős jellemzés van köztük.

A hercegnő megvetőleg mormolá:

— Nem szeretem azoknak az uraknak rossz tréfáit.

A hercegnő erőszakos, tekintélyt nem ismerő, heves természeténél fogva nem tekintette mérvadónak senki véleményét, csak a magáé után incult, a mely egyedül társadalmi állása lelkiismeretességéből ered; a nélkül, hogy számott adott volna magának róla úgy

tekintette a művészeket és tudósokat, mint az isten által rendelt eszes bérenczeket, a kik hivatva vannak az előkelő embereket mulattatni vagy szolgálatajukra állni; és a szerint ítélte meg őket, a mint fölkelték csodálatát, vagy élvezetet szerzett valaminek a látása, a könyvnek olvasása vagy az új találmánynak megmagyarázása.

Magas, kövér, veres volt, hangosan beszélt, modorát előkelőnek tartották; mert semmi sem hozta zavarba, mindent ki mert mondani; pártfogolta az egész világot, a trónvesztett hercegeket, kiknek tiszteletére fogadtatásokat rendezett; és nem felejtkezett meg a mindenhatóról sem, bőkezű adományokban részesítetven a pápságot és a templokat is.

Musadiou folytatá:

— Hallotta hercegnő, hogy Lambourg Mária gyilkosát letartóztatták?

A hercegnő egyszerre érdeklődni kezdett és felelé:

— Nem, beszélje el.

Musadiou magas, nagyon sovány férfiú volt, fehér mellényt és apró gyémánt inggombokat viselt, tagéjtés nélkül és olyan választékosan beszélt, hogy elmondhatta a legtriviálisabb dolgokat is a nélkül, hogy valaki megütközött volna rajta. Rövidlátó volt, azért daczára szemesiptetőjének, senkit sem látszott észrevenni, és a mint leült, az ember azt hitte volna, hogy csontalkata a karosszék formája

után hajlik. Dereka, mintha kautsukból volt volna, meghajlott, összeroskadt; keresztberakott lábai két egymásbafont szalagnak tetszettek, és a szék támlányára támasztott hosszú karjairól sápadt, végtelen hosszú-ujju kezei lógtak le. Művészileg kifestett haja és bajusza, gyakori tréfának volt tárgya.

Eldarálta tehát a gyilkosság és az elfogatás részleteit, és a mint ép elbeszélte, hogy a meggyilkolt nyilvános személynek ékszereit a gyanított gyilkos egy másik ledér nőnek ajándékozta: a szalon ajtaja újra feltárult és rajta fehér csipkébe öltözött két szőke nő lépett be, a kik úgy hasonlítottak egymáshoz, mint nagyon különböző koru két testvér; az egyik kissé nagyon érett, a másik kissé nagyon fiatal; az egyik kissé nagyon testes, a másik kissé nagyon karcsu volt, s egymást átölelve, mosolyogva haladtak előre.

Altalános örömrivalgással és tapssal fogadták. Bertin Oliviert kivéve, senki sem tudta Guilleroy Annette megérkeztét; azért megjelenése anyja oldalán nagy meglepetést szült. Anyja messziről ép oly frissnek, de sőt még szebbnek látszott; mert egy teljesen kinyílt, de még hervadásnak nem indult virághoz hasonlított; míg a leány csak fakadó bimbó volt, mely most kezdi szépségét kifejteni.

A herczegnő elragadtatva felkiálta:

— Istenem! milyen gyönyörűek és bájosak így egymás mellett! Nézze csak Musadieu, mennyire hasonlítanak egymáshoz.

A jelenlévők, a mint összehasonlították őket, két pártra szakadtak. Musadieu, Corbelleék és gróf Guilleroy szerint, a grófnőnek és leányának csak arczszíne, haja és főleg szemeik hasonlítanak egymáshoz: mert szemvágásuk egészen egyforma és mindkettőnek azurkék iris hártáján apró fekete pontocskák vannak elhíntve; de idővel, ha a fiatal leány is asszony lesz, alig fognak hasonlítani egymáshoz.

A herczegnő és Bertin Olivier szerint ellenben, mindenben hasonlítottak egymáshoz, és csak a kor-különbség tett egy kis különbséget közöttük.

— Mennyire megváltozott három év óta, mondá a festő; — nem ismertem volna reá, nem is merem őt többé tegezni.

— Ah! hogy is ne! felelé a grófnő nevetve. — Szeretném látni, miként mondaná ki az «önt» Annettel szemben.

A fiatal leány, kinek jövődöbeli kaczársága fé-lénk pajzánságában mutatkozott, felelé:

— Én vagyok az, a ki nem merné többé «tenek» szólítani Bertin urat.

Anyja mosolygott.

— Tartsd meg ezt a rossz szokást, megengedem neked. Ti ketten hamar összebarátkoztok megint.

De Annette csóválta fejét.

— Nem, nem. Az zavarba hozna.

A herczegnő megcsókolta a leányt és mint szak-értő, érdeklődéssel szemlélte.

— Lássuk csak, kicsikém, nézz jól a szemembe ;
mondá. Igen, igen, egészen olyan a tekinteted, mint
anyádé ; idővel nem fogsz rosszul festeni, ha jobban
kifejlődöl. Meg kell egy kicsit hiznod, de nem so-
kat ; most még csak olyan kis czinege vagy.

A grófnő közbevágott :

— Oh, ne mondja azt neki.

— És miért nem ?

— A karcsuság olyan kellemes ! Én legközelebb
megsoványítom magamat.

A herczegnő felboszankodott és boszúsága hevé-
ben megfedkezett a fiatal leány jelenlétééről.

— Ah, mindig ! mindig a csontos divatnak hó-
dolnak, mert azokat jobban lehet felöltöztetni, mint
a hust. Én a követ asszonyok generációjához tar-
tozom ! Manapság a sovány asszonyok generációja
dívik ! Ez eszembe juttatja az egyiptomi tehene-
ket. Én például nem értem azokat a férfiakat, a
kiknek az önök csontváza tetszik. A mi időnkben,
több igényük volt.

Általános mosoly közt elhallgatott, azután
folytatá :

— Nézd meg anyádat, kicsikém, ő épen helyén
van, utánozd őt.

Ezzel átmentek az ebédlőbe, s a mikor mind-
annyian leültek, Musadiou újra felvette a vitatkozás
fonalát.

— Én azt mondom, hogy a férfiaknak kellene
soványaknak lenniök ; mert ők olyan testgyakorlatra

vannak teremtvé, a mely ügyességet és fürgeséget igényel, s a melylyel nem kompatibilis a nagy has. Az asszonyoknál egész másként van. Nemde Corbelle, ön is osztja nézetemet?

Corbelle elképedt; mert a hercegnő kövér volt, a felesége pedig a kellőnél karcsubb. De a bárónő segítségére sietett férjének és határozottan a karcsúság mellett szavazott. A múlt évben küzdenie kellett a keletkező embonpoint ellen, de azt hamar legyőzte.

— Mondja csak, mit csinált? kérdé a grófnő.

A bárónő megmagyarázta a jelenkor elegáns hölgyeinek életmódját. Nem kell inni evés közben. Csak egy órával az étkezés után engednek meg maguknak egy csésze nagyon forró teát. Ez a mód mindenkinél sikert eredményez. Bámulatós példákat sorolt fel, miként fogytak meg három hónap alatt a legkövérebb asszonyok és lettek olyanok, mint a kës pengéje. A hercegnő rémülten kiálta fel:

— Istenem! milyen ostobaság magát így elkinozni! Ön semmit sem iszik, még pezsgőt sem? Lássuk csak Bertin, ön, a művész, mit szól ehhez?

— Asszonyom, én festő vagyok, nekem mindegy! Ha szobrász volnék, tiltakoznám ellene.

— De mint férfiu, mit szeret jobban?

— Én? . . . a . . . kissé meghizott elegáncziát szeretem, a mit a szakácsnóm magon hizlalt csibének nevez. Nem kövér, csak telt és finom legyen.

A hasonlat megneveztette a társaságot; de a grófnő hitetlenül nézte leányát és mormolá:

— Nem áll; szép a soványság; az asszonyok, a kik soványak maradnak, meg nem vénülnek.

E felett is sokáig vitatkoztak és a társaság két táborba oszlott. Azonban mindenki többé-kevésbé megegyezett abban, hogy a nagyon kövér asszonynak nem szabad hirtelen megfogynia.

Ez a megjegyzés okul szolgált arra, hogy az előkelő világban ismert nők felett szemlét tartsanak és bájaik, szépségük és chicjük felett újra vitatkozzanak. Musadieu a szöke Loehrist marquisnőnek ítélte oda a szépség pálmáját, holott ellenben Bertin a barna Mandellierenéről állította, hogy magas homlokával, ábrándos szemével és kisse nagy szájjal vetélytárs nélkül áll az asszonyok közt.

Bertin a fiatal leány mellett ült s egyszerre hirtelen hozzáfordulva mondá:

— Hallgass jól, Nanette. Mindazt, a mit most mondunk, minden héten legalább egyszer hallani fogod mindaddig, a míg meg nem öregszel. Nyolcz nap alatt kívülről fogsz tudni mindent, a mit az előkelő világban a politikáról, az asszonyokról, a színházi repertoírról és több eféléről gondolnak. — Csak a nevek, meg a művek czimeit fognak változni időnkint. Midőn már mindnyájunk véleményét hallottad: békésen megválasztod közülök azt, a mit helyesnek találsz; azután nem kell soha többé gondolkodnod, semmit sem kell tenned, mint nyugodnod.

A kicsike felelet nélkül reápislantott csintalan szemével, melyből fékentartott fiatal, eleven ész tükröződött vissza.

De a herczegnő, meg Musadiou, a kik az eszméssel úgy játszottak, mint a labdával, habár mindig ugyanabban a körben maradtak; a gondolat és az emberi tevékenység nevében tiltakoztak a festő szavai ellen.

Ekkor Bertin iparkodott bebizonyítani, hogy az előkelő világnak, még a legműveltebb tagjainak is, szellemi tehetsége értéktelen, terméketlen és eredménytelen; meggyőződése ingátalapon nyugszik; érdeklődése a szellemi dolgok iránt gyenge és közönyös; izlése pedig változékony és kétes.

Elragadtatva a félig igaz, félig mesterkelt méltatlankodás lázrohamától, a melyet első sorban az ékesszólási vágy idézett elő benne, s a melyet a jóakarattól rendszerint megvesztegetett józan ítélőtehetség feltüzelt: kifejtette, hogy azok az emberek, a kiknek életfoglalkozása csupán látogatásokból és lakmározásból áll, ellentállhatlan végzetüknél fogva könnyelmű és kedves, de köznapi emberekké válnak, kiket a gondok, a benső meggyőződés és a tudományszomj csak vajmi kevésbé nyugtalanítanak.

Rámutatott, hogy ezek az emberek semmi iránt sem viseltetnek igazi, mély, buzgó, őszinte vonzalommal, hogy értelmi műveltségük a szemponton áll, tudományuk pedig egyszerű fényház, melynél

fogva bábok maradnak, a kik betanult mozgásaikkal a társadalom színe-javaként akarnának feltűnni, de nem azok. Bizonyitgatta, hogy hajlamait az illemszabályok és nem a valóság szabályozzák, semmit sem szeretnek igazán, s hogy a fényűzés is, a melyben élnek, csak a hiuságnak, nem pedig a test finomult szükségletének kielégítése; mert náluk az ember rosszul eszik és drága, rossz bort iszik.

Élnek — úgy mond — a nélkül, hogy látnák mi történik körülöttük; a tudományt nem értik; a természetet nem tudják felfogni; a boldogságot képtelenek élvezni; a világ és a művészet szépségét, a melyről annyit beszélnek, nem képesek felfedezni; de nem is hisznek benne, mert az élet és a lélek valódi örömeit nem ismerik. Képtelenek magukat valamihez annyira lekötölni, hogy csakis azt szeressék, és iránta annyira érdeklődjenek, míg a benne rejlő gyönyörködtetőt felfedezik.

Corbelle báró hivatva érezte magát az előkelő társaság védelmére kelni.

Tevé ezt azonban olyan alaptalan és czáfolható bizonyítékokkal és argumentumokkal, a melyek az értelem előtt úgy szétmállanak, mint a hó a tűz mellett; ép olyan képtelen és tarthatatlan érvekkel, a minőkkel a falusi plébános akarja az isten létezését bizonyítani. A végén összehasonlította az arisztokráciát a futtató lovakkal, a melyek az igazat megvallva, semmire sem valók ugyan, de a melyek mégis a lófaj dicsőségére válnak.

Bertin, a ki ezzel az ellenféllel szemben feszélyezve érezte magát, eleintén udvarias, de megvető hallgatagságba burkolódzott. Egyszerre azonban a báró ostobasága annyira felingerelte, hogy képtelen volt ellentállani; ügyesen közbevágott, és a nélkül, hogy valamit kifejezett volna, tövéről-hegyére elmondta egy előkelő férfiú életmódját reggeltől estig.

Ezek a finoman felfogott és rajzolt részletek el-
lentállhatlanul komikus képet nyújtottak. Az ember
szinte látni vélte a komornyiktól öltöztet urat, a
mint valami közönséges eszmét fejteget borbély-
előtt, a ki borotválja, s mint kérdezősködik a reg-
geli sétája alatt a lovászoktól a lovak egészségi
állapota felől; azután később mint ballag a bou-
lognei erdő fasorain végig, semmivel sem törődve
mással, mint azzal, kinek köszönjön, s kinek a kö-
szöntését fogadja; azután miként ül le nejével
szembe a reggelihez, miként ül mellette a sétako-
csizás alatt, a mikor semmit sem szól, csak az
ismerősök neveit sorolja fel, a kikkel ma találkozott.
Az ember látni vélte, miként járja be napestig a
szalonokat és edzi bennök szellemi képességét a
vele hasonlókkal való érintkezésben, miként ebédel
egyik-másik herczegnél, a kinél Európa helyzete
fölött vitakoznak; végre, miként végezi estéit az-
zal, hogy ellátogat a színházak coulissái mögé, a
hol a világi titkolt igényeit ártatlanul kielégíti az-
zal, hogy nem tisztességes helyen képzei magát.

A rajzolt arckép nagyon sikerült, a benne rejlő guny senkit sem bántott s mindannyian hangosan nevettek fölötte.

A hercegnő, a ki a kövér egyéneknél sajátos jóízű kaczagásba tört, alig birt szólni s végre könyek közt mondá :

— Nem, ez igazán furcsa, ön annyira megnevettetett, hogy még belehalok.

Bertin, a ki fel volt villanyozva, viszonzá :

— Oh, asszonyom, az előkelő társaságban nem hal meg senki a nevetéstől. Hisz alig nevetnek, csupán udvariasságból mulatják, mintha jól mulatnának és nevetnének. Elegendően félrehúzzák szájukat, de nem nevetnek szívből. Menjenek csak a népszínházakba, majd meglátják, mi a kaczagás. Menjenek a mulató polgárság közé és látni fogják, mint tudnak hahotázni! Menjenek a katonai lakatnyákba, és meglátják, mint nyulnak el a legények könyes szemmel, fuldokolva a kaczagástól valamely bohó elbeszélés hallattára. A mi szalonjainkban azonban nem nevetnek. Itt minden csak látogat, még a nevetés is.

Musadieu félbeszakítá :

— Megbocsásson; ön nagyon szigorú! Hiszen ön maga is kedves barátom, úgy látszik kedveli azt a társaságot, melyet oly pompásan kigunyolt.

Bertin mosolygott :

— Én, én nagyon szeretem.

— Akkor tehát ?

— Kissé megvetem magamat, mint egy kétes faj kores szülöttét.

— Mindez csak szószaporítás, mondá a hercegnő.

A festő védekezett a szószaporítás vádja ellen, mire a hercegnő véget vetett a vitának, kijelentvén, hogy minden művész torzképeket szeret csinálni az emberekből.

Ekkor a társalgás általános jelleget öltött. Beszéltek mindenről, köznapias és kellemes, barátságos és diskkrét dolgokról. Az ebéd végefelé a grófnő látva a telt poharakat maga előtt, hirtelen felkiáltott:

— Ime, semmit sem ittam, egy cseppet sem; majd meglássuk, megsoványodni-e?

A hercegnő felháborodott és erővel rá akarta kényszeríteni, hogy igyék legalább egy-két korty tiszta vizet; de semmire sem ment.

— Oh! kis ostoba! kiáltá fel. — Lám a leánya elcsavarta fejét. Kérem, Guilleroy, akadályozza meg a feleségét, hogy ilyen ostobaságokra vetemedjék.

A gróf, a ki ép egy Amerikában feltalált cséplőgépet magyarázott Musadieunek, nem figyelt a társalgásra.

— Minő ostobaságokat, hercegnő? kérdé.

— Azt, hogy neje meg akar fogyni.

A gróf jóakaratu, közönyös tekintetet vetett nejére s mondá:

— Csakhogy én nem szoktam neki ellentmondani s utjába állani.

A grófnő felkelt s karját kérte szomszédjának; a gróf szintén karját nyújtotta a hercegnőnek és mindnyájan a nagy szalonba mentek, minthogy a boudoir a nappali fogadásokra volt fentartva.

A szalon igen tágas és világos terem volt. A négy falat halavány-kék alapu, fehérrel és arannyal szegélyezett régi mintázatu, fényes, szép selyemszövet boritá, mely a lámpák és csillárok világítása mellett kellemes és élénk látványt nyújtott. A főfal közepén, a grófnénak Bertin Olivier által festett arc képe függött. E fiatal női arcznak bájos mosolya, szelid tekintete, szőke hajának varázsa, élénké és lakályossá tette a termet. Különben, mint a keresztvetés a templombalépéskor, szinte szokássá vált és az udvariasság hozta magával, hogy a belépők ezt a mesterművet és a modelt magát megdicsérik.

Musadiou ezt sohasem mulasztotta el. Az ő véleménye, mint állásánál fogva szakértőnek véleménye, nagy fontossággal birt és különben is kötelességének ismerte e kép kitünőségét meggyőződésből bizonyítani.

— Valóban, mondá, — ez a legszebb modern kép, a melyet ismerek. Rendkívüli, csodálatos élet-hűség van benne.

Guilleroy gróf, a ki már megszokta e kép dicséretét hallani, és a kinél gyökeret vert a meggyőződés, hogy mesterművet bir benne, közelebb jött, hogy nézésében éldelegjen, és az egész társaság

minden képzelhető, szokásos és technikus kifejezést felhasznált a kép magasztalására.

Minden szem a fal felé irányult és el volt ragadtatva. Bertin, a ki különben szokva volt az eféle magasztalásokhoz és nem tulajdonított azoknak több becset, mintha valaki az utcán hogylétéről tudakozódott, most érdeklődéssel helyreigazította a kép elé helyezett reflektor-lámpát, a mit az inas gondatlanságból kissé félre állított.

Azután leültek, és midőn a gróf a hercegnő közelebe jutott, az utóbbi megszólította:

— Azt hiszem, unokaöcsém értem jön, ha szívesen látják egy csésze teára!

A két család óhajtása egy idő óta közös volt, de nem vallották be egymásnak, sőt még nem is czéloztak reá.

Mortemain hercegnőnek fivére, Farandal marquis, a játék-szenvedély következtében vagyoniilag már majdnem teljesen tönkre ment, midőn a lóról lebukott és ennek következtében meghalt, özvegyet és egy fiu-gyermecket hagyván hátra. Ez a fiu most huszonnyolcz éves fiatal ember volt, és egyike a legügyesebb cotillon-rendezőknak egész Európában: minek folytán nem egyszer hitták meg Bécsbe és Londonba, hogy tánczával emelje egyik-másik főherczeg bálját. Habár vagyontalan volt, állása, családja, neve és királyi vérből származása miatt, egyike volt Páris legkeresettebb és legirigyeltőbb férfiainak.

Szüksége forgott fenn azonban, hogy ezt a nagyonis ifju, tánczoló és sportos dicsőséget megszi-
lárdítsák és a társadalmi sikert valami gazdag,
nagyon gazdag házasság útján politikai sikerekkel
helyettesítsék. Ha a marquis képviselő lesz: ez az
egyetlen tény őt a jövő trón egyik oszlopává, a
király tanácsosává és a párt egyik fő emberévé
fogja tenni.

A jól értesült herczegnő ismerte Guilleroy gróf-
nak óriási vagyonát, a ki, mint eszélyes vagyon-
szerző, egyszerű bérházban lakott, holott módjában
volt volna, mint nagy urak, Páris egyik legszebb
palotájában élni. Ismerte szerencsés spekulációit,
ügyes pénzügyi műveleteit, a leggyümölcsözőbb vál-
lalatokban való részvételét; ezért fogamzott meg
agyában az a gondolat, hogy unokaöcsését össze-
házasítja a normandiai képviselő leányával, kinek
ez a házasság nagy befolyást fog szerezni a
királyi hercegek környezetében levő arisztokra-
tikus társaságban. Guilleroy, a ki igen gazdag há-
zasságot kötött és ügyességével megsokszorosította
saját vagyonát is, most másban kereste ambícióját.

Ő hitt a királyság helyreállításában, és akkorra
abban a helyzetben kívánt lenni, hogy teljes mérték-
ben hasznát vegye ennek az eseménynek.

Mint egyszerű képviselő, nem sokat nyomna a
latban; azonban, mint ipja Farandal marquisnak,
kinek ősei a francia uralkodóház meghitt és hü
barátai voltak, első rangra emelkedhetnék.

A hercegnő barátsága, melylyel a gróf neje iránt viseltetett, még bensőbb jelleget kölcsönzött e frigynek; a gróf tehát attól tartva, hogy a marquis véletlenül egy más fiatal leánynyal találkozhatnék, és azt megkedvelhetné; hamar hazahozta leányát, hogy így siettesse a jövőendő eseményeket.

Mortemain hercegnőnek előérzete volt e tervről és hallgatag czinkostársává vált a grófnak; habár pedig nem volt tudomása Annette hirtelen hazatéréről: az napra mégis Guilleroyékhez rendelte öcsését, hogy lassacskán odaszoktassa.

A gróf és a hercegnő szívük e kívánságának ma először adtak elpalástolt kifejezést, és midőn elváltak, meg volt köelve közöttük a sógorosodási szövetség.

A szalon másik végén nevetgéltek. Musadiou Corbelle bárónőnek ép egy szerecsen-küldöttség bemutatásáról mesélt a köztársaság elnökénél, a midőn Farandal marquist jelentették.

A marquis megállt az ajtóban, monokliját gyors és gyakorlott kézmozdulattal jobb szemére illeszté mintha jobban szemügyre akarná venni a szalont melybe belépni szándékozik, vagy talán még inkább azért, hogy a bennlevő társaságnak időt engedjen, hogy őt meglássa és figyelmessé legyen jövetelére. Azután, az arcz és szemöldök észrevétlen mozdulatával az üvegdarabot vissza engedte esni a hajszálfínomságu fekete zsinór végére és

élénken Guilleroy grófnő felé tartott, kinek odanyújtott kezét mély meghajtással hódolatteljesen megcsókolta. Ugyanezt tevő nagynénjével szemben, míg a többiekkel egymásután kezet szorított és elegáns könnyedséggel jobbra-balra köszönt.

A marquis magas, sugár alak volt, vörhenyes bajuszzsal, kissé kopasz fejjel és angol sportsman járással. Első látásra észre lehetett venni, hogy olyan férfival áll szemben, kinek többi testrészei mind gyakorlottabbak a fejnél, és hogy csak olyan dolgokat kedvel, a melynél erőt lehet kifejteni és testi ügyességét csillogtatni. De azért művelt ember volt, a ki tanult valamit és még jelenleg is mindennap tanulja mindazt, a mire később szüksége leend: u. m. a történelmet, a melynél különös súlyt fektetett az évszámokra, míg ellenben semmibe sem vette magukat az eseményeket; továbbá a nemzetgazdaság elemeit, a mennyire egy képviselőnek szükséges; tehát mindazt, a mi az irányadó társaságban a társalgás ábc-jét képezi.

Musadieu nagyra becsülte őt s azt mondta, hogy nagy ember lesz belőle.

Bertin méltányolta ügyességét és erejét. Ugyanegy vivó-terembe jártak, gyakran együtt vadásztak és a boulognei erdőben majd mindennap találkoztak lóháton. Köztük tehát a közös izlés szimpathiája fejlődött, az a bizonyos ösztönszerű nyíltság, a melyet két férfiú közt ama kellemes társalgás hoz létre, a miben egyik is, másik is élvezetet talál.

Midőn a marquist Guilleroy Annettenek bemutatták, mindjárt gyanítani kezdte nénje terveit, és meghajtván magát a leány előtt, gyors, szakértő pillantással végignézett rajta.

Csinosnak találta, s főleg sokat ígérőnek a jövőre; mert annyi cotillont rendezett már életében, hogy ez által nagy szakértelemre tett szert a fiatal leányok megítélésében, és mint az ügyes borkereskedő, ha fiatal bort izlel, majdnem biztosra tudta megjövedölni, mennyit lehet az illető fiatal leány szépségétől várni.

Csak néhány semmitjelentő szót váltott Annettel, azután Corbelle bárónő mellé ült és vele halkan pletykázni kezdett.

A társaság korán szétoszlott, és a mint mindenki eltávozott, a fiatal leány lefeküdt, a lámpákat eloltották és a cselédség nyugalomra tért. Guilleroy gróf a csak két gyertyával megvilágított szalonon keresztül a grófnőhöz ment és a karósszékekben álmosan bóbiskoló neje előtt, feltárta reményeit, hosszasan magyarázgatta követendő magatartását, a közel jövő esélyeit és a vele összekötött kombinációkat.

Késő éjszaka volt, a mikor szobájába vonult s elragadtatva a sikerült est felett, magában mormolá:

— Azt hiszem, a dolog el van intézve.

III.

«Mikor jössz, hozzám kedves barátom? Már három nap óta nem láttalak, pedig ez nagyon hosszúnak tetszik nekem. Leányom nagyon elfoglal, de jól tudod, hogy nélküled már nem tudok ellenni.»

A festő, a ki vázlatokat rajzolt és tárgyat keresett egy új képhez, ismételve átolvasta a grófnő levelét, azután kihuzta íróasztala egyik fiókját és a levelet elhelyezé a többi mellé, melyek viszonyuk kezdete óta nagy halomra szaporodtak.

A nagyvilági élet szabadossága következtében megszokták, hogy egymást mindennap lássák. A grófnő időnkint eljárt Bertinhez, és a míg barátja dolgozott, ő egy-két órát abban a karszékben foglalt helyet, a melyen annak idején mintául ült. De tartott kissé a cselédség észrevételeitől, azért jobban szerette mindennapi találkaik színhelyéül saját lakását választani, vugy pedig egyik-másik szalonban találkozni barátjával.

Ezeket a légyottokat mindig előre megbeszélték, a mit különben a grófnő nagyon természetesnek talált.

A festő legalább kétszer hetenkint néhány jó barátal a grófnénál ebédelt; hétfőn rendszeren az operában találkoztak; azután ennél vagy annál a családnál adtak egymásnak légyottot, a hol a véletlen mindig összehozta őket ugyanegy órában. Bertin tudta az estéket, a mikor a grófnő otthon marad. Ilyenkor hozzáment teára; mert csak nála érezte magát otthonosan. Habár pedig az ifjúkori szerelem heves lángja már rég lecsillapult; azért mégis végtelen boldognak érezte magát mellette, csendes meglepedést talált e nő gyengéd szeretetében, és annyira megszokta vele mindennap találkozni, pár percet mellette tölthetni, vele néhány szót váltani és gondolataikat kicserélni, hogy mindez nélkülözhetlen életszükségletévé vált.

E vonzalomhoz az önzésnek egy neme járult és a vágy, a családi élet, az élénk, népes ház, a közös étkezések és a kedélyes esték után, a mikor az ember jóízűen elcseveg régi ismerőseivel; továbbá a vágy a bizalmas érintkezés után, mely minden emberi lény szívébe van oltva, s a mely az agglegényt ajtóról-ajtóra vezet barátjai családi tűzhelyéhez, a hol azt feltalálni véli.

Itt ebben a házban, a hol szerették, kényeztették, a hol mindent feltalált: itt még képes volt elfelejteni elhagyatottságát.

Három nap óta nem látta barátjait, kiket valószínűleg leányuk visszatérte vesz nagyban igénybe, és már is unatkozni kezdett, sőt boszankodott is egy kissé, hogy már előbb nem hívták; maga pedig csupa ildomosságból nem akart meghívás nélkül beállítani.

A grófnő levele egészen felvillanyozta. Délután három óra volt. Azonnal neki készült, hogy még otthon találja barátnőjét, mielőtt az eltávoznék hazulról.

Csengetett az inasának, a ki rögtön megjelent.

— Milyen az idő József?

— Nagyon szép.

— Meleg?

— Igen, uram.

— Adj fehér mellényt, kék kabátot, szürke kalapot.

Bertin mindig nagyon elegánsan öltözködött; s habár elsőrangú szabó öltöztette: a mód, miként viselte ruháit, a járás módora, a fehér mellénybe szoritott gyomra, a kissé hátracsapott magastetejű szürke nemez-kalapja, azonnal elárulták benne a művészt és az agglegényt.

Mikor a grófnőhöz ért, az inas tudatta vele, hogy a méltóságos asszony épen kikocsizni készül a boulognei erdőbe. Ez hántotta, de várt.

Szokása szerint, le és fel sétált a nehéz függönyöktől elhomályosított nagy szalonban. Az aranyozott-lábu filigrán asztalokon keresett rendetlen-

ségben mindenféle. haszontalan, szép és értékes apróságok és csecsebecsek heverték. Voltak ott aranyból vert régi szelenczék, elefántcsont szobrocskák, azután oxydált ezüsthől készült egész divatos tárgyak, a melyek furcsa komolyságuknál fogva angol izlésre vallottak: u. m. piczike kis takaréktűzhely, rajta egy macskával, mely tejet nyalogat egy tálkából, egy darab kenyeret ábrázoló szivar-tárca, egy kávé-masina gyufatartó; azután egy ékszer-szekrényke mindenféle apró bábokkal, nyakékkal, karperecczel, gyűrűvel, melltüvel, gyémántos, rubintos, zafíros fülbevalókkal és más apróságokkal, a mik liliputi ékszerészek kezei közül kerülhettek ki.

Bertin kezébe vett egyiket-másikat azok közül, melyeket ő adott egy-egy ünnepélyes alkalomkor; álmadozó közönnyel vizsgálgatta, azután megint visszatette helyére.

A szalon egyik sarkában, a kerek formájú pam-lag előtt egy egylábu asztal állott, melyen diszkötésű könyvek heverték. Ugyanazon az asztalon feküdt a *Revue de Deux Mondes* egyik kissé gyűrött példánya, melynek behajtott sarkai gyakori lapozgatásra mutattak; továbbá több más, még fel nem vágott folyóirat; többek közt az «*Arts modernes*», a melyet az emberek csak a méregdrága áráért járatnak, mert egy évi előfizetési díja 400 frank; és a «*Feuille libre*» czimű kék borítéku vékony füzet, a melyben leginkább az ugynevezett

«Elpuhult irányu» új poéták szokták szellemi termékeiket közzétenni.

A két ablak közt egy mult századbeli formájú kaczer kis íróasztal állt, melyen a grófnő csak olyan levelekre szokott felelni, melyek gyors válaszra várnak és olyankor érkeznek, midőn látogatók vannak. Musset, Manon Lescaut és Werthernek az íróasztalon heverő s használatban levő néhány művéből következtetni lehetett a tulajdonosnő szellemi és lelki műveltségére: hogy pedig ugyanő nem idegenkedik a szenzációs és szövevényes olvasmányoktól, valamint a psychologia rejtelmétől sem, erre mutattak a következő munkák: u. m. *Les Fleurs du mal*, *Le Rouge et Noire*, *la Femme au XVIII. siècle*, *Adolphe*.

A könyvek mellett az ötvösművészet és himzés egy remekje, egy gyönyörű kezi tükör feküdt, melynek hátát himzett bársonyra fektetett arany- és ezüsből vert remek munka diszítette.

Bertin kezébe vette a tükröt és nézegette magát benne. Pár év óta rettenetesen megvénült; és habár most eredetibbnek találta arcát, mint azelőtt volt, elszomorodott az ott elvonuló ránczokon és a fonnyadt arcbőrön.

E pillanatban az ajtó megnyilt a háta mögött.

— Jó napot Bertin ur, mondá Annette.

— Jó napot, kicsikém, hogy vagy?

— Nagyon jól, és ön?

— Hogyan, csakugyan nem akarsz engem tegezni?

— Nem. igazán restelem.

— Ugyan ne beszélj ilyet!

— Igazán, nagyon restelem. Ön zavarba hoz.

— Miért?

— Mert. . . mert se nem elég fiatal, se nem elég öreg! . . .

— Ez indok előtt meghajlom; felelé a festő nevetve.

Annete fülig elpirult és megzavarodottan folytatá:

— Mama rögtön itt lesz és kérdezteti, nem volna e kedve velünk a boulognei erdőbe kikocsizni.

— Igen, hogy ne. Egyedül mentek?

— Nem, Mortemain hercegnő is velünk jön.

— Nagyon helyes, én is megyek.

— Akkor ha megengedi, elmegyek a kalapomért.

— Menj, gyermekem!

A mint Annette kiment, grófnő a belépett lefátyolozva, kimenésre készen. Mindkét kezét odanyújtá s mondá:

— Már nem is mutatod magad. Mit csinálsz mindig Olivier?

— Nem akartalak most háborgatni.

Az a hang, a melylyel a grófnő az «Olivier» szót kiejté, magában foglalta a szemrehányásnak és szeretetnek teljes kifejezését.

— Te vagy a legjobb asszony a világon, szólt a festő, a neve hangsúlyozásától meghatottan.

Ezzel elmúlt az a kis harag, mely a sziveket némileg eltölté és a grófnő könnyedén folytatá:

— Most elmegyünk a hercegnőért, azután körutat teszünk az erdőben. Hiszen mindent meg kell mutatni Nanettenek.

A landaui a kapu alatt várt.

Bertin a két nővel szemben foglalt helyet és a fogat a bolthajtásos kapualj alatt visszhangzó lódobogás zaja közt kirobogott.

A Madeleine felé vezető nagy boulevardon hajtottak végig. A kora tavasz üdesége mosolygott le az égről a halandókra.

A langyos levegő és a kellemes nap kedélyes hangulatba hozta a férfiakat és a szerelem mosolyát varázslá elő a nőknél. Az utczagyerekek, a pékinások és a fehér kukta, a kik kosaraikat a padokra tették, hogy szabadon futkározhassanak, pajzán örömben cigánykereket vetettek. A kutyák sűrögtek, forogtak; a házmesterek madárkái torokszakadva énekeltek; és csak a bérkocsikba fogott vén párák döcögtek a megszokott fáradt módon.

— Milyen szép nap, mily jól esik ezt a levegőt színi! sóhajtá a grófnő.

A festő az anyának és leányának nézésébe merült. Igaz, hogy különböztek egymástól, de egyszersmind annyira hasonlítottak, hogy az egyik a másiknak folytatása látszott lenni ugyanabból a vérből, ugyanabból a testből alkotva s ugyanattól az élettől lelkesítve. Különösen szemeik, azok a fekete pontocskákkal befecskendezett kék szemek,

olyan egyforma tekintetet szegeztek reá, mikor hozzájuk beszélt, hogy szinte mind a kettőtől egyidejű és azonos feleletet várt. A mint azonban megnevetette és beszédbe hozta őket, nem kis meglepetésére arra a meggyőződésre jutott, hogy maga előtt olyan különböző két nőt lát, a kik közül az egyik már élt, a másik pedig csak élni készül. Mivé leend ez a gyermek akkor, a mikor fiatal szelleme a most még szunnyadó izlésétől és hajlamaitól befolyásolva kifejlődik és a nagy világ eseményei között kinyilik? Ezt előre nem láthatta. A leány egy ösmeretlen és tapasztalatlan szép kis új jelenség, a ki most készül a boldogságra és a szerelemre, a ki mint egy pici esőnek ép most indul ki a kikötőből, holott az anyja végig élvezte már az életet és szerelmet, és visszatér már oda, a honnan a másik kiindul.

Elérzékenyült arra a gondolatra, hogy ő volt az, a kit ez a még mindig szép asszony magának választott és még most is szeret.

Hálás pillantást vetett ezért barátnőjére, a mit ez megértett; és viszont a festő is kiolvashatni vélte annak néma köszönetét ruhája könnyű érintéséből.

— Óh! igen. Gyönyörű napunk van; mormolá viszont a festő is.

A Varenne-utczából, a hová a herczegnőért mentek, a Palais des Invalides felé hajtottak, majd a Szajrán és a Champs-Elyséen keresztül za Arc de

Triumph elé jutottak, a hol egyszerre egész kocsi-tömegtől találták magukat körülvéve.

A fiatal leány, a ki most a kis ülésen ült Bertin mellett, nagy és kíváncsi szemeket meresztett a kocsiaradatra és kíváncsian kérde, ha a herczegnő vagy a grófnő néma fejbólintással viszonzott egy-egy köszöntést: «Ki az?» mire a festő megnevezte «Pontaigninét», «Puicelcit», «Lochrist grófnőt», továbbá a szép «Mandelièrené» asszonyt.

Most a kocsik tömege és zöreje közt a Bois de Boulogneba vezető faszorba értek. Itt már a fogatok szabadabban mozoghattak és mindannyi ugyanegy célpont felé látszott igyekezni. A bérkocsik, a nehéz landauik, az ünnepekes nyolcz üléses fogatok szép rendben robogtak egymás után, midőn egyszerre egy egyfogatu viktopia a nyüzsgő és mozgó sokaságon keresztül örült sebességgel előre-vágtatott és nem tekintve senkit, sem polgárt, sem arisztokratát, mindenkit megelőzött. A kocsiban egy fiatal, gondtalan nő ült, kinek világos és merész öltözete sajátságos jó illatot árasztott a mellette elvonuló kocsikba.

— Ki ez a hölgy? kérde Annette.

— Nem ösmerem, felelé Bertin, mialatt a herczegnő és a grófnő futó mosolyt váltottak.

A fák rügyeztek, a fülemilék, melyek Páris eme kertjében otthonosak voltak, már énekeltek a fiatal lombok közt, és midőn a grófnő kocsija a tó közelebe érve, kényszerült lépésben haladni, vége-hossza

nem volt a szünni nem akaró köszönésnek, mosolyoknak és szivélyes üdvözléseknek. Az egész, a tavon tova sikló hajórajhoz hasonlított, melyben csupa előkelő hölgyek és urak ülnek. A hercegnő minduntalan ide-oda forgatta fejét, hogy a magas kalapoktól beárnyékolt és lesütött arcokat jobban kivehesse és úgy látszott, szemlét tart a mellette elvonuló emberek fölött és emlékezetébe visszahívni óhajtja mindazt, a mit róluk tudott, gondolt és képzelt.

— Nézd csak kicsikém, itt jön a szép Mandelièrené asszony, a köztársaság elismert szépsége.

Ez a szépség, a ki látszólag közönyös maradt ez elvitázhatlan dicsőséggel szemben, egy könnyű, feltűnő kocsiban közszemlére és közbámulatra bocsátotta sötét nagy szemét, fekete hajtól övedzett alacsony homlokát és mákaes, kissé duzzadt piros ajkait.

— Mégis csak szép asszony, mondá Bertin.

A grófnő, a ki nem szerette, ha barátja más nőket dicsért, könnyedén vállat vont s nem felelt.

A fiatal leány azonban, kibén egyszerre felébredt a vetélykedési ösztön, merészebb volt és mondá:

— Én részemről, nem találok szépnek.

A festő hirtelen hozzáfordult és kérdé:

— Micsoda, te nem találsz szépnek?

— Nem én, úgy néz ki, mintha tentába mártották volna.

A hercegnő elragadtatva nevetett.

— Bravo, kicsikém, pedig már hat éve annak, hogy a párisi férfiaknak fele hódol e szerencsenő előtt! Azt hiszem azonban, hogy csak bennünket akarnak bosszantani. Nézd inkább ott Lochrist grófnőt.

A miniatúr finomságu, barna szemű szőke grófnő, kinek kedves vonásai már öt-hat év óta voltak osztatlan bámulat tárgya párthivei előtt, egyedül ült egy landaiban és mosolyogva köszönt.

De Nanette még mindig nem lelkesült.

— Óh! mondá, — már nem egészen üde.

Bertin, a ki a két vetélytársnőről folytatott mindennapi viták alkalmával rendszeren a grófnő ellenpártjához szegődött, bosszankodott e miatt a csipős megjegyzés miatt.

— Patvarba, mondá, akár tetszik, akár nem, azért mégis bájos és neked azt kívánom, hogy belőled is olyan szép asszony váljék, a milyen ő.

— Hagyjuk csak, kedves Bertin; jegyzé meg a hercegnő. — Ön csak akkor veszi észre a nőket, a mikor már tul vannak a harminczon. Igaza van ennek a gyermeknek; ön csak akkor dicséri a nőket, ha elvirágzottak.

— Engedelmet kérek asszonyom, kiálta fel a festő. — A nő csak akkor lesz igazán szép, ha teljesen kifejlődött és érzelmei kifejezésre jutottak.

És tovább magyarázva, hogy az első üdeség semmi más, mint az érésben levő szépségnek fény-máza; bebizonyította, hogy a világhi nem csalódik,

a midőn kevés figyelmet fordít a teljes virágzásban levő fiatal nőre, és hogy egészen igaza van, ha nem nyilvánítja a nőt «szépnek» addig, a míg el nem érte a virágzás utolsó időszakát.

A grófnő hizelegve érezvén magát, mormolá :

— Igaza van, ő mint művész ítél. Nagyon kedves a fiatal arcz, de mindig kissé mindennapi.

A festő folytatta a megkezdett témát és kifejtette, hogy az arcz elvesztvén lassankint a fiatal-ság határozatlan báját; alakot, jelleget és kifejezést ölt magára.

A grófnő minden szó után helyeslőleg bölintott fejével: és minél jobban bizonyította, minél nagyobb hévvel védte ügyét a festő, annál jobban támogatta őt a grófnő tekintettel és mozdulattal, mintha védés daczszövetséget kötöttek volna valami közös veszély, valami fenyegető hamis vélemény ellen. Nanette annyira el volt foglalva a nézéssel, hogy nem is hallgatott rájuk. Vidám, mosolygó arcza elkomolyodott és maga annyira elkábult a látvány gyönyörűségétől, hogy szólni sem tudott. A napsugaraktól megaranyozott ifju falombok, a sok szép kocsi, ez a szép, gazdag és vidám élet; mindez, neki való volt.

Ha minden nap eljő ide, őt is fogják majd ismerni, köszönteni és irigyelni, s ha a férfiak róla fognak beszélni: talán azt fogják mondani, hogy szép. Szemeivel kikereste azokat a férfiakat és nőket, a kik legelőkelőbbeknek látszottak és megkér-

dezvén nevüket: nem is foglalkozott mással, mint ezekkel az összekötött szótagokkal, a melyekről gyakran olvasott az ujságban vagy a történelemben, s azért a tisztelet és bámulat visszhangját ébresztették benne. Nem birt beleszokni abba, hogy annyi hires embert lásson egyszerre s egymásután: és szinte nem akarta hinni, hogy mindez igaz legyen, inkább valami színi-előadásban képzelte magát. A bérkocsik undorral vegyített megvetést keltettek benne, bántották és ingerelték; azért hirtelen mondá:

— Ide nem kellene más kocsikat bocsátani, csak uraságiakat.

— Nos kisasszony, felele Bertin, — mivé lenne akkor az egyenlőség, a szabadság és a testvériség?

Nanette úgy elfintorította az orrát, mintha azt akarná mondani: «gondoskodjanak róla mások;» de szóval ekként felelt:

— A bérkocsik számára más ligetet lehetne fenntartani: példának okáért a vincennesi erdőt.

— Hátra vagy még kicsikém s nem tudod, hogy nyakig uszunk a demokráciában. Különben ha látni akarod a ligetet menten minden keveréktől: jöjj el reggel, akkor itt találhatod a telivér arisztokracia zömét.

Erre Bertin elmondott egyet s mást egy képről, melyet festett, ábrázolva a reggeli boist lovasaival és amazonjaival, az előkelő társaság ama szük kö-

rével, a melyben mindenki névleg ösmeri, keresztnevén szólítja egymást, rokonságban áll egymással, ösmeri erényeit és bűneit, szóval mintha mind együtt laknék ugyanabban a városnegyedben, vagy ugyanabban a kis faluban.

— Gyakran jár maga ide? kérdé Annette Bertintől.

— Nagyon gyakran; igazán ez a legkedvesebb mulatság Párisban

— Lóháton jön ide reggel?

— Természetesen.

— Délután pedig látogatásokat tesz?

— Igen.

— Akkor hát mikor dolgozik?

— Mikor dolgozom? Arra is jut idő némelykor; én úgy is csak izlésembe vágó különlevességeket választok. En a szép asszonyok festője vagyok, azért látnom kell őket és utánuk kell járnom egy kissé.

Annette még mindig komolyan mormolá:

— Lóháton és gyalog?

Bertin hamis és megelégedett tekintetet vetett a kis lányra, a mely mondani látszott: Lám, lám, már is szellemes vagy, pompásan haladsz!

Pár pillanat óta hűvös szellő rezgetteté meg a sovány lombozatot a fákon és a ruházatot a vállakon. A nők mintegy jelre, szinte egyforma mozdulattal magukra ölték, a hátuk mögé csuszott felöltőiket; a lovak pedig gyorsabb ügetésben iparkod-

tak a liget egyik végéről a másikra, mintha a csi-
pös szellő őket is megostorozta volna.

A megrángatott zablák ezüstcsengésének közepette
gyorsan visszafelé indultak a leáldozó nap sugarai-
tól megpirosított ferde irányu záporban.

— Ön most haza megy? kérde a grófnő a fes-
tőt, kinek szokásait apróra ismerte.

— Nem, a körbe megyek.

— Akkor, arra menet leleszszük.

— Nagyon jó lesz, köszönöm.

— És mikorra hi meg bennünket a hercegnő-
vel együtt magához dejeunerre?

— Mikorra parancsolják.

A párisi nők eme kedvenc, választott festője,
kit bámulói «realisztikus Watteau-nak» neveztek el,
rágalmazói pedig «a ruhák és köpönyegek fotogra-
fusának» csufoltak, gyakran adott dejeunereket és
ebédeket a szép hölgyeknek, kiket szerencsés volt
lefestetni, és másoknak is, a kik hirnevesek és
ösmertek voltak, s a kik nagyban hozzájárultak,
hogy a garçon házában rendezett ünnepélyek rend-
kívül érdekesek és mulatságosak legyenek.

— Holnapután? Jó lesz? Mit szól hozzá kedves
hercegnő, kérde Guilleroyné.

— Pompás! Ön igen kedves. Bertin ur sohsen
gondol én reám, ha mulatságot rendez. Látszik,
hogy nem vagyok már fiatal.

A grófnő, a ki szokva volt a festő házat némi-
g sajátjának is tekinteni, közbevágott:

— Senki más nem lesz ott, mint mi négyen, így, a mint most a kocsiban ülünk: a hercegnő, Annette, én, meg ön, nemde nagy művész?

— Senki más, mint mi négyen, felelé a festő leszállva a kocsiról és pedig elszászi módon készített rákokkal fogok kedveskedni.

— Oh! Ön elrontja a kicsikét ezekkel a pikáns étkekkel.

Bertin a kocsiajtó mellett megállva köszönt, azután hamar besietett a kör előcsarnokába, oda dobta felöltőjét és botját az ott ácsorgó inasseregeknek, a kik olyan katonas-állásba vágják magukat, mint mikor egy törzstiszt megy el a század előtt, azután felment a széles lépcsőn, elhaladt egy másik inasdandár előtt, mely rövid nadrágba és harisnyába volt bujtatva, betaszított egy ajtót és egyszerre egészen rugékonynak és fiatalnak érezte magát, midőn a folyosó végéről meghallotta az egymást érő vitörök pengését, lábdobogást, erős férfias hangok kiáltozását!

«Rajta» . . . «Nekem.» — «Megvan.» — «Rajta.» — «Figyelj.»

A vivó-teremben a szürke vászonkabátba és szorosan a bokához simuló nadrágba öltözött, bőrmellvérttel és a hasat fedő kötényfélével ellátott vivók hátrahajlitott karral állottak egymással szemközt és a keztyűtől óriásivá vált másik kézben tartott vékony és hajlékony vitöröket gyakorlott ügyességgel kezelték.

Mások a harc hevétől kipirulva és lihegve, leültek, zsebkendővel törülgették homlokukat és nyakukat és csevegtek; mások megint, a terem közepén álló négyszögletes pamlagon ültek és nézték Liverdy támadásait Landa ellen és a vivómester Taillade küzdelmét a nagy Rocdiane ellen.

Bertin mosolyogva egész otthonosan sorban kezét szorította.

— Számitok önre, kiáltá feléje Baverie báró.

— Rendelkezésre állok, kedves barátom, felelé és bement a kabinetbe átöltözködni.

Már régóta nem érezte magát oly fürgének és erősnek, mint ma biztos léven benne, hogy kitűnően fog vivni, az iskolás gyerekek türelmetlenségével fogott az öltözködéshez. A mint kiállt a sikra, rendkívüli hévvel megtámadta ellenfelét és tíz perc alatt tizenegyszer találva, annyira kifárasztotta, hogy a báró kegyelmet kért. Azután Punisimonttal vívott és legutóbb kollegájával Maldaut Amaurival.

Az erre következő hideg zuhany, mely szinte megfagyasztotta lihegő testét, a husz évvel ezelőtti fürdöket juttatta eszébe, a mikor késő őszszel a polgárság rémületére a határszéli hidról fejest ugrott a Szajnába.

— Itt ebédelsz? kérdé őt Maldaut.

— Igen.

— Liverdyvel, Rocdianéval és Landával lefoglaltunk egy asztalt, siess, egy negyed nyolczra van már. . .

Az ebédlő hemzsegett a sok férfiutól.

Itt tanyáztak Páris összes előkelő éjjeli madarai, a semmittevők úgy, mint a dölgozók, szóval mindazok, a kik két órától fogva nem tudnak mit csinálni, és azért ebédelnek a körben, hogy véletlenül megcsipjenek valamit, vagy valakit, a kihez aztán csatlakozhatnak.

Mikor az öt jó barát együtt ült, Liverdy a bankár, egy erős és zömök negyvenes, Bertinhez fordulva mondá :

— Te ma egész dühvet vívtál.

— Igen, ma csodadolgokra volnék képes, felelé a festő.

A többiek mosolyogtak és a tüképfestő Maldaut, egy alacsony, kopasz, szürke szakálas uri ember, tréfásan megjegyzé :

— Én magam is úgy vagyok; april hónapban mindig új eleteröt érzek bugyogni magamban; vérem forrongásba jő, a tavasz leveleket fakaszt bennem, de soh sem hajt gyümölcsöt.

Rocdiane marquis és Landa gróf sajnálkoztak felette. Mind a ketten korosabbak voltak nálánál, de a leggyakorlottabb szem sem lett volna képes korukat meghatározni; aféle férfiak voltak, a kik egész életüket a körben, lóháton és karddal a markukban töltötték s a kiknek izmaít a folytonos testgyakorlat megacézéozta. Dicsekedtek is vele, hogy ők minden tekintetben fiatalabbak, mint az elsatnyult új nemzedék.

A nemes Rócdiane, az összes szalonokat látogatta ugyan, de abban a hirben állt, hogy a pénzszerzésben nem egészen tiszta kezű, a min, Bertin szerint, nem is lehet nagyon csodálkozni; mert sokat élt a kártyabarlangokban. Megnősült, de el is vált a nejétől, a ki jókora életjáradékot biztosított részére; igazgatótanácsos volt a belga és portugál bankoknál és a Don Quichotte-féle energikus alakján, magasan hordozta a nemes ember ama kissé kopott méltóságát, mely nem ismer más kötelességet, mint időnkint lemosni a párbajban kapott karcolás véréét.

Landâ gróf egy hatalmas óriás, sokat tartott alakjára és széles vallaira. Ámbár nős ember volt és két gyermek atyja, csak nagynehezen tudta magát arra határozni, hogy hetenkint háromszor otthon ebédeljen; a többi napokat barátaival a körben töltötte.

Szerinte a kör egy család, és pedig azok családja, a kiknek még nincs és soha sem lesz családjuk, valamint olyanoké, a kik unatkoznak saját családjukban.

A társalgás most a nőkre tért át, és pedig az adomákról az emlékekre, majd az emlékekről a bizalmaskodásra, egész az illetlen dicsekvésig.

Rócdiane marquis pontosan körülírta szeretőit, a társaságból való nőket, kiknek nevét csak azért nem mondta ki egyenesen, hogy annál könnyebben kitalálják. Liverdy a bankár, szeretőit keresztnevü-

kön említette eféle mondásokkal: «Ép a javában voltam egyik diplomata feleségével». Vagy pedig: «Egy este, a midőn eltávoztam tőle, azt mondtam neki: kedves kis Margitkám» Ilyenkor hirtelen mosolyogva elhallgatott, azután folytatá: — Teringetét, most elszóltam magamat. Szokásba kellene hozni, hogy minden asszonyt Zsófinak nevezzünk.

Bertin Olivier nagyon tartózkodó volt és a hozzáintézett kérdésekre csak annyit felelt:

— Én megelégszem modelleimmel.

A többiek tettettek, mintha elhinnék szavait és Landa, a ki minden szoknya után futott, szinte tűzbe jött, a mikor eszébe jutottak az utcán futkosó szép falatok és azok a fiatal nők, a kik tiz frankért óránként, meztelenül állnak a festőnek.

Minél jobban ürültek a boros üvegek: annál jobban tüzeltek az ősz bácsik, a mint őket a kör fiatal tagjai nevezték és nekipirosodva, felhevülve, remegtek a vágytól és a benső tüztől.

Rocdiane a kávé után csacskább lett és hihe-tőbb indiskret eseteket mesélt el; elfelejtette a nagyvilági hölgyeket, hogy a félvilágiakat ünnepelje.

— Páris, mondá egy pohár köménymag-likőrrel a kezében, — az egyetlen város, a hol a férfi meg nem vénül, az egyetlen, a hol a férfi még ötven éves korában is, ha szolid és jól konzervált, találhat tizenhét éves, angyali szépségű vig leányt a ki szeretheti.

Landa, a ki a likőr után ráösmert Rocdianéjára, elragadtatással helyeselte állítását és felsorolta azt a sereg kis leányt, a kik még minden nap szerették.

De Liverdy, a ki kételkedőbb volt és jobban tudni vélte: mennyit érnek a nők, mormolá:

— Igen, mondják, hogy szeretnek.

— De be is bizonyítják nekem, kedves barátom, viszonzá Landa.

— Azok a bizonyítékok nem számitanak.

— Engem kielégítenek.

— A patvarba, de ők hiszik, hogy szeretnek! kiáltá fel Rocdiane. Azt hiszed, hogy egy husz éves szép kis lány, a ki öt-hat év óta éli már világát Párisban, a hol mindannyiunk bajsza megtanította és elrontotta a csók élvezetére, meg tudja még különböztetni a hatvan éves férfit a harmincz évestől? Ugyan ne beszélj kérlek! Hiába való szószaporítás! Sokkal többet látott és tapasztalt az már! Lássátok, én fogadni mernék, hogy az olyan nőszemély szive mélyében jobban szeret egy vén bankárt, mint egy fiatal urfieskát. Vajon tudja-e ő azt, vajon gondol-e ő arra? Vajon van-e a férfiaknak itt koruk? Biztosítlak benneteket, hogy az eféle emberek, mint mi vagyunk, fiatalodnak az alatt, mig öszülnek és minél deresebbek vagyunk, annál többet mondják és mutatják a lányok, hogy szeretnek bennünket, annál jobban elhiszik ezt maguk is.

Jóllakottan és a szeszes italok által feltüzelve felkeltek az asztaltól és minden hódításra készen a felett kezdtek tanakodni, miként értékesítsék estéjüket. Bertin a czirkuszt ajánlotta, Rocdiane a hippodromot, Maldaut az Éden-színházat és Landa a Folies-Bergéret, midőn távolból hegedűhangok zaja érinté fülüket.

— Mi a manó, zene van ma a körben, mondá Rocdiane.

— Igen, felelé Bertin; nem maradnánk még itt vagy tíz perczig, mielőtt utnak indulunk?

— Helyes, maradjunk.

Ezzel átmentek egy szalonon, azután a billard termen, majd egy kártyaszobán, mire egy a zenészek állványa feletti leve páholyszerű helyiségbe értek, a hol már is négy elmélkedő uri ember várt a karosszékekben, lent pedig a teremben, az üres székek hosszú sora közepette tíz-tizenkét más uri ember állt, vagy ült és csevegett.

A karmester kis pálczájával röviden a polezra ütve jelt adott: mire rázendítettek.

Bertin imádta a zenét, úgy a mint az opiumot szokás imádni. Tőle álmodni tudott.

Mihelyt a hangszerek zengő hullámai megütötték fülét, egy neme az ideges ittasságnak vett rajta erőt, a mely lelkét és testét bámulatos remegésbe hozta. Képzelőtehetsége a dallamoktól megittasult és mint örült rohant az édes és kellemes ábrándokon végig. Behunyt szemmel, keresztbe font

lábakkal, lecsüngő karokkal hallgatta a zenét és lelki szemei előtt különféle jelenetek vonultak el.

A zenekar egy Haydn-féle szimfóniát játszott és a festő, mihelyt behunyta szempilláit, viszontlatta a ligelet, a maga körül nyüzsgő kocsitömeget és a kocsiban szemben önmagával a grófnőt meg leányát; hallotta hangjukat, értette szavukat, érezte a hintó mozgását, szívta a falevelek illatával telített friss levegőt.

Szomszédja háromszor szólt hozzá s háromszor megzavarta ezt a látományt, a mely mindig meg-megujult, mint a hajó kereke, mely megállás után is meg-megkezdí tengelye körül való forgását.

Azután messze elbarangolt az előtte ülő két nővel: egyszer a vasuton ült velük, másszor külföldön valamelyik hotel table d'hotjánál. A hangverseny egész tartama alatt a két nőt látta mindennütt, mintha a délutáni sétakocsizás alatt arcuk a nap behatásánál fogva szeme fenekére fényképeződött volna.

A teljes esend azonban, majd az ide-oda tolt székeknek és emberi hangoknak zaja elüzlék ezt az álomképet és Bertin, a mint maga körül nézett, észrevette négy szundikáló barátját, a kik csupa figyelemből és élvezetből jóízűen elszenderedtek.

Felköltötte őket és kérdé:

— Nos! mit csinálunk most?

— Én, felelé Rocardiane őszintén, én részemről szeretnék még egy kicsit itt aludni.

— Én is, tevé hozzá Landa.

— Én pedig haza megyek, kissé fáradt vagyok, folytatá Bertin és felkelt.

Bertin ellenkezőleg nagyon is elevennek érezte magát; de óhajtott menekülni innen, mert attól tartott, hogy a mulatságnak az lesz a vége, hogy mint rendesen, itt ragadnak a kártyaasztal mellett.

Szépen haza ment tehát és másnap az eltöltött nyugodalmas éjszaka után, a mely a művészeke abba a szellemi tevékenységbe szokta hozni, mit ihlettségnek szoktak nevezni, feltette magában, hogy nem megy ki és estig fog dolgozni.

Pompás napja volt, egyike azoknak a könnyent teremtő napoknak, a mikor az észmék mintha a kézből jönnek és maguktól telepednének a vászonra.

Csukott ajtók mellett, mindenki előtt elzárt palotájának csendjében, elkülönítve a világtól, a műterem barátságos nyugalmában, tiszta szemmel, derült, tulingerelt, éber szellemmel élvezte azt a boldogságot, a mit csak a művész érez akkor, a midőn műve jó kedv közt megfogamzik agyában. A munka emez órái alatt semmi más nem létezett számára, mint a vászondarab, melyen ecsetjei czirogatása alatt egy kép készült; és a termékenység eme krízisében sajátos benyomást érzett: egész valója megittasult az életkedvtől. Este egészen ellankadt a fáradtságtól és a másnapi dejeuner kellemetes gondolatával eltelve lefeküdt.

A fényesen megterített asztal fele volt virággal, az étrend különös gonddal összeválogatva Guilleroy grófnő tiszteletére, a ki nagy inyencz hírében állott; és daczára a hölgyek erélyes tiltakozásának, a festő ráerőszakolta vendégeire, hogy pezsgőt igyanak.

— A kicsike becsip! mondá a grófnő.

— Istenem, viszonzá az elnéző hercegnő; — hiszen mindenkinek meg kell ezt próbálnia először.

A dejeuner után visszatérve a műterembe, mindannyian fel voltak kissé izgulva a lesztelen vigalom következtében és olyan könnyűnek érezték magukat, mintha lábaikon szárnyak nőttek volna.

A hercegnőnek meg a grófnőnek ülésük volt délután a «francia anyák» ezimű nőegyletben; de mielőtt odamentek volna, haza akarták előbb vinni a fiatal leányt. Bertin azonban felajánlotta, hogy kis gyalogsétát tesz vele és hazakiséri a Malesherbes boulevardra. Utnak indultak tehát ket-tecskén.

— Válaszszuk a leghosszabb utat, mondá a fiatal leány.

— Akarsz egy kicsit a Monceau parkban csavarogni? Nagyon kedves kis hely; megnézzük kissé a gyerekeket és a dajkákat.

— Nagyon szivesen, hogy ne mennék.

A Velasquez Avenuen áthaladva az aranyozott és monumentális rácskapuhoz értek, mely czégérül és bejáróul szolgál abba az elegáns parkba, a mely Páris kellő közepén, hercegi

rülvéve, mesterkelt és lombos pompájában diszlik. A széles fasorokban, a melyek a pázsiton és cserjék közt tudományosan kiczirkalmazott vonalokban vonulnak keresztül, temérdek asszony és férfi ült vasszékeken és nézte a járóelőket, míg a sűrű falombok alatt pataként kigyózó utakon és a gyepen gyermekesereg futkosott, ugrándozott, karikát kergetett, labdázott és százféle játékot üzött a dajkák gondatlan és az anyák figyelmes felügyelete alatt. A szertelen nagy fák, a melyeknek ágai mint levelkolosszusok meredtek az ég felé, az óriás vadgesztenyefák, melyeknek haragoszöld leveleik közé piros vagy fehér türtök vegyülnek és a díszes platanok művésziösen kiczikornyázott fatörzseikkel csábító pompával szegélyezik a nagy hullámos pázsitot.

Meleg volt. A gerliczék agra-ágra szökdécseltek és turbékoltak, a verebek pedig a gyepon öntözése közben keletkezett szivárványban fürödtek. A talapatukon álló fehér szobrok is örülni látszottak ez üdeségnek. Ezek egyike egy márványból faragott fiut ábrázol, a mint lehajlik, hogy lábából egy tövist húzzon ki, a mely látszólag akkor szuródott bele, a mikor utána szaladt Dianának, a ki a tavat szegélyező bokrok közt elrejtett pogány templom romjai felé menekül.

Más szobrok, a fák alatt, szerelmesen és hidegen ölelkeznek, mások megint térdüket karjaikkal körülfontva abrándoznak. Vizesés habzik és rohan le

szép szikláról. Egy oszloppformára csonkított fatörzs körül repkény kuszik; egy sírkövön felírás van megörökítve. A pázsiton felállított kőoszlopok ép oly kevéssé emlékeztetik az embert Acropolisra, mint ez az elegáns kis park nem emlékeztet az őserdőre.

Ez a kedves és művészileg kicsinosított hely arra való, hogy az emberek megbámulják benne a melegházakban nevelt virágokat és megcsodálják azt a kedves előadást, a melyet Páris közepén a szép természet rendez.

Bertin Olivier évek óta csaknem minden nap eljárt ide, hogy nézze, miként mozognak a párisi nők igazi keretükben. «Ez a park a toiletteknak van szánva: szokták mondani: a rosszul öltözött egyének irtóztatóan veszik itt ki magukat.» Képes volt itt órahosszal elsetálgatni; ösmert már minden növényt és minden törzsvendéget.

A fasorokon végig Annette mellett ballagott, de a szemei folyton jártak-keltek a park tarka-barka nyugtalan életén.

— Oh! a kis Amor! kiáltá fel egyszerre a fiatal leány.

Tekintete egy szőke haju kis fiun akadt meg, a ki viszont szép kék szemeivel elcsodálkozva és elragadtatva őt bámulta.

Azután szemlét tartott a többi gyermekek felett és az öröm, melyet érzett ez élő babák láttára, beszédessé és közlékenynyé tette őt.

Lassan lépdelt; elmondta Bertinnek megjegyzéseit, észleleteit a gyermekekről, a dajkákról, az anyákról. A kövér gyermekek örömrivalgása megindítá és a halvány gyermekek szánalmat ébresztettek lelkében.

Bertin hallgatta; s ez jobban mulattatta, mint a kisdedek, de azért nem feledkezett meg a festészetéről. «Nagyszerű, elragadó!» mormolá; mert tisztában volt vele, hogy ha egy ilyen park-jelenetet a dajkákkal, a gyermekekkel és az anyákkal lefest, kiváló képet fog csinálni. «De hogy is nem jutott ez már előbb eszembe?»

— Tetszenek ezek a kis lurkók? kérdé Annettetől.

— Imádom őket.

Bertin érezte, hogy ez a leány szeretné a gyermekeket mind összefogdosni, össze-vissza csókolgatni, dédelgetni; s szinte látni vélte, miként ébred fel benne a jövődöbéli anyai szeretet; s nem tudott eléggé csodálkozni azon a titkos ösztönön mely ebben az ifju női szivben honol!

Bertin, tapasztalván Annette mai közlékenységét, nem mulasztotta el őt egyről és másról kikérdezgetni. A kis lány kedves naivsággal bevallotta neki, milyen reményeket táplál a társaságban elérendő sikerei és diadalai felől; minő szép lovakat kíván, a melyeket csaknem úgy ismert, mint egy valóságos lócsiszár, mert Roncièresben igen szép ménesük volt. Azzal azonban, hogy kap-e völe-

gényt és kit? ép oly kevéssé törődött, mint a lakással, mely minden emeleten nagy mennyiségben áll rendelkezésére.

Igy csevegve, a tóhoz értek, melynek sima tükörén két hattyu és hat gunár méltóságteljes nyugodtsággal uszkált, mintha porcellánból volt volna, és nem törődött az egyik padon ülő fiatal nővel, a ki egy nyitott könyvvel a térdein, égre emelt tekintettel, mély gondolatokba volt merülve.

Mint egy viaszbab, mozdulatlanul ült ez a csunya, alázatos, egyszerűen öltözött leány, talán valami nevelőnő, a ki nem vágyik tetszeni, hanem az álmok világába merült, a hová talán egy mondat vagy egy szó ragadta, a mi meghűvölte szívét. Valószínűleg akként folytatta reményeit, a mint a kaland a könyvben kezdődött.

Bertin meglepetten megállt s mondá :

— Így elmélázni nagyon szép! Azután elmentek mellette s vissza is tértek a nélkül, hogy a nő észrevette volna őket, annyira el volt merülve messze kalandozó gondolataiban.

— Mondd csak kicsikém! szóla a festő Annettehez; — nem esnék terhedre egyszer-kétszer ülni neked?

— Sőt, ellenkezőleg!

— Nézd meg jól ezt a kisasszonyt, a ki az eszményvilágban barangol.

— Ezt itt ezen a padon?

— Igen. Nos, te is leülsz egy padra, egy nyitott

könyvet teszesz öledbe és megkísérled úgy elmélázni, mint e nő most teszi. Megegett már rajtad, hogy ébren álmodtál?

— Igenis, meg.

— Miről álmodtál?

Bertin szerette volna meggyóntatni; de Annette nem akart felelni; kitért a kérdések elől, nézte a hattyukat, miként usznak a darab zsemlye után, a mit nekik egy hölgy dobált a vízbe, és olyan zavarban látszott lenni, mintha elevenére tapintottak volna.

Hogy más irányba terelje a társalgást, elmesélte életét Roncièresben: beszélt a nagyanyjáról, kinek mindennap hangosan szokott felolvasni, és a ki most egyedül maradt és bizonyára nagyon szomorú.

A festő, hallgatva őt, vidámnak érezte magát, mint egy madár, olyan vidámnak, minő még sohasem volt. Mindaz, a mit neki ez a kis lány mondott, mindazok az ifjúlkori haszontalan, semmis, apró élmények végtelenül mulattatták és érdekelték.

— Ülünk le, mondá.

Leültek a tó partján és a hattyuk azonnal ott teremtek előttük a nyerendő jó falat reményében.

Bertinben emlékek ébredtek, rég eltűnt, rég feledésbe ment emlékek, melyek néha hirtelen megújulnak a nélkül, hogy az ember okát tudná adni. Oly gyorsan és olyan nagy mennyiségben léptek

előtérbe most a multnak emez emlékei, mintha valami titokzatos kéz igazgatná emlékezetének medencéjét.

Kutatni kezdte, miért jött forrongásba egész lénye már több ízben, a mi igaz, a multban erősebben történt, mint ma. Ezt a hirtelen felpezsdülést mindig valami egyszerű, anyagi ok okozta, valami szag, gyakran illatszer. Hányszor történt meg rajta, hogy valami illat, mely egy mellette elmenő hölgynek ruhájából szállt feléje, rég elfeledett eseményt idézett vissza emlékezetébe. Vagy többször akadt régi illatszer-üvegek között olyanra, a mely életének egy-egy jelenetét hozta emlékezetébe; szóval, minden szálló illat, jött légyen az az utczaról, mezőről, házakból vagy butorokból, volt légyen az kellemes vagy kellemetlen, a nyári langyos éjnek, avagy a téli hideg éjszakanak illata, mindegyik ébresztett reminiszczeniákat, mintha az egyes illat magába zárná az elmúlt eseményeket olyanformán, mint a balzsam épségben tartja a mumiát.

Vajon a nedves fű vagy a gesztenye-virág élesztette fel benne a multat? Nem. Akkor tehát mi esoda? Talán szemének köszönheti ezt az eleveniséget? Mit látott? Semmit. Talán a szemközt jött nőszemélyek közül hasonlított egyik a hajdan valamelyik alakjához, és a nélkül, hogy ráismert volna, megszólaltatta szívében a mult összes hurjait.

Vagy talán inkább valami hang? Hisz megtörtént, hogy egy véletlenül hallott zongora, egy isme-

retlen emberi hang, sőt egy elkoptatott dallamot játszó kintorna is egyszerre husz évvel megifjította és keblét rég elfelejtett elérzékenyülésbe hozta.

De ez a mostani ok folyton, szüntelenül, sőt izgatólag hosszasan tartott. Mi is van körülötte, mellette, a mi annyira felpezsdíti vérét?

— Kissé hűvös van, mondá, — menjünk tovább. Felkeltek és folytatták sétájukat.

Nézték a padokon ülő szegényeket, kiknek a székeken való ülés igen nagyon költséges.

Most Annette is nagyobb figyelmet fordított rájuk és aggódni kezdett tengődésük, keresetük felett és csodálkozott azon, hogy ilyen nyomorúságos kinézéssel ide jönnek ebbe a szép, nyilvános kertbe.

Ez még jobban emlékeztette Oliviert az elmúlt évekre. Azt képzelte, mintha egy légy dongana füle körül és folyton az elmúlt idők homályos eseményeiről zümmögne.

A fiatal leány, látva ezt a merengést, kérdé :

— Mi baja? szomorunak látszik.

Bertin szive mélyéig megrendült. Ki szólt hozzá? A leány vagy az anyja? Az anya nem a mostani hangjával, hanem a régi hanggal, mely annyira megváltozott, hogy most alig tudott ráismerni.

Mosolyogva felelé :

— Nincs semmi bajom, nagyon jól mulattatsz engem ; igen kedves vagy, egészen anyádra emlékeztetsz.

Hogy nem vette hamarább észre a hajdan oly ismerős szónak ezt a visszhangját, a mely most ezekről az új ajkairól megszólalt?

— Beszélj tovább, monda gyengéden.

— Miről?

— Mondd el nekem: mit tanultál, mire tanítottak nevelőnőid? Szeretted őket?

Annette csevegni kezdett.

Bertin hallgatta és növekvő zavar vett erőt rajta. Kémlelődött, hallgatódzott és ennek a leánynak, a ki szíve előtt majdnem idegen volt, mondatai közepette egy szót, egy hangot, egy kacaját vélt hallani, mely úgy látszott anyjának fiatal korából ragadt át leánya torkába. Nemelykor egy-egy hangsúly annyira meglepte, hogy szinte megremegtette. Persze, e két nő szavában volt annyi különbség, hogy e mellett a benne rejlő egyenlőséget azonnal nem vette észre, és ez okból őket nem is tévesztette össze; most azonban annyival inkább feltűnő volt, a midőn a leány ajkairól anyja szavát vélte hallani. Eddig baráti és kíváncsi szemei csak az arcz hasonlatosságát fedezték fel; most azonban e titokzatos hang olyannyira megzavarta, hogy a midőn fejét elfordítá a fiatal leánytól, azt kérdé magát: nem a tizenkét év előtti grófnő-e az, a ki hozzá beszél.

És a midőn eme halucinálás közt a leányhoz fordult, és tekintete az övével találkozott: feltámadt benne az a bizonyos neme a gyöngeségnek

is, mit ismeretségük első idejében édesanyjának tekintete idézett elő benne.

Már háromszor körüljárták a parkot és mindig ugyanazokkal az egyénekkal, ugyanazokkal a dajkákkal és gyermekekkel találkoztak.

Annette azért szemügyre vette a parkot környező palotákat és tudakozódott tulajdonosaik után.

Mindenkiről mindent akart tudni. Mohó kíváncsisággal kérdezősködött és az érdeklődéstől ragyogó arcczal és nem csak füllel, de szemmel is hallgatott. A felvilágosításokat mélyen emlékezetébe véste.

A mint a pavillonhoz értek, mely a külső boulevardra szóló két kaput elválasztotta, Bertin azon vette magát észre, hogy négyet ütött az óra.

— Oh! mondá, — háza kell mennünk.

Lassan sétálva a Malesherbes boulevardra értek, a hol a festő elvált a fiatal leánytól és a place de la Concorde felé vette útját, hogy a Szajna tulpártján tegyen látogatást.

Vig nótát dudolgatott, szeretett volna szaladni, a padokat átugrálni, annyira fürgének érezte magát. Páris szebbnek és pompásabbnak tetszett előtte, mint valaha. «Tagadhatatlan; a tavasz mindenkit felelevenít,» gondolá magában.

Olyan hangulatban volt, a melyben a felizgult képzelőtehetség mindent nagyobb élvezettel fog fel a szem jobban lát és érzékenyebb a benyomásokra, az ember örömelebb néz és élénkebben

érez, mintha egy mindenható kéz felfrissítette volna a világ egész színezetét, felelevenítette volna az élő lények mozdulatait és felpeszditette volna bennünk az érzékek tevékenységét.

Mialatt tekintete ezer mulattató apróságon megakadt, gondolá magában : «Ki mondaná, hogy vannak pillanatok, a mikor nem találok tárgyat a festéshez!»

Szellemi tehetségét olyan szabadnak és olyan világosnak érezte, hogy minden eddigi művészi alkotása köznapinak tetszett előtte és képességet érzett magában arra, hogy az életnek igazabb, közvetlenebb és eredetibb formában kifejezést adjon. A vágy dolgozni és teremteni oly hirtelen erőt vett rajta, hogy sarkon fordult és haza sietett.

De a mint egyedül szemben találta magát a megkezdett vászonnal, a hev, a mely még az imént oly tüzesen pezsgett ereiben, hirtelen alábbhagyott. Fáradtnak érezte magát, leült a pamlagra és me-rengeni kezdett.

Az a neme a boldog közönynek, a melyben élt, a megelégedett ember gondatlansága, kinek majdnem minden szükséglete ki van elégítve, lassacskán elhagyta szívét és nagy ürt hagyott vissza benne. A házat üresnek, a műtermet elhagyatottnak találta. S midőn maga körül nézett: egy nőnek árnyékát képzelte látni, kinek jelenlétét édesnek találta. Már rég elfelejtette a szerelmes türelmentlenségét, a ki a kedvese jövetelét várja és ime

most hirtelen nélkülözni kezdte, érezte távollétét és az ifju vágyakozásával kívánta őt maga mellett látni.

Egészen elandalodott a gondolatnál, mennyire szerették egymást. Itt ebben a tágas teremben, a hol kedvese annyiszor időzött, tetteinek, mozdulatainak, szavainak megszámlálhatlan emlékét találta. Eszébe jutottak bizonyos napok, bizonyos órák, bizonyos perczek; és szinte érezte régi édelgésének, öleléseinek könnyü érintését.

Képtelen lévén többé egy helyben maradni, felkelt és járkálni kezdett, de ismét arra gondolt, hogy daczára annak a viszonyoknak, mely teljesen betöltötte életét, mégis egyedül maradt, egyesegyedül. A hosszú munkaórák után, a mikor a férfiú tudatára ébred az élet örömei után való vágnak, maga körül nézett, de semmit sem látott, semmit sem érzett, csak a hideg szoba falát. Minthogy asszony nem volt a háznál és azzal, a kit szeretett, csak tolvaj-módra, óvatossággal találkozhatott: kénytelen volt szabad idejét mindenféle nyilvános helyeken tölteni, a hol az ember pénzért módot és alkalmat talál az időt valamiképp agyonütni. Törzsvendeg volt a körben, a czirkuszban, a hippodromban, eljárt jour fixekre, az operába és mindenhová csak azért, hogy ne legyen kénytelen haza menni, a hová különben a legszivesebben tért volna vissza, ha kedvese mellette élhetett volna.

Hajdan, az örült szerelem óráiban, kegyetlenül

szenvedett a miatt, hogy kedvesét nem tarthatja magánál; míg később, a mint heve lecsillapodott, zugolódás nélkül belenyugodott sorsába és a szabad életmódba; most azonban újra kezdte nélkülözni, mintha megújult volna szerelme.

És a szerelem ezzel a hirtelen, szinte esztelen visszatérésével csak azért rohanta volna meg ennyire, mert künn szép tavaszi idő volt, vagy talán azért, mert az imént kedvesének ifjúkori hangját vélte felismerni? Lám, milyen kevés kell ahhoz, hogy megindítsuk egy férfi szívét, egy vénülő férfi szívét, a ki a múlt emlékei után busul! — A vágy őt látni, ma is, mint hajdan, láz alakjában vett erőt lelken és testen; úgy kezdett róla gondolkozni, mint az ifjú szerelmesek teszik; a legingerlékenyebb alakban látta őt maga előtt és ezzel annál jobban ingerelte önmagát, hogy még inkább vágyakozzék utána; s végre feltette magában, hogy háár látta is ma már őt, mégis elmegy hozzá este.

Az idő hosszúra nyult, és midőn utnak indult a Malesherbes boulevard felé, élénk aggodalom vett erőt rajta; hátha nem találja otthon s kénytelen lesz az estét egyedül eltölteni, a mi már nem egyszer megtörtént rajta.

Kérdésére: — Itthon van-e a grófnő? az inas igennel felelt, a mi örömmel töltötte el keblét.

— Én vagyok, hölgyeim, mondá sugárzó arccal, a mint belépett a kis szalonba, a hol a két

nő egy magas, vékony állványu lámpa rózsaszínü ellenzője alatt dolgozott.

A grófnő felkiáltá :

— Hogyan, ön az?! Milyen szerencse!

— Igenis, én vagyok. Egyedül éreztem magamat, azért ide jöttem.

— Nagyon kedves magától.

— Vár valakit ?

— Nem . . . talán . . . sohasem lehet tudni.

Bertin leült és a fitymálás egy nemével nézte a szürke, vastag pamut-kötést, a melyen a hölgyek hosszú fatükkal szorgalmasan dolgoztak, azután kérdé :

— Mi ez ?

— Takarók.

— Szegények számára ?

— Természetesen.

— Nagyon csunya.

— De jó meleg.

— Meglehet, de nagyon csunya, főleg egy XV. Lajos korabeli teremben, a hol minden szép és jól esik a szemnek. Ha nem a szegényeknek dolgoznának: akkor barátjaikkal kellene jótékonytákoságot gyakorolniok, de elegánsabb dolgokkal.

— Istenem, ezek a férfiak! mondá a grófnő válat vonva, — de hiszen most mindenütt ilyen takarókon dolgoznak.

— Tudom, sajnos, nagyon jól tudom! Az ember most már sehol sem tehet este látogatást a nél-

kül, hogy a legcsinosabb toiletteken és a legkaczerabb butorokon ne látná ezt a csunya, hosszú, szürke fonalat végighuzódni. Az idén rossz izlésű jótékonyosság uralkodik.

A grófnő a mellette levő üres selyemszékre teríté a kötést, meggyőződést szerzendő: vajon barátja igazat mond-e; azután közönnyel jegyzé meg:

— Igaz, valóban csunya!

S újra hozzáfogott a dologhoz. Az egymás mellett ülő két nő feje a munkára volt hajolva és a közellévő lámpa fénye úgy szórta sugarait, hogy hajukat, arcukat, ruhájukat és fehér mozgó kezeiket rózsaszínű fényvel árasztotta el. Munkájukat azzal a fölületes, de folytonos figyelemmel kísérték, a melylyel egyáltalán a kézi-munkához szokott nők szokták; a szem követi az ujjmozgást a nélkül, hogy a lélek törődne vele.

A kis szalon négy sarkában, aranyozott ódondivatu fa-állványokon, más négy khinai porcellánlámpa állott, melyek fényét az üveggolyókra alkalmazott átlátszó csipke-ellenzők enyhítették és kellemessé tették.

Bertin egy nagyon alacsony, kis törpe karszékbe helyezkedett el, a melyben kényelmesen lehetett ülni, s melyet különben is szeretett használni akkor, a mikor a grófnővel csevegett; mert így majdnem lábainál hevert.

A grófnő mondá:

— Ma délután hosszú sétát tettek Nanettel a parkban.

— Igen. Elbeszélgettünk, mint régi jó barátok. Nagyon szeretem az ön leányát. Egészen önre hasonlít. Némelykor úgy ejti ki az egyes szavakat, mintha ön ott felejtette volna hangját az ő szájában.

— Férjem is már többször említette ezt.

Bertin nézte őket, a mint így a lámpa sugariban fűrösztve dolgoztak, és az a bántó gondolat, a mely már gyakran s még ma délután is gyötörte, az a gondolat, hogy otthona a jól fütött kályha és kandalló daczára hideg, rideg, csendes és elhagyatott, most újra s olyannyira erőt vett rajta, mintha most először érezte volna elhagyatottságának egész súlyát.

Ah! mennyire szeretett volna e nőnek férje és nem szeretője lenni! Hajdan szerette volna megszöktetni és örökre elrabolni a férjétől. Ma féltette és irigyelte őt attól a megcsalt férjtől, a ki mindig mellette lehet, mindig élvezheti a vele való érintkezés boldogságát és a családi élet örömeit. A mint így nézte, szive dagadozott a régi kedves emlékektől és érzelmektől, a miket szeretett volna vele közölni. Igazán, még nagyon szerette, sőt jobban, sokkal jobban szerette ma, mint azelőtt. Szükségét érezte kifejezni előtte megiljodott érzelmeit, a mi nek a grófnő minden bizonynyal örülne, azért óhajtotta, hogy Annette minél előbb aludni küldessék.

Megszállta a vágy, hogy vele egyedül lehessen, hogy egészen közel a lábainál heverhessen, hogy fejt

az ölébe fektethesse és kezeibe foghassa azokat a kezeket, a melyekből majd kihull a szegényeknek szánt csunya takaró, a hosszú fatük és a pamutgombolyag, mely a fauteuil alá gurul. Az órára nézett, semmit sem beszélt többet és azt gondolta magában, hogy nagyon hibáznak a szülők, ha megengedik, hogy a kis lányok az estét felnőttekkel töltsék.

A mellékszoba csendjét léptek zavarták meg, és az inas, a kinek feje az ajtó-függönyök közt előbukkant, jelenté :

— Musadieu ur!

Bertin alig bírta palástolni dühét; és mikor a szépművészetek igazgatójával kezet szorított, szerette volna nyakon ragadni és kidobni.

Musadieu sok újdonságot hozott; a miniszterium bukófélben van; Rocdianeról valami botrányt sutognak. A fiatal leányra nézett s folytatá: «Ezt majd később elmondom.»

A grófnő az órára nézett s látván, hogy tíz óra felé jár az idő, leányához fordult s mondá :

— Gyermekem, ideje lefeküdni.

Annette szó nélkül összerakta kötését, kosárba tette, megcsókolta anyja arcát, kezet nyújtott a két férfinak és oly csendesen távozott, hogy szinte a levegő sem mozdult meg utána.

Mikor már künn volt, szólt a grófnő :

— Nos, beszélje el azt a botrányt.

— Azt beszélik, hogy Rocdiane marquis, a ki

barátságosan elválva él nejétől, biztos és furcsa módot talált arra, hogy megdupláztassa az évi járadékot, mit nejétől huz, de a mi nézete szerint nagyon elégtelen. A marquisnő olyan ügyetlen volt, hogy házasságtörésen kapatta magát rajta, és most kénytelen újabb évdíjjal visszavásárolni a rendőr-tisztviselő részéről felvett jegyzőkönyvet.

A grófnő kíváncsian, mozdulatlanul hallgatott, és a félbeszakított munkát ölébe rakta.

Bertin, kit Musadieunek jelenléte, a fiatal leány távozása óta, egészen kihozott a sodrából, boszus lett és a jól értesült ember felháborodásával az egész dolgot csak némtelen pletykának nyilvánította. Ő is hallott már erről, de nem akart említést sem tenni róla; mert ilyen szégyenletes mendemondákat nagyvilági férfiaknak nem is kellene ismételniök. Felállt, egészen tűzbe jött e pletyka miatt és olyan indulatos kifejezéseket használt, mintha személyes kérdést akarna csinálni belőle.

Rocdiane barátja; és ha bizonyos esetekben szemére lehet is vetni könnyelműségét, arra mégis senki sem jogosult, hogy őt jellemtelen dolgokkal vádolja, vagy csak gyanúsítsa is.

Musadieu meg volt lepetve; zavarba jött, védekezett, hátrált és mentegetődzött.

— Bocsásson meg, mondá, — de ép az imént hallottam a dolgot Mortemain herczegnőnél.

— Ki beszélte ezt önnek? Bizonyyára asszony! mondá Bertin.

— Nem ; csalódik ; Farandal marquis.

A festő csipősen odaveté :

— A marquis ? cseppet sem csodálkozom !

Szünet állt be. A grófnő kötni kezdett. Végre Bertin nyugodt hangon folytatá :

— Biztosan tudom, hogy az egész alaptalan pletyka.

Semmit sem tudott, mert először hallott beszélni erről a kalandról.

Musadieu érezte a helyzet veszedelmes voltát ; takarodót kezdett fujni és épen arról beszélt, hogy még ma látogatást kell tennie Corbelléknél, midőn Guilleroy gróf jelent meg, a ki a kaszinóban ebédelt és onnan jött haza.

Bertin elszontyorodva, leverten, kétségbeesetten visszaült a helyére és azon tipegődött, miként rázza most le a férjet.

— Nem hallottak még semmit arról a nagy botrányról, a mely ma este közszájon forog ? kérde a gróf.

Minthogy senki sem felelt, folytatá :

— Azt beszélik, hogy Rocdiane bűnös kalandon rajta érte nejét és ezért az indiskrecziójáért drágán megfizettelte magát.

Ekkor Bertin, leverten, szomorú hangon, egyik kezét Guilleroy térdére nyugtatva, szeliden és barátságosan ismétlé mindazt, a mit az imént képebe vágott Musadieunek.

És a gróf félig meggyőződve és boszusan a felett,

hogy csak úgy könnyelműen ismételt egy kósza hirt, a mely egyszersmind kompromittáló, mentegődött és hajtogatta ártatlanságát. — Tényleg, az emberek sok csunya és valótlán dolgot beszélnek.

Most egyszerre mindannyian megegyeztek abban, hogy a világ sajnálatos könnyelműséggel gyanúsít és rágalmaz. Öt percz alatt mind a négyen meg voltak győződve, hogy minden suttogott hír hazugság: hogy az asszonyoknak soha sincs szeretőjük, a mit rájuk fognak; hogy a férfiak soha sem követnek el jellemtelenséget, a mikkel vádolják; szóval, hogy a látszat mindig sokkal csunyább, mint a való.

Két inas, a szőnyegek által tompított léptekkel, teás-asztalkát hozott be és rajta egy szép, fényes ezüst üstöt, melyből az alája helyezett borszeszlámpa kék lángjától melegített forró viz párája füstölgött.

A grófnő felkelt, az orosz nőktől elsajátított elővigyázattal és gonddal elkészíté a meleg italt, azután egy csészével Musadieunek, egy másikkal Bertinnek szolgált s egyuttal megkinálta őket sandwichel, libamáj-pástétommal és angol tea-süteménnyel, melyeket ezüst-tálakon hoztak be.

A gróf maga ment a kis asztalhoz, a melyen többféle liqueurök, rum, czukros-viz és poharak álltak, groggot készített magának, azután nesztelenül beosont a mellékszobába s eltűnt.

Bertin, a ki újra egyedül maradt Musadiueval és a grófnővel, hirtelen ismét kedvet kapott kilökní ezt az alkalmatlankodót, a ki belemelegedett a beszédbe, szórtá az adomákat, elmondta a hallott pletykákat és maga is ujakat csinált. A festő folyton és türelmetlenül nézett az órára, melynek kis mutatója már az éjféhez közeledett. A grófnő észrevette tekintetét, megértette, hogy vele egyedül szeretne maradni és mint nagyvilági nő, a ki ügyességével és jártasságával szó nélkül, csak egy mozdulattal, az arczkifejezéssel, a szemében nyilvánuló unottsággal képes a társalgás fonálát, hangját és a szalon légkörét megváltoztatni és megértetni a vendéggel; maradjon-e, vagy menjen, egyszerre olyan hideg áramlatot terjesztett maga körül, mintha az ablakot kinyitották volna.

Musadiue megérezte ezt a lagyos szellemi léghezamot és a nélkül, hogy magának számot tudott volna róla adni, egyszerre kedve kerekedett felszedni sátorfáját és elmenni.

Bertin illedelemből követte Musadiue jó példáját. A két férfi együtt indult a nagy szalonon keresztül, kísérve a grófnőtől, a ki folyton a festővel társalgott. Az előszoba küszöbéhez érve, a grófnő kissé visszatartotta Bertint, hogy valamit magyarázzon neki, mialatt Musadiue egy inas segítségével felvette felöltőjét. Guilleroyne még folyton Bertinnel beszélt, a szép művészetek igazgatója pedig várakozott néhány másodpercig a lépcsőre szóló ajtóban, melyet

egy másik inas nyitva tartott, azután nem akarván sokáig farkas-szemet nézni az inással, rászánta magát a távozásra.

Az ajtó csendesen becsukódott utána, mire a grófnő természetes könnyedséggel mondá :

— De tulajdonképen, miért is távozik ön oly korán? Hisz nincs még éjféli; maradjon még egy kissé.

És együtt visszamentek a kis terembe.

— Istenem! mennyire kihozott a sodromból ez a rinoczerosz! kiáltá fel a festő, a mint egyedül maradtak.

— És miért?

— Mert elrabolta magát tőlem egy időre.

— De csak félig-meddig.

— Meglehet, de utamban volt.

— Féltékeny?

— Az nem féltékenység, ha az ember valakit alkalmatlannak talál.

Bertin visszaült a kis támlásszékbe, s a mint így egészen közel ért a grófnőhöz, ujja közt morzsolgatta ruhájának szövetét és elmondta, mennyire felpeszűlt ma a szive.

A grófnő meglepetve, elragadtatva hallgatta és gyengéden simogatta barátja ősz haját, mintegy há-láját akarván ezzel kifejezni.

— Mennyire szeretnék mindig melletted élni! mondá Olivier.

A festő mindig a férjre gondolt, a ki valószínű-

leg valamelyik mellékszobában lefeküdt és alszik ; azért folytatá :

— Valóban, csak a házasság útján lehet két életet egészen egymáshoz fűzni.

— Szegény barátom ! sóhajtá a grófnő, mintegy sajnálkozva barátja felett, de maga felett is.

Bertin fejét a grófnő ölébe fektette és szeretetteljesen nézett fel reá. Tekintetében azonban most szomorú, fájdalmas, kevésbé hévteljes szerelem kifejezése honolt, mint az imént, a mikor Musadieu, a férj és a fiatal leány elválasztotta barátnőjét tőle.

A grófnő még mindig Olivier ősz haját simogatva, mosolyogva mondá :

— Istenem, milyen ősz maga ! Már az utolsó fekete szálak is eltűntek.

— Sajnos ! tudom, ez hamar megy.

A grófnő megijedt, hogy megszorította s hamar hozzá tévé :

— Különben, maga nagyon korán kezdett őszülni. A mióta én ismerem, haja mindig hasonlított a bors és só vegyülékének színéhez.

— Az igaz.

A grófnő, hogy teljesen eloszlassa az esetleg önkéntlenül okozott bánatot, lehajolt Bertinhez, két keze közé fogta a fejét, és homlokát elárasztotta hévteljes csókjaival, melyeknek vége-hossza nem volt.

Azután egymásra néztek és kölcsönösen keresték szemeikben szerelmük tükröződését.

— Végtelenül szeretnék egy napot egyedül tölteni veled, mondá Bertin, a kit kimondhatatlanul gyötört a vágy a bizalmas együttlét után.

Azt hitte az imént, hogy a jelenlévő egyének távozása elég lesz arra, hogy a reggel felköltött érzelmeket kielégíthesse; és most, a mint egyedül maradt kedvesével és érezte homlokán csókjainak hevét, valamint rubáin át egész testének lágy melegét: ugyanaz a nyugtalanság, ugyanaz az ismeretlen és félenk vágy a szerelem után, vett erőt rajta.

Most azt képzelte, hogy távol innen, ettől a háztól, talán valahol künn a szabadban, a hol egészen egyedül lehetnek, a hol senki sincs körülöttük, ott fogja kielégíthetni és lecsillapíthatni szívének ezt a nyugtalanságát.

— Milyen nagy gyerek maga édesem! szolt a grófnő. Hiszen majd minden nap látjuk egymást.

Bertin kérte, hogy találjon módot arra, hogy vele reggelizhessen valahol künn a szabadban, Páris környékén, a mint azt már többször megtevék.

A grófnő elcsodálkozott ezen a szeszélyen, a mely most, hogy a leánya itthon van, nehezen volt kivihető.

Különben meg fogja kísérteni, mihelyt férje Roncièresbe utazik, a mi azonban nem fog előbb történni, mint a műtárlat megnyitása után, a jövő szombaton.

— És addig, hol fogom láthatni?

— Holnap este Corbelléknél. Azonkívül jöjjön ide csütörtökön három órakor, ha szabad ideje van és azt hiszem: pénteken együtt fogunk ebédelni a herczegnőnél.

— Nagyon helyes. Isten veled, édes kedvesem! Ezzel felkelt, de megállt s nem tudta magát elhatározni az elmenetelre; mert ugyszólván semmit sem ért el abból, a miért ide jött, hogy elmondja azt, a mit akar; az érzelmek feszítették keblét és nem jutottak kifejezésre.

— Isten veled, ismétlé, megragadván barátnőjének mindkét kezét.

— Isten veled, édes, kedves barátom.

-- Szeretlek.

A grófnő azzal a mosolyval felelt erre, a melyben a nő egy pillanat alatt tudtára adja a férfinak mindazt, a mit neki adott.

A festő remegő szívvvel ismétlé harmadszor:

— Isten veled! és távozott.

IV.

Az ember hajlando volt elhinni, hogy aznap Páris összes fogatai a Palais de l'Industriebe zárandokolnak. Reggeli kilencz óratól fogva, minden utczából, minden sugarutól és minden hidról, valamennyi kocsi a szépművészetek csarnoka felé tartott, a hová Páris összes művésze meghitta Páris egész előkelő társaságát, a háromezernégyszáz képből álló kiállítás megtekintésére.

Ember ember hátán tolongott az ajtóknál és oda sem hederítve a szobrászati remekekre, egyenesen a képcsarnok felé sietett. Már a felmenetkor megakadtak a szemek a lépcső falazatára függesztett ama specziális festményeken, a melyek részint azért, mert szokatlan arányuknál fogva más helyet nem kaphattak, részint azért, mert visszautasítani nem merték, az előcsarnokok diszítésére szolgáltak. A négyszegletes teremben csak ugy hemzse-

gett a tömeg. Azok a festők, a kik a vendégeket fogadták, tevékenységük, hangos beszédjük és erélyes mozdulataikkal ismertették meg magukat. Megragadták ismerőseiket kabátjuk ujjánál fogva és a szakértőket jellemző kifejezésekkel huzták és taglejtésekkel mutogattak egyes képek felé. Voltak ezek közt mindenféle példányok: magas, sovány ifjanczok vállig érő hajjal, széles karimáju, fekete, szürke, képtelen formáju, lapos, puha kaláppal; majd ismét kicsinyek, élénkek, beteges vagy zömök alakúak, selyem nyakkendővel, bársony zubbonyal, vagy olyan különös ruházattal, a mely csak az ugynevezett festéktöröknel divatozik.

Volt ott aztán egy-egy csoport az elegáns, kinyalt boulevard művészekből, az eleganciáról birt fogalmaikhoz és izlésükhöz képest vagy szertelen nagy, vagy parányi vörös rozettával dekorált akadémikusokból, végre néhányan a polgári festők közül, utóbbiak körülvéve diadalmaskodó családtagjaiktól.

A terem óriási négy főfalán olyan képek voltak kiállítva, a melyek a négyszegletes szalon diszére váltak és a belépőre szíapompájuk, csillogó kereteik, a fénymáztól megélenkített uj festék nyersesége és a felülről eső vakító világosság következtében kápráztató benyomást gyakoroltak.

A köztársaság elnökének arczképe az ajtóval szemben volt felállítva, míg a másik falon egy czifra arany-ruhás, strucz-tollas kalapu, veres nadrágu tábornok képe, békés szomszédságban lakott fűzfák

alatt, vízben lubiczkoló meztelen nimfákkal. Egy barbár királyt exkommunikáló őskorbéli püspök, keleti város utczája telve pestis-halottakkal és Dante pokla ellentállhatlan hatalommal megragadták és lebilincseltek a néző tekintetét és figyelmét.

Az óriási nagy teremben látni lehetett még egy lovassági támadást, vadász-csoportokat az erdőben, teheneket a legelőn, két mult századbéli urat, a mint az utcasarkon párviadalt vív, egy kövön ülő örült nőt, egy papot, a mint a haldoklót ellátja a szentségekkel, aratókat, patakot, a leáldozó napot, holdvilágos éjszakát és sok minden egyebet, a milyeneket festettek, festenek és festeni fognak a festők, a mig a világ világ marad.

Olivier egy csoport előkelő, nagynevű művész társaságában, az Institut és a jury tagjai közt állt és beszélgetett. Kéjelmetlenül érezte magát, mert a számos hizelgő nyilatkozat és gratuláció daczára, aggódott kiállított műve felett, a melyről maga bensőleg meg volt győződve, hogy nem sikerült.

Egyszerre megpillantotta Mortemain herczegnőt, a ki ép belépett az ajtón. Eléje sietett; mire a herczegnő kérdé:

— Hát a grófnő nincs itt?

— Nem láttam.

— És Musadiu ur?

— Azt sem láttam.

— Musadiu megígérte, hogy tiz órakor megvár a lépcsőházban és kalauzolni fog a termekben.

— Megengedi herczegnő, hogy helyettesitsem őt?

— Nem, nem. Barátjainak szüksége van önre. Nemsokára ugy is találkozunk, mert számítok reá, hogy együtt fogunk reggelizni.

Musadieu sietve jött s bocsánatot kért a késedelemért. Valaki visszatartotta őt a szobrászati osztályban. Siettében szinte elakadt a lélekzete s lelkendezve mondá :

— Méltóztassék erre, herczegnő, erre, jobbról kezdjük.

Ép eltűntek egy mellék-szobában, midőn Guilleroy grófnő belépett leányával karján. Szemei Bertin Oliviert keresték.

A festő észrevette őket, eléjük sietett, köszönt s mondá :

— Istenem, beh szépek! Komolyan mondom; Nanette napról-napra szebb. Nyolcz nap alatt egészen megváltozott.

Figyelmes szemeivel végignézett rajta, azután hozzátevé :

— A vonások lágyabbak, sokkal fejlettebbek; arczbőre pedig világosabb, tisztább. Máris kevésbbé kis leány, inkább párisi delnő.

E megjegyzés után áttért a nap fontos eseményeire.

— Kezdjük jobbról, mondá, — ugy utólerjük a herczegnőt.

A grófnő, a ki jártas volt a festészet minden csinja-binjában és annyira elfogult, mint egy kiállító, idegesen kérdé :

— Nos, mit beszélnek?

— A szalon sikerült, nagyon szép. Bonnat figyelemreméltó, a két Carolus Duran, kitünő, Puvis de Havannes, gyönyörű. Roll, meglepő szép és egészen új, Gervex, kiváló, és van még sok más szép mű Berandtól, Cazintól, Dueztől és másoktól.

— És az öné? kérde a grófnő.

— Sok hizelgőt hallottam róla, de azért magam nem vagyok megelegedve.

— Ön soha sincs megelegedve.

— De igen, némelykor. Hanem ma, lelkemre mondom, azt hiszem, igazam van.

— Miért?

— Magam sem tudom.

— Menjünk, nézzük meg.

Mikor a kép elé értek, mely pataokban fürdő két kis paraszt leányt ábrázolt, — egy csoport bámuló, elragadtatva állt előtte. A grófnő örömtől sugárzó arcczal, egész halkán szólt a festőhöz:

— Hiszen ez elragadó szép, valódi műkincs. Soha életében nem csinált ennél szebbet.

Bertin háladatos volt minden szóért, a mely csilapítá szenvedését, hegeszté sebéét; és szeretetteljesen odasimult a grófnőhöz. Ösztönszerűleg mindenféle érvek és okok jutottak eszébe, hogy meggyőzzék arról, hogy igaza van barátnőjének, a ki a párisi nő finom izlésével és gyakorlott szemeivel igazságosan ítél. Saját benső aggodalmának megnyugtatósa kedvéért elfelejtette, hogy már tizenkét

év óta ép azt veti folyton szemére barátnőjének, hogy nagyon is hódol a dévajsnak, a divatos izlésnek, érzelmeknek és színvegyületeknek, legkevésbé pedig a művészetnek, az egyedüli igaz művészetnek, mely ment minden czélzatosságtól és a világ előitéleteitől.

— Folytassuk, mondá Bertin, a hölgyeket tovább vezetve, teremről-teremre, mulogatva a képeket, magyarázva azok jelentőségét s boldognak érezte magát közöttük és általuk.

— Hány óra van? kérdezé a grófnő egyszerre.

— Fél egyre.

— Akkor siessünk a déjeunerre. A herczegnő bizonynyal vár már Ledoyennál; pedig nagyon lelkesre kötötte, hogy magát is hozzam oda, ha nem találkozánk vele valahol itt a termekben.

A vendéglő, mely facsemeték és délszaki növények által volt elszigetelve, hemzsegő és nyüzsgő méhkaszhoz hasonlított. Különféle hangok, összefüggés nélküli kiáltások, poharak és tányérok csörömpölése hallatszott mindenfelől a nyitott ablakokból és ajtókból. A jobbra, balra hosszú sorokban felállított asztalok körül szorongtak a vendégek, várva vagy fogyasztva az ételeket, a miket a sürgő-forgó pinczerek fejvesztetten ide-oda felszolgáltak.

Az az embertömeg, mely a termet-övező karzat alatt tolongott, élő réteshez hasonlított. Mindenki nevetgélt, beszélgetett, ivott, evett és vigadott, lelkesülve a bortól és uszott a jó kedvben, mely

némely napokon úgy támad Párisban, mint a napsugár. Egyik pinczér a grófnőt, Annettet és Bertint egy külön szobába vezette, a hol a herczegnő már várt reájuk.

Midőn beléptek, a festő azonnal észrevette a herczegnő mellett öcscsét, Farandal marquist, a ki mosolyogva és roppant szolgálatkészen sietett a grófnőt és leányát napernyőiktől és felöltőiktől megszabadítani. Ez bántotta Bertint és azon a ponton állt, hogy kellemetlen és sértő dolgokat mondjon.

A herczegnő erősítette, hogy öcscsével véletlenül találkozott, Musadien pedig eltávozott, mert a kultuszminiszter magával vitte. Bertin szinte dühbe jött. Ez a piperkőcz vegye nőül Annettet, ez boldogítsa Annettet ölelésével? Ez a gondolat annyira bosszantotta és annyira felingerelte, mintha ezáltal a marquis az ő jogait bitorolná, az ő szent és titkos jogain erőszakot gyakorolna.

Midőn az asztalhoz ültek, a marquis, a ki a fiatal leány mellett kapott helyet, folyton vele foglalkozott, mintha felhatalmazva érezte volna magát az udvarlásra.

Kiváncsi tekintetét a festő merésznek és fürkészőnek, mosolyát bizalmasnak, majdnem elégültnek, udvariasságát meghittnek és jogosultnak találta. Modorában és szavaiban olyasvalami határozottságot vélt észrevenni, a mi a küszöbön álló teljes birtokbavételnek előjele szokott lenni.

Ugy látszott, a herczegnő és a grófnő támogat-
ták és helyeselték ezt a pretendens magaviseletet
és egyetértő mosolyt és tekintetet váltottak egy-
mással.

A reggeli után visszatértek a kiállításba. A ter-
mekben olyan nagy volt a tolongás, hogy színie
lehetetlennek látszott bejutni. Az emberi test kigő-
zölgése, a testen megmelegedett ruha kellemetlen
szaga, nehézzé és nyomasztóvá tette a légkört.
Senki sem nézte már a képeket, hanem a külön-
féle arcokat és toilletteket; mindenki ismerőseit
kereste; és csak olyankor támadt rés ebben a tö-
mött sokadalomban, midőn a rendezőséghez tartozó
fiatalabb festőknek «Figyelem, uraim; figyelem, höl-
gyeim», kiáltása elhangzott.

Öt percz multán, a grófnő és Bertin, elszakadt a
többiektől. A festő keresésükre akart indulni, de a
grófnő karjára támaszkodva, mondá :

— Így is jól vagyunk egymással! Hagyjuk őket;
hisz összebeszéltünk, hogy ha esetleg elszakadnánk
egymástól; négy órakor a buffetben fogunk ta-
lálkozni.

— Az igaz; viszonzá a festő, de azért szórako-
zott volt, mert nem tudott menekülni a gondolat-
tól, hogy a marquis kíséri Annettet és kotnyeles-
kedik körülötte ndvarias izetlenségeivel.

A grófnő suttogá :

— Szeretsz még mindig?

Bertin elfogultan felelé :

— Persze, persze, hogyne szeretnék.

De azért, a sok fejen keresztül kereste Farandal marquis szürke kalapját.

A grófnő látva, hogy barátja szórakozott, magára akarta terelni figyelmét és folytatá :

— Ha tudnád, mennyire bámulom az idén kiállított képedet ! Igazi remekmű.

Bertin mosolygott és rögtön elfelejtette a fiatalokat és eszébe jutott a ma reggeli aggodalma.

— Igazán ? Ugy találsz ?

— Igen, nekem mindannyi képed közt ez tetszik legjobban.

— Sok gondot okozott ez nekem.

A grófnő hizelgő, nyájas szavakkal újra körülhálózta barátját, mert jól tudta, hogy a művész felett semminek sincs az a hatalma, mint a folytonos, szünetnélküli, gyöngéd hizelgésnek. Ezek az édes szavak felvidították, felvillanyozták Bertint ; élénken kezdett csevegni a nagy zajban és semmit sem látott, semmit sem hallott mást, mint barátnőjét.

Hogy köszönetét kifejezze, a fülébe suttogá :

— Örületes vágyam volna megcsókolni téged.

A grófnő édes melegséget érzett keblében és tüzes tekintetét barátjára emelve, újra ismétlé kérdését.

— Tehát még mindig szeretsz ?

— Igen, szeretlek, édes Anyám.

— Látogass meg gyakran esténként. Most, hogy leányom itthon van, ritkán fogok kijárni.

A mióta a grófnő barátja szerelmének nem remélt újraébredését érezte, végtelen boldogság szállta meg a keblét. Minél idősebb lett Olivier, s minél fehérebb lett a haja, annál kevésbé feltette őt attól, hogy egy másik nőbe szeret, hanem rémitően félt attól, hogy beleunhat az egyedülletbe és megtalál nőszülni. Ez a régikeletű aggály nőttön-nőtt és megvalósíthatatlan tervek keltek agyában arra nézve: miként lehetne kivinni azt, hogy barátja minél közelebb lakhassék mellette és ne legyen kénytelen a hosszú téli estéket egyedül tölteni lakásának hideg, üres magányában. De nem tarthatta őt mindig magánál; azért szorakozásokra ösztönözte: színházba küldte, ünszolta, hogy társaságba menjen; mert jobban szerette őt nők között tudni, mint szomorú otthonában. Benső titkos gondolatainak kifejezést adandó, folytatá :

— Ah! ha mindig magamnál tudnálak tartani, mennyire elkényeztetnélek! Igérd meg, hogy gyakran eljössz, ha már én nem járok sehová.

— Igérem.

Egy hang közel hozzá, suttogá :

— Mama.

A grófnő megrezzent és hátrafordult. Annette, a hercegnő és a marquis utánok jöttek.

— Négy óra van, mondá a hercegnő, nagyon fáradt vagyok, szeretnék már elmenni.

— Én is megyek, viszonzá a grófnő, — már én is alig bírok magammal.

Együtt mentek a belső lépcsőig, a mely arról a karzatról vezet le, a melyen a rajzok és az aquarellek vannak elhelyezve, és a mely körülfutja az óriási nagy téli kertet, a hol a szobrászati művek vannak kiállítva.

Eme lépcsőnek tetejéről, végig lehet látni a téli kertben felállított szobrok hosszú sorát, a délszaki nagy fák zöld koronáit és a hemzsegő fekete emberáradatot. A kalapok és vállak eme sötét tömegéből élénken kiváltak a vakító fehérségükben csillogó márvány-szobrok.

Midőn Bertin a kijáránál elbucszott a hölgyektől, a grófnő egész halkan kérde:

— Tehát, eljön ma este

— Minden bizonynyal, felelé a festő és visszavért a műcsarnokba, hogy pályatársaival megbeszélje a nap eseményeit.

A festők és szobrászok csoportosan állották körül a buffet előtt felállított szobrokot s ma is úgy, mint minden esztendőben, vitatkoztak, pártolva vagy támadva ugyanazokkal az érvelésekkel, ugyanazokat az eszméket, majdnem ugyanazokat, vagy nagyon hasonló műveket. Olivier rendszeren élénken vett részt ezekben a vitákban; mert híres volt gyors és talpraesett észrevételeiről, pompásan értett hozzá másokat támadásaival zavarba hozni és különös nagy hirnek örvendett, mint szellemes theoretikus, a mire nagyon büszke volt; ma azonban hiába iparkodott magát felizgatni; mert mindaz, a mit

szokásból mondott, szintoly kevéssé érdekelte, mint az, a mit hallott. Kedve kerekedett elmenni, unta a sok beszédet; mert ismerte a művészetnek minden csinját és tudta, mivel szoktak annak antique kérdései mellett vagy ellene érvelni.

Különben máskor nagy kedvelője volt az eféle vitatkozásoknak és nagy élvezetet talált bennök; ma azonban kivételesen szórakozott, elfogult volt, szívét valami csekély bánat nyomta, a mely ugyan nem hagy nagyobb nyomokat maga után, de azért, bármit mondjon és bármit tegyen is az ember mégis létezik és úgy szurja a lelket, mint egy láthatatlan gombostű, ha belemélyed a testbe.

Ebben a lelkiállapotban elfelejtette még a «fürdő nők» felett való aggályait is és semmi egyébbel nem törődött, mint a marquis részéről Annettel szemben tanusított, szerinte illetlen magaviselettel. De különben, mi köze hozzá? Mely jogon törődik vele? Miért is szeretné megakadályozni ezt az előre elhatározott és minden oldalról kielégítőnek és becsesnek tekintett házasságot? De semmiféle okoskodás nem tudta kiverni eszéből a kéjelmetlenség érzetét, a mely erőt vett rajta akkor, a mikor látta Farandal marquist, mint vőlegény-jelöltet, a fiatal leánynyal beszélni és reá mosolyogni.

Midőn aznap este a grófnőhöz jött és egyedül találta őt leányával, a mint a lámpa világánál a szegényeknek szánt munkával foglalkoztak: alig volt képes visszafojtani az ingert, hogy ne mondjon valami

gunyos megjegyzést a marquisra és fei ne fedezze Annette előtt annak a chic alá rejtett egész köznapiságát.

Emez ebédutáni látogatásoknál már régóta megszűnt a feszesség és a nagy kényelemben, melyben kiki elhelyezkedett, nem egyszer beállott a kissé álmosító szótalanság. A festő a karosszéken elnyulva, lábait egymásra rakva, fejét hátra támasztva, beszédközben gyakran elmerengel: és az együttlét bizalmas nyugalomban kipihentette testét és lelkét. De most, hirtelen visszatért nála az a bizonyos ébredés és élénkség, a mely sajátja azoknak a férfiaknak, a kik tetszeni és valakül mulattatni akarnak, és a kik bizonyos egyének előtt ékesszólóbb vagy válogatottabb szavakat keresnek eszméik kifejezésére, melyekkel annak tetszését óhajtják megnyerni. Most már nem engedte a társalgást megszűnni, hanem ébren tartotta, élénkitette szellemével. És ha sikerült a grófnőt és leányát jóízű nevetésre készíteni, vagy ha látta, hogy szavaitól meghatva vagy meglepetve szemeiket reáemelik és munkájukat felreteszik, hogy annál nagyobb érdekel őt hallgassák: akkor a sikernek végtelen öröme érzete fogta el egész valóját és busásan megjutalmazta fáradságáért.

Ezentul, akárhányszor egyedül tudta őket: mindig meglátogatta és talán sohasem töltött kellemesebb estéket, mint ebben az időben.

Ez a kitartó gyengédség eloszlatta Guilleroyne

állandó aggodalmait, a ki is ennélfogva erejét és tehetségét felhasználta arra, hogy megtartsa és lekösse barátját. Visszautasította a meghívásokat ebédekre, bálokra, színi-előadásokra csak azért, hogy megszerezhesse magának azt a kis örömet, hogy a midőn délután három órakor sétálni megy, a sürgöny-szekrénybe dobhassa a következő tartalmu kis kék papírszeletet: «Mielőbbi viszontlátásra.» Eleintén, a grófnő meg akarván szerezni barátjának mielőbb az óhajtott tété-à-tété élvezetét: mihelyt tizet ütött az óra, aludni küldte leányát. Egy napon azonban tapasztalván, hogy barátja elcsodálkozott, és nevelve kérte, hogy ne tekintse már Annettet illetlen kis gyermeknek: egy negyed órával, később fél órával, s végre egy egész órával meghosszabbította ennek lennmaradását. A mint a fiatal leány eltávozott: ők sem maradtak sokáig együtt, mintha a varázs, mely őket e szalonban együtt tartotta, a fiatal leánynyal együtt eltávozott volna. Ilyenkor Bertin a grófnő lábaihoz tolta kedvencz alacsony székét, leült és fejét hizelgően barátjánője ölébe fektette; a grófnő viszont oda nyújtotta kezét a festőnek, a mit ez megragadott, és miután szellemi hevülete hirtelen alábbhagyott, megszűnt beszélni és édes szótlanságban pihente ki fáradsalmait.

A grófnő, a nőknek sajátos finom érzékével csakhamar megértette, hogy Annette majdnem ép annyi vonzerőt gyakorol barátjára, mint ő maga:

Ezen azonban nem boszankodott, sőt örült, hogy a festő talál az anya és leánya közt valami rokonvonást, a mi a leányt a barátja előtt megkedvel-teti; azért minél szorosabbá óhajtotta fűzni ezt a köteléket; úgy játszta a mamát, hogy Olivier majd-nem apának érezze magát e fiatal leány mellett és ezzel a szeretetnek egy új árnyalatát kapcsolá mindahhoz, a mi Bertint e házhoz bilincselé.

A grófnő érezni kezdé a még láthatatlan, de a kor vasfoga által előidézett számtalan apró fo-gyatkozásokat; azért mindig éber kaczerkodási vágya nyugtalanabb lett és nagyobb tevékenységre ösztönte.

Hogy ép oly karsu legyen, mint Annette, kez-dett semmit sem inni; és a valóban megvékonyult, karsu derék, olyannyira leányos alakot kölcsönzött neki, hogy hátulról látva a leányt és anyját, alig lehetett őket megkülönböztetni. Azonban a megso-ványodott arcz megboszulta magát ezért az éle'-rendért.

A kitágult arczbőr megránczosodott és sárgas szint kapott, a mi annál feltünőbbé tette a gyermek ragyogó üdeségét. Ezért arcza ápó-lásában a színésznők művészetéhez folyamodott; es habár ennek következtében arcza nappal kissé feles fehérséggel dicsekedett: este a lámpavilágnál annál pompásabb és bájosabb színek örvendett és arczbőrét a jól festett nők módjára rendkívül finommá tevé.

Az a tudat, hogy szépsége hanyatlík, és hogy annak hiányait mesterségesen kell pótolnia, megváltoztatta szokásait. Lehetőleg kerülte az összehasonlítást világos nappal és kereste azt a lámpavilágnál, a mely előnyben részesíté. Ha bágyadtnak, halaványnak érezte magát, a mi a rendesnél is jobban véníti az asszonyokat: jótékony migrainról panaszkodott, a mi megakadályozta abban, hogy bálba vagy színházba menjen; olyan napokon azonban, a mikor frissnek, szépnek érezte magát: akkor győzedelmeskedett és a kis mama komoly szerénységével játszotta az idősebb testvér szerepét. Hogy leányával egyformán öltözködhessék, annak fiatal asszonyos ruhákat csináltatott; a mi ugyan kissé komoly öltözet volt a fiatal leánynak, de Annette, kinek jellemvonása napról napra vidámabb és csábítóbb lett, annyi élénk csinnal viselte azokat, hogy bennök annál bájosabb volt. Egész lelkével beletalálta magát anyja kaczer fortélyaiba; ösztönszerűleg eljátszotta vele a kecsesség apró jeleneteit; tudta, mikor kell őt megcsókolnia, mikor és miként szeretetteljesen átölelnie; értett hozzá egy egyszerű mesterkéletlen mozdulattal, a szeretet jelével bizonyos leleményességgel megmutatni: milyen szépek mind a ketten és mennyire hasonlítanak egymáshoz.

Bertin Olivier, a ki megszokta őket mindig együtt látni és folytonos összehasonlításokat tenni közöttük, végre oda jutott, hogy gyakran pilla-

natnyira összetévesztette őket. Némelykor, ha a fiatal leány beszélt hozzá s ő máshová nézett, kénytelen volt kérdezni: «Ki beszélt most?» Sőt gyakran, a mikor hárman egyedül voltak a XV. Lajos korabeli szalonban, azzal mulatta magát, hogy behunyta szemeit és kérte a nőket, hogy egymásután ugyanazt a kérdést intézzék hozzá, majd pedig változtassák meg a kérdések rendjét azért: vajon megismeri-e a hang után a kérdezőt? A hölgyek kiváló ügyességgel iparkodtak eltalálni ugyanazt a hangot, ugyanazokat a mondatokat ugyanazzal a hangsúlyval kimondani és nagyon gyakran megesett, hogy a festő képtelen volt a beszélőt megkülönböztetni. És valóban a gyakorlat következtében annyira bámulatosan egyformán beszéltek, hogy a cselédség is «Igen asszonyom»-mal felelt a fiatal leánynak és «Igen kisasszony»-nyal az anyának.

A szokás egymást és mozdulataikat utánozni oly annyira kifejlesztette bennük a modor és mozdulatok hasonlatosságát, hogy maga Guilleroy is, ha messzibbről látta egyiket vagy a másikat, minduntalan összetévesztette őket és kérdezé: «Te vagy az Annette, vagy anyád?»

E természetes és óhajtott, valódi és erőltetett hasonlatosság következtében, a festő szívében és lelkében az a bizarr gondolat vert gyökeret, hogy e két lény, melynek egyike idősb és ösmert, másika ellenben fiatal és csaknem egészen ösmeretlen egy

és ugyanaz a nő két testben, mely egymás után ugyanabból a husból alkottatott, s egyike a jelent, másika pedig a multat mutatja ifjuságában, a milyen hajdan volt. E gondolattól nyugtalanitva élt Bertin a két nő mellett, megosztva magát kettőjük között; ápolta az anya iránt újra feltámadt érzelmeket és elhalmozta a leányt szeretetével.

(Vége az első kötetnek.)

ERŐS
MINT A HALÁL

REGÉNY

IRTA

GUY DE MAUPASSANT

FRANCZÁBÓL FORDÍTOTTA

R. TRUX HUGÓNÉ

MÁSODIK KÖTET

BUDAPEST

PALLAS IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
IV., KECSKEMÉTI-UTCZA 6.

Egyedül jogosított magyar fordítás.

I.

Párisban, július 20-án, esti
tíznegy órakor.

«Kedves barátom! Anyám meghalt Ronciéresben.
Éjfélkor utazunk. Ne jöjjön utánunk, mert senkit
sem értesítünk. Hanem szánja és gondoljon

Annijára.»

Julius 21 én, délben.

«Szegény barátnőm! Ha nem szoktam volna
meg, kívánságait parancsnak tekinteni: utánuk
utaztam volna. Mély és sajtó fájdalommal gondo-
lok tegnap óta magára. Elöttem lebegett az a néma
utazás, a melyet ön ez éjjel, leányával és férjével
szemben ülve, tett abban a homályos vasuti kocsi-
ban, a mely önt kedves halottjához vitte. Lelki sze-
meimmel láttam az ötágú olajlámpa alatt mindhár-

mukat, önt sirva és Annettet zokogva. Láttam megérkezésüket a pályaudvarba, szomorú menetüket hazafelé, belépésüket a kastélyba, láttam: miként sietett ön fel a lépcsőn ama szoba, amaz ágy felé, a hol ő fekszik, láttam első tekintetét, a mit ő reá vetett, és a csókot, mit szegény elsoványodott merev arczára nyomott. És gondoltam szívére, az ön szegény szívére, arra a szegény szívre, melynek fele az enyém és a mely sajog és szenved, gyöttri magát és a mely e pillanatban nekem is végtelen bánatot okoz.

Mély részvéttel csókolom könyben úszó szemeit.

Olivier.»

Roncières július 24-én.

«Kedves barátom! Levele jól esett volna, ha abban a borzasztó szerencsétlenségben, a melybe jutottam, egyáltalán valami jól eshetnék. Tegnap eltemettük őt és a mióta szegény élettelen teste kiköltözött ebből a házból, úgy tetszik nekem, mintha egyedül állanék a világon. Az ember szinte tudtán kívül, a nélkül, hogy érezné: szereti anyját; mert ez olyan természetes, mint az élet; ennek a szeretetnek mély gyökeréről csak az utolsó válás pillanatában győződik meg az ember egész teljességében. Semmi más érzés nem hasonlítható ehhez; mert minden egyéb érzés később támad, míg ez a születésünkkel keletkezett; minden más érzést az életben a véletlen szüli; ez él bennünk, vérünkben

az első naptól fogva. És aztán, vele nemcsak az anyát veszítettük el, hanem vele eltűnt gyermekkorunk fele, mert gyermekkorunk ép annyira volt az övé, mint a mienk. Csak ő ismerte azt úgy, mint mi; csak ő tudott abból egy sereg rég elmúlt apróságot, a mik szivünk első édes megindulásai voltak. Csak neki mondhattam azt: «Emlékszel anyám arra a porcellán babára, a mit a nagymamától kaptam?» Kettecskén együtt el tudtunk csevegni azokról az apró-cseprő pajzánságokról, melyeknek vége hossza nem volt s melyeknek emlékei most már csak az én szivemben élnek. Így tehát saját énemnek halt meg egy része, a legrégebb, a legjobb része. Elvesztettem azt a szívet, a melyben az a kis lány élt, a ki egyszer én voltam. Most már senki sem ismeri többé, senki sem emlékszik a kis Annuskára, rövid szoknyácskájára, édes kaczagására és pofácskájára.

És jönni fog egy nap, a mely talán nincs is már messze, a mikor elköltözöm én is, egyedül hagyva e világon az én kedves Annetemet, a mint mama itthagytott engem most. Milyen szomorú, fájdalmas és kegyetlen mind ez! S az ember még sem gondol erre; nem néz maga körül: miként kaszabol el a halál minduntalan valakit közülünk, és el fog kaszabolni bennünket is nemsokára. Ha látnók ezt, vagy gondolnánk reá, ha nem szórakoznánk, nem örvendenénk az életnek és nem hagynók magunkat elvakíttatni mind az által, a mi szemünk

előtt történik: képtelenek lennénk tovább élni, mert a végnélküli mézszárlás, gyilkolás látása örületbe kergetne bennünket.

Olyan megtört, olyan kétségbeesett vagyok, hogy semmire sincs erőm. Éjjel nappal szüntelenül édes, jó anyámra gondolok, a kit beszegeztek négy deszka közé, eltemettek a föld alá, kitétek hónap, esőnek. Az, a kinek jóságos öreg arcját én annyi boldogsággal csókolgattam, most semmi más, mint borzasztó feloszlás. Oh! kedves barátom, milyen iszonyat! milyen iszonyat!

Mikor apámat elvesztettem, ép akkor mentem férjhez és nem éreztem a veszteséget úgy, mint ma. Igen bizony, szánjon engem, gondoljon reám írjon nekem. Nagy szükségem van most önre.

Anni.»

Páris, július 25-én.

«Szegény barátnőm!

Bánata borzasztó nagy fájdalmat okoz nekem. Én sem látom rózsaszínűnek a világot. Mióta ön elment, azóta elveszettnek, elhagyatottnak érzem magamat, nincsen kihez ragaszkodjam, nincsen kinnél menedéket keressek. Minden fáraszt, untat és bosszant. Szüntelenül magára gondolok és a mi Annettünkre. Távol vannak önök akkor, a mikor olyan nagy szükségem volna közellétükre.

Különös az, mily nehezemre esik mostani távolléte és mennyire hiányzik nekem. Soha, még

ifjabb koromban sem volt ön nekem annyi és minden, mint jelenleg. Már egy idő óta ennek a crisisnak előjeleit, a mi nem lehet más, mint a vénülés befolyása. A mit most érzek, olyan sajátságos, hogy el kell azt önnek mondanom. Képzelve: a mióta elment, képtelen vagyok sétát tenni. Máskor, még az utolsó hónapok alatt is, gyakran órák hosszáig el-elbarangoltam az utczákon, szórakoztam a járó-keelő emberek nézésével, élveztem az örömet a látásban és jól esett a járás-keelés. Sokszor mentem, mendegéltem a nélkül, hogy tudtam volna hova; csak mentem, hogy járjak, szívjam a friss levegőt és ábrándozzam. Most már képtelen vagyok erre. Mihelyt lemegyek az utcára, valami aggodalom kezdi nyomni lelkemet, úgy érzem magam, mint egy vak, a ki elvesztette vezető kutyáját. Nyugtalan leszek, mint a vándor, a ki az erdőben járva nyomot tévesztett és kénytelen vagyok haza térni. Páris üresnek, kiállhatatlannak és zajosnak tetszik nekem. Azt kérdelem magamtól: «Hová menjek?» A felelet így hangzik: «Sehová.» Nos, sok szónak is egy a vége: nem tudok, képtelen vagyok czél nélkül járni. Már a gondolat, hogy sétáljak, untat és kifáraszt. Ekkor a körbe viszem melancholiámat.

És tudja mi ennek az oka? Egyedül az, hogy maga nincs itt. Ezzel tökéletesen tisztában vagyok. Mikor Párisban tudom önt, nincs számomra czél-talan séta, mert lehet, hogy a legközelebbi utcá-

ban találkozom önnel. Ha magát nem látom, legalább láthatom Annettet, a ki önnök megtestesült képmása. Önök ketten, egyik is, a másik is eltöltik az utcákat számomra reménynyel, azzal a reménynyel, hátha megpillanthatom önöket valahol, vagy követhetem nyomdókaikat. Akkor a város kellemes rám nézve, látása a nőknek, kiknek alakja önökre emlékeztet, pezsgésbe hozza szívemet, ébren tartja figyelmemet, foglalkoztatja szemeimet s ingerli vágyamat önök után.

Szegény barátnöm! bizonyára egoistának fog engem tartani, engem, a ki turbékoló vén galamb módjára annyit beszélek elhagyatottságomról akkor, a mikor maga oly keserű könyveket hullat. Bocsássa meg nekem, de annyira szokva vagyok öntől becézetteti és kényeztetni, hogy »Segítségért« kiáltok, akkor, a mikor nincs mellettem.

Írábait csókolom, hogy könnyörülettel legyen irántam. Olivier.»

Roncières, jul. 30.

«Barátom!

Köszönöm levelét! Nagy szükségem van arra a tudatra, hogy szeret engem! Borzasztó napokat életem. Valóban azt hittem, hogy a bánat megöl. Úgy befészkelődött ez keblembbe, mint valami ködarab, és mindinkább növekedett, fájdalmat okozott és fuladással fenyegetett. A segítségemre hívott orvos kissé lecsillapította az idegrohamokat, a

miktől napjában ötször, hatszor szenvedtem. Morphin befecskendezéseket adott, a mi azonban majdnem örültté tett. Hozzájárult még a nagy nyári hőség, a mi annyira felizgatott, hogy közel voltam a megtébolyodáshoz. A pénteki nagy zivatar óta kissé nyugodtabb vagyok. Meg kell jegyeznem, hogy a temetés napja óta semmit sem sirtam; és ime, a nagy zivatar alatt, melynek közeledése egészen kihozott sodromból, egyszerre éreztem, hogy a könnyek lassan, cseppenkint, égetően peregnek le arczomon. Oh! ezek az első könnyek mily fájdalmasak! Ugy marczangoltak, mintha karmok lettek volna, és a torkom úgy összeszorult, hogy alig bírtam lélekzetet venni. Azután, sűrűbben, nagyobb cseppekben és lágymelgebben kezdtek hullani könnyeim. Ugy fakadtak szemeimből mint forrásból, és annyi, de annyi hullott, hogy zsebkendőm egészen átázott, mást kellett vennem. És a keblemet szorongató nagy bánatsziklája meglágyult és a szemeimből csörgedező könnyektől elolvadt.

Attól a perctől fogva nap-estig sirok, és ez megmentett engem. Az embernek igazán meg kellene örülnie, vagy meghalnia, ha nem tudna sirni. Én is nagyon elhagyatottnak érzem magamat. Férjem kirándulásokat tesz a környéken és rávettem, hogy Annettet magával vigye; hadd szórakozzék és vigasztalódjék egy kissé a gyermek. Kocsin vagy lóháton mennek nyolcz-tiz mértföldnyire

Ronciérestől, és leányom, daczára szomoruságának, mint egy kipirult rózsza tér vissza hozzám; szemei ragyognak az életkedvtől s fel van villanyozva a falusi levegőtől és a lovaglástól. Milyen szép is az, abban a korban lenni! Azt hiszem, még két-három hétig maradunk itten; azután, daczára augusztusnak, visszatérünk Párisba az ön által is jól ösmert okból.

Mind azt, a mi még megmaradt a szivemből, önnek küldöm.

Annija.»

Páris, augusztus 4-én.

«Többé nem állom ki, kedves barátnóm: mielőbb vissza kell térnie; mert érzem: valami történni fog velem. Azt kérdelem magamtól, nem vagyok-e beteg, annyira utálok mindent, a mit azelőtt bizonyos élvezettel vagy közönnyel tettem. Aztán, olyan meleg is van Párisban, hogy minden éjszaka nyolcz, tíz óráig tartó török fürdőhöz hasonlít. Ebből a gőzfürdő álomból bágyadtan, fáradtan kelek fel, egy-két óráig sétálok a fehér vászon előtt azzal a szándékkal, hogy festek valamit; de nincs gondolatom; szemem nem lát, kezem nem mozog. Nem vagyok többé festő! . . . Ez a hiábavaló erőlködés, hogy munkálkodjam, egészen kimerít. Ide rendelem a modelleket, elhelyezem őket s mikor látom, hogy állásuk és mozdulataik ugyanolyanok, mint a hogy már untig sokszor festettem, rájuk parancsolok, hogy öltözködjenek fel és távozzanak. Igazán mon-

dom, képtelen vagyok már valami újat látni és képzelni s úgy szenvedek e miatt, mintha megvakultam volna. Mi ez? A szemnek vagy az agynak fáradtsága, a művészi tehetségnek kimerülése, vagy a látidegeknek megmerevedése? Ki tudja! nekem úgy tetszik: befejeztem kutatásomat amaz örvendetes tájék után, a melynek fölfedezése reám volt bizva. Nem látok mást, mint a mit az egész világ ösmer; azt csinálom, a mit már minden rossz festő csinált; nincsenek többé vízióim, sem megfigyelő tehetségem! Ezelőtt még nem régen az új eszmék egész serege kóválygott agyamban és oly sokféleképen tudtam azokat kivinni, hogy szinte zavarban voltam: melyik módot válaszszam. És ime most: eszméim egyszerre elpárologtak, kutatásaim tehetetlenek és meddők lettek. Az emberek, a kik mellettem elmennek, nem kötik fel érdeklődésemet, nem fedezem fel bennök többé a jellemet és azt a sajátságot, a mit annyira szerettem megkülönböztetni és a vászon szembetünővé tenni. Azt hiszem azonban, hogy leánya után még nagyon szép arczképet tudnék festeni. Talán azért, hogy annyira hasonlít ön-höz, hogy összetéveszttem önöket emlékezetemben? Igen, talán azért!

Azután, midőn kimerültem egy olyan férfi vagy nő vázolásában, a ki nem hasonlít a többi ismert mintákhoz, kimegyek valahová villásreggelire; mert nincs többé bátorságom egyedül leülni az ebédlőm-

ben. A Malesherbes boulevard úgy néz ki, mint egy holt városba beékelte erdei fasor. Minden házból kiérzik az üresség. Az öntözők a kocsí uton fehér esősugarakat lövelnek, a melyek besározzák a fasor utait, a honnan aztán nedves kátránygőz és lemosott istálló szag párolog; a Monceau-parkban egyik végétől a másikig, az ember csak néhány igénytelen kétes alakot, inasokat vagy mesterebereket lát ténferegni. A platánok árnyéka a fák körül és a forró kövezeten sajátságos alakokat ölt, mely a felszáradó kiöntött vízhez hasonlít. A lombok mozdulatlan levelei és azok körvonalai sűrű foltokat képeznek az aszfalton, és jelképei a fáradt, megsült, álmos városnak, a mely úgy izzad, mint a munkás, a ki a nap hevében a padon alszik. Igen, izzad a nyomorult és borzasztóan szaglik a csatornák nyílásaiból, a pinczék és konyhák szelelőiből és a csermelyekből, a melyekkel az utczipiszok tovauszik. Ekkor eszen be jutnak azok a nyári reggelek az ön nyaralójában, a hol annyi kis mezei virág nyilik, melyek a levegőt mézes illattal töltik el. Azután, még jobban lehangelve bétérek valami vendéglőbe, a hol lankadt kinézésű, kopasz, potrohos uri emberek esznek, kigombolt mellénnyel és verejtékes homlokkal. Minden ételmi cikknek melege van, a dinnye olvad a jég alatt, a kenyér lágy, a hus petyhüdt, a főzelék elfőtt, a sajt avas, a gyümölcs túlérett. Megcsömörödvé távozom

és haza megyek küssé aludni addig. a mig a körbe mehetek ebédelni.

Mindig ott találok Adelmanst, Maldantot, Rocdianet, Landat és másokat, a kik mindannyian untatnak és fárasztanak, mint a kintorna sipja. Tizenöt év óta mindig egyet és ugyanazt hallom: mindenki tetszeleg saját gyarlóságaiban és a másikat kifigurázza. Különben a kaszinó ugy tudom olyan hely, a hová az emberek azért mennek, hogy szórakozzanak. Ki kellene cserélni generációmat, szememet, füleimet, melyektől jól vagyok lakva. Társaim mindig csak hódítások után hajhásznak; dicsekednek azokkal és kölcsönösen gratulálnak egymásnak.

Többet ásítózom itt, mint a hány percz van nyolcz óra és éjféli között; azután haza megyek aludni es mialatt ~~velközödöm~~ azon gondolkozom, hogy holnap újra végig kell ezt csinálnom.

Igen bizony, kedves barátnóm, abba a korba jutottam, a mikor a legényélet türhetlenné válik, mert számomra nincs semmi uj a nap alatt. A nőtlen embernek fiatalnak, kíváncsinak és sóvárgónak kell lennie. A mikor már nem ilyen, akkor veszedelmes a nőtlenség. Istenem, mennyire szerettem szabadságomat hajdan, a mikor még nem szerettem önt jobban, mint azt! És mennyire terhemre esik az ma! A szabadság ilyen agglegénynek, mint a milyen magam vagyok, mindenütt csak ürt jelent; ez a halál utja, a melyen semmi sincs a mi megakadályozná az embert abban, hogy a végét lássa.

Örökösen azt kérdezem magamtól: mit tegyek? hová menjek, hogy ne legyek magamban? És pajtástól pajtáshoz megyek, kezet kéz után szorongatok egy kis barátságot koldulva. Összegyűjtöm a morzsákat, melyek soha nem lesznek egészszé. — Önt, kedves barátnöm, önt bírom ugyan, de nem az enyém. Talán épen ön miatt támadt bennem az az aggály, az a szivszorulás, a melytől szenvedek; mert épen az hiányzik, a mi után vágyódom, hogy önnel folytonosan érintkezzem, önnel ugyanaz alatt a tető alatt ugyanazt a levegőt szíjjam, ugyanazok az érdekek kössenek össze, ugyanazok legyenek reményeink, bánatunk, örömeink, ugyanaz a vigáság és ugyanaz a szomorúság érintse szivünket: de sőt egyenlően osztozzunk az anyagi gondokban is. Önt bírom, az az hogy hébe korba kicsit lopok önből. De én mindig szeretnék önnel lenni, mindent önnel megosztani, semmit sem birni, a mi nem közösen a kettőnké. érezni, hogy mind az, a miből élek, ép ugy az öné, mint az enyém, a pohár, a melyből iszom, a szék, a melyen pihenek, a kenyér, a melyet eszem és a lüz, a mely melegít.

Isten önnel, jöjjön el mielőbb. Nagyon szenvedek az ön távollétében.

Olivier.»

Ronciéres, aug. 8-án

Kedves barátom! Beteg vagyok és olyan fáradt, hogy nem is ismerne reám. Azt hiszem, nagyon

sokat sirtam. Kissé ki kell pihennem magamat, mielőtt visszatérek; mert így, a mint most vagyok, nem szeretném magamat mutatni. Férjem holnapután indul Párisba és tőle fog kapni hírt rólunk. Számit arra, hogy önt magával viheti valahová ebédelni s engem bizott meg azzal, hogy kérjem: várná meg őt otthon hét óra felé.

A mi engem illet: mihelyt jobban fogom magamat érezni és nem lesz többé ez a tulvilági arczom, a melytől magam is félek, visszatérek magához. Nekem Annetten kívül senkim sincs e nagy világon, mint maga, kedves barátom és mindegyiknek szeretném odaadni mindenemet a nélkül, hogy egyiket vagy a másikat megkárosítanám.

Kisirt szemeimet csókra nyujlja.

Annija.

Midőn Bertin elolvasta ezt a levelet, a melyből értesült, hogy a visszatérés el van napolva, mértéktelen vágy vett erőt rajta kocsiba ülni, a vasúthoz hajtatni és Ronciéresbe utazni; de eszébe jutott az is, hogy Guilleroynek másnap kell megérkeznie; azért meggondolta magát és a férj hazatértét majdnem azzal a türelmetlenséggel várta, mintha magának a nőnek kellett volna megjönnie.

Sohasem szerette Guilleroyt úgy, mint a várakozás eme huszonnégy órája alatt.

Mikor belépni látta, tárt karokkal feléje sietett és felkiáltott:

— Ah! kedves barátom; minő boldog vagyok, hogy viszontláthatom.

A másik is örült a viszontlátásnak, főleg Párisnak, mert a Normandiában töltött három hét alatt az élet épen nem volt vidám.

A két férfiú, a műterem egyik sarkába egymás mellé ült egy kis pamlagra és elérzékenyülve újra kezét szorított.

— És a grófnő, kérde Bertin, — hogy érzi magát?

— Bizony nem valami jól. Nagyon meg volt hatva, nagyon megviselte anyja halála és igen nehezen tudja magát összeszedni. Sőt bevallom, kissé aggaszt állapot.

— De hát miért is nem jön vissza?

— Nem tudom. Képtelen voltam őt rábeszélni, hogy jöjjön velem.

— Mit csinál egész nap?

— Istenem, sir és anyjára gondol. Az nem neki való. Nagyon szeretném, ha levegőt változtatna, és ott hagyná azt a szomorú helyet, a hol ez történt. Hiszen ért engem, nemde?

— És Annette?

— Oh! Annette egy fakadó virág!

Olivier arczán az öröm mosolya vonult végig; azután folytatá:

— Nagyon szomorú?

— Igen; nagyon szomorú; de tudja, tizennyolcz éves korban a bánat nem sokáig tart.

Kis szünet mulva Guilleroy folytatá :

— Hová megyünk ebédelni, kedves barátom? Nagy szükségét érzem, hogy kissé fölmelegedjem, embereket lássak és halljak.

— Erre a célra, ebben az évadban, legalkalmatossabbnak találnám az Ambassadeurs kávéházat.

Ezzel karonfogva elindultak a Champs-Elysée felé. Guilleroy, ki, mint minden igazi párisi, a midőn a falusi tartózkodás után a városba visszatér, szinte új életre ébredt, új varázst és új meglepetéseket fedezett fel és ezer kérdéssel ostromolta Bertint mindarról, amit a társaság tett és mondott. Olivier néhány közömbös felelet után, a melyekből világosan visszatükröződött az elhagyatottságából eredő unalom, Roucièresre vitte át a társalgást és iparkodott megragadni és kivenni ebből az emberből mindazt, a mi lehetővé teszi, hogy szinte lássuk azokat az egyéneket, a kiket az illető az imént elhagyott, de a kiknek reágyakorolt hatása még mindig észrevehető, a mely hatás azonban később elenyészik és lassacskán elpárolog az új légkörben.

Vészterhes felhők tornyosultak a város és a fasor felett, melynek falombozatai között a vihar előhírnökei máris riadót fújtak. A két férfi az Ambassadeurs kávéház tornácán ülve, lenézelt a még most üres padokra és székekre, a melyek alattuk a zárt kerítésen belül voltak elhelyezve a kis színpad

előtt, a melyen a villamos lámpák halvány fényében az énekesnök ragyogó öltözékeiket és rózsás arczbőrüket mutogatják. Meleg ételszag áramlott a nagy gesztenyefák közt lengedező szellőben, a melyet csak akkor váltott fel bizonyos finomabb illatár, a mikor egy-egy nő, fekete szalonruhába öltözött férfitől követve, előttük elment és megrendelt helyét kereste.

Guilleroy, az örömtől sugárzó arczczal mormolá:

— Ah! mennyivel jobban érzem magam itten, mint odakünn a falun.

— Én pedig, felelé Bertin, jobban szeretnék falun lenni, mint idebenn.

— Ne mondja!

— Bizisten. Az idén Páris megfertőzöttnek találom.

— Kedves barátom, Páris mindig az.

A képviselő szerfelett megelégedettnek látszott. A mai nap egyike volt rá nézve azoknak a ritka pezsgő élénk napoknak, a mikor komoly emberek ostobaságokat szoktak elkövetni. A szomszéd-asztalnál két cocottot velt szemügyre, a kik három czingár de elegáns fiatal emberrel mulattak, és ezekből kiindulva, alattomosan kikérdezgette Oliviert mindamaz ismert és kéteshirű lányok felől, a kiknek neveit naponkint hallotta emlegetni. Azután a sajnálat mély sóhajával mormolá:

— Boldog ember, hogy nőtlen maradt! Mi mindent láthat és élvezhet!

De a festő tiltakozott ez ellen, és mint minden ember, a kit bizonyos gondolat zaklat, szükségét érezte egy meghitt embernek; azért feltárta Guilleroy előtt bánatának és elhagyatottságának keserveit. Mikor mindent elmondott, végigpanaszolta keserveinek egész létániáját, és szívének könnyebbulést szerzendő, nyíltan elbeszélte, mennyire óhajtott volna egy hitvestárs szerelmét és a vele való érintkezést: a gróf maga részéről is beismerte, hogy a házasságnak is megvan a maga jó oldala. Viszszanyerve szónoki képességét, ékesen eldicsérte családi élete boldogságát, a grófnőt egekig magasztalta, a mit Olivier is gyakori komoly fejbólintással helybenhagyott.

Boldog volt, hogy róla hall beszélni, de egyszersmind feltékeny Guilleroy családi boldogságára, a mit pedig ez csak kötelességből magasztalt; azért a festő benső meggyőződéstől áthatva mormolá:

— Igenis, ön nagyon boldog ember!

A gróf hizelegve érezte magát, helybenhagyta barátja megjegyzését, azután folytatá:

— Igazán, nagyon szeretném, ha feleségem visszajönne Párisba; mert bizony aggódom miatta. Lássá, ha már annyira unja magát Párisban, elmehetne Roncièresbe és visszahozhatná őket ide. Feleségem hallgatni fog az ön szavára, mert ön legjobb barátja; holott a férj . . . hiszen ugy is tudja . . .

Olivier elragadtatva közbeszólt:

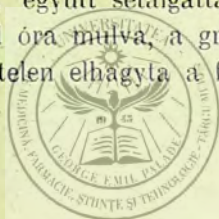
— Sohse kívánhatnék ennél jobbat, gondolja, nem lesz odautazásom kellemetlen a grófnőnek ?

— Dehogy, épen nem. Csak menjen, kedves barátom.

— Akkor kész vagyok. Holnap az egy órai vattal utazom. Sürgönyözzek neki ?

— Nem, arról én gondoskodom. Értesíteni fogom, hogy koci várja önt az állomásnál.

Étkezés után, együtt sétálgattak a boulevardon, de alig, rövid fél óra múlva, a gróf sürgős dolgok ürügye alatt, hirtelen elhagyta a festőt.

II.

A grófnő és leánya, mely gyászba öltözve, ép villásreggelinél ültek egymással szemben a roncièresi nagy ebédlő-teremben. A Guilleroyék őseinek kezdelleges festésü arczkepei függtek a falakon régi, kopott arany rámakban; közöttük, egyik vértézve, a másik feszes udvaronc ruhában, a harmadik hajporos parókával, mint francia gárda-tiszt, a negyedik mint ezredes a restauráció idejéből. Két inas, halk léptekkel, felszolgált a két hallgatag nőnek; a legyek pedig, mint apró fekete pontok egész mozgó és dongó felhőt alkottak az asztal felett lógó kristály-csillár körül.

— Nyissák ki az ablakokat, parancsolá a grófnő, kissé hüvös ez a szoba.

Az inasok azonnal felnyitották a három nagy ablakot, melyek a padlótól a mennyezetig értek.

Lágy meleg szellő özönlött be a három nyíláson, magával hozva a távoli falusi zajt és a száradó

széna illatát, mely összevegyült a kastély vastag falaí közé ékelt teremnek kissé nyirkos levegőjével.

— Ah! beh jól esik! kiáltá fel Annette, tele tüdővel sziva a friss levegőt.

A két nő kitekintett az ablakon. Szemeik megakadtak a park széles, zöld pázsitján és a róla itt-ott kimagasló fákon, melyek közt kilátás nyílt a láthatár széléig elterülő aransárga gabonára, s melyek fölött a kék ég a földből kipárolgott könnyű köddel volt boritva.

— A reggeli után sétálni megyünk, mondá a grófnő. A patak partján gyalog mehetünk egész Bervilleig, holott a síkságon nagyon meleg volna.

— Igen mama, és magunkkal viszzük Juliót, hogy felvesse a foglyokat.

— Tudod, hogy a papa nem szereti és tiltja.

— De hiszen a papa most Párisban van! Nagyon mulatságos, ha Julio lesben áll. Nézd csak, hogyan boszantja és támadja a teheneket. Istenem, milyen furcsa!

Ezzel hátratolta a széket és az ablakhoz szaladt, a honnan kikiáltott: «Előre Julio, előre!»

A pázsiton három kövér tehén hasalt jóllakva és a melegtől ellankadva. Egy karsu, nyulánk, fehér-vörös-tarka vadász-vizsla, melynek bodros fülei minden mozdulatnál repültek, örült ugrásokkal, vídám csaholással és tettetett dühvel rohant egyik tehéntől a másikhöz, és ingerkedve felkelésre akarta kényszeríteni a lomha állatokat, a mi azonban

ezeknek sehoggy sem tetszett. Bizonyára kedvencz játéka volt ez a kutyának, a mit sohasem mulasztott el, valahányszor észrevette a pihenő teheneiket. Ezek, meg nem ijedtek ugyan, de nem szívesen néztek könyes nagy szemekkel támadójukra, hátrafordítván fejeiket, hogy annak mozdulatait kövessék.

Annette az ablakról kiáltá :

— Csipd meg Julio, csipd meg !

A felingerelt, nekibátorodott vizsla erősebben ugatott s egészen közel merészkedett a tehenekhez, mintha meg akarná harapni. A szegény párak nyugtalankodni kezdtek és a legyeket kergetve, bőrüket mindinkább idegesen rángatták.

Most a kutya hirtelen nekirohant és nem bírván kellő időben megállni, keresztülugrott az egyikén. A szegény kövér állat megijedt, előbb fejét fel emelte, azután lassan négy lábára tápászkodott. Látván ezt a másik kettő, követte példáját ; Julio diadaltánczot járt körülöttük, Annette pedig megdicsérte.

— Bravo Julio, bravo !

— Gyermekek, jer már reggelizni, monda a grófnő.

De a fiatal leány, kezét mint napellenzőt szemei fölé tartva, jelenté :

— Lám, lám ! A sürgöny kilördő.

Az érett gabona és széna közt elvonuló és alig látható ösvényen, egy kék zubbony látszott tova-

siklani a buzakalászok közt, mely gyors lépésben közeledett a kastély felé.

— Istenem! mormolá a grófnő, — csak nem hoz valami rossz hirt!

Az ijedtség, melyet a szeretett anyja halálhírét közlő sürgöny keltett benne, újra felzaklatta keblét. Ujjai remegtek és alig volt képes felnyitni a a kék papírszeletet, mely a sürgönyt lezárta, félvén, nehogy olyan bánatot olvasson ki belőle, a melytől újra megerednek könnyei.

Annette ellenben, telve az ifjuság kíváncsiságával, minden újdonságnak örvendett. Szíve, melyet most ért először szomorúság, csak örömet várt attól a fekete táskától, mely a postalegény vállán lógott, s mely annyiszor felizgatja a kedélyeket a városokban úgy, mint a vidéken.

A grófnő nem volt képes többet enni: gondolatai annál az embernél voltak, a ki feléje közeledik és talán közlője lesz pár olyan szónak, mely tördöfesként fogja megsebesíteni. A kíváncsisággal egybekötött aggodalomtól alig tudott lélekzeni és azon törte fejét: mi lehet az a sürgős hir. Miről szól? Kitől jön? Olivier jutott eszébe. Csak nem beteg? Hátha meghalt?

Az a tíz-percz, a mig várnia kellett, egész örökévalóságnak tetszett; de végre felbonthatta a sürgönyt, meglátta férje aláírását és a következőket olvasta:

«Tudatom veled, hogy barátunk Bertin a négy

órai vonattal Roncièresbe érkezik. Küldj kocsit az állomáshoz. Üdvözlettel.»

— Nos, mama? mi ujság? kérdé Annette.

— Bertin Olivier jön látogatásunkra.

— Ah! milyen szerencse! És mikor?

— Ma.

— Négy órakor?

— Igen.

— Oh! milyen kedves!

De a grófnő elhalaványodott. Egy idő óta egy új aggodalom szorongatta keblét, és a festő váratlan megérkezése ép oly veszélyvel fenyegette, mint sok más, a mitől tartott.

— Elmegy érte a kocsival, mondá leányának.

— És te mama, te nem jössz?

— Nem, én megvárom itthon.

— Miért? Az rosszul fog neki esni.

— Nem érzem egészen jól magamat.

— Hiszen ép az imént akartál egész Belvilleig gyalogolni.

— Igen, de a reggeli megártott.

— Jobban leszesz.

— Nem, felmegyek a szobámba, s ha megjöttetek: értesíts róla.

— Jól van, mama.

A grófnő rendelkezett, hogy a kocsi az említett időre be legyen fogva, és hogy a vendégszobát rendbe hozzák; azután visszavonult szobájába és bezárkózott.

Eddig nem ismerte az élet keserveit, csak az Olivier iránt táplált szerelme és az a gond nyugtalanította, hogy barátjának hajlamát magának biztosítsa. Ez eddig sikerült is, és az érette folytatott küzdelemben mindig győztes volt. Ezért szive a siker és ünnepeltetés által dédelgetve, a nagyvilági szép hölgy követelő szive lett, a kit az élet összes kellemetességei megilletnek. Hisz a fényes házasságot, melybe beleegyezett, nem vonzalomból kötötte; azért Olivier szerelmét a boldogság megteremtőjének tekinté. S ha már belebonyolódott ebbe a bűnös viszonyba, részint vonzalomból, részint azért, hogy kárpótolja magát a megszokott köznapi házaseletért; benn is akarta azt tartani és megvédeni a mindennap előfordulható meglepetések ellen. A szép asszony jóakaratóval fogadta tehát a kínálkozó kellemességeket; nem volt kalandos természetű, nem zaklatták az új, az ismeretlen után való vágyak, hanem mint gyöngéd, kitartó és előrelátó nő megelégedett a jelennel, természeténél fogva aggódott a holnapért, és értett hozzá élvezni azt, a mit a sors takarékos és bölcs eszélylyel megszerzett számára.

Azonban lassacskán, a nélkül, hogy önmaga előtt bevallotta volna, lelkébe furódott a mulandóságnak és a beállandó öregségnek homályos sejtelme. Gondolataiban folyton ezen rágódott; de jól tudván, hogy ennek a lejtőnek nincs vége-hossza, s hogy a ki egyszer realépett, az többé meg nem állhat: a

veszély előérzetében, behunyt szemmel hagyta magát tovasodortatni, csak hogy megőrizze álomképét és ne lássa az örvény szédületességét, meg a tehetetlenség felett való kétségbeesést.

Igy tehát mosolyogva élt, egy nemével a tettett büszkeségnek, hogy oly soká szép maradt; és midőn megjelent mellette Annette tizenhatsz éves üdeségével, a helyett, hogy szenvedett volna miatta, ellenkezőleg, büszke volt arra, hogy előnyben részesítik érett kellemeit szemben azzal az első virágzásban tündöklő szép fiatal leánnyal.

Sőt egy boldog és csendes korszaknak kezdetén hitte magát, midőn anyjának halála súlyos csapást mért szívére. Első napokban annyira erőt vett rajta a kétségbeesés, hogy másra gondolni se tudott.

Reggeltől estig a halottai foglalkozott; emlékébe idézett sok ezer apróságot: annak szavajárását, ismert kedves arczvonásait, hajdan viselt ruháit és sok egyéb relikviát az eltűnt multból, és ezekkel táplálta saját fájdalmas, beteges ábrándjait. S midőn így arra a fokára ért a kétségbeesés paroxizmusának, hogy minduntalan ideggörcsöket kapott: egyszerre sírásba tört ki és könnyei éjjel-nappal zápoként hullottak szemeiből.

Midőn egyik reggel a komornája a redőket és függönyöket felnyitva, kérdezé: «Hogy érzi magát asszonyom?» A grófnő kimerültnék és eltompultnak érezvén magát, azt felelte: «Bizony sehogy; igazán már nem bírom tovább.» A komorna, a ki

egy csésze teát nyújtott neki és a kit urnőjének halaványsága nagyon meghatott, őszinte és szomorú hangon rebegett:

— Valóban, asszonyom, nagyon rosszul néz ki. Jól tenné, ha kissé kimélné magát.

A hang, a melylyel e szavakat kiejtette, törként furdított a grófnő szívébe. Mihelyt a komorna eltávozott, felkelt és a nagy álló tükör elé ment.

Elámult képmása látásán, megijedt beesett arczától, veres szemeitől, a pár napi szenvedés okozta pusztitástól. Arcza, a melyet oly jól ismert és annyiszor és annyi különféle tükörben látott, melynek minden kifejezését, minden kellemét, minden mosolyát ismerte, melynek halaványságát már annyiszor elenyésztette, apró hiányait pótolta és kisebb ránczait, melyek különösen a szem körül világos nappal-szerénytelenül mutatkoztak, elsimitotta, most egész másnak, idegennek és olyan új arcznak tetszett, mely helyrehozhatlanul beteg és eltorzult.

Hogy jobban lássa magát, és meggyőződjék erről a nem várt szerencsétlenségről, a tükröt egészen közel illesztette homlokához olyannyira, hogy lehelete az üveget elhömályosította és szinte eltüntette a sápadt arczot, a melyet vizsgálni akart. Kénytelen volt zsebkendőjével letörölni a lehelete okozta ködöt és megremegtetve egy furcsa érzéstől, hosszas és türelmes vizsgálat alá vonta megváltozott arczát. Könnyű ujjával kiteszítette arczbőrét, megsimitotta homlokát, hátrafésülte haját és kifordította szemhé-

ját, hogy jobban láthassa szeme fehérét. Azután kinyitotta száját, megnézte kissé elsárgult, fénytelen fogait, a melyek közt itt-ott az aranyblomb kicsillogott, és elszomorodott a halvány inyhuson, meg az arczbőrön, de kivált a halántékon észlehető sárgaságon.

Szépségének vizsgálása annyira lekötötte figyelmét, hogy nem is hallotta az ajtó nyílását s egész lényében megrendült, midőn komornája a háta megett megszólította :

— Méltóságod elfelejtette teáját meginni.

A grófnő zavartan, meglepetve, elszégyenedve hirtelen hátrafordult, de a komorna eltalálván gondolatait, folytatá :

— Méltóságod sokat sírt és semmi sem rontja annyira a bőrt, mint a könyvek. A vér vizzé válik.

— A kor is hozzájárul, viszonzá a grófnő szomoruan.

— Oh! asszonyom, önt a kor még nem bántja; kiáltá a komorna. Csak pár napi nyugalomra van szüksége és minden helyre jön. De okvetlen szükséges, hogy sétálni menjen és óvakodjék a sirástól.

A grófnő azonnal felöltözött. lement a parkba és anyja halála óta először lépett a kis üvegházba, a hol máskor szeretett a virágokkal bibelődni; azután lement a patakhoz és ott egészen a dejeuner idejéig sétálgatott.

Mikor az asztalhoz leült szembe a férjével, leánya mellé, hogy véleményüket megtudja, mondá :

— Ma jobban érzem magam. Nemde, kevésbé vagyok halavány ?

— Bizony még elég rosszul nézsz ki ; felelé férje.

A grófnő szive összeszorult és közel állt a síráshoz ; szemei könybe lábadtak, mert már megszokták a sírást.

Az nap, valamint a következő napokon is, gondolt legyen anyjára vagy önmagára, minden pillanatban érezte, hogy a zokogás torkát fojtogatja és könyei szemeibe tödülnek, de nehogy a kiömlő cseppek barázdákat szántsanak arczára, visszafojtotta azokat és gondolatait emberi erőt túlhaladó meg-eröltetéssel más irányba iparkodott terelni, uralkodott felettük, elvonta a bánattól, vigasztalta ön- magát, szórakozást keresett, hogy ne foglalkozzék többé szomorú dolgokkal ; és mindezt csak azért hogy végre visszanyerje egészséges arczszínét.

Semmi áron nem akart visszatérni Párisba, ne- hogy Bertin Olivier lássa, mielőtt a régi kerékvá- gásba jutott volna. Belátván, hogy tulságosan meg- fogyott, és hogy az ő korabeli asszonyoknak szük- ségük van gömbölyüségre, ha az arcz üdeségét fentartani óhajtja : a mezőn és a közelltekvő er- dőkben tett hosszú sétákkal kereste az étvágyat ; s habár fáradtan éhség nélkül tért haza : erölkö- dött sokat enni.

A gróf, a ki már szeretett volna Párisba vissza- térni, sehogy sem értette ezt a makacsságot. Végre,

e legyőzhetetlen ellentállással szemben kijelentette, hogy egyedül megy vissza és a grófnőnek szabad elhatározására bizza, hogy akkor jöjjön utána, a mi-kor kedve tartja. A grófnő másnap kapta meg az Olivier érkezését jelentő sürgönyt.

Annyira félt barátjának első tekintetétől, hogy szeretett volna a világba elbujdosni. Óhajtott volna még egy-két hétig várni. Egy hét alatt, szorgalmasan gondozva, egészen meg lehet változtatni az ar-czot, miután a nők, még a legfiatalabbak is egyik napról a másikra felismerhetetlenné tudnak válni. De a gondolat, hogy fényes nappal a szabadban, az augusztusi napfényben, Annette ifju üdesége mellett kellessék Olivier előtt megjelenni, annyira nyugtalanította, hogy rögtön el volt határozva, nem menni eléje az állomásra, hanem megvárni a fel-homályos szalonban.

Felment a szobájába és gondolkozott. A meleg szellő hébe-korba meglengette a függönyöket. A szöcskék zümmögése betöltötte a levegőt. Soha éle-tében nem érezte magát ilyen szomorunak. Ez nem volt többé az a nagy, lesújtó fájdalom, a mely megtörte szívét és a melynek súlya alatt roskado-zott szeretett anyja élettelen holtteste előtt. Az a gyógyíthatatlannak hitt fájdalom pár nap alatt any-nyira csillapult, hogy csak már emléke maradt vissza; most azonban magával ragadta a mély me-lanchólia, mely egész lassan keletkezett, de nem fog megszűnni soha többé.

Ellentállhatlan vágya támadt sirni, . . . de nem akart. Valahányszor nedvesedni érezte szemhéjait; hamar letörülte, felkelt, járkált, nézte a parkot és a nagy fákon a hollókat, miként lebegtetik fekete szárnyaikat a kék égboltozat alatt.

Azután elment a tükör elé, egy pillantással szemlét tartott maga felett, a köny nyomát eltörülte a rizspor-hintővel, nézte az órát és azon tanakodott, melyik uton fog megérkezni Olivier.

Mint minden nő, a ki elragadtatja magát a valódi vagy képzelt, esztelen lelki aggodalomtól, ő is eszeveszett szeretettel csüngött barátján. Nem volt e ez neki mindene; több mint az élete; mindene, a mivé lehet egy forrón és egyedül szeretett lény, a mikor vénülni érezzük magunkat.

Egyszerre a távolból ostorpatlogást hallott; az ablakhoz futott és látta, miként kerüli meg a gyept a phaëtonba fogott két gyorslábu nemes ló. Annette mellett ült Olivier és megpillantván a grófnőt, zsebkendőjét lobogtatta, a ki erre a jelre mindkét kezével üdvözetet intett feléje. Azután szivdobogva, de jelenleg boldogan és örömtől remegve lesietett, hogy lássa és köszöntse barátját.

Az előszobában, a szalon ajtaja előtt, találkoztak Bertin ellentállhatatlan gerjedelemtől indittatva, kitérta karjait és az őszinte, benső felindulás sugalta hangon kiáltá:

— Ah! szegény grófnóm, engedje meg, hogy megölelhessem és megcsókolhassam!

A grófnő behunyta szemeit, keblére simult, odanyújtotta arcát, és mialatt Bertin megcsókolta, a grófnő fülébe suttogá : « Szeretlek édesem. »

Azután, Olivier a nélkül, hogy eleresztette volna kezeit, a miket a magáéban szorongatott, nézte és mondá :

— Hadd lássuk azt a szomorú arcot.

A grófnő gyöngülni érezte magát. A festő folytatá :

— Igen bizony, kissé púpistaszinü, de nem tesz semmit.

Hogy megköszönje, a grófnő rebege :

— Oh! kedves, kedves barátom! . . . nem találván más szavakat.

De Olivier hátrafordult, keresve háta mögött az időközben eltűnt Annettét, és hirtelen kérdé :

— Nemde furcsa, leányát gyászban látni?

— Miért? kérdé a grófnő.

Bertin különös lelkesedéssel kiáltá :

— Hogyan, miért? Hisz ő az ön, általam festett arczképének hasonmása. Ép olyan, a milyen maga volt, a mikor először láttam a hercegnőnél! Emlékszik arra az ajtóra, a hol úgy vonult el szemeim előtt, mint egy fregatte elvonul egy erőd ágyui előtt. Ter ngettét! Mikor az imént az állomáson megpillantottam a kicsikét, egészen mély gyászban fényes hajával arca körül: minden vérem a szívem felé tódult. Azt hittem, sirásra kell fakadnom, ebbe bele kell bolondulni, ha az ember úgy ismerte önt,

mint én, a ki ugy nézte, mint én, s a ki jobban szerette, mint bárki más e világon és a ki ugy, mint én, megörökítette a képmását, s most látja ezt a hasonlatosságot. Látja, például: én eltaláltam, hogy azért küldte az angyalkát egyedül a vasuthoz, hogy ezt a meglepetést szerezzé meg nekem. Istenem, istenem, mennyire meg is voltam lepetve! Mondom, ez észbontó valami!

Azután kiáltá:

— Annette, Nané!

A fiatal leány hangja kívülről felelt, mert czukrot adott a lovaknak.

— Itt vagyok, itt vagyok!

-- Jer csak ide,

Annette elősietett.

-- Jer csak, állj ide anyád mellé.

A leányka odaállt, Bertin összehasonlította őket és gépiesen meggyőződés nélkül ismétlé: «Igen, bámulatos, bámulatos!» A két hölgy sokkal kevésbé hasonlított egymáshoz, mint a mikor elmentek Párisból; mert a fiatal leány ifjusága ebben a sötét ruhában még inkább előtérbe lépett, holott az anya már régóta elvesztette hajának és arcbőrének azt az üdeségét, a mely a festőt elragadta és elkápráztatta akkor, a mikor először találkoztak.

Ezzel a grófnő és Bertin a szalonba mentek. Mind a ketten boldogoknak látszottak.

— Ah! milyen jó eszme volt tőlem ide jönni mondá Olivier, de hamar helyreigazítá szavait: —

Nem is az én eszmém volt, hanem a férjéé. Megbizott, hogy haza hozzam önöket. És én, tudja mit ajánlok önnek? Nemde, nem tudja? . . . Nos tehát, ellenkezőleg azt ajánlom, maradjunk itt. Páris kiállhatatlan ebben a hőségben, holott itt falun pompás a levegő. Nagy isten! beh jó itt!

Alkonyatkor a park egészen felüdült, a fák himbálództak és a földből észrevétlen gőzök párologtak ki, melyek a láthatárt könnyű, átlátszó fátyollal vonták be. A három tehén mohón legelt és négy páva zajos szárnycsattogással szállt fel a kastély ablakai alatt levő egyik czedrusfára, a hol aludni szoktak. A közellévő faluban a kutyák ugattak, az alkonyat csendes levegőjében mindenhonnan élő lények hangja, a mezőről hazatérő paraszt leányok dala és a gulyát kísérő pásztor egyhangu rövidszavu kiáltásai hallatszóttak.

A festő fedetlen fővel, csillogó szemmel, teli tüdővel szitta a levegőt és a grófnő kérdő tekintetére elragadtatva kiáltá fel:

— Ime, ez a boldogság!

A grófnő közelebb lépett hozzá s mondá:

— Sohasem tart sokáig.

— Ragadjuk meg tehát, a mikor itt van.

— Eddig ön nem szeretie a falut, jegyzé meg a grófnő mosolyogva.

— Most szeretem, mert önt találok itt. Nem tudnék többé olyan helyen élni, a hol ön nincs jelen. Mikor az ember fiatal, a távolból is tud sze-

relmes lenni, levelek által, gondolatban, csupa lelkesedésből, talán azért is, mert az ember érzi az életet maga előtt, vagy azért is, mert több a szenvedély benne, mint a szív szükséglete; az én koromban azonban a szerelem már szokásává, aggodalmává vált a léleknek, mely már csak fél szárnynyal repül, tehát nem is szállhat az ideál olyan magaslatára. A szívnek nincs már ihlettsége, hanem önző kívánságai. S aztán, nagyon jól érzem én azt, hogy nekem már nincs sok veszteni való időm az élvezetekből.

— Oh! öregem! mondta a grófnő kezét megfogva.

A festő ismétlé

— Igen, igen. Öreg vagyok. Minden arra vall; a hajam, a természetem, a mely változik, a lehangoltság, a mi bekövetkezik. A patvarba, lássa a szomorúság olyas valami, a mit eddig nem ismertem, csak hiréből. Ha harminczéves koromban azt mondta volna valaki nekem, hogy egy szép napon ok nélkül fogok szomorkodni, hogy elégedetlen leszek mindennel, nem hittem volna. Ez pedig azt bizonyítja, hogy megvénültem.

A grófnő teljes meggyőződéssel viszonzá :

— Oh! az én szívem még egészen fiatal. Semmit sem változott; vagy ha megváltozott, akkor fiatalabb lett. Annakelőtte husz éves volt, most tizenhat éves.

Igy csevegtek sokaig a nyitott ablak fülkéjében egymás mellett állva, oly közel egymáshoz, mint

talán soha. A szeretet emez órájában lelkük egymásba olvadt az alkonyat édes, bizalmas szürkületében.

— Méltóságos grófnő, tálalva van; jelenté az egyik inas.

— Bejelentette leányomnak?

— A kisasszony az ebédlőben van.

Mind a hárman az asztalhoz ültek. A redők le voltak eresztve és két nagy, hat-hat gyertyával ellátott kandelaber világította meg Annette arcát, és fejét olyan színben lüktette fel, mintha aranyporral volna behintve. Bertin folyton reánézelt és nem tudott eltelni látásával.

— Istenem! milyen szép így fekte ruhában kiáltá fel az anyához fordulva, de a leányát bámulva, mintha meg akarta volna köszönni az anyának, hogy részesíti ebben az élvezetben.

Mikor ebéd után visszatértek a szalonba, a hold már felkelt a park fái mögött. Ezeknek sötét tömege szigetnek tetszett és a körülöttük levő pázsit meg a mező, a felettök lebegő könnyű ködfátyol alatt, elrejtett tengernek látszott.

— Mama, menjünk sétálni, mondá Annette.

A grófnő béleegyezett.

— Juliot magammal viszem.

— Lehet, ha kedved tartja.

Elindultak. A fiatal leány elől ballagott és Julioval incselkedett. Midőn a pázsit mellett elhaladtak: a tehének felébredtek és érezvén el-

lenségüket, felemelték fejeiket, hogy lássanak. Távolabb, a fák alatt, a hold finom sugáresőt lövelt s egészen a földig hatolt, megnedvesítve a faleveleket és halványsárga fénnyel vonva be az utat. Annette és Julio szaladgáltak a derült, tiszta éjszakában, szívük úgy látszott, egyforma vidám és üres volt, és vidorsága ugrándozásban nyilatkozott.

A tisztásokon, ahol a hold fénye teljes pompájában ragyogott, a fiatal leány mint egy tünemény lebegett és elbűvölte a festőt, aki e ragyogó arcú sötét látományról nem tudta szemeit levenni. Ha eltűnt szemei előtt megszorította a grófnő kezét; ha pedig sűrűbb árnyékba jutottak, gyakran kereste ajkait, mintha Annettenek látása mindenkor felélénkítette volna szerelmi vágyát.

Végre a rét határáig értek, a honnan már csak sejteni lehetett a távoli tanyák fecsoportjait. A tejszínű ködpára felett, melyben a mezők fürödtek, a láthatár a végtelenségig látszott terjedni és az éji csend, a fényes, lágymeleg és nagy térség eme nyugalma telve volt leírhatlan reménnyel, ki nem fejezhető várakozásokkal, a mik oly végtelen kellemessé teszik a nyári éjszakát. Magasan odafent az égen, az apró, hosszú, vékony felhők ezüst pikkelyeknek látszottak. Ha néhány pillanatra mozdulatlanul megálltak: az éji csendben bizonytalan, de folytonos zümmögést lehetett hallani, ezerféle gyöngeszt, melynek harmóniája első pillanatra nyuga-

lomboz hasonlított. Egy fürj a réten dupla kiáltását hallatta és Julio, füleit hegyezve, gyorsan eliramodott a madár kéthangu danája után. Annette, lehajolva, ép olyan könnyü léptekkel és visszafojtott lélekzettel követte a kutyát.

— Ah! mondá a grófnő, egyedül maradván a festővel, — miért mulnak el oly hamar az ilyen perczek, mint a mostani? Semmit sem tud az ember belőlük megrágnni. Még ideje sem volt megizlelni azt, a mi oly végtelen jó: s már vége.

Olivier megcsókolta kezét és mosolyogva folytatá:

— Ma este nem akarok bölcsekedni. Egészen a jelen pillanatnak élek.

— Te nem szeretsz úgy, a mint én téged; suttogá a grófnő.

— Ah! ne mondja!

A grófnő félbeszakítja.

— Nem bizony, te bennem, a mint ép az ebéd előtt helyesen mondád, olyan asszonyt szeretsz, a ki szived vágyait kielégíti; olyan nőt, a ki sohasem okozott neked bánatot, hanem némi boldogságot vegyített életedbe. Ezt tudom, ezt érzem. Igenis, háttartalan öröömre szolgál az a tudat, hogy segélyedre és hasznodra voltam. Bennem mindazt szeretted s még most is szereted, a mi kellemetes bennem, az irántad való figyelmemet, bámulatomat, törekvésemet neked tetszeni, az irántad való szenvedélyemet, teljes odaadásomat. De érts meg jól: nem én vagyok az, a kit szeretsz. Oh, érzem én azt, mint a hideg

léghuzamot érzi az ember. Te bennem ezer apróságot szeretsz, szereted szépségemet, a mely lassan elhagy, hódolatomat, eszemet, szellememet, a mit bennem találnak, a híreimet a társaságban, szeretsz azért a véleményért, a mit szívemben irántad táplálok; de nem szeretsz engem magamért, érted? nem engem szereisz.

A festő jóízűen elnevelte magát s mondá :

— Nem értem egészen jól. Maga kedves, hallatlan szemrehányással illet engem, a mit . . .

A grófnő közbekiálta

— Oh, istenem! Mennyire szeretném megértetni magam veled, miként szeretlek én! Keresek, de nem találok szavakat. Mikor tenád gondolok, a mit mindig teszek: egész testemben és lelkemben kimondhatatlan ittasságot érzek, tied szeretnék lenni, végtelen, ellenállhatatlan vágyat érzek mindenemet odaadni. Szeretném magamat éretted feláldozni: mert mi jobb létezik a világon, ha az ember szeret, mint adni, mindig s mindenét odaadni; életét, gondolatát, testét, mindenét a mije van és érezni azt, hogy adhatok és késznek lenni minden áldozatra, még többet is adni, ha kell. Szeretlek oly annyira, hogy a szenvedés is jól esik éretted; aggodalmaim, lelki kínjaim, féltékenységem, a bánat, a mikor érzem, hogy többé nem szeretsz már úgy, mint azelőtt, még az is drága nekem. Szeretek benned valakit, a kit én fedeztem fel; egy lényt, a ki nem a világé: azt, a kit bámulnak, kit ismernek; egy lényt, a ki

az enyira, a ki nem változhat meg, a ki nem vénül, a kit már nem tudok jobban szeretni, mert olyan szemeim vannak, a melyek csak téged és semmi mást nem látnak. De ilyeneket nem lehet mondani, nem lehet szóba foglalni, nincs arra kellő kifejezés.

Bertin egész halkán többször ismétlé :

— Édes, édes, szeretett kedves Anim!

Julio ugrándozva visszajött, a nélkül, hogy megtalálta volna a fürjet, a mely közeledtére elhallgatott, és Annette követte lihegve a nagy futástól.

— Nem bírok már többet, mondá. — Önbe kapaszkodom piktör uram!

Annette belecsinpaszkodott Olivier másik szabad karjába, s így mind a hárman együtt lassan tovasétáltak a sötét fák alatt. Egyikük sem beszélt.

Bertin, mintegy elbűvölve állatuk, áthatva bizonyos női fluidumtól, mely társnőiből áramlott, holdognak és elégedettnak érezte magát. Nem kívánta őket látni, mert közelében tudta őket, de sőt behunyta szemeit, hogy még jobban érezhesse őket. Ők vezették, ők kísérték s ő csak ment, ment; a jobbik által ép úgy elbűvölve, mint a bal oldalán haladó által, a nélkül, hogy tudná, melyikük van jobbra-melyik balra, melyik az anya, melyik a leánya. Ön, ként, bizonyos öntudatlan, megtisztult érzékiséggel átengedte magát ennek a benyomásnak. De sőt iparkodott őket szívében is összevegyíteni, hogy ne legyen képes őket gondolatban is megkülönböztetni

és hogy vágyai ringatózzanak a zürzavar eme varázsában. Hiszen az egymáshoz annyira hasonló anya és leány csak egy nő lehet! És a leány, nem jött-e azért a világra, hogy megifjítsa régi szerelmét az anya iránt?

Mikor a kastélyba léptekor kinyitotta szemeit, úgy tetszett neki, mintha most élvezte volna életének legszebb perceit, hogy most élte át a legsajátságosabb, a legmegfejthetlenebb és a legteljesebb hevületet, a mit egy férfi érezhet, megittasodva egy és ugyanamaz érzés által, melyet két nőnek egyidejű befolyása keltett benne.

— Ah! mily pompás est! mondá, mihelyt a lámpa körül egybegyűltek.

Annette felkiáltá:

— Egy cseppet sem vagyok álmos; ilyen szép időben képes volnék egész éjjel sétálni.

A grófnő az órára nézett s mondá:

— Fél tizenkettőre. Le kell feküdnöd gyermekem.

Jó éjt kívántak egymásnak, kiki a saját szobájába vonult; de csak a fiatal leány aludt el azonnal, a kinek pedig nem volt kedve aludni menni.

Másnap reggel, a mikor a komorna rendes időn kinyitotta a redőket és elhozta álmos urnőjének teáját, elégedetten mondá:

— Méltóságod, ma már sokkal jobban néz ki.

— Találja?

— Oh, igen! Arcza sokkal nyugodtabb.

A grófnő, a nélkül, hogy a tükörbe nézett volna, tudta, hogy komornája igazat szólt. Szive nyugodt volt, nem érezte dobogását és élelkedve is megjött. Az ereiben folyó vér nem lüktetett gyorsan és lázasan, mint az utolsó napokban, nem okozott egész testében nyugtalanságot és gyöngeséget, hanem kellemes meleg jólétet és boldog önbizalmat gerjesztett benne.

A mint a komorna kiment: a grófnő a tükörhöz sietett. Kissé meg volt lepetve; mert annyira jól érezte magát, hogy egyetlenegy éj alatt, évekkal megifjodva remélte magát látni. Csakhamar belátta azonban e reményének hálgaságát, s midőn még jobban megnézte magát: arra a meggyőződésre jutott, hogy a változás csak annyi, hogy az arczszíne kissé vidámabb, szemel kevésbbé bágyadtak és ajkai frissebbek, mint pár nappal azelőtt voltak. Minthogy azonban lelke most nyugodt volt, nem busult többé, sőt el is mosolyodott, gondolván: «Hiszen pár nap alatt egészen jól leszek. Sokkal jobban el voltam csigázva, mintsem ilyen rövid idő alatt összeszedhetném magamat.»

Hanem azért sokáig, nagyon sokáig maradt ülve a toilette-asztal előtt, a melyen egy csipkével szegélyezett fehér batiszt takarón, egy szép metszett kristálytükör előtt a kaczárság mindennemű segéd-eszközei heverték ezüsthől és elefántcsontból, a grófi koronával és monogrammal jelezve. Volt itt számtalan, csinos és különböző apróság titkos és

kényes szükségletek kielégítésére: furesa formájú orvosi műszerekhez hasonló éles szerszámok finom aczélból, majd ismét pehelyből vagy ismeretlen állatbőrökből készült tárgyak arra a célra, hogy az illatos rizsport és a zsiros arczkenőcsök és folyadékok nyomait eltávolítsák.

Sokáig bibelődött velük: ügyes, gyakorlott ujjai-
val, a csóknál is lágyabb érintéssel vitte azokat
ajkairól a halántékokra, javítgatván a hiányosan
alkalmazott színárnyalatokat, meg-meg vonalozva a
szemeket, ápolgatva a szemöldököt. Végre, mikor
készen volt és lement, körülbelül biztos volt benne,
hogy az első tekintet, melyet barátja reávetend,
elégge előnyös leend.

— Hol van Bertin ur? kérdé az előcsarnokban
álló inast.

— Bertin ur a gyümölcsösben van, lawn-tennist
játsszik a kisasszonnyal, felelé az inas.

A grófnő már messziről hallotta a pointek szám-
lálását.

A festő harsány hangja es a fiatal leány vékony
hangja egymásután jelenték: tizenöt; . . . harmincz,
. . . negyven, . . . több kettővel, . . . játék.

A gyümölcsös, a hol a lawn tennis tér volt, nagy
négyszöget képezett a parktól, a veteményes kertet-
től és a kastélyhoz tartozó gazdasági épületektől
környezve. Széleit három oldalról, mint egy elsán-
czolt tábort, hosszú virágágyak határolták, melyek
mindenféle nyiló és exotikus növényekkel, temérdek

sok rózsával, heliotropokkal, fuksziákkal, rezedával s más szagos virággal voltak teleültetve, melyek a levegőnek — Bertin szerint — bizonyos mézes ízt kölcsönöztek, s melyeket elleptek a dongó röptű szöszeke méhek, a melyeknek szalmapalotája a veteményeskert fala mellé volt építve.

Ép a gyümölcsös kellő közepén kivágtak néhány almafát, hogy a lawn-tennishez helyet nyerjenek, mely egy a térséget szélességében átmetsző kátrányos hálóval két táborra volt felosztva.

Annette fekete feltürt ruhácskájával, mely alól bokája és félig a lábikrája kilátszott, a mikor előrefutott a repülő labdát megkapni, az egyik oldalon, födetlen fövel jött, ment, szaladt, szikrázó szemekkel, kipirult arczczal, kifárasztva, lelkenedezve a helyes játéktól és ügyes ellenfeletől.

Bertin, fehér flanel nadrágjában, melyet a dereka körül kék selyemöv fehér flanel inghez szorított, szintén fehér sisakszerű sapkában, kissé kiálló potrohával, hidegvérrel várta a labdát, pontosan megítélte előre annak lehullását, nyugodtan, futás nélkül, és azzal az előkelő higgadtsággal, élénk érdeklődés és veleszületett ügyességgel fogadta és dobta azt vissza, mely különben is jellemezte minden cselekvését.

Annette volt az első, a ki észrevette anyját.

— Jó reggelt mama; kiáltá. — Kérlek, várj egy perczig, mig elvégezzük a játszmat.

E pillanatnyi szórakozás vesztét okozta. A feléje

alacsonyan, sebesen, szinte gurulva repülő labda a földet érte és kiesett a játéktérből.

— Megnyertem; — kiáltott Bertin, a kit a meglepett fiatal leány azzal vádolt, hogy felhasználta pillanatnyi szórakozottságát; Julio pedig, a mely be volt tanítva, hogy a félreesett labdákat, úgy mint a haraszt közt elesett fűrjekeket keresse és előhossa, utánarohant az előtte guruló labdának, könnyedén szájába kapta és farkát csóválva, visszaszolgáltatta.

A festő csak most köszönt a grófnőnek; de a nagy sietségében, hogy újra kezdje a játékot, mely nagy öröme szolgált, mert érezte teste könnyűségét, csak egy nagyon futó pillantást vetett az annyira gondosan ápolt arcra, azután kérdezé:

— Megengedi kedves grófnő, hogy folytassam? Ki vagyok hevülve, s attól félek, hogy meghütöm magam s meg szaggatást kapok.

— Hogy ne, csak folytassa, felelé a grófnő és leült egy széna-asztagra, melyet az nap gyűjtöttek össze, és kissé elszomorodva nézte a játékosokat.

Leánya, felingerülve a folytonos veszteség miatt, egészen nekihevült, kiabált, a mint a szerencse magával hozta: egyszer diadalmasan, máskor boszusan s azalatt folyton ugrált és szaladgált harczterének egyik végéről a másikra, mi közben hajfürtei gyakran felbomlottak, és vállaira omlottak. Ilyenkor abdaverőjét térdei közé szorította, haját össze

kapta és gyors és türelmellen mozdulatokkal pár pillanat alatt hajtükkal odaillesztette feje bubjára.

Bertin látva ezt, messziről odakiáltott a grófnőnek :

— Nos, nem elragadó szép így és üde, mint a hajnal?

Igen bizony, fiatal volt, szaladhatott, melege lehetett, elpirulhatott, haja is leeshetett, mindent mérészelhetett, mindent megkisérelhetett, mert minden jól állt neki.

Mikor aztán újabb hévvel kezdtek játszani; a grófnő, a ki mindinkább elszomorodott, azon gondolkozott: miként lehet Olivier ilyen hőségben nagyobb élvezetet ebben a gyermekjátékban, a hol kis macskaként szafad a labdák után, mint abban, ha ülhet s szerető közelétét élvezheti.

Midőn a kastély harangja először megkondult, a dejeunert jelezve, ugy érezte magát, mintha nehez téhertől szabadították volna meg szívét.

— Ugy mulattam, mint egy siheder, mondá a festő jókedvűen, mikor karonfogva befele mentek. — Végtelen jól esik fiatalnak lenni, vagy fiatalnak érezni magát. Ah, igen, igen! nincs is annál jobb! Ha az ember nem szeret már futkosni, vége van!

Ma először történt, hogy a grófnő nem látogatta még meg anyja sirját; azért, a mint az asztaltól felkeltek, indítványozta, hogy menjenek mindnyájan a temetőbe. Ennek folytán mindhárman a faluba indultak.

Hogy odajuthassanak, előbb az erdőn kellett keresztül menniök, a hol egy patak folyt, melyet a benne élő temérdek apró béka miatt «békás pataknak» neveztek; majd ismét a rétnek egy részét kellett átmetszeniök, mielőtt elérték a templomot. Ez egy házcsoport közé volt építve, melyben pék, mészáros, koresmáros és néhány más szerény mesterember lakott, a kiknél a falu népe házszükségeit szerezte be.

Ütközben keveset beszéltek; mindenki a halottra gondolt és ez nyomasztólag hatott a kedélyekre. A sirbolthoz érve, a két nő letérdelt és hosszasan imádkozott. A grófnő mélyen meghajolva, mozdulatlanul maradt és zsebkendőjél szemeire szoritotta, mert attól félt, hogy sírára fakad és könnyei arczára hullanak. Ma nem imádkozott úgy, mint eddig tevő, mintha anyja szellemét idézné, mintha a sírhant alatt nyugvó anyjával közlekednék, s mintha érezné, hogy édesanyja hallja fájdalmas panaszait; ma csak egyszerűen és buzgósággal elrebegett ajkai a miatyánk és az üdvözlégý szent ígéit. Ma nem volt képes, sem abban a hangulatban, hogy válasz nélkül maradó szomorú értekezést folytasson azzal az eltűnt kedves lényvel, kinek földi maradványait itt e sir takarja. Női szívet most más kinok gyötörték, más szenvedélyek izgatták, szórakoztatták és kinozták; és buzgó imája telve homályos könnyörgésekkel szállt fel az égbe. Kérte az istent, a mindenható istent, a ki minden földi lénynek atyja,

hogy könyörüljön meg rajta is, a mint megkönyörült azon, a kit magához vett.

Maga sem tudta volna megmondani, mit könyörög tőle, annyira burkoltak és zavarosak voltak még aggodalmai; hanem annyit érzett, hogy szüksége van isteni malasztra, természetfölötti segílyre a közeledő veszedelmek és kikerülhetetlen szenvedések ellen.

Annette lehunyt szemmel elmondott néhány miatyánkot, azután ábrándokba merült; mert nem akart előbb felkelni, mint anyja tevé.

Bertin Olivier nézte őket, s azon gondolkozott: milyen gyönyörű, elhagadó szép kép tárul itt szeméi elé, de sajnos nem szabad róla vázlatot készítenie.

Visszatérőben az emberi létéről beszélgettek; gyöngéden, elérzékenyedett és elesüggedt filozófiával fejtegették keserű és poétikus eszméiket, a melyek felett gyakran vitatkoznak olyan férfiak és nők, a kiket az élet kissé megviselt, és kiknek szivük tusára kel, összetévesztvén szenvedéseiket.

Annette, a ki még nem volt elég érett az ilyen eszme-futtatásokra, minduntalan eltávozott társaitól, hogy az ut szélén mezei virágokat szedjen, a mi Oliviernek, a ki őt mindig maga mellett szerette volna tartani, rosszul esett; azért szeméit le sem vette róla. Boszankodott, hogy a leányt jobban érdeklik a növények színei, mint az ő beszédje. —

Kimondhatatlan kéjelmetlenséget érzett a miatt, hogy nem bírja őt lebilincselni, felette úgy uralkodni, mint anyja felett, s határtalan vágy vett erőt rajta kezét kinyújtani, őt megragadni, magához huzni és megtiltani, hogy tőle eltávozzék. Érezte, hogy ez a leány nagyon is eleven, nagyon fiatal, nagyon közömbös, nagyon szabad: szabad, mint a madár, mint egy fiatal kutya, mely nem fogad szót, nem akar visszatérni, melynek ereiben a függetlenség, a szabadság után való szép ösztön lakik, melyet a szó, meg az ostor még sohasem igáztott le.

Hogy lekösse figyelmét vidámabb dolgokról kezdett beszélni; olykor kérdéseket intézett hozzá és iparkodott felköltetni benne hallgatási vágyát és női kíváncsiságát; de mintha a nagy ég szeszélyes szele, mely a hullámzó kalászkok felett fujdogált, Annette fejébe is behatolt és figyelmét magával sodorta volna: a leány némi szórakozott tekintettel adott köznapi felelet után visszasietett virágaihoz. Bertint ez egészen kihozta sodrából, türelme végkép elhagyta, és a midőn Annette anyjához jött azzal a kérelemmel, hogy a már összegyűjtött virágcsokrot tartsa addig, a míg egy másikat szed: a festő könyökénél megkapta és erősen tartotta, hogy el ne menekülhessen. Annette nevetve szabadkozott és egész erejével küzdött megszabadulásáért; ekkor Olivier férfias ösztöntől indítva, a gyengék eszközét alkalmazta és nem lévén képes

a leány figyelmét másként lekötni, felköltötte koketteriáját.

— Mond csak nekem, kérde, — melyik virágot szereted legjobban? — mellűt csináltatok neked belőle.

Annette habozott, meg volt lepelve.

— Mellűt, hogyan?

— Ugyanolyan színű kövekből, mint a milyen a virág; rubintokból, ha pipacs; zafirból, ha buzavirág és melléje kis levélkét smaragdból.

A szép ígéretek és ajándékok a nők vonásait mindig felvidítják; Annette arca is ragyogott az örömtől.

— A buzavirág a kedvenczem, az nagyon kedves!

— Helyes, tehát a buzavirág mellett maradunk. Mihelyt visszatérünk Párisba, együtt elmegyünk mellűt rendelni.

Annette nem távozott el többé. A gondolat az ékszerre, melyet már látni képzelt, a festőhöz kötölte. Kíváncsian kérde:

— Sokáig tart, míg ilyen brochet elkészítenek?

Bertin nevetett, mert fogva látta a kicsikét, azután felelé:

— Nem tudom, attól függ, hogy milyen. Sürgetni fogjuk az ékszerészt.

— Hiszen most ugy sem viselhetném, mert mély gyászban vagyok.

Bertin karonfogta a kis leányt és magához szorítván, mondá:

— Nos, elteszed majd akkorára, a mikor vége a gyásznak, addig pedig semmi sem gátol abban, hogy ne gyönyörködhess benne.

A festő most is, mint a mult este, a két hölgy vállalai közé volt ékelve, és hogy az annyira hasonló és fekete pontocskákkal elhintett kék szemekbe láthasson: felváltva, majd az egyikhez, majd a másikhoz szólt. Most a napvilágnál nem tévesztette össze a grófnőt Annettel, de annyival inkább összetévesztette a leányt annak újra éledő emlékével, a ki hajdan az édesanya volt. Szerette volna mindkettejüket megcsókolni, az egyiket azért, hogy arczáról és nyakáról újra éledjen egy kevéskét abból a rózsás és szőszke üdesegből, a mit hajdan oly jóízűen szürcsölt, és a mit ma csodaszerűen újra vizionlátott; a másikat pedig azért, mert még mindig szerette őt, s mert érezte a régi szokás hatalmát. Sőt e perczen érezte azt is, hogy az anya után való vágy, mely már jó idő óta alább kezdett hagyni, most a feltámadt ifjuságának láttára újra feleledt és szeretete is iránta megújult.

Annette újra virágot ment keresni. Olivier, mintha a leány karjának érintése és az ebből keletkezett öröm megnyugtatta volna, nem hitta őt ugyan többé vissza, hanem azért minden mozdulatát azal az élvezettel követte, a mit az ember olyan lények vagy tárgyak látásánál érez, a melyek megragadják és megittasítják szemeit. Midőn Annette egy csokorral kezében: visszatért: a festő erősebben

lélekzett, mintha a leány futásától mozgásba hozott levegőben keresne valamit lényéből; egy keveset leheletéből, vagy testének melegségéből.

Elragadtatva nézte őt, a mint nézi az ember a hajnalt, hallgatja a zenét. Meg-meg rezzent az élvezettől, a mikor a fiatal leány lehajolt, a mikor felállt, a mikor mindkét karját egyszerre felemelte, hogy haját rendbeszedje. Óráról-órára, jobban és jobban megújultak a multnak emlékei. Annette nevetése, kedvessége és mozdulatai olyanok voltak, hogy ezek láttára szinte érezte a haidan adott és kapott csókok izét; a távoli multnak rég elmosódott benyomásai álmoként jelentek meg képzeletében; nem volt tisztában a korszakkal, az évszámokkal, szívének korával; fellobbantak a már kihült benső érzelmek és minden tétova nélkül összecserélte a tegnapot a holnappal, az emléket a reménnyel.

Emlékezetében kutatva, azzal tépelődött: vajon a grófnő teljes virágzásában volt-e ilyen bájos és gyakorolta-e reá szintén ezt a merész, szeszélyes, ellenállhatatlan varázst, az özike varázsát, a ki szabadon szökdécsel és futkároz? Nem. A grófnő sokkal mulattatóbb volt, de kevésbé rakonzatlan. Mint nagyvárosi leány, és később mint nagyvilági asszony, sohasem szivta a mezei levegőt, nem élt a szabadban és nem a szabad ég alatt, hanem a falak árnyékában fejlődött szép virággá.

Midőn a kastélyba értek: a grófnő az egyik ablakfülkében elhelyezett alacsony kis asztalkához

ült és levélíráshoz fogott. — Annette felment szobájába, Bertin pedig újra kiment, hogy szivarral a szájában, hátratett kezekkel és lassu léptekkel a parkban sétáljon. De nem távozott el annyira, hogy szem elől veszítse a kastély fehér homlokzatát, vagy csucos háztetejét; mert a mint a fabokrok vagy a sűrű lombok eltakarták a házat, olyas árnyékot ézett szívében, mint mikor a felhő eltakarja a napot: és a mint újra megpillantotta a házat a zöld ágak közt: pár pillanatra megállt, hogy szemlélhesse annak a bizonyos ablaknak körvonalait. Azután újra folytatta sétáját.

Felizgultnak, de boldognak érezte magát. És mi boldogította? Minden.

A légkört tisztának találta, az életet jónak és kellemesnek. Újra gyermekkorát vélte élni: szeretett volna szaladni és a gyep felett repdeső sárga pillangókat hajszolni. Operette-dallamokat füttyürészett. Többször egymásután ismételte Gounodnak híres dallamát: «Engedj elmerülni arczod nézésében.» mely szavakban oly mély érzelem kifejezését vélte feltalálni, minőt eddig sohasem tapasztalt.

Azután egyszerre azon töprengett: miként tudott ily hamar megváltozni. Tegnap, Párisban, mindennel elégedetlen volt, mindent unt, minden boszantotta; ma ellenben nyugodt, mindennel elégedett volt; szinte azt hitte, hogy valami szolgálatkész jó szellem, megváltoztatta lelkületét. «Istenem! mennyire helyesen cselekednék az a jó szellem, ha

együttal testileg is megváltoztatott és kissé megfiatalított volna,» gondolá magában. Egyszerre észrevette Juliot, a mely egy bokorban keresgélt, magához szólította, és midőn a kutya szép bodros fejével hozzásimult: leült a föbe, hogy kényelmesebben czirogathassa és becézgethesse; azután ölébe fektette, megölelte és egészen elérzékenyedt, mint a nők szoktak, a kiknek szive minden alkalommal megindul.

Ebéd után, a helyett, hogy sétálni mentek volna, mint előtte való napon tevék, családiasan a szalonban töltötték az estét.

— Mégis a városba kellene utaznunk; mondá a grófnő egyszerre.

— Oh, ne beszéljen még erről! kiálta fel Olivier. — A mig nem voltam itt, eszeágában sem volt Roncièrest elhagyni s most, a mikor eljöttem, nem is gondol másra, mint a hazamenetelre.

— Dehogy, kedves barátom; hanem örökké ugy sem maradhatunk itt így hármacsán.

— Örökké, arról szó sincs; hanem csak még pár napig. Hányszor laktam én itt heteken át önökkel?

— Igen, de más körülmények közt, akkor, a mikor a ház mindenki számára nyitva állt.

Ekkor Annette közbeszólt hizelgően:

— Oh, anyácskám! még csak egy-két napig, a mig jól megtanulom a lawn-tennist. Haragszom ugyan, ha veszítek; de annál nagyobb aztán örööm, ha győzök.

A grófnő még az nap reggel el volt tökéelve, hogy barátjának titokzatos látogatását vasárnapig meghosszabbítja; és most, a nélkül, hogy számot adhatt volna magának miért, minden áron el akart utazni. Ez a nap, a melytől annyi jót remélt, megmagyarázhatlan gyötrő szomorúságot hagyott hátra szívében; okadatolatlan, folytonos, szívós és zavart aggodalmat, mintha valami előérzet bántaná.

Midőn magában találta magát szobájában, azon törte fejét: tulajdonképen honnan is származik ez az újabb melancholikus roham.

Átszenvedte talán egyikét amaz észrevétlen benső izgalmaknak, melyek emitése annyira futólagos volt, hogy az elme nem is bír reá visszaemlékezni, de hatása a szív húrjait legérezhetőbb módon rezgésbe hozta. Talán. De melyik? Visszaemlékezett ugyan néhány szinte ki nem fejezhető kellemetlenségre, melyek az ezerféle árnyalatban jelentkező érzelmek közepette érték, s melyekből minden percz meghozza a magáét; de akkor igen kicsinyesnek kell lennie, ha ilyen aprólékosságok csüggedést idéznek elő lelkében. «Követelő vagyok, gondolá magában. — Nincs okom ennyire kizozni magamat.»

Kinyitotta ablakát, hogy egy kis éjjeli friss levegőt szivhasson és kikönyökölve rajta, szemeit a holdra függeszté.

E pillanatban könnyü léptek zaja arra késztette hogy lenézzen. Olivier sétált a kastély előtt. —

«Miért mondta, hogy szobájába megy? gondolá magában a grófnő; miért nem adta értésemre, hogy később még kimegy? miért nem kért meg engem, hogy én is jöjsek vele? Jól tudja, hogy ez örömet szerzett volna nekem. Min tépelődik tehát?»

Ez a gondolat, hogy barátja nem kívánja társaságát ennél a sétánál, hogy inkább jár egyedül és szivarral szájában egyedül élvezni a csendes nyári éj magányát, holott módjában állt ezt vele megszólítani, őt ebben részesíteni, és az ebből levont következtetés, hogy barátja nem érzi szükségét jelenlétének és nem vágyakozik mindig utána: új keserűséggel töltötte el szívet.

Épen be akarta esukni az ablakot, hogy ne lássa tovább a festőt és ne jöjjön kísértetbe őt megszólítani: midőn Olivier felfekintett és észrevette.

— Lám, lám, grófnő, ön a csillagok közt ábrándozik? kiáltá fel.

— Igen, ön is, a mint látom; felelé a grófnő.

— Oh, én nem; én egyszerűen csak szivarozgatok.

A grófnő nem tudott ellentállni a váagnak, hogy meg ne kérdezze:

— Miért nem mondta meg nekem, hogy még kimegy sétálni?

— Csak a szivaromat akartam elszíni. Azután rögtön bemegyek.

— Akkor, jó éjszakát barátom.

— Jó éjszakát, grófnő.

A grófnő az alacsony pamlaghoz vonszolta magát, leült és sírt. A komorna, a kinek csengetett volt, hogy levetkőztesse, látván urnője veres, kisírt szemeit, részvétteljesen mondá:

— Ah! méltóságos asszonyom, evvel a sirással megint elcsunytja arcát holnapra.

A grófnő rosszul aludt: lázas, izgalmas álmok gyötörték. Mihelyt felébredt: még mielőtt csengetett volna, maga kinyitotta az ablakot és a redőket, hogy a tükörbe nézhessen. Vonásai megnyultak, szembéjai megdagadtak és arczszíne sárga, halavány volt. Keblében oly heves bánat dult, hogy szeretne volna magát betegnek jelenteni, az ágyban maradni és estig senki előtt sem mutatkozni.

Azután megint, hirtelen, ellentállhatatlan kedvet kapott, rögtön, az első vonattal elhagyni ezt a világos vidéket, a hol a fényes szabadban nagyon is meglátszanak az élet és a bubánat fáradalmainak kitörölhetlen nyomai. Párisban az ember a szobák félhomályában él, a hol a nehéz függönyök még délben is csak szelíd, enyhe világot engednek behatolni. Ott megint csak a régi, szép asszony lesz, azzal a mérsékelt, kiméletes halaványsággal, a mely oly előnyösen áll. Ekkor Annette, piros, üde arcza és kőczes feje tünt fel szemei előtt, a mint lawn-tennist játszik. Most tisztába jött azzal az ismeretlen aggodalommal, a melytől lelke annyit szenvedett. Csak nem volt féltékeny leánya szépségére? Nem, persze hogy nem; de érezte és először éle-

tében vallotta meg magának, hogy többé sohasem szabad világos nappal magát mellette mutatnia.

Csengetett, és mielőtt még megitta volna teáját, parancsot adott az elutazásra. Sürgönyöket irt, sőt sürgöny útján megrendelte az aznapi estebédet is; kifizette vidéki számláit, kiosztotta utolsó rendeleteit és alig egy óra alatt, lázas türelmetlenséggel mindent elrendezett.

Mikor lement: a határozatról már előre értesült Olivier és Annette, kíváncsi kérdésekkel ostromolták. De látván, hogy semmiféle határozott okot nem akar, vagy nem tud felhozni: mind a ketten zsémbeltek egy kicsit és mindaddig duzzogtak, a míg a párisi indóházban el nem váltak egymástól.

Itt a grófnő kezét nyújtott a festőnek és kérde:

— Eljön holnap ebédre nálózzánk?

Bertin kissé duzzogva felelé:

— Persze hogy eljövök. Ugyan nem volt szép öntől, a mit tett, de mindegy. Ott künn olyan jól találtuk magunkat mind a hárman.

III.

Mihelyt a grófnő leányával egyedül találta magát a kocsiban, mely hazavitte őket: azonnal nyugodtabbnak érezte magát: mintha egy teher esett volna le szivéről. Könnyekben lélezett, mosolygott a házaknak, örömmel ismert arra a városra, melynek apró részecskéit szemében és szívében hordja az igazi párisi. A boulevard mentén minden bolt és felírás szemébe ötlött s szinte megismerni vélte a kirakata mögött annyiszor látott kereskedőt. Megmentve érezte magát! Mitől? Meg volt nyugtatva! Mi miatt? Önbizalma visszatért! mi okból?

A mint a kocsi megállt a lépcsőházban: a grófnő könnyedén leszállt és mintegy sietve menekült a lépcsőháznak, onnan a szalonnak homályába, és végre saját szobájának jótékony árnyékába. Pár perczig állva maradt örömében; biztosságban érezte magát Páris eme bizonytalan, ködös világításában,

mely alig fénylik, annyit enged sejtetni, mint látni, a melyben annyit mutathat az ember, a mennyi tetszik és elrejtheti azt, a mit akar. A nap teljes világításában ragyogó vidék emléke, mint egy elmúlt szenvedés benyomása élt még keblében.

Midőn az ebédhez lement, férje szeretetteljesen megcsókolta és mosolyogva mondá:

— Jól tudtam én, hogy Bertin barátunk visszahoz titeket. Tudta Pál mit kaszál, mikor őt küldtem érte.

Annette komolyan, azon a sajátságos hangon felelt, a melyet akkor használt, a mikor nevetés nélkül tréfált:

— Bizony sok fáradságba került a szegénynek. Mamát alig lehetett rábírn.

A grófnő kissé zavarba jött, de semmit sem szólt.

Az nap este senkit sem fogadtak. Másnap a grófnő boltról boltra járt, a gyászhoz szükséges holmikat megrendelni. Fiatalkora, de sőt mondhatni, gyermekkorától szerette a hosszas próbálgatásokat az előkelő divatárusok tükrej előtt. Valahányszor üzletbe lépett, örült annak a gondolatnak, hogy a párisi élet eme kulisszái mögött, mily pontossággal végzik a ruhák próbálgatását a legapróbb részletekben is. Imádta a «demoisselesek» ruháinak suhogását, a kik szolgálatára siettek; szerette mosolygásukat, kérdéseiket; az ő szemében a szabónő, a divatárusnő, a fűző-

csinálónő igen fontos személy vala; úgy bánt velök, mint művészzel, midőn kívánságait tolmácsolta és tanácsait kikérte. De még jobban szerette magát kezeltetni azok által a fiatal ügyes leányok által, a kik levetköztették s újra felöltöztették, mialatt gyengéden ide oda forgatták a kecses alakját visszatükröző üveg előtt. A horzongás, melyet ujjainak könnyü érintése a bőrén, a nyakán vagy a hajában előidézett, az elegáns delnő életének egyik legjobb és legédesebb gourmanderiája volt.

Az nap azonban, némely aggodalommal indult el oda; bántotta őt a gondolat, miként fog most fátyol nélkül, hajadon fővel megjelenni ezek előtt az őszinte tükrök előtt. A divatárusnőnél tett első látogatása azonban kissé megnyugtatta. A három kiválasztott kalap kitűnően állt és midőn a divatárusnő meggyőződéssel mondá: «Oh, méltóságos grófnő, a szökéknek soha sem kellene a gyászt letenniök,» egész megelegetten távozott és teljes bizalommal tért be a többi kereskedőhöz.

Haza érve, névjegyet talált a herczegnőtől, a ki távolléte alatt ott volt és üzenetet hagyott vissza, hogy este ismét eljön. Azután leveleket irt, később pamlagján nyugodva rövid ideig álmodozott, és meglepetve vette észre, hogy az egyszerű helyváltoztatás képes volt a nagy szerencsétlenséget, a mely érte, a messze multba visszatalni. El sem akarta hinni, hogy csak tegnap tért vissza Ronciéresből

Párisba megérkezése óta annyira megváltozott lelkülete, mintha ez a kis átköltözés begyógyította volna sebeit.

Bertin, a ki ebéd idejére megérkezett, midőn megpillantá őt, elragadtatva kiáltá fel:

— Ma elragadó szép!

Ez a felkiáltás, a boldogság lágymeleg hullámát ömleszté el egész lényén.

Ebéd után, mikor az asztaltól felkeltek, a gróf, a ki szenvedélyes billardjátékos volt, felszólította Bertint egy játszóra és a két nő követte őket a tekeasztal-terembe, a hol a kávét felszolgálták.

A férfiak még játszottak, a mikor a hercegnőt bejelentették; mire mindannyian a szalonba mentek. Egyidejűleg Corbellék is jelentkeztek, a kik tettetett siralmas hangon kifejezték részvétüket. A siránkozó szavak után ítélve pár pillanatra úgy látszott, hogy az egész társaság sirásra fog fakadni; de az érzékenyedés csakhamar más légáramlatnak adott helyet; a hangulat egyszerre kiderült és mindannyian oly természetesen kezdtek csevegni, mintha a szomorúság árnyéka, a mely elhomályosította a kedélyeket, egyszerre eloszlott volna.

Ekkor Bertin felkelt, kezénél fogta Annettet, odavezette a grófnő arcképe elé, melyet egy reflektor lámpa megvilágított és mondá:

— Istenem! lehetséges-e? Istenem lehetséges-e? Ez valóságos feltámadás! Miként is történt, hogy ezt nem vettem rögtön észre a belépésnél! Oh!

kedves grófnő, mintha viszontlátnám abból az időből, mikor az első gyászt viselte s a mikor megismertem! Oh! ez az Annette itt, ilyen gyászban, a hajdani édes anyja maga! Mily csodálatos! E nélkül az arczkép nélkül, az ember nem is vette volna észre! Leánya nagyon hasonlít önmagának az életben, de még jobban hasonlít ehhez a képhez.

Musadiou, a ki értesülvén Guilleroyne hazaérkezéséről, az elsők között akart lenni, a kik részvétüket tolmácsolják, ép e pillanatban lépett be.

A szavak elakadtak ajkain, midőn észrevette a kép előtt álló leányt, ki élő hasonmása volt a festménynek.

— Ah! ez egyike a legcsodálatosabb dolgoknak, mit életemben láttam! kiálta fel.

Corbelleék, kiknek meggyőződése mindig mások meggyőződése után indult, kifejezést adtak elragadtatásuknak, bár szerényebb hévvel.

A grófnő szive összeszorult; és e szívszorulás mindinkább érezhetővé vált, mintha ezeknek az embereknek a meglepetésből eredő felkiáltásai arra nyomást gyakorolnának és ez által fájdalmat okoznának. Szó nélkül nézte a saját arczképe előtt álló leányát és valami gyengeségféle vett erőt rajta. Szeretett volna felkiáltani: «Hallgassatok az isten szerelméért. Hiszen ugy is tudom, hogy hasonlít reám!»

Egész este levert, szomorú maradt; újra elvesztette önbizalmát, a mit az imént már visszanyert.

Ép Bertinnel beszélgetett, a midőn az inas Farandal marquist bejelentette. A lestő, látván ezt belépni és a háziasszony felé közeledni, felkelt, a grófnő háta mögé vonult és fogai közt mormolá: «No! ha ez a nagy marha itt van, menjünk!» Ezzel megkerülte a szobát, kiosont az ajtón és eltávozott.

A grófnő, miután fogadta az ujonnan érkezett vendég üdvözlését, szemeivel kereste Oliviert, hogy folytassa a vele való érdekes társalgást. De nem látván őt sehol sem, kérdé:

— Hogyan, a nagy mester elment?

A férje viszonzá:

— Azt hiszem, kedvesem, hogy igen, mintha látam volna, a midőn kerekét oldott.

A grófnő meg volt lepelve; kissé elgondolkozott, azután beszélgetni kezdett a marquisval.

A vendégek nem sokára diskreczióból távoztak: mert hiszen ugy is csak nekik volt még a grófnő háza nyitva a gyászeset után.

A mint a grófnő egyedül maradt és lefeküdt; újra feltámadtak azok a lelki kinok, a melyek őt a falun ostromolták. Csak hogy most érthetőbbek lettek előtte; tisztában volt velük; vénnek érezte magát!

Ma este először jött arra a meggyőződésre, hogy szalonjában, a hol eddig ő uralkodott, őt bámulták, neki udvaroltak, őt ünnepelték és szerették, most egy másik nő, a leánya foglalja el a helyét. Egyszerre, hirtelen villant ez meg agyában, érez-

vén, hogy a hódolat most Annettét illeti. Abban a királyságban, a mivé a szép asszony házáat szokás nevezni, abban a királyságban, a melyben eddig semmi árnyékot nem türt, a honnan szerény, de körültekintő gonddal, minden kártékony összehasonlítást kiküszöbölt s a hová csak azért engedte belépni a hozzá hasonlókat, hogy belőlük vazallusokat csináljon, most egyszerre tapasztalnia kellett, hogy a leánya vált királynővé. Milyen furcsa volt az a szívszorulás, mikor minden szem Annette felé fordult, a kit Bertin kezénél fogva a kép elé állított. Úgy érezte magát, mintha egyszerre eltűnt volna a föld színéről, mintha megfosztották, a trónról letaszították volna. Mindenki Annettét nézte, senki sem fordult többé feléje. Annyira meg volt szokva bókokat és hízeltéseket hallani, a mikor a képét bámulták, annyira biztos volt elismerő, dicsőítő szavakat hallani, a mikre ugyan nem adott sokat, de a melyek mégis legyezgették hiuságát; hogy ez a mostani elhanyagolás, ez a nem remélt elpártolás, ez a teljesen a leányának szentelt hódolat és bámulat mélyebben érintette, bántotta és sértette, mintha bármilyen más és bármely körülmények között bekövetkezett vetélykedés ellen kellett volna a küzdelmet felvennie.

Olyan természete volt azonban, mely minden válságban, az első levertség után, magához tér, küzd és vigasztaló érveket talál; most is eszébe jutott tehát, hogy ha majd egyszer az ő drága

leánykája férjnél lesz, ha nem fog többé vele egy fedél alatt lakni: akkor nem lesz kénytelen kiállani azt az örökös összehasonlítást, a mely már-már türhetlenné kezd válni barátjának vizsgáló tekintete alatt.

A csapás mindazonáltal nagyon erős volt. A grófnő egész éjjel lázban feküdt, nem tudott aludni.

Reggel fáradt, törődött volt. Ellentállhatatlan szükségét érezte annak, hogy vigasztalást, támaszt és segítséget keressen olyan valakinél, a ki meggyógyíthatja fájdalmait és minden lelki és testi szenvedéseit.

Valóban oly rosszul, olyan gyengélkedőnek érezte magát, hogy jónak vélte orvosai tanácsát kikérni. Talán komolyan beteg, mert az nem természetes állapot, hogy pár óra alatt a szenvedés és levertség minden fázisán következetesen keresztülmenjen. Orvosáért küldött tehát és várta.

Az orvos tizenegy óra felé jött. Egyike volt azoknak a komoly nagyvilági orvosoknak, kiknek rendjelei és czimei garantirozzák tudományukat, kiknek ügyes bánásmódja felér a tudással, és a kiknek olyan megnyerő szavak állanak rendelkezésükre, hogy azokkal jobban hatnak a nőkre, mint bármilyen orvosság. Az orvos belépett, köszönt, nézte betegét és mosolyogva mondá:

— No, ez nem valami komoly baj. Ilyen szemekkel, a minőkkel méltóságod dicsekszik, az ember sohsem nagyon beteg.

A grófnő hálás volt ezért a kezdetért és töviről-hegyire elmondta gyengélkedéseit, levertségét, buskomorságát, és végre figyelmeztette aggasztó rossz kinézésére.

Az orvos figyelmesen meghallgatta pacziensét, és mintha jól ismerné ennek a női bajnak titkos természetét, megfigyelte s megvizsgálta a nélkül, hogy másról, mint étvágyáról kérdezősködött volna; ujjja hegyével megtapogatta meztelen vállát, karjait, és a gyakorlott orvos tapasztalatával szellőztetvén minden fátyolt, megértette a grófnő titkos gondolatát, hogy ez inkább szépségeért, mint egészségeért tanácskozik vele.

— Igenis, a grófnő vérszegény és ideges; szólt végre az orvos. — Nem is csodálom, mert utóbbi időben nagy szomorúság érte. Rendelek majd valamit, a mi mindent rendbe hoz. De mindenek előtt, tápláló ételeket kell ennie; ne igyék vizet, hanem annál több sört. Ne fárasztassa magát a késői éjjelezéssel, feküdjék le korán és járjon sokat. Aludjék sokat és hizzék meg egy kissé. Ez mind, a mi tanácsolhatok önnek asszonyom és szép betegem.

A grófnő mohó érdeklődéssel hallgatta és iparkodott az orvos minden mellékgondolatát kilesni. Az utolsó szót megragadva mondá:

— Igen, bizony, megfogytam. Egy ideig nagyon kezdtem hizni, ennek következtében dietára adtam magamat és talán ez ártott meg egy kissé.

— Kétség kívül! Az nem baj, ha az ember min-

dig sovány volt és az is marad; hanem ha mesterségesen soványodik, az már az egészség rovására történik. Csak hogy, hála istennek, ennek hamar elejét lehet venni. Isten önnel kedves grófnő!

A grófnő már is jobban érezte magát, vidámabb lett és azonnal rendeletet adott, hogy dejeunerre sört hozzanak és pedig a legjobb czégtől, hogy annál frissebb és jobb legyen.

Ép az asztaltól kelt fel, mikor Bertint jelentették.

— Én vagyok s megint csak én, mondá a festő.

— Egy kéréssel jövök. Van valami terve vagy dolga ma délutánra?

— Nincs semmi, miért?

— És Annettenek?

— Annak sincs.

— Akkor eljöhetnek hozzám, négy óra felé?

— Igen; de mi okból?

— Vázlatot csinállok új képemhez, az «ábránd»-hoz, a melyről már említést tettem ön előtt és kértem, hogy ha leánya szíves volna párszor ülni nekem. Nagy szivességet tenne nekem, ha csak egy órára rendelkezhetném ma vele. Megengedi?

A grófnő habozott és bocszkodott a nélkül, hogy tudná miért. Azonban így felelt:

— Minden esetre, kedves barátom, négy óraker ott leszünk.

— Köszönöm. Ön a megtestesült szivesség!

Ezzel távozott a festő, előkészíteni a vásznat és megkomponálni a tárgyat, hogy aztán ne soká fáraszsza modeljét.

A grófnő délután egyedül, gyalog ment el hazulról vásárlásait végezni. Lement a központi utcákba s onnan lassu léptekkel ballagott a Malesherbes boulevardon, mert fáradtnak érezte magát. A mint a Saint-Augustin templom mellett elhaladt, vágyat kapott betérni ebbe a szentegyházba és kipihenni magát. Betaszította a kis mellék-ajtót, megkönynyebbülve felsóhajtott a tágas hajó hűvös levegőjében, széket vett és leült.

Vallásos volt, mint a párisi nők nagyobb része. Minden kétely nélkül hitt egy istenben, mert nem tudta elképzelni a világegyetem létrejövetelét a teremtő létezése nélkül. Hanem, mint mindenki teszi, azonosítván az istenség tulajdonságait az anyagi természettel, a mit szemei láttak: mindenhatóját körülbelül a szerint személyesítette magának, a mennyit tudott műveiről, a nélkül azonban, hogy tiszta fogalmat alkotott volna magának arról, hogy tényleg, mi is lehet tulajdonkép az a titokzatos gyáros.

Állhatatosan hitt benne, elméletileg imádta, és bizonytalanul félt tőle, mert teljes lelkiismerettel nem értette szándékait, céljait és akaratát, miután a papok iránt, a kiket kivétel nélkül a hadi szolgálatnak ellenszegülő parasztfiuknak tekintett, csak igen korlátolt bizalommal viseltetett. Atyja, párisi polgár létére, semmiféle vallásos elveket nem erő-

szakoll reá, azért ájtatosságát egykedvű hanyagsággal gyakorolta férjhezmeneteléig. Ekkor azonban új helyzete határozottabban kijelölte szembetünő kötelezettségeit az egyház iránt, azért pontosan alárendelte is magát ennek a könnyű szolgálatnak.

Elnöknője volt számos jótékony egyletnek; sohasem mulasztotta el vasárnap az egy órai misét, alamizsnát osztogatott a szegényeknek saját kedvéért közvetlenül, a világ kedvéért pedig a parochiájabeli plébános közbenjárásával.

Gyakran csak kötelességből imádkozott, mint megy a katona az őrállomásra a tábornok ajtaja elé. Némelykor azért imádkozott, mert szíve szomorú volt; leginkább pedig akkor, a mikor attól félt, hogy Olivier hűtlenül elhagyja. Ilyenkor, a nélkül, hogy közölte volna az éggel könyörgéseinek okát, az istennel szemben is ép oly naiv kétszínűséggel járt el, mint férjével szemben. azt kérve tőle, hogy segítségére legyen. Hajdan, atyja halálakor, s most a közel múltban anyja elhalálózása alkalmával, heves buzgósági rohamai, szenvedélyes könyörgései és fohászaik voltak ahhoz, a ki virraszt felettünk és, a ki megvigasztal bennünket.

És ime ma, ebben a templomban, a hová csak úgy véletlenül toppant be, egyszerre nagy szükségét érezte annak, hogy imádkozzék: és pedig nem valakiért vagy valamiért, hanem önmagáért, egyes-egyedül önmagáért, a mint már napokkal ezelőtt, anyja sírjánál imádkozott. Szüksége volt segítségre

Ezzel távozott a festő, előkészíteni a vásznat és megkomponálni a tárgyat, hogy aztán ne soká fárassza modeljét.

A grófnő délután egyedül, gyalog ment el hazulról vásárlásait végezni. Lement a központi utcákba s onnan lassu léptekkel ballagott a Malesherbes boulevardon, mert fáradtnak érezte magát. A mint a Saint-Augustin templom mellett elhaladt, vágyat kapott betérni ebbe a szentegyházba és kipihenni magát. Betaszította a kis mellék-ajtót, megkönynyebbülve felsóhajtott a tágas hajó hűvös levegőjében, széket vett és leült.

Vallásos volt, mint a párisi nők nagyobb része. Minden kétely nélkül hitt egy istenben, mert nem tudta elképzelni a világegyetem létrejövetelét a teremtő létezése nélkül. Hanem, mint mindenki teszi, azonosítván az istenség tulajdonságait az anyagi természettel, a mit szemei láttak: mindenhatóját körülbelül a szerint személyesítette magának, a mennyit tudott műveiről, a nélkül azonban, hogy tiszta fogalmat alkotott volna magának arról, hogy tényleg, mi is lehet tulajdonkép az a titokzatos gyáros.

Álhatatosan hitt benne, elméletileg imádta, és bizonytalanul félt tőle, mert teljes lelkiismerettel nem értette szándékait, céljait és akaratát, miután a papok iránt, a kiket kivétel nélkül a hadi szolgálatnak ellenszegülő parasztfiuknak tekintett, csak igen korlátolt bizalommal viseltetett. Atyja, párisi polgár létére, semmiféle vallásos elveket nem erő-

szakolt reá, azért ájtatosságát egykedvű hanyagsággal gyakorolta férjhezmeneteléig. Ekkor azonban új helyzete határozottabban kijelölte szembetűnő kötelezettségeit az egyház iránt, azért pontosan alárendelte is magát ennek a könnyű szolgálatnak.

Elnöknője volt számos jótékony egyletnek; sohasem mulasztotta el vasárnap az egy órai misét, alamizsnát osztogatott a szegényeknek saját kedvéért közvetlenül, a világ kedvéért pedig a parochiájabeli plébános közbenjárásával.

Gyakran csak kötelességből imádkozott, mint megy a katona az őrállomásra a tábornok ajtaja elé. Némelykor azért imádkozott, mert szíve szomorú volt; leginkább pedig akkor, a mikor attól félt, hogy Olivier hűtlenül elhagyja. Ilyenkor, a nélkül, hogy közölte volna az éggel könnyörgéseinek okát, az istennel szemben is ép oly naiv kétszínűséggel járt el, mint férjével szemben. azt kérve tőle, hogy segítségére legyen. Hajdan, atyja halálakor, s most a közel múltban anyja elhalálózása alkalmával, heves buzgósági rohamai, szenvedélyes könnyörgései és fohászai voltak ahhoz, a ki virraszt felettünk és, a ki megvigasztal bennünket.

És ime ma, ebben a templomban, a hová csak úgy véletlenül toppant be, egyszerre nagy szükségét érezte annak, hogy imádkozzék; és pedig nem valakiért vagy valamiért, hanem önmagáért, egyes-egyedül önmagáért, a mint már napokkal ezelőtt, anyja sírjánál imádkozott. Szüksége volt segísége

ugyanebben a helyiségben, tizenkét év után újra erőt vett rajta ugyanaz az ellenállhatatlan érzélem, a melynek akkor rabja lön.

Annette elvégezte az olvasást és maga elé nézett. Bertin közelebb lépve látta, hogy szemeiben két könyesepp ragyog és végigfolyik arcán. E látványra a tűz cikázott végig erein, . . . a melytől a férfi esztét szokta veszteni, mire a grófnő felé fordulva mormolá :

— Istenem, milyen szép !

De elképedt, Guilleroyne halotthalvány eltorzult arca láttára.

A grófnő irtózáttal lelt nagy szemeket meresztett reá és a leányra. A festő aggodalmasan hozzásietett és kérdé :

— Mi a baja ?

— Beszélni akarok önnek.

Erre hirtelen felkelt és Annettehez fordulva mondá :

— Gyermekem, várj egy kicsit, egy kis beszédem van Bertin urral.

Erre hamar kiment a műterem mellett levő kis szalonba, a hol a festő rendszeren látogatóit szokta megvártni. Bertin követte, de a feje zugott, égett, nem tudta, mi történt. Alig voltak egyedül, a grófnő megragadta két kezét és suttogá :

— Olivier, Olivier, az isten szerelmére kérlek, ne kívánd, hogy leányom modelnek üljön neked.

A festő meghiúsítottan kérdé :

— De hát miért?

— Miért? Miért? Még kérdi? Tehát nem érzed, hogy miért? Oh! nekem azt már előbb kellett volna kitalálnom, de sajnos, csak most az imént jöttem reá. . . . Most semmit sem szólhatok, . . . semmit. . . . Menj ki a leányomért, mond meg neki, hogy rosszul érzem magamat, hozass bérkocsit és jöjj el egy óra múlva hogylétemről tudakozódni. Egyedül leszek s csak téged fogadlak.

— De végre, mi bajod van?

A grófnő közel állt ahhoz, hogy ideggörcsöket kap.

— Hagyj békém, nem akarok itt beszélni. Menj a lányomért és hozass bérkocsit.

Bertin engedelmeskedett és visszament a műtőrembe. Annette, semmit sem gyanítva, újra hozzálátott az olvasáshoz. Szíve telve volt szomorúsággal a költői, panaszos történetről.

— Anyád rosszul érzi magát, mondá Olivier. — Menj kérlek hozzá a kis szalonba. Én elmegyek etherért.

Azzal elsietett a szobájába és hamar visszatért.

Mindkettőjüket sírva találta egymás karjaiban. Annette, a ki ugy is el volt érzékenyülve a «Szegény emberek» olvasásától, felindulásának szabad folyást engedett és a grófnő egy kis könnyebbülést szerzett magának azzal, hogy szenvedését összezsavarhatta leánya édes bánatával és könnyeit a leányáéval vegyithette.

Bertin pár pillanatig várt; csak nézte őket, nem

mert beszélni; mert az ő keblét is valami érthetetlen szomorúság szorongatta. Végre megszólalt:

— Nos, jobban érzi magát?

— Igen, egy kissé; felelé a grófnő. Nem lesz semmi baj. Rendelt kocsit?

— Igen, mindjárt itt lesz.

— Köszönöm, kedves barátom; nem lesz semmi komoly bajom. Egy idő óta, sokat szenvedek.

— A kocsi itt van! jelenté az inas.

Bertin, telve titokzatos aggodalommal, egészen a kocsi ajtajáig kísérté halavány barátnőjét, a kinek szívét a ruha alatt is érezte dobogni.

Midőn magára maradt, azon töprenkedett: mi lehetett barátnőjét? Miért volt ez az idegroham?

Minden áron iparkodott a baj kulcsát felfedezni, minden oldalról kerülgette a valót, de sehogy sem tudott rájönni. Végre közel járt hozzá: «Lássuk csak, mondá magában; talán azt hiszi, hogy udvarolok leányának? Nem, az mégis sok lenne!» Mindenféle elmés és becsületes érveléssel küzdött eme feltételezett meggyőződés ellen és boszankodott azon, hogy a grófnő csak egy pillanatra is képes volt ennek az egészséges, majdnem apai szeretetnek valami udvarlási látszatot kölcsönözni. Lassacskán egészen felzudult a grófnő ellen a miatt: miként merészeli őt ilyen alávalósággal, ilyen kvalifikálatlan aljassággal gyanusítani; s végre feltette magában, hogy kérdőre vonja és nem fogja kimélni felháborodásának kifejezésével.

Csakhamar elment hazulról a grófnő látogatására; mert égett a vágytól magát kimagyarázni. Egész uton növekedő ingerültséggel készült az okoskodásra és a mondásokra, a mikkel igazolni és megboszulni fogja magát ezért a gyanusításért.

A grófnőt a pamlagon fekvé találta; arcza meg volt változva a szenvedéstől.

— Nos, mondá neki szárazon, magyarázza meg nekem kedves barátnőm, az imént végigjátszott jelenetet.

A grófnő megtört hangon viszonzá :

— Micsoda, még mindig nem értett meg?

— Bevallom, hogy nem.

— Lássuk csak Olivier, keress a szivedben.

— Az én szivemben?

— Igen, a te szived melében.

— Nem értem! Magyarázd ki magad jobban.

— Keress szived mélyében, vajon nem találsz e ott olyat, a mi neked is, nekem is veszedelmes.

— Ismétlem, nem értelek. Azt látom, hogy a te képzelődésedben van valami, de az én lelkiismeretem nyugodt, abban semmit sem látok.

— Nem beszélek én a te lelkiismeretedről; én a szivedről beszélek.

— Nem tudom megfejteni a talányt. Kérlek, beszélj világosabban.

Ekkor a grófnő lassan felemelte kezeit és a festő két kezét megragadva, egyenesen a szemei közé nézett, és mintha minden szava lelkét szaggatná, ezeket mondá:

— Vigyázz magadra barátom, mert még beleszeretsz a leányomba.

Bertin hevesen visszarántotta kezét és az ártatlan embernek egész hevével kézzel-lábbal küzdött és mentegetődzött ez ellen a szégyenletes gyanusítás ellen, és viszont növekedő felháborodással vádolta a grófnőt, hogy képes volt őt ilyen nemtelen dologgal csak gyanusítani is.

A grófnő, a ki biztos volt abban, a mit állított, hagyta őt, hogy kibeszélje magát, azután folytatá :

— Hiszen én nem gyanusítlak édes barátom. Te magad sem tudod, mi megy végbe lelkedben, a mint én sem tudtam még a mai napig. Te úgy bánysz velem, mintha azzal vádoltalak volna, hogy el akarod csábítani Annettet. Oh nem! Oh nem! Tudom jól, milyen nemesszívű vagy s mennyire érdemes a teljes bizalomra és becsülésre. Csak arra kérlek, csak azért könyörgök, hogy vess pillantást a szived mélyére és kérdezd meg, vajon az a szeretet, a melylyel leányom iránt viseltetel, saját akaratod ellenére is, nem olyan jellegű-e, a mely különbözik a barátság egyszerű érzelmétől.

Bertin haragudott és mindinkább nekihevült becsületessége védelmezésében, úgy, a mint már tette volt idejövet az utcán önmagával szemben.

A grófnő megvárta, míg barátja elvégezte mondkáját; azután, harag, méreg nélkül, de a nélkül, hogy megingott volna meggyőződésében, rettenetesen elhalványodva, mormolá :

— Olivier, azt a mit te mondasz, mindent jól tudom és magam is úgy vélekedem, mint te. Hanem, biztos vagyok benne, hogy nem csalódom. Hallgass, gondolkozzál és érts meg jól. Leányom nagyon is hasonlít reám, nagyon is olyan, a milyen voltam én akkor, a mikor belém szerettél; hogyne szerethetnéd tehát őt is úgy, a mint engem szerettél?

— Tehát! kiáltá fel a festő, — csak arra az egyszerű feltevésre és arra a neveltséges okoskodásra, hogy: Ő szeret engem, leányom hasonlít reám, . . . azért őt is kell szeretnie! ezért mersz nekem ilyen dolgokat szememre vetni.

De látván, hogy a grófnő arca mindinkább elváltozik a szenvedéstől, szelvedbb hangon folytatá:

— Lásd, kedves Any, ép azért, mert leányod olyannyira hasonlít te reád, ép azért tetszik nekem az a kis fruska. Hisz csakis téged, egyedül téged szeretlek akkor is, a mikor őt nézem.

— Igen, ép ez az, a miért annyit szenvedek, a mitől annyira rettegek. Te még nem veszed észre, nem tudod megkülönböztetni azt, a mit érzesz. Majd idők multával tisztában lesz önmagaddal.

— Any, biztosítlak, hogy megbolondultál.

— Akarsz bizonyítékokat?

— Igen.

— Ez előtt, daczára esedezésemnek, már három év óta nem voltál Ronciéresben. És most nyakrafőre oda siettél, a mikor fel lettél szólítva, hogy értünk menj.

— Ah! lám, lám! Azt veted szememre, hogy nem hagytalak magadra akkor, a mikor tudtam, hogy anyád halála következtében beteg vagy.

— Jól van; nem bánom, legyen neked igazad. De mit szólnsz ehhez: Nálad a vágy Annettet látni oly hatalmas és követelő, hogy a mai nap elveszett volna rád nézve, ha nem kérsz meg engem, hogy az ülés ürügye alatt hozzád vigyem.

— És azt nem tételezed fel rólam, hogy téged akartalak látni?

— Most önmagad ellen érvelsz, iparkodol önmagadat meggyőzni, de nem csalsz meg engem. Hallgass meg. Miért lávoztál oly hirtelen tegnapelőtt este, a mikor Farandol marquis belépett? ... Tudód miért?

Bertin habozott; ez a megjegyzés meglepte, lefegyverezte. Azután, lassan mondá:

— Igazán . . . magam sem tudom . . . fáradt voltam . . . s aztán őszintén megvallom, az az ostoba ficzkó idegessé tesz.

— Mióta?

— Mindig.

— Bocsánat, ép tőled hallottam dicséretét. Az előtt tetszett neked. Légy egészen őszinte, Olivier!

Bertin kissé gondolkozott; azután szavak után kapkodva mondá:

— Igen, lehetséges, hogy az a nagy szeretet, a melylyel irántad viseltetem, kiterjed annyira a tieidre is, hogy megváltoztattam véleményemet az iránt a

ficzkó iránt, a ki, ha ritkán találkozom vele, egész közönyös nekem, de nagyon rosszul esnék, ha minden nap találkozoznám vele nálatok.

— Leányom háza, nem lesz az én házam. Különben elég ebből. Ősmerem egyenes lelkedet. Tudom, hogy sokat fogsz gondolkozni arról, a mit most mondtam neked. S ha meggondoltad a dolgot tisztában lesz magaddal és be fogod látni, hogy nagy veszedelemre figyelmeztettek s hogy még van idő ez elől menekülni. És te résen lesz. Beszéljünk most más valamiről, akard?

Bertin azonban kényelmetlenül érezte magát, maga sem tudta: mit gondoljon, habár szüksége volt a gondolkozásra. Azért rövid negyed órai társalgás után ajánlta magát és eltávozott.

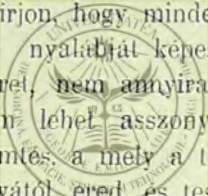

IV.

Olivier lassu léptekkel hazafele ballagott. Annyira meg volt hatva, mintha valami szegyenletes családi titok jutott volna tudomására. Megpróbálta szivét vizsgálni, világosan látni, olvasni bensejének ama titkos könyvében, melynek meghitt lapjai ugy látszik egymásra tapadtak, s csak idegen ujjak képesek azokat némelykor egymástól elválasztani és felnyitni. Biztos, hogy nem szerelmes Annettebe! A grófnő, kinek gyanakodó féltékenysége nem szünt meg résen lenni, előre, messziről látta a veszélyt, s még létezése előtt jelezte. De vajon, nem következhet-e be az holnap, holnapután, egy hó mulva? Ép erre az őszinte kérdésre iparkodott őszintén felelni. Kétségkívül, a kicsike megbolygatta benne a szeretet ösztönét, csak hogy a férfunál az eféle ösztönök nagyon gyakoriak és számosak s nem szabad a veszedelmeseket az ártatlanokkal

összetéveszteni. Így például ő maga imádta az állatokat, főleg a macskákat, és nem volt képes érinteni bársonyszerű szőrüket a nélkül, hogy ne érezzen ellentállhatlan érzéki vágyat arra, hogy hullámos lágy hátukat megczirógassa és villamos szőrüket csókolgassa. A vonzerő, mely őt a fiatal leányhoz kötötte, hasonlított kissé ahhoz a megfoghatlan ártatlan vágyhoz, a mely az emberi idegrendszeret folytonos és soha nem nyugvó élenkségben tartja. A művész szemeit ép úgy mint a férfi szemeit elkápráztatta a fiatal leány üdesége, ifju életének zamatja; és szíve, mely telve volt a grófnővel folytatott hosszú viszonyának édes emlékeivel, s melyben az Annette és anyja közt létező feltűnő hasonlatosság a már-már elalvófényben levő hajdani szerelmi érzelmeket felébresztette, emez érzelmek következtében úgy megrezdült, mint mikor az ember álmából felrebben. S alom legyen ez? Igaz? Ez a gondolat felvilágosította.

Hosszu évek multán most ébredt fel álmából. Ha tudtán kívül szerette volna a kicsikét: akkor érezte volna jelenlétében saját régi lényének megifjodását, más ember termett volna belőle, és fellobogott volna benne egy új vágnak lángja. Ez a gyermek azonban csak a régi tüzet élesztette fel. Az anyja az, a kⁱ még most is szeret, csakhogy, kétségkívül kissé jobban, mint azelőtt, ép a leánya miatt, a ki a hajdani anyának megtestesülése. Ebbeli meggyőződését pedig a következő megnyugtató szofiz-

mával igazolta: Az ember csak egyszer szeret! A szív gyakran pezsgésbe jön egy másik lény láttára, mert mindégik vonzerőt vagy ellenszenvet gyakorol reá. Mindezek a befolyások létrehozzák a barátságot, felkeltik a szeszélyeket, a birhatás vágyát, a heves és mulékony szenvedélyeket, de nem az igazi szerelmet. Hogy ez a szerelem gyökeret verjen: szükséges, hogy a két lény annyira egymásnak legyen teremtve, annyi köteléssel legyen egymáshoz fűzve, annyi kölcsönös izléssel, annyi testi, lelki és szellemi rokonsággal, annyi mindenféle természeti tulajdonsággal birjon, hogy mindez együttvéve a ragaszkodás egy nyakát képezze. Szóval az, a kit az ember szeret, nem annyira X. vagy Y. asszony, . . . hanem lehet asszony vagy férfi, lehet egy névtelen teremtes, a mely a természettől, attól a nagy termő anyától ered, és testtel, szívvel, észszel, lélekkel és olyan természettel bir, a mely mint egy delej magához vonzza szerveinket, szemünket, ajkainkat, szívünket, gondolatainkat és összes érzéki és értelmi vágyainkat. Az ember egy típus szeret, abban az egy személyben összpontosítja mind azokat az emberi tulajdonságokat, a melyek egyenkint képesek bennünket mások iránt elragadtatni.

Neki Guilleroy grófnő volt az a típus, ezt legélénkebben bizonyítja sok évi viszonyuk, a melyet sohasem unt meg. Már pedig Annette szemképrázfatólag hasonlít testileg ahhoz, a mi az anyja haj-

dan vala. Tehát abban nincs semmi különös, hogy a férfi szive a nélkül, hogy elragadtatta volna magát, kissé meg volt lepetve. Ő imádott egy nőt! Ettől egy másik, majdnem ép olyan született. Valóban, nem tagadhatta meg tehát magától, hogy ne vigye át a másikra egy részét annak a szenvedélyes rágaszkodásnak, a melyet az első iránt érzett. Ebben nem látott semmi rosszat, semmi veszedelmet. Csak szemei és emlékezete engedte magát a feltámadás eme látománya által elkápráztatni; ellenben ösztöne el nem tévelyedett, mert a fiatal leány iránt soha, de soha sem érzett legcsekélyebb vágyat sem.

«A grófnő azonban szememre vetette, hogy féltékeny vagyok a marquisra. Vajon igaz ez?» Lelkiismeretét újabb szigorú vizsgálatnak vetette alá és arra a meggyőződésre jutott, hogy valóban kissé féltékeny. Különben, mi különös, meglepő van ebben? Nem féltékeny-e az ember gyakran olyan férfira, a ki udvarol, legyen ez bármely asszony, a kinek udvarol? Nem érez-e az ember néha az utcán, a vendéglőben, a színházban némi ellenszenvet amaz uri ember iránt, a ki szép leánynyal vagy asszonynyal a karján lép be? Minden férfi, a ki szép nővel bir, egy-egy vetélytárs. Ez egy szerencsés férfi, egy győztes, a kit a többiek irigyelnek. S aztán, nem is keresve közelebbi fiziológiai okokat, nem természetes-e az, hogy az a férfi, a ki Annette iránt, az anyja kedvéért vonzalmat

érez, némi gyűlölséget tápláljon a jövődöbeli férj iránt? Ezt a csunya érzést azonban, minden nehézség nélkül, le fogja győzni.

Szive mélyében azonban egy kis harag honolt önmaga iránt, de a grófnő iránt is. Mert a mindennapi érintkezésükbe nem fog-e bizonyos feszely befészkelődni, mit a grófnő bizalmatlansága fog szülni? Nem lesz-e kénytelen körültekintő, aggályos figyelemmel örködni minden szavára, minden tetteire, minden tekintetére, szóval minden legcsekélyebb mozdulatára a fiatal leánynyal szemben, nehogy esetleg felköltse az anya bizalmatlanságát?

Zsémbes kedvben ért haza, és ingerültségében tiz ; yufát is elhasznált, míg képes volt egygyel szivarját meggyújtani. Először fogott a munkához. Keze, szeme és esze olyan volt, mintha elsokott volna a festészetől, mintha elfelejtette volna, mintha soha életében nem gyakorolta volna ezt a művészetet. Egy kis megkezdett képet vett elő, hogy azt bevégezze: — egy utczasarkot mutatott ez, a hol egy vak énekelt. De olyan tegyözhetetlen közöny vett erőt rajta s olyan tehetetlennek érezte magát a munkára, hogy a palettel kezében csak eléje ült a képnek és nézte-nézte, míg a nézésben egészen elfelejtette, mitévő legyen.

Az idő nagyon lassan mult, a perczek végtelen hosszúaknak tetszettek, úgy, hogy türelmetlenség láza kezdte emészteni. Mit csináljon addig, a mig a kaszinóba mehet ebédelni, ha nem tud dolgozni? A

gondolat az utczára, a járó-kelőkre, a robogó kocsikra és a boltokra már előre is unalommal és undorral töltötte el; arra pedig, hogy bárhol is látogatást tegyen, nem is gondolt, mert minden ismerőse iránt pillanatnyi gyűlölettel volt eltelve.

Mit tegyen tehát? Fel és le sétáljon a műteremben és minden fordulaton nézze az óra mutatóját, miként változtatja helyét pillanatról-pillanatra? Ah! ismerte ő már jól ezt az utazást az ajtótól a csecsebecsékkel megrakott állványig! Az elragadtatás, a buzgóság; a lelkesültség, a termékeny és könnyű munkálkodás óráiban, gyönyörűségére és üdülésére szolgált ez a járás-kelés a munka által vidámmá tett, meleg, otthonos teremben; de a lehetetlenség és undor óráiban, azokban a nyomorult órákban, a mikor semmit sem tartott érdemesnek, még egy mozdulatra sem: akkor ez a séta, a czellájában elzárt rabnak a sétája volt. Ha legalább egy negyed óráig alhatnék a pamlagon. De nem, nem fog aludni, addig fogja magát izgatni, a mig reszketni fog a kimerüléstől. Honnan is származik ez a hirtelen rossz kedv? «Czudarul idegesnek kell lennem, hogy ilyen csekélység is ennyire megzavar» gondolá magában.

«Talán jó lenne olvasni?» Az a vers-kötet, a melyet Annette olvasott, ott feküdt azon a vaszéken, a hová az letette volt. Bertin kinyitotta a könyvet, két oldalt elolvasott, de egy szót sem értett belőle. Nem értette, mintha a versek egészen

idegen nyelven lettek volna írva. Egészen nekihe-
vült, újra meg újra kezdett olvasni, de hiába, még
sem fogta fel a szavak értelmét. «Ugy látszik, nem
vagyok itthon»; mondá magában. De egyszerre
egy jó eszméje támadt, és tisztában volt vele, mi-
ként töltsse el azt a két órát, a mely az ebéd ide-
jéig hátra volt. Meleg fürdőt csináltatott, abban el-
nyújtózott és könnyebbülést érezvén, addig ma-
radt a langyos vízben, míg inasa bejött a ruhájá-
val és felköltötte félálmából. Azután a kaszinóba
ment, a hol a rendes társaság már együtt volt.
Tárt karokkal és örömkialtással fogadták, mert már
napok óta nem látták.

— Faluról jövök, mondá Bertin.

Ezek az urak, Maldantnak, a tájfestőnek kivéte-
lével, utálták a falusi életet. Rocdiane és Landa
eljártak ugyan vadászni, de a szabadban és az
erdőben csak abban találtak élvezetet, ha minél
több fáczán, fűrj vagy szalonka hullott el lövé-
sükre, vagy ha láthatták, miként bukfenczeznek a
lelőtt nyulak clown módjára ötször-hatszor a fejü-
kön keresztül. Az ősz és tél eme multságán kívül
azonban kiállhatatlannak találták a falut. «Jobban
szeretek szép leányokat ölelni, mint borsót sze-
melni!» szokta Rocdiane mondani.

Az ebéd mint rendesen, zajosan és vidáman telt
el. Bertin, hogy izgassa magát, sokat beszélt. Mind-
annyian mulattak rajta. Mihelyt megitta azonban
kávéját és a billiárdon lejátszotta Liverdy bankár-

ral a hatvan pointet, távozott. Kissé kószált a Madeleine templom és a Taitbout-utca közt, háromszor is elment a Vaudeville színház előtt, azon tanakodva, vajon betérjen-e vagy sem; azután kocsiira akart ülni, hogy a Hyppodromba hajtasson, de csakhamar megváltoztatta tervét és az új czirkusz felé tartott. E közben hirtelen sarkon fordult, minden ok és ürügy nélkül megkerülte a Malesherbes boulevardot és a Guilleroy grófnő háza előtt meglassította lépteit. «Talán furcsának fogja találni, ha visszatérek hozzá ma este?» gondolá magában. De hamar megnyugodott, nem találván abban semmi csodákozni valót, ha másodszor is tudakozódik hogylétéről.

A grófnő egyedül volt Annettel a kis szalonban, és még mindig a szegényeknek szánt takarón dolgoztak.

A grófnő, midőn látta őt belépni, egyszerűen mondá :

— Lám, lám, maga az kedves barátom?

— Igen, aggódtam ön miatt, látni akartam. Hogy van?

— Köszönöm, elég jól.

A grófnő kissé elhallgatott, azután nyomatékkal kérdé:

— És ön?

Bertin elfogultan, nevetve felelé:

— Oh! éa nagyon, de nagyon jól érzem magamat. Az ön aggodalmának nem volt a legeseke-lyebb alapja sem.

A grófnő letette kötését és szemeit barátjára emelve, könnyörgés és kételylyel telt tüzes pillantást vetett reá.

— Komolyan mondom, tevé hozzá a festő.

— Annál jobb viszonzá a grófnő, kissé erőltetett mosolylyal.

Bertin leült, és ebben a házban ma először érezte azt az ellentállhatatlan kéjelmetlenséget, azt az eszmeszegénységet, a mely ma délután a vászna előtt is mintegy bénítólag hatott reá.

A grófnő leányához fordulva mondá:

— Folytathatod gyermekem: az nem alkalmatlan Bertinnek.

— Mit csinált eddig Annette? kérde Bertin.

— Egy fantáziát gyakorolt.

Annette felkelt, hogy a zongorához üljön. Bertin szemeivel követte minden utógondolat nélkül, a mint mindig tevé, mert szépnek találta. Ekkor érezte az anya tekintetét, azért hirtelen elkapta fejét és úgy tevé, mintha valamit keresne a szalon sötét részében.

A grófnő dolgozó asztalkájáról egy kis arany-szelenczét vett elő, a melyet Bertintől kapott, felnyitá és megkinálta őt szivarkával, mondván:

— Gyujtson rá, kedves barátom: hisz tudja, hogy szeretem azt, ha így egész egyedül vagyunk itthon.

Bertin engedelmeskedett és a zongora megszólalt. Régi izlésü zene volt az előadott zenemű, kedves és könnyed, egyike azoknak a melódiáknak, a

melyet a művészek holdvilágos tavaszi csendes éjtől inspirálva szereznek.

— Kitől van ez? kérdé Olivier.

— Mehultól, felelé a grófnő. Nagyon kevésbé ismert, de rendkívül kedves.

Bertinben nőttön-nőtt a vágy, hogy Annettere nézzen, de nem merte tenni. Pedig csak egy kis mozdulat kellett volna hozzá; mert így is látta oldalvást a két gyertyalángot, mely a bangjegyet megvilágította, de annyira ismerte a grófnő gondolatmenetét és oly tisztán olvasott a lelkében, hogy inkább mozdulatlan maradt és látszólag érdeklé követte szemeivel az előtte felszálló szürke szivarfüstgomolyokat.

— Csak annyi mondanivalója van nekem? mormolá Guilleroyné.

— Ne vegye rossz néven tőlem; viszonzá Bertin mosolyogva. — Tudja jól, hogy a zene engem hipnotizál, magával ragadja gondolataimat. Majd később beszélni fogok.

— Várjon csak, anyám halála előtt tanultam valamit az ön részére. Még sohasem játsztam el önnek, de most, mihelyt a kicsike elvégezte, eljátszom; meglátja, milyen bizarr szerzemény!

A grófnő kitünően, gyönyörű lefoglalással játszott és végtelen finom, szivhezsóló előadása volt. Épen ebben rejlett egyik forrása annak a hatalomnak, melyet a mester érzékiségére gyarolt.

A mint Annette befejezte Mehul szende szimfoniá-

ját; a grófnő felkelt a helyéről, leült a zongorához és egy sajátos, idegen melódia szólalt meg ujjai alatt, egy dallam, telve panaszszal, változatos, kiapadhatlan panaszszal, melybe egyetlenegy, minduntalan vissza-visszatérő hang vegyült, a mely mint egy átható monoton kiáltás, mint folyton zaklató üldözésnek kiáltása hangzott.

De Olivier szemei, a vele szemben ülő Annettere tapadtak, és így semmit sem hallott és semmit sem értett a zenéből.

Nézte, folyton, szakadatlanul nézte a leányt és jóllakott nézésével, mint az ember jóllakik azzal a jó étellel, a melyről tudja, hogy meg lesz fosztva tőle; tele szivta magát vele, mint az ember jó tiszta vízzel tele issza magát, ha szomjas.

— Nos! kérde a grófnő, szép volt?

— Gyönyörű, nagyszerű, kitől van? kiáltá fel Bertin, mintegy álomból felzavarva.

— Nem tudja?

— Nem.

— Hogyan, maga nem ismerné ezt, maga?

— Higyje el, hogy nem.

— Schuberttől van.

Bertin a benső meggyőződés hangján szól közbe:

— Cseppet sem csodálkozom. Ez olyan szép, hogy végtelenül lekötelezne, ha még egyszer eljátszaná.

A grófnő újra játszott, és Bertin, a fejét megfordítva, újra Annette nézésébe merült, de ez egy-

szer a zenére is hallgatott, hogy egyidejűleg két élvezetben részesüljön.

Azután, a midőn a grófnő visszatért régi helyére, Olivier a férfiak természetes kétszínűségének engedve, nem legeltette többé szemeit a fiatalleány szőke ábrázatán, a ki anyjával szemben ült és kötött.

De ha nem is látta, élvezte jelenléte gyönyörűségét, mint az ember érzi a kályhának kellemes melegét: s a vágy, tekintetét pillanatra reá vetni, ha a grófnő nem nézett oda, folyton ingerelte. Ez a vágy hasonlított ahhoz, a melylyel a diák az utcára néző ablakhoz rohan akkor, mihelyt a tanár hátat fordít neki.

Korán távozott, mert a szava is ép úgy elállt, mint az eszejárása, és félt, hogy makacs hallgatását még félremagyarázhatnák.

Az utcára érve, szükségét érezte kissé kóborogni, mert a hallott zene sokáig visszahangzott lelkében és olyan ábrándozóvá tette mintha álmodzásait folytatná s mintha a hallott dallam még érthetőbbé válnék előtte. A melódia egy ideig még vissza-visszatért emlékezetébe, de mind inkább tompábban, mint távolból a visszhang, azután egészen megszűnt, hogy a gondolat szavakat köleszőn a motivumnak és keresésére induljon a harmonikus, édes eszmény egy nemének.

A külső boulevard végén, balra kanyarodott és megpillantván a tündéri világításban uszó Monceau parkot, a villamos lámpáktól fényesen tündöklő

középső fasorba lépett, melyben egy éjjeli őr csoszogott lassan; hébe-korba egy-egy elkésett bérkocsi robogott végig; és a villamos lámpák kék fényétől elárasztott padon egy férfi ujságot olvasott. A pázsiton és a fák közt elhelyezett lámpák hideg és erős fényt vetettek a gyepre, halvány világgal élénkítve meg ezt a nagyvárosi kertet.

Bertin, a hátán összekulcsolt kezekkel végigment a járdán és eszébe jutott az a séta, a mit Annettel tett akkor, a mikor ugyanezen a helyen ráösmert benne anyja szavára.

Leült egy padra és magába szíva a megöntözött pázsit üdítő párolgását, egész lényét ostrom alá fogták mind azok a szenvedélyes remények, a melyek az ifju lelkében a be nem végzett szerelmi regénynek össze nem függő vázlatát teszik. Hajdan jól ösmerte az eféle estéket, azokat a csavargó fantáziáknak szentelt estéket, a mikor kénye-kedve szerint engedte szeszélyét a képzelt kalandokban tévelyegni; de most meg volt lepetve, hogy újra erőt vett rajta az az érzés, a mely többé nem illik korához.

Hanem valamint a Schubert dallama makaesul emlékébe vésődött, ép oly kevéssé tudott szabadulni a grófnőnek furesa gyanusításától és kutatta annak legmélyebb fenekét, melyben az emberi érzelmek csiráznak, mielőtt kitörnének. Ez a makacs kutatás felizgatta; a fiatal leány iránt úgy látszik gyengéd, édes ábrándoknak nyitott utat lelkében;

nem tudta őt többé emlékéből elűzni: hanem önmagában hordta jelenlétének tudatát ép úgy, mint annak idején a grófnő távozása után megőrizte továbbra is jelenlétének bizonyos varázsát műterme falai között.

— Ez emlék uralma egyszerre türelmetlenné tette. Felkelt és mormolá:

— Any ostoba volt, hogy figyelmeztetett erre. Azt érte el vele, hogy most mindig a kicsikére gondolok.

Haza ment telve nyugtalansággal önmagáért. Midőn lefeküdt, érezte, hogy az álom kerülni fogja, mert erei lázasan lüktettek. Felt az álmatlanságtól, attól az elgyöngítő álmatlanságtól, melyet a lélek izgultsága okoz. — Hányszor aludt el már egy-egy rövid olvasmány mellett! Felkelt tehát és a könyvtárba ment, valami unalmas munkáért. Hanem, akaratán kívül felébredt szellemi tehetsége, mely valami ingerlő olvasmány után áhi-tozott; azért a könyvek közt olyan irót keresett, a ki megfelel lelkiállapotának és várakozásainak. Balzacot, kit egyébként imádott, most semmibe sem vette; Hugót figymálta; Lamartinet, ki máskülönben mindig elérékenyítette, most megvetette; mőhőn neki esett azonban Mussetnek, a fiatalok költőjének. Megragadott tehát egy kötetet s magával vitte.

Midőn visszafeküdt ágyába, az iszákos mohóságával fogott az olvasáshoz, hogy megittasuljon a

könnyen lelkesítő versektől, melyek mint a madár dala, a lét hajnalát zengedezik, de a déli nap előtt elnémulnak, mert csak kora reggel bírnak lélekzettel; mohón olvasta annak a költőnek verseit, a ki az élettől megittasult férfi volt, s a ki ittasságát csattanós és mégis mesterkéletlen szerelmi harsonákban kürtölte ki a világnak és ezzel a vágytól megbomlott fiatal szívek visszhangjává vált. Bertin ez ideig soha nem értette meg ennyire e költeményeknek természetes báját, melyek felingerlik az érzékeket, de alig ragadják meg az értelmet. Szemeit a szellemtől sziporkázó versekre szegezve, husz évesnek érezte magát, lelkeben új remények ébredtek és az ifju ittasultságával majdnem az egész kötetet végig olvasta. Az 10 óra hármát ütött s Bertin meglepetten vette észre, hogy még nem álmos. Felkelt, hogy a nyitva maradt ablakot becsukja és a könyvet a szoba közepén álló asztalra tegye. E pillanatban az éjjeli hűvös levegő érintésére mintegy intéskép fájdalmat érzett a gerinczen, melyet az aixi fürdő egészen meg nem gyógyított. Türelmetlenül odavágta tehát a költeményeket és bőszen mormolá: «Menj te vén bolond!» Azután lefeküdt és elfujta a gyertyát.

Másnap nem ment el a grófnőhöz és erősen feltette magában, hogy feléje sem megy két napig. De bár mit is tett, akár kezdett festeni, akár ment sétálni, akár bolyongott leverten házról-házra, mindenütt a két nőnek nyugtalanító emléke zaklatta.

Megtiltván pedig magának, hogy hozzájuk menjen, azzal könnyített magán, hogy reájuk gondolt és megengedte, hogy gondolatai és szive jóllakjanak emlékükkal. Így történt meg aztán, hogy képzeletében a két női alak feléje közeledett, azután egyik a másikat megelőzte, majd összecserélődtek és úgy egybeolvadtak, hogy csak egy arcot képzelt látni, a mely ugyan kissé homályos volt, de nem volt sem az anyáé, sem egészen a leányé, hanem azé a nőé, a kit hajdan szeretett és most és mindenkor örülten fog szeretni.

Ekkor aztán lelkifurdalásai támadtak a miatt, miért hagyja magát annyira az érzékenyülés merdek és veszedelmes lejtőjére ragadtatni. Hogy tehát meneküljön és szabaduljon ettől a lebilincselő édes ábrándtól: gondolatmenetét mindenféle képzelhető más tárgyakra terelte. De hiába volt minden erőlködés! A szórakozás minden ösvénye egy és ugyanarra a pontra vezetett vissza, a hol egy fiatal szép szőke alakkal találkozott, a ki őt látszott várni. Bizonytalan és kikerülhetlen ostrom volt ez, mely elülről, hátulról, oldalról támadta s mely elől, bárhová fordult is, menekülni nem tudott.

Mint a ronciéresi parkban tett séta alkalmával, midőn annyira zavarban volt, most újra összetévesztette e két lényt emlékezőtehetségében, mihelyt fontolgatás és okoskodás nélkül emlékébe idézte őket és azon tanakodott: mi az a furesza érzés, mely egész valóját izgatja. — «Lássuk csak, mondá

magában, — jobban szeretem talán Annettel, mint a hogy illik?» Ekkor szive fenekére hatolva, érezte, hogy az egy olyan fiatal nőért hevül, a kinek vonásai az Annettehez hasonlítanak, de a ki nem ő. Lanyhán megnyugtatta magát ezzel a gondolattal: «Nem, nem szeretem a kiesikét, csak rabja vagyok hasonlatosságának.»

Azonban, a Roncièresben eltöltött két nap, mint a boldogság, melegség és mámor forrása maradt meg lelkében; a legcsekélyebb apróság is sokkal világosabban és pregnansabban állt most előtte, mint a tett idején volt. Emlékeinek fonálát követve, egyszerre lelki szemei előtt látta azt az ösvényt, a melyen a temetőből ballagtak haza és a kis lány a mezei virágokat szedegette, s ezzel együtt hirtelen eszébe jutott, hogy akkor ígért Annetlenek egy zafir buzavirág brochet, mihegyt visszatérnek Párisba.

Minden erős elhatározásnak vége szakadt, minden további küzdelem nélkül fogta kalapját és üzetve a gondolattól, milyen örömet fog most neki szerezni, elment hazulról.

Midőn Guilleroyékhez ért, hallotta az inastól, hogy a grófnő elment hazulról, de a kisasszony itthon van.

E hír nagy öröme szolgált.

— Jelentsen be a kisasszonynál, mondta az inasnak.

Azután könnyü léptekkel osont a szalonba, mintha attól félt volna, hogy meghallják.

Annette azonnal megjelent.

— Jó napot, mester, mondá komolyan.

Bertin nevetett, kezét szoritott vele és melléje ülve mondá :

— Találd el, miért vagyok itt ?

Annette pár pillanatig gondolkozott.

— Nem tudom, mondá.

— Hogy anyáddal együtt elvigyelek az ékszerészhez, megrendelni azt a zafir buzavirág brochet, a mit Roncièresben ígertem neked.

A fiatal leány arca felvidult az örömtől.

— Oh! mondá, — és a mámanak épen most kellett elmennie. De nemsokára visszajön. Megvárja őt, nemde ?

— Igen, ha nem tart nagyon sokáig.

— No nézze meg az ember, milyen udvariatlan, azt mondja, hogy a velem töltött idő sokáig tart. Maga ugy bánik velem, mint valami tácskóval.

— Nem én, . . . nem annyira, a mint hiszed.

Bertin szeretett volna tetszeni, udvarias és szellemes lenni, mint fiatalága aranykorában volt ; erőt vett rajta az az ösztönszerű vágy, a mely a szédítés amaz összes tehetségeit ingerli fel, a melyek következtében a páva kiterjeszti farkát és a költők verseket zengedeznek. Az ékesszóló mondások csak ugy peregték ajkairól és ugy beszélt, mint annak idején beszélni tudott. A kicsike felbuzditva ettől a lelkesedéstől, a természetében gyökerező egész pajzánságával és ügyességével felelgetett neki.

Egyszerre, a mint ép egy vélemény felett vitatkoztak, a festő felkiáltá :

— Hiszen, ön ezt már gyakran elmondta nekem, és én mindig azt feleltem : . . .

— Lám, lám, már nem is tegez engem ! Ugy látszik mamával téveszt össze.

Bertin elpirult, elhallgatott, azután mormolá :

— Az az, hogy anyád százszor is vitatkozott már velem e felett az eszme felett.

A művész ékesszólása kiapadt ; nem tudta, mit mondjon és félni kezdett a kis lánytól.

— Itt a mama, kiáltá fel Annette, a ki hallotta az első-szalón ajtaját nyílni.

Olivier olyan zavarba jött, mintha valami rossz tetten kapták volna rajta : rögtön elmondta tehát, miként jutott eszébe adott ígérete, és hogy azért jött ide, hogy velök együtt az ékszerészhez menjen.

— Coupéval vagyok itt, mondá. — Én majd az alsó kis ülésre ülök.

Mindhárman együtt elmentek, és néhány percz mulva Montava boltja előtt szálltak le.

Bertin egész életén keresztül meghitt viszonyban élt a nőekkel, ezek szerették őt, ő pedig megfigyelte őket és mindig velük foglalkozott. Volt tehát alkalma izlésüket kipuhatolni. Ugy ismerte a toilette és a divat kérdéseit és a női szükségletek legapróbb részleteit, mint ők maguk ; azért ő is osztotta érzelmeiket, és valahányszor olyan boltba lépett, ahol a női szépség kedves és finom kellékeit árul-

ták, maga is érezte azt az élvezetet, a mely a nő szívét megremegteti ilyenkor. Érdekelték őt is ép úgy, mint a nőket, mindazok a hiábavaló kaczer apróságok, melyekkel az utóbbiak magukat felcizomázzák; tetszéssel nézte a szöveteket, szívesen vette kezébe a csipkéket és a legjelentéktelenebb elegáns csecsebecsék sem kerültek el figyelmét. Az ékszerész-üzletekben, mint a szentségtartó iránt, egész vallásos áhitattal viseltetett az üvegszekrények iránt és bizonyos tisztelettel volt eltelve a zöld szövettel bevont áruasztal iránt, melyen az ötvös hajlékony ujjai a csillogó drágaköveket mutogatják.

Leültetvén a grófnőt és leányát ez elé a komoly butor elé, a melyen egyik is, másik is könyökét természetes mozdulattal megtámasztotta, előadta az ékszerésznek kívánságát, mire ez, virágokat ábrázoló mintákat mutatott elő.

Azután zafirokat rakott ki, a melyek közül négyet kellett kiválasztani. Ez sokáig tartott. A nők körmük hegyével forgatták ide s tova a zöld posztón a kis köveket, azután óvatosan felvették, a világosság felé tartották és szakértő figyelemmel tanulmányozgatták. A zafirok kiválasztása és felretétele után a levelekhez szükségelt három smaragd vásztására került a sor, s végre egy kis briliántot kerestek ki, mely a virág kelyhében csillogó harmatcseppet volt hivatva helyettesíteni.

Olivier, a kit az öröm a felett, hogy ajándékot

adhat, szinte ittassá tett, a grófnőhöz fordulva lelkesülten kérde:

— Lesz olyan kegyes engem abban a szerencsében részesíteni, hogy két gyűrűt választ?

— Én?

— Igen. Egyet az ön számára, egyet Annettenek. Engedje meg, hogy ezt a kis ajándékot felajánlhassam önöknek a Roncièresben töltött két nap emlékeül.

A grófnő megtagadta. Bertin esedezett. Hosszu vita következett, szó és érvelések harca, a mely végre Bertin diadalával végződött.

A kereskedő temérdek gyűrűt hozott elő, a legkülönfélébb, értékes példányokat, külön tokokban; majd másokat, különféle áruakat, nagy négyszögletes dobozokban, színes bársony alapon egymásmellé elhelyezve. A festő a két nő közé ült, és velök együtt, egész kíváncsi buzgósággal fogott a választáshoz. Két rakásba tették össze a tokjukból kiszedett gyűrűket; az egyikbe azokat, melyek első látásra nem tetszettek, másikba pedig azokat, a melyek megegyezési választás alá esnek.

Az idő észrevétlenül és kellemesen telt eme szép foglalkozás alatt, a mely lebilincselőbb volt a világ legkellemetesebb uulatságánál, szórakoztató és változatos, mint egy színjáték, de izgató is, sőt kiváló érzéki örömet nyújtó a női szíveknek.

Azután újra választottak, vitatkoztak, s a három bíró ítélete, rövid tétovázás után, egy kis arany

kigyóra esett, a mely egy szép rubintot tartott vékony szája és összetekert farka közt.

Olivier elragadtatva az örömtől, felkelt s mondá:

— Itt hagyom önöknek kocsimat. Nekem dolgom van, mennem kell.

De Annette kérte anyját, hogy eöben a szép időben gyalog menjenek haza. A grófnő beleegyezett és megköszönvén az ajándékot Bertinnek, távoztak.

A két nő, a kapott ajándék felett való örömeben, egy ideig hallgatag ment egymás mellett: azután beszélgetni kezdtek a látott ékszerekről. Még látni vélték azok csillogását és fényét s még most is örömeiket lelték a látottakban. Gyorsan haladtak a sokaságon keresztül, mely nyári időben estefelé öt óra körül a járdákat ellepni szokta. A férfiak hátrafordultak, hogy Annettet lássák és mellette elhaladva csodálatuknak halk mormolással adtak kifejezést. A grófnő a gyász óta, a mely Annette-nek szépségét annyira feltünővé tette, ma először ment ki leányával gyalog Párisban; és a feltűnés, melyet ez keltett, a suttogott bókók, a szolgáló csodálat moraja, mely mindannyiszor támad, valahányszor egy szép nő férfiak csoportja mellett elhalad, lassankint összeszorították szívét és benne ugyanazt a nyomasztó érzést keltették, melyet a szalonban érzett akkor, midőn leányát az arczképével összehasonlították. Akarata ellenére is leste, már messziről érezte a tekinteteket, melyek őt csak futólag érinték, de a melyek annyival inkább meg-

akadtak a mellette haladó szép szöke alakon... Eltalálta, látta a szemekben azt a hirtelen és néma hódolatot, melyet a fakadó ifjuság és az üdeség vonzó bája keltett és gondolá magában: «Én is ilyen voltam, ha nem szebb.» E pillanatban hirtelen eszébe jutott Olivier és a vágy elmenekülni a sokaságból ép annyira erőt vett rajta, mint annak idején Roncièresben.

Nem akarta magát ebben a világosságban és olyan embertömegben mutatni, a hol a férfiak nem nezték őt. Távol voltak azok a napok és mégis közel, a midőn kereste, sőt provokálta az összehasonlítást leányával. A járó-kelek közül, kinek jutott volna eszébe, ma őket összehasonlítani? Talán csak egyetlenegy ember gondolhatott erre, az, a ki velök volt az aranyműves boltban! Óh! mily kín! Vajon nem gyötri-e ő magát folyton ezzel az összehasonlítással? Annyi bizonyos, hogy Bertin nem láthatta őket együtt a nélkül, hogy ne jusson eszébe az az idő, a midőn a grófnő, mint szép üde asszony hozzá járt és meg volt győződve arról, hogy szerettetik.

— Rosszul érzem magamat, mondá a grófnő, —
üljünk kocsiba, kedves gyermekem.

Annette aggódva kérdé:

— Mi bajod mamám?

— Semmi jelentékeny, tudod, hogy nagyanyád halála óta, gyakran lep meg ilyen hirtelen gyengékedés.

V.

A rögeszmék hasonlítanak a gyógyíthatatlan betegséghez és ép oly sorvasztók. Ha ilyen befészkei magát egyszer a felekbe, akkor emészti, marcangolja és nem enged annyi szabadságot sem, hogy másra gondoljon, valami iránt érdeklődjék, vagy bármit is megkedveljen. A grófnő bármit is tett legyen otthon vagy másutt, egyedül vagy társaságban, nem tudott szabadulni attól a gondolattól, mely támadt benne akkor, a mikor leányával az ékszerésztől jött : «Lehetséges e az, hogy Olivier, ha mindennap látja őket, ne foglalkozzék mindig azzal, hogy összehasonlítást tegyen közöttük.»

Kétségtelen, hogy kénytelen szüntelenül erre gondolni, mert folyton kísérti az a pillanatra sem feledhető hasonlatosság, a mely a mozdulatokban és hangban feltünőbb. Bármikor lépett be hozzá Olivier, a grófnő rögtön erre az összehasonlításra

gondolt, leolvasta azt arczáról, s azután saját belátása szerint kommentálta. Ilyenkor szeretett volna elrejtőzni, eltűnni, magát a leánya jelenlétében nem mutatni.

Különben, minden tekintetben szenvedett: mert nem érezte magát otthon saját házában. A trónvesztettség sajgó érzése, melyet akkor este tapasztalt, a mikor minden szem Annettet nézte az ő arczképében, most újra feltámadt, sőt öregbedett és némelykor kétségbe ejtette. Folyton szemrehányásokkal illette önmagát a miatt, hogy szabadulni szeretne leányától, mint valami felette kényelmetlen és makacs vendégtől, de egyszersmind öntudatlan buzgósággal és ügyességgel fáradozott és küzdött azért, hogy megtarthassa magának azt a férfiut, a kit szeret.

Minthogy pedig a gyász hosszabb tartama miatt Annette férjhezmenetelét nem lehetett siettetni: homályos, de hatalmas félelem kezdett erőt venni rajta, hogy valami előre nem látott esemény meg fogja akadályozni ezt a házasságot; azért iparkodott leánya szívében szerelmet ébreszteni a marquis iránt.

A diplomácia összes fortélyát, melyet annyi idő óta alkalmazott arra, hogy Oliviert magához kösse, most még inkább igénybe vette és abban fáradozott, hogy a két fiatal megkedveltesse egymással a nélkül, hogy a két férfi találkoznék.

Minthogy a festő a munka által elfoglalva, szo-

kása szerint mindig otthon villásreggelizett és csak estéit szentelte barátainak, a grófnő gyakran dejeunerre hívta meg a marquist. Farandal marquis rendszeren sétalovaglásról jövet tért be hozzájuk és magával hozta a beszitt üde reggeli levegőt. Élénken csevegett mindenféle nagyvilági dolgokról, a melyek a tavasz ébredésével az elegáns Páris ligetjének fasorai közt szoktak mindennap végbemenni. Annette örömmel hallgatta őt; élvezetet talált a napi hírekben, a melyeket a marquis egész frissiben és sikkesen elburkolva adott elő. Ekként csakhamar meghittség, szeretetteljes bizalmas barátság jött létre közöttük, a melyet a lovak iránt táplált közös és szenvedélyes vonzalom természetesen még inkább megszilárdított.

Midőn a marquis elment, a grófnő és a gróf ügyesen dicsérték; mindent elmondtak róla, a mit elmondani kellett, hogy a fiatal leány megértse, hogy ha tetszik: nőül mehet a marquishoz, mert ez csakis tőle függ.

Különbén Annette hamar megértette ezt és csekély megfontolás után őszintén beismerte, hogy szívesen megy nőül ehhez a szép fiuhoz, a ki más kívánságai mellett azt is teljesíteni fogja, a mi után leginkább vágyódik, hogy mindennap reggel telivér paripán száguldhasson oldala mellett.

Igy természetesen egy szép napon arra ébredtek, hogy szívélyes kézzszorítás és mosoly után mátkapár lettek és úgy beszéltek erről a házasság-

ról, mint rég elhatározott dologról. Ekkor kezdett a marquis ajándékokat hozni. A hercegnő úgy bán Annettel, mint saját édes gyermekével. A nappali csendes órák voltak tehát azok, a melyekben az egész kérdés közös megegyezéssel a meghittség lángja mellett kiforrta magát, és a marquis, kinek különféle foglalkozása volt, s kit összeköttetései, a szolgálat és kötelesség másfelé szölitottak, csak nagyritkán tett este látogatást.

Ez volt az Olivier ideje. Rendesen minden héten egyszer ebédelt barátjainál, de azt is folytatta, hogy váratlanul beállított hozzájuk tíz és tizenkét óra közt egy csésze teára.

Mihelyt belépett, a grófnőt kinozta a vágy és folyton kémkedett, mi még végbe barátja szívében. A festőnek nem volt egy tekintete, sem egy mozdulata, a mit a grófnő nem magyarázott volna akként és nem kinozta volna magát azzal, hogy: «Lehetetlen nem szeretnie a leányt, ha így egymás mellett lát bennünket.»

Bertin is hozott ajándékokat. Nem mult el egy hét sem a nélkül, hogy ne jelent volna meg két kis csomaggal kezében, a melyek közül az egyiket az anyának, a másikat a lányának ajánlotta fel és a grófnő szive, mialatt kinyitotta a csomagokat a melyek gyakran igen értékes tárgyakat tartalmaztak, fájdalmasan összeszorult. Jól ismerte az ajándékozási vágyat, a melyet nő létére sohasem volt képes kielégíteni és abban az élvezetben rész

venni, hogy hozzon valamit, örömet szerezzen vele, keressen és vegyen a műkereskedésekben olyas valamit, a mi tetszeni fog.

A festő hajdan átment már egyszer ezen a válságon. Nem egyszer látta őt hozzá belépni, ugyanazzal a mosolylyal, ugyanazzal a mozdulattal, egy kis csomaggal a kezében. Később ez megszűnt s most újra kezdődött. De kinek kedvéért? E felett a grófnő nem kételkedett! Nem ő érte történik ez most!

Bertin fáradtnak látszott, megfogyott. A grófnő ebből azt következtette, hogy szenved. Összehasonlította a festő belépését, magatartását és magaviseletét a Farandaléval, kit Annettenek a kedvessége szintén érdekelni kezdett. Nem egyformák voltak Farandal szerelmes volt, Bertin Olivier szeretett. Legalább így tetszett a grófnőnek a gyötrelém emez óráiban: míg a megkönnyebbülés rövid perczei latt újra kezdte remélni, hogy csalódott.

Ah! gyakran, mikor egyedül volt barátjával, szeretne volna kikérdezni, kérni, esedezni, hogy beszéljen neki, ismerjen be mindent, ne tagadjon el előtte semmit. Jobban szeretett volna mindent tudni és sirni a bizonyosság felett, mint így szenvedni a bizonytalanság miatt és nem olvashatni abban a csukott szivben, a melyről érezte, hogy más szerelem növekszik benne.

Ez a sziv, melyet többre becsült életénél, mely felett tizenkét év óta örködött, melyet gyöngédség-

gel és szerelmével melengetett, bizonyosnak hitt, s melyet végleg meghódítottak, legyőzöttek és élük utolsó napjáig magáénak képzelte, ime ez a szív egy előreláthatlan, borzasztó, szörnyű fátum következtében elfordult tőle. Igen! Egyszerre elzárkózott előle és egy titkot rejt magában. Nem volt képes többé bizalmas szóval behatolni abba a hűséges menedékhelybe, és lekötve tartani annak a szerelmét, mely csak számára volt nyitva eddig. Minek tehát szeretni, minek magát minden fentartás nélkül átengedni; ha az, a ki egész lényünket, egész valónkat és mindenünket, a mi e világon kedves nekünk, birja, egyszerre elfordul tőlünk csak azért, mert egy más arc megnyerte fetszését és ennél fogva pár nap alatt csaknem idegen lesz reánk nézve.

Idegen!? Olivier! Hisz ugyanazokkal a szavakkal, ugyanazon a hangon beszél hozzá, mint annakelőtte. És mégis volt valami köztük, valami megmagyarázhatatlan, valami megfoghatatlan, valami legyőzhetetlen, csaknem semmiség, olyan semmiség azonban, mely fellebbenti a fátyolt, midőn a szél más irányt vesz.

Valóban eltávolodik tőle, távolodik mindennap egy lépéssel, minden tekintettel, a melyet Annetteret vet. Bertin maga sem iparkodott tisztán olvasni saját szívében. Jól érezte azt a szerelmi erjedést, azt az ellenállhatlan vonzalmat, de nem akarta megérteni, rábízta magát az eseményekre, az élet váratlan véletlenére.

Nem gondolt többé másra, mint azokra az ebédekre és estékre, a miket a két hölgy társaságában tölthet, a kik a gyász miatt elzárkóztak a nagyvilág zajától. Náluk csak közönyös alakokkal, Corbellékkal és Musadieuvvel jött össze, a kiknek jelenlétében szinte egyedül képzelte magát barátnőivel; a hercegnővel és a marquisval pedig, a kik részére a délelőtti órák voltak fenntartva, többé nem találkozott; azért őket szívesen elfelejtette és azt vélte, hogy az esküvő bizonytalan időre el van halasztva.

Annette különben sohasem beszélt Bertin előtt Farandal marquisról. Tette-e ezt bizonyos ösztönszerű szemérmességből, vagy bizonyos éleslátásból, mely sajátsága a női szíveknek, s mely sejteti velük azt, a mit nem tudnak? ez titok maradt.

Hét hét után múlt, de az élet eme megszokott menetén semmit sem változtatott. Végre beköszöntött az ősz is és magával hozta a kamarák üléseinek megnyitását, a melyek a politikai láthatáron mutatkozó bonyodalmak miatt a szokottnál előbb kezdődtek.

A megnyitás napján Guilleroy gróf a nála elkötendő dejeuner után magával akarta vinni Mortemain hercegnőt, Farandal marquist és Annettét a parlamenti ülésbe, míg a grófnő, a kinek a bubánata napról-napra nőtt, kijelentette, hogy otthon fog maradni.

Dejeuner után felkeltek az asztaltól, a kávé a

nagy szalonban itták és jókedvűek, vigak voltak. A gróf, a ki örült a parlamenti munkának, melyben egyedül lelt élvezetet, szinte szellemesen beszélt a jelen helyzetről és a köztársaság kalamitásairól; a marquis, a ki határozottan szerelmes volt, lelkesültséggel felelt neki, mialatt folyton Annettet nézte; a hercegnő pedig majdnem egyformán örült öcsese szerelmének és a kormány kétségbeesésének. A szalonban meleg volt az először befütött kályhától és a meleget visszaverő függönyöktől, kárpitoktól, falaktól, melyek közt a haldokló virágok illata hamar elillant. Ebben a csukott helyiségben, a hol a kávé is terjesztette illatát, egész otthonosan, családiasan és meglegedetten érezték magokat, midőn az ajtó Bertin Olivier előtt kinyílt.

A festő annyira meg volt lepelve, hogy megállt a küszöbön és szinte nem mert belépni. Meglepetése hasonlított a megcsalt férjéhez, a ki nejét büns tetten kapja.

Olyan düh, olyan felindulás vett erőt rajta, hogy szerelembeteg szive majd megszakadt. Mindaz, a mit eltitkoltak előtte s mindaz, a mit ő maga is rejtegetett, most egyszerre világos lett előtte, midőn megpillantotta a marquist e házban, mint völegényt!

Elkeseredésében mindent átlátott, a mit eddig nem akart tudni, s a mit nem mertek neki megmondani. Nem is tanakodott, miért titkolták el tőle mindezeket a házassági előkészületeket? Eltalálta;

és kemény tekintete találkozott a grófnőével, a ki fülig elpirult. Megértették egymást.

Midőn Bertin leült: az egész társaság elhallgatott pár pillanatra; mert váratlan megjelenése bénítólag hatott a mindnyájukra. Leghamarabb a herczegnő szólalt meg, de a festő rideg, sajátságosan idegen-szerű hangon felelt. Hidegen nézett a körülötte levőkre, a kik újra hozzáfogtak a társalgáshoz és gondolá magában: «Kijátszottak engem, de ezt drágán megfizetik.» Leginkább haragudott azonban a grófnőre és Annetterre, kinek ártatlan tettetését egyszerre átlátta.

A gróf, ki azalatt az órára nézett, egyszerre felkiáltá:

— Oh! Oh! Legjobb ideje! Induljunk!

Azután a festő isz fordúlva, mondá:

— A kamara megüvítésára megyünk. Csak a feleségem marad itt. Jöjjen velünk: végtele-nül örülnék rajta.

— Köszönöm, felelt Olivier szárazon: nem megyek. Az önök kamarája nem érdekel engem.

Ekkor Annette lépett hozzá, és hizelgően mondá:

— Oh! jöjjen el, kedves mester. Biztos vagyok benne, hogy ön jobban fog mulattatni bennünket, mint azok a képviselő urak.

— Nem! nem megyek. Majd elmulatnak önök nélkülem is.

Annette észrevette, hogy öreg barátja elégedetlen és haragos; azért tovább is nógatta, hogy szivélyesnek, szeretetreméltónak mutassa magát.

— De igen, jöjjön velünk művész ur. Biztosítom, hogy én részemről nem tudok ellenni nélküle.

A következő néhány szó oly hirtelen csuszott ki a festő száján, hogy nem bírta sem visszafojtani, sem pedig a hangsúlyt megmásítani.

— Bah! mondá. — Ön is úgy el tud lenni nélkülem, mint mások.

Annettet meglepte kissé a hang, de azért felkiáltá :

— No lám! megint azzal kezdi, hogy nem tegez engem.

Bertin ajkain olyan görcsös mosoly vonult el, a mely lelke egész keserűségeről tanuskodott. Meghajlva magát, mondá:

— Előbb-utóbb úgy is hozzá kell szoknom.

— Miért?

— Mert férjhez fog menni, es bárki legyen is a ferje, joga lesz hozzá, hogy helytelenítse a tegezést az én szájamból.

A grófnő sietett közbeszólni :

— Majd annak idején ráér erről gondolkozni. De remélem, Annette nem fog olyan emberhez nőül menni, a ki elég indulatos legyen arra, hogy megbotráncozzék egy régi jó barátnak a meghittségén. . . .

— Menjünk, menjünk, induljunk! Mert különben elkésünk! kiáltá a gróf.

Azok, a kik menni szándékoztak, felkeltek; szokás szerint kezet szoritottak, a hölgyek pedig, mint

rendesen szokták, megcsókolták egymást, azután utnak indultak.

A grófnő és Olivier magukra maradtak a távozó után becsukódott ajtó mögött.

— Üljön le, barátom, mondá a grófnő szeliden. De Bertin szinte dühösen vágott vissza :

— Köszönöm, nem ülök le, én is megyek.

A grófnő könyörögve suttagá :

— Miért ?

— Azért, mert ez nem az én óráim. Bocsánatot is kérek, hogy ilyen alkalmatlan időben előleges bejelentés nélkül jöttem.

— Olivier, mi lelte magát ?

— Semmi, csak sajnálom, hogy zavartam a kedélyes társaságot.

A grófnő megfogta barátja kezét.

— Mit akar ezzel mondani ? Hiszen ép akkor jött, a mikor a többiek már indulófélben voltak a kamarai ülések megnyitására. Én itt maradtam. Ellenkezőleg ; nagyon jó előérzeted volt, hogy ép ma jöttél, a mikor egyedül vagyok.

— Igen : igaz, előérzetem volt ! jegyzé meg a festő gunyosan.

A grófnő megradta mindkét kezét és egyenesen a szeméi közé nézve, halkan, de áthatóan suttagá :

— Ismerd be, hogy szereted őt.

Bertin kiragadta kezét, és nem lévén képes türelmetlenségét tovább fékezni, kiáltá :

— Hiszen örült vagy, hogy mindig ezzel tépelődöl !

A grófnő újra megragadta karjánál, és ujjait görcsösen a kabát posztójába szorítva, folytatá :

— Olivier! ismerd be! valld be! Hidd el, jobban szeretném, ha tudnám; jobban szeretném! . . . Oh! te nem vagy képes felfogni, mivé lett életem!

Bertin vállat vont.

— Mit akarsz? Mit tegyek? — Én vagyok hibás, ha te a elveszted a fejedet?

A grófnő belekapaszzkodott és a belső szalon felé húzta, a hol senki sem hallhatja őket. Midőn a kerek pamlaghoz érték, kényszerítette, hogy leüljön, azután maga is melléje ült.

— Olivier! barátom! egyetlen barátom! kérlek mondd meg, hogy szereted. Tudom mindenből, a mit teszesz; gyanitom, hogy szereted, de nem lehetek többé kétségben; életembe fog ugyan kerülni, de a te szájadból akarom hallani!

Minthogy a festő még mindig szabadkozott: a grófnő térdeire rogyott előtte, hangja hörgött.

— Oh! barátom! egyetlen barátom! Igaz, hogy szereted?

Bertin fel akarta őt emelni s e közben kiáltá :

— De nem, hidd el, hogy nem! Esküszöm, hogy nem!

A grófnő felemelte kezét és azzal betartotta a festő száját, mialatt dadogá :

— Oh! ne hazudjál! nagyon szenvedek!

Azután fejét a férfi térdeire hajtva, keservesen zokogott.

Bertin semmit sem látott többé, mint egy fehér nyakszirtet, egy tömeg őszbevegyült szőke hajat és egész valóját végtelen szánalom, végtelen fájdalom fogta el.

Tárt kézzel megragadta a szép hajfonatot, kismítá az arcból, és a könyben uszó szemek közé nézett. Azután gyors egymásutánban csókokkal borítá a könnyelt szemeket és többször ismétlé:

— Anny! Anny! édes, kedves Anny!

Ekkor Anny mosolyogni iparkodott és a zokogástól elfojtott hangon mondá:

— Oh! édes kedvesem, mondd csak egyszer, szeretsz-e még egy kisse?

Bertin folyton esőkolta.

— Igen, szeretlek édes Anny!

A grófnő felkelt, visszaült meléje, megfogta mindkét kezét, szemek közé nézett és szeretetteljesen mondá:

— Mily régen szeretjük mi egymást. Ennek nem szabad így végződnie.

Bertin magához ölelte és kérdé:

— Miért végződnek egyáltalán?

— Mert én öreg vagyok, és mert Annette nagyonis hasonlít ahhoz, a milyen én voltam akkor, a mikor te megismertél.

Erre aztán a festőn volt a sor ujjá hegyével betömni azt a lájdalmasan vonagló száját, mondván:

— Megint! Kérlek ne beszélj többet erről. És küszöm neked, hogy csalódl.

— Ha legalább csak egy kicsit szeretnél.

— Igen, szeretlek !

Azután sokáig némán ültek egymás mellett egymásbafont kezekkel, nagyon meghatottan és nagyon szomoruan.

Végre a grófnő megszakította a csendet, mormolván :

— Oh ! életem hátralevő órái nem lesznek már valami vigak !

— Iparkodni fogok, hogy azokat édessé varázsoljam.

Az az árnyék, mely az alkonyatot megelőző két órával előbb a felhős égen mutatkozni szokott, máris terjedni kezdett a szalonban, melyet lassan-lassan az őszi est szürke ködje kezdett elhomályosítani.

Az óra ütött.

— Már régóta vagyunk együtt, mondá a grófnő. El kellene menned kedvesem, mert haza találnak jönni és megzavarhatnának.

Bertin felkelt; mint máskor, most is megcsókolta a grófnő száját, azután karonfogva, mint házastársak, végimentek a szalonon.

— Isten veled, kedves barátom !

— Isten veled, édesem !

És az ajtófüggöny leereszkedett a festő mögött. Bertin lement a lépcsőn, a Madelaine templom felé tartott és a nélkül, hogy tudta volna, merre viszi utja, járt-kelt, mint egy beteg, lábai inogtak, forrón

dobogó szive, mint egy égő rongy sajgott a keblében. Két, három, sőt talán négy óra hosszáig is járdogált egy nemében a morális tompultságnak és fizikai megsemmisülésnek, a mely csak épen annyi erőt hagyott fenn számára, hogy képes legyen egyik lábát a másik elé rakni. Azután hazament gondolkozni.

Tehát szereti azt a kis lányt! Most mindent értett, a mit a monceaui parkban való sétájok óta érzett közelében, a mikor az ő szájában meghallotta egy, már alig ismert hangnak szózatát, annak a hangnak szózatát, a mely hajdan felköltötte szívét s most újra életre ébresztette, egy rosszul eloltott, de még ki nem hűlt szerelem lassu, ellentárlhatlan feltámadását, a melynek létezését azonban makacsul tagadta.

Mitévő legyen? De mit is tehet? Semmit mást, mint azt, hogy ha Annette férjnél lesz, kerülni fogja és minél ritkábban fogja látni; ez lesz az egész. Addig pedig rendesen fog oda járni, ugy mint eddig, hogy senki se gyanusithassa és titkát elrejtthesse mindenki előtt.

Otthon ebédelt, a mi még sohasem történt vele. Azután befűtötte műtermének nagy kályháját, mert az éj nagyon hidegnek ígérkezett, sőt megparancsolta, hogy gyujtsák meg a csillárt is, mintha félt volna a sötét zugolyoktól, és bezárkózott. Milyen füresa, mély és borzasztóan szomoru felindulás vett erőt rajta! Ezt a felindulást érezte torkában, mel-

leben, elpuhult izmaiban és gyöngé lelkében egyaránt. A terem falai nyomasztólag hatottak reá; pedig egész élete, a művész és férfi élete ezek közt a falak közt folyt le. A falon függő minden egyes rajz és vázlat egy-egy sikerre emlékeztette, minden butordarab egy-egy emléket juttatott eszébe. De a siker és az emlék elmúlt dolgok voltak! és élete? Milyen rövidnek, üresnek és befejezettnek tetszett. Képeket festett, mindig csak képeket s örökké képeket csinált és egy asszonyt szeretett. Eszébe jutottak azok a felséges esték, a miket annak idején ebben a teremben egy-egy rendezvous után eltöltött. Egész éjszakakön át járt-kelt ebben a helyiségben, mialatt egész lenyét a szerelmi láz emésztette. A boldog szerelem öröme, a nagyvilági siker felett való öröm, a dicsőség mámorára felejtethetetlen órákat izlettetett meg vele.

Szeretett egy nőt, s ez a nő viszontszerette őt. Általa részesült abban a keresztségben, a mely a férfi előtt megnyitja a szeretet és felindulások titokzatos világát. E nő nyitotta meg szivét, szinte erőszakkal, és most már nem képes azt többé becsukni. Akarata ellenére egy másik szerelem osont be ezen a részen! egy másik szerelem, vagyis jobban mondva ugyanaz, de egy más arcz által feltűzelve; ugyanaz az erőteljes áramlat, mely öregségünkben is érezteti a szenvedélyes szerelem szükségét.

Tehát szereti azt a kis lányt! hiába küzdene, hiába állana ellent, hiába tagadná; szereti őt azzal

a kétségbeejtő tudattal, hogy még egy kis szánalom sem leszen osztályrésze tőle, hogy az sohasem fogja megtudni, mit szenved érte, és hogy más férfi fogja őt nőül venni. Erre a minduntalan visszatérő, el nem űzhető gondolatra kedve lett volna, mint egy vadállatnak, mint egy lánczravert kutyának ordítani; mert olyan tehetetlenek, olyan leigázottak, olyan lebilincseltek érezte magát, mint azok. Minél többet gondolkozott, annál izgatottabb lett s nagy léptekkel mérte azt a nagy, mintegy ünnepelességre kivilágított helyiséget. Nem birván tovább kiállani a felszakított seb fájdalmát, enyhülést akart keresni régi szerelme emlékében, emez első nagy szenvedélyének visszaidézésében. Kikereste a grófnő arczképének azt a másolatát, a mit annak idejében maga részére csinált, kiterítette a festőpolczra, leült vele szemben és nézésébe elmerült. Iparkodott őt viszontlátni, őt élőnek és olyannak találni, a minőnek hajdan szerette. De hiába, mindig csak Annettet látta maga előtt a vásznon. Az anya eltűnt, elpárolgott s maga helyébe ott hagyta azt az alakot, a mely oly sajátyszerűen hasonlított reá. Az a kicsike volt ott avval a világosabb szőke hajjal, avval a csintalanabb mosolylyal, avval a gunyoros modorral, és a festő jól érezte, hogy ez arcz testestül-lelkestül olyannyira azé a fiatal teremtesé, mint senki másé, mint a tengeren hanykódó és evezőktől megfosztott bárka a hullámoké.

Azután felkelt, s hogy ne lássa többé ezt a lá-

tományt, visszatette a képet s végtelen szomoruságában elmen! a hálószobájába, hogy onnan elhozza íróasztalának azt a fiókját, a hol kedvesének összes levelei pihentek. Ebben a fiókban feküdtek, mint egy ágyban, egymásra rakva és apró vékony papirosból készült dunyhát formálva. Belemarkolt ebbe a magától beszélő prózába, hosszú viszonyuknak eme bizonyítékába. Nézte ezt a deszkából készült keskeny koporsót, a hol egymáson hevert a halomra gyült boríték, melynek mindegyikén neve, csakis az ő neve volt írva. Eszébe jutott, hogy ezeken az elsárgult papirokon két lénynek egymáshoz való szeretete, két szívnek története van feljegyezve és felejük hajolva, bizonyos régi szellőt, az elzárt levelek melancholikus szagát érezte.

Át akarta a leveleket olvasni és a fiók fenekére nyulva, egy csomót a legregiebbek közül kihuzott. A mint sorba felnyitogatta, egymásután szálltak ki belőlük az emlékek, a melyek megindíták lelkét. Sok olyanra ismert, a miket heteken át hordott magánál és az apró írást végigbetűzve, eszébe jutottak a rég elfelejtett szívömlengések kedves változatai. Egyszerre egy finom, himzett zsebkendő akadt kezébe. Mi ez? Pár pillanatig gondolkozott, azután eszébe jutott. Egyszer a grófnő sirt itt nála, mert féltékeny volt, és ő ellopta tőle, hogy emlékül eltegye azt a könyvtől átázott zsebkendőt.

Ah! szomoru dolgok! szomoru dolgok! szegény asszony!

Mindezek a reminisczenziák gőzfelhőként szállottak ki a fiók és a mult fenekéről; nem volt ez más, mint a kiapadt valóság kézzel nem fogható párája. Mély fájdalmat érzett és keservesen zokogott a levelek felett, mint sirunk a halottak után, mert nincsenek többé.

De a régi szerelem uj és fiatal tüzet élesztett fel szivében, uj ellentállhatatlan szerelem csiráját, mely Annette ragyogó arczát hozta emlékezetébe. Az anyát az önként elvállalt szolgaság szenvedélyes gerjedelmével szerette, ezt a kis lányt azonban, mint egy rabszolga, mint egy öreg, reszkető rabszolga kezdte szeretni, mint a ki a reávert bilincset soha többé nem fogja lerázni.

Ezt érezte lelke egész és mélyéből és megrémült felette.

— De miként és miért is tudott ez a kis lány annyira meghódítani? tőprenkedett magában. Hiszen oly kevésbé ismerem! Még alig cseperedett fel, szive és lelke az ifjuság álmát aluszsza, magam pedig már majdnem az élet alkonyán vagyok!

Miként is lehet az, hogy ez a gyermek néhány mosolylyal és hajfürtöcskével ennyire elbűvölte? Ah! ennek a kis leánynak mosolygása és haja vágyat kelt benne lábai elé borulni és homlokával a földet verni!

Tudjuk-e azt, hogy miért gyakorol némely női alak olyan hatást reánk, mintha bódítószert ittunk volna? Úgy tetszik, mintha szemeink megittasultak

és testünk, lelkünk csak az övé volna! Az ember reszeg, örült tőle, csak egyedül azzal a képpel él és azzal szeretne meghalni!

Mentnyit szenved némelykor a férfi ama felfoghatatlan és kegyetlen hatás alatt, a melyet egy-egy arcz gyakorol szívére!

Bérlin Olivier újra járkálni kezdett: késő éjjel volt már, a kályha kialudt. Az ablakredőkön keresztül a külső hideg behatolt. Ekkor lefeküdt, de reggelig nem hunyta be szemeit, hanem gondolkozott és szenvedett.

Korán kelt, bár maga sem tudta: miért? sem azt: mit fog tenni? Idegeinek izgatottsága következtében ide-oda forgott, mint egy szélkakas.

Lelki szórakozás és testi foglalkozás után keresve, eszébe jutott, hogy kaszinójának néhány tagja azon a napon minden héten a gőzfürdőben jön össze, a hol aztán a massage után együtt szoktak reggelizni. Hamar felöltözködött tehát s abban a reményben, hogy a hideg zuhany csillapítólag fog rá hatni, eltávozott hazulról.

Alig tette azonban ki lábát, csipős hideg futott végig rajta, az az első csipős hideg, mely egyetlen egy éjszakan tönkre teszi a nyár maradványait.

A boulevardokon végig sűrű esőként hullott a sárga falevél. A széles fasorok és a fényes paloták közt beláthatatlan mennyiségben hullottak a levelek, mintha mindegyiknek a szárát a jég éles pengéje választotta volna el az ágaktól. A kocsitak,

meg a gyalogjárdák el voltak már egészen boritva és pár óra alatt téli erdő utaihoz hasonlítottak. Az elhalt lombozat sustorgott a láb alatt és pelyheként könnyű halmazzá nőtt a szél nyomása alatt.

Egyike volt ez azoknak az átmeneti napoknak, a melyek az egyik időszak végét s a másiknak kezdetét jelentik, s melyeknek specziális ize vagy szomorusága, a haldoklás szomorusága, vagy az életető nedv zamata van.

A török fürdő küszöbét átlépve, az utczaí jéghideg levegő után a jó meleg jótékonyan hatott Bertin testére és szomorú szíve elégedetten rezdült meg. Sietve levetkőzött, teste körül kötötte a lenge kötényt, a melyet a fürdő-szolga adott át és hamar eltűnt az előtte tágra nyílt ajtó mögött.

Áthaladva a két keleti lámpától megvilágított mór-stylü folyosón, meleg légáramlat csapta meg, a melyet oly mohón szívott be, mintha eddig nélkülözte volna a levegőt. Ekkor egy göndörhaju szerencsen, a kinek öltözete csak egy övből állott s azért fekete fényes teste s hatalmas izmai láthatók voltak, rohanva sietett a folyosó másik végére, feirehuzni a kárpitot az ajtóról, melyen keresztül Bertin a nagy, kerek gőzfürdőbe lépett, melyben titokzatos, majdnem templomi csend uralkodott. A kölapokkal kirakott, köralaku óriási terem, melynek falait arabs mintázatu kőkoczkák diszíték, a világosságot felülről, egy színes üvegekkel ellátott kupolából kapta.

Mindenféle koru férfiak majdnem meztelenül járkáltak itt fel és le, lassan és csendesen, szó nélkül; mások a márványpadokon ültek keresztbefont karokkal; mások megint halkan beszélgettek egymással.

A forró léghen szinte elállt az ember lélegzete. Valami titokzatosság honolt ebben a fojtó és ékes köröndben, a hol az emberi testeket fűtötték s a hol fekete és rézszínű arabs masseurök sűrögtek-forogtak.

Az első, a kit Bertin megpillantott, Landa gróf volt. Ez, mint egy római gladiator járt-kelt, büszkélkedve széles mellével és keresztbefont hatalmas karjaival. Szokva lévén a gőzfürdőre, úgy érezte magát, mint egy megtápsolt szűnész a szinpadon, és szakértőleg bírálta Páris összes erős férfiainak megvitatott izmait.

— Jó napot, Bertin! mondá.

Kezet szoritottak, azután Landa folytatá :

— Nemde jó, alkalmas idő az izzadásra?

— Igen pompás!

— Láttad Rocdianet? Itt van ő is. Elmentem érte s az ágyból huztam ki. Oh! nézd meg csak ezt az anatómiát.

Egy kis görbe lábú, vékony karu, sovány testü uriember haladt el mellettük, a ki szánalmas mosolyra inditá ezt a két példányképét az emberi erőnek

Rocdiane feléjük jött, mert észrevette a festőt.

Mind a hárman leültek egy hosszú márványpadra és beszélgetni kezdtek, mintha szalonban volnának. A szolgálégyek ivóvizet kínálgattak. Hallani lehetett a masseurök csapásait a meztelen testre és a zuhanyok esését. A tágas helyiség minden zugából dülő vizesések, folyton zugó nyári záporra emlékeztették az embert.

Minduntalan ujonnan érkezők köszöntek a három barátinak, vagy kezet szoritottak velük. A többek közt ott volt a vastag Harrison herczeg, a kis Epilati herczeg, Flach báró és mások.

Rocdiane egyszerre fölkiáltta

— Nini, itt van Farandál!

A marquis csipőre rakott kezekkel s azzal a könnyedséggel lépdelt, a mely a nagyon formás férfiak sajátsága, a kiket semmi sem veszélyez.

Landa mormolá :

— Ez a ficzkó valóságos gladiator!

Rocdiane Bertinhez fordulva, folytatá :

— Igaz az a hír, hogy nőül veszi barátaidnak leányát?

— Azt hiszem, igen, felelé a festő.

Hanem ez a kérdés, ezzel az emberrel szemben, ebben a pillanatban, ezen a helyen, kétségbeejtő felháborodást keltett Olivier szivében. Az ijedség a megpillantott valóság felett annyira erőt vett rajta, hogy néhány pillanatig baromi vágyat érzett, hogy a marquisra vesse magát.

Azután felkelt és mondá :

— Fáradt vagyok, megyek a dörzsölőbe.

Egy arabs ment el mellette.

— Ahmed szabad vagy? kérdé.

— Igen is Bertin ur!

Gyors léptekkel távozott, hogy a Farandallal való kézszorítást kikerülje.

Alig maradt azonban egy negyedóraig abban a nyugalmas teremben, a hol délszaki növények közt és csergedező szökőkut mellett uyugágyak vannak. Olyan benyomást érzett, mintha követnék, üldöznek, mintha a marquis utánna jönne, kénytelen volna a nyugtott kezet elfogadni, barátságosan bánni vele és őt tegezni.

Azért hamar a boulevardon találta magát megint a sárga falevelek közt. Már nem hullottak többé, mert az utolsót is leseperte egy erős szélroham. Piros és sárga szőnyegök csak úgy remegett, mozgott, hullámozott egyik járdától a másikig a minden pillanatban ismétlődő erős szélrohamok következtében.

Hirtelen egy neme a bögésnek suhintott végig a háztetőkön, az elvonuló vihar jajkiáltása és egyidejüleg a Madeleinetől jövő dühös szélroham megrekedt a boulevardon.

A lehullott összes falevél, a mely várni látszott erre a viharra, egyszerre felemelkedett. Futottak előle, forogtak s pörge alakban egészen a háztetőkig emelkedtek. Kergette őket, mint egycsordát, egy bolond csordát, a mely fejvesztetten rohan. És

mikor a nagy levél- és porfelleg eltűnt, a Malesherbes városnegyed magaslatai mögött, a kocsis- és gyalogut kopasz, idegenszerű, tiszta és söpört lett.

Bertin elgondolkozott: «Mi lesz velem? Mit tegyek, hová menjek?» Haza indult; mert nem jutott valami jobb eszébe.

Egy újságkioszk vonta magára figyelmét. Vagy hét-nyolcz újságot vásárolt össze abban a reményben, hogy egy-két órát legalább olvasni fog.

— Itthonn reggelizem, mondá haza érve és műtermébe sietett.

De midőn leült, érezte, hogy képtelen itt maradni, mert egész testében, mint egy feldühödött állat fel volt izgulva.

Az átfutott lapok perczeire sem bírták szórakoztatni lelkét és az események, a miket olvasott, csak a szemében maradtak meg a nélkül, hogy tudta volna mit olvas. Egy cikknek a közepén, a melyet nem is iparkodott megérteni, a Guilleroy név re-megteté meg. A kamaraülésről volt szó, a hol a gróf néhány szót mondott.

Felköltött figyelmé végre a híres tenorista, Montrosé nevének akadt meg, a ki december vége felé egyetlen egy előadást fog tartani a nagy operában.

Fényes zeneünnep lesz ez, mondá az újság, mert Montrosé, a ki már hat év óta távol van Páristól, egész Európában és Amerikában óriási páratlan diadalokat aratott és vele többek közt a szintén

hat év óta Párisban nem hallott felséges svéd énekesnő Helsson is közre fog működni.

Bertin agyában egy eszme villant meg, a mely szive mélyéből látszott eredni, t. i. Annettenek megszerzi az előadás élvezetét. Azután észébe jutott, hogy a grófnő gyásza akadályt fog gördíteni terve elé, és azon kezdett gondolkodni: miként is lehetne ezt mindennek daczára keresztülvinni. Erre csak egy mód van. A szinpadon levő páholyok egyikét kell megvenni, hol az ember szinte láthatatlan és ha a grófnő még így sem akarna eljönni, akkor eljöhet Annette az atyja s a hercegnő kíséretében. Ez esetben a hercegnőnek kellene felajánlania a páholyt. De akkor a marquist is meg kellene hívnia!

Habozott és sokáig tanakodott.

Biztos, a házasság el van döntve, de sőt kétségkívül az idő is meg van már határozva. Tisztán állt előtte a sietség, a melylyel barátnője a czél felé halad, és azt is átlátta, hogy a grófnő a legrövidebb határidő alatt oda fogja adni leányát Farandálnak. Semmit sem tehet ez ellen; se meg nem akadályozhatja, se nem változtathat rajta, se nem késleltetheti ezt a borzasztó dolgot! El kell tűrnie! Nem volna tehát jobb: ha fekezne lelkét, ha iparkodnék eltitkolni szenvedéseit, elégedettnek látszani, nem engedni magát úgy, mint az imént, szenvedélye által elragadtatni?

Igen is, meg fogja hívni a marquist s ez által

megnyugtálja a grófnő kételyeit, a fiatal házásoknál pedig baráti nyílt ajtót biztosít magának.

Mihelyt elköltötte reggelijét: elment az operába, hogy a függöny mögött levő páholyt magának biztosítsa. Ezzel rendben lévén, Guilleroyékhez sietett.

A grófnő azonnal megjelent és a tegnapi elérékenyülés hatása alatt örömmel üdvözlé:

— Mily szép magától, hogy eljött ma!

— Hozok valamit.

— Mit?

— Egy páholyt az opera színpadján a Helsson és Montrosé egyetlen előadására.

— Oh! barátom, mennyire sajnálom; és az én gyászom?

— Hiszen gyászod már négy hónapos.

— Hidd el, hogy nem mehetek.

— És Annette? gondold meg, hogy ilyen alkalomtalan soha sem adja magát elő.

— Kivel mehetne ő?

— Atyjával és a hercegnővel, a kit meg fogok hívni. A marquist is megkínálom egy helylyel.

A grófnő mélyen a szeme közé nézett és örületes vágya támadt őt megcsókolni. Füleinek nem akarván hinni, ismétlé:

— A marquist?

— Igen, igen.

Azonnal beleegyezett.

A lestő közönyösen folytatá:

— Meghatározták már az esküvő idejét?

— Körülbelül, okunk van siettetni az esküvőt annál is inkább, mert ez már mamának halála előtt el volt döntve. Emlékszel?

— Igen, nagyon jól emlékszem. És mikorra?

— Január elejére. Bocsánatot kérek, hogy már ezt előbb nem közöltem veled.

Annette jött be. Bertin szive, mint villámcsapásra megrezzent keblében és szeretete egyszerre megkeserült és azt a sajátságos szenvedélyes ingerültséget keltette benne, a melylyé a szerelem válik, a mikor a féltékenység ostromozza.

— Hoztam magának valamit, mondá.

— Tehát határozottan megállapodtunk a magázásnál, felelé Annette.

Bertin atyai méloságot öltött és mondá:

— Hallgasson meg gyermekeim. Tudomásom van a készülő eseményekről. Biztosítom, hogy ez elkerülhetlenné fog válni rövid idő múlva. Jobb mindjárt azzal kezdeni, mint utóbb.

A fiatal leány elégedetlenül vállat vont, mialatt a grófnő hallgatott és tekintete a távolban merengett.

Annette kérdé:

— Mit hozott nekem?

Bertin elmondta az előadást és a meghívásokat, a miket tenni szándékozik. A fiatal leány el volt ragadtatva, mint egy csintalan suhancz nyakába ugrott, megölelte s mind a két arcját, össze-vissza csókolta.

A festő azt hitte, hogy elájul és ennek a picz friss leheletü szájnak érintése alatt érezé, hogy sohasem gyógyul meg.

A grófnő türelmetlenül mondá leányának:

— Tudod, hogy apád vár.

— Igen, mama, megyek.

Azzal elrohant, mialatt uija hegyével csókokat dobott.

Mihelyt künn volt kérdé Olivier.

— Utazni fognak?

— Igen, három hónapig.

Bertin önkénytelenül normolá:

— Annál jobb!

— Ujra kezdhettek régi életünket, mondá a grófnő.

— Remélem, dadogá a festő.

— Azalatt pedig kérlek ne hanyagolj el engem.

— Nem én, édes kedvesem.

A tegnapi elérzékenyülés, a mikor barátját sirni látta és az imént tudtára adott szándék, hogy a marquist is meghívja az operai előadásra, új reményt nyújtott a grófnőnek.

De nem sokaig tartott. Alig mult el egy hét, a grófnő ismét kinzó és féltékeny figyelemmel kísérte a szenvedéseknek azt a tárházát, mely a férfi arczáról tükröződött. Mindent tudott, mert maga is átélte azokat a fájdalmakat, melyeket barátjánál felfedezett s Annette folytonos jelenléte a nap minden percében emlékeztette erőlködésének hiábavalóságára.

Minden egyszerre reánehezedett; az évek, még a gyásza is. Tevékeny szelleme, ügyes coquetteriája, a mely egész életén át diadalra segítette, most megbénult ebben a fekete egyenruhában, a mely halványságát és elváltozott vonásait még feltünőbbé tette, holott ugyanez gyermekének ragyogó ifjúságát még jobban kiemelte. Már távol érezte magát attól a közelmúlt időszaktól, a mikor büszkeségét lelte abban, hogy egyformán öltözködjék leányával, mint tette Annettenek Párisba érkeztekor. Most dühös kedve lett volna testéről letépni azt a gyászruhát, a mely elcsufítja s egyuttal kinozza is.

Ha szolgálatára állhattak volna, az elegancia összes forrásai; ha megválogathatta és alkalmazhatta volna a finom színes szöveteket, a melyek összhangban állnak arczbőrével és enyészetnek indult bájainak ép olyan hódító hatalmat kölcsönöztek volna, mint a milyennel leányát a természet pazarul megáldotta: kétségkívül értett volna hozzá magát a legcsábítóbb alakban fentartani.

Nagyon jól ösmerte az estélyi öltözékek lázba ejő és a puha reggeli toillettek érzéki hatását. Továbbá tudta, milyen csábító az a pongyola, a mit a nők akkor szoktak használni, a mikor napközben nagyon bizalmas barátokat szoktak fogadni dejeunerre, s a mely nekik bizonyos meleg, érzéki varázst kölcsönöz és arra emlékeztet, hogy nem rég bujtak ki az ágy melegéből és az illatos szobából!

De mit is kíséreljen meg ebben a temetkezési

ruhában, ebben a legyencz öltözetben, a mely majdnem egy egész évig fogja még takarni! Egy esztendő! Egy esztendeig lesz bebörtönözve ebbe a képtelen, elátkozott feketébe! Ebben a fekete crépe hüvelyben egy egész hosszú esztendő alatt, napról napra, óráról órára, perczről perczre érezni fogja, hogy vénül! Miliesz belőle egy év alatt, ha szegény beteg teste így fog változni a lélek aggodalmaitól?

Ezek a gondolatok soha sem hagyták többé nyugodni; mindent megkeserítettek, a mit megízlelt; fájdalommal változtatták mindazt, a mi örömet szerzett volna. Nem hagytak számára sértetlen élvezetet, megelegedést, sem mulatságot. Folyton nőgatta a vágy, lerázni ezt a terhet, a mely lesujtotta, mert e nélkül a zaklató teher nélkül még boldog, életvidor és jószinben lehetne. Érezte, hogy lelke még friss és vidám, szive ifju, telve élekedvvel; mohóbban vágyik a boldogság után mint valaha; és szerelmi vágya emésztő.

És ime, minden, a mi jó, édes, gyönyörteljes, költői, a mi szépíti és élvezetessé teszi az életet, minden elhagyja őt csupán azért, mert vénül. Vége mindennek! És mégis él benne még a fiatal leány érzékenysége és a fiatal asszony szenvedélyessége. Semmi más nem vénült meg benne, csak az a nyomorult bőr, a csontváz eme takarója, a mely lassan-lassan fonnyad, elragódik, mint a szövet a butor faszerkezetén. A hanyatlásnak ez a tudata nem lágitott tőle, majdnem testi szenvedéssé vált,

Minden egyszerre reánehezedett; az évek, még a gyásza is. Tevékeny szelleme, ügyes coquetteriája, a mely egész életén át diadalra segítette, most megbénult ebben a fekete egyenruhában, a mely halvány-ságát és elváltozott vonásait még feltünőbbé tette, holott ugyanez gyermekének ragyogó ifjuságát még jobban kiemelte. Már távol érezte magát attól a közelmúlt időszaktól, a mikor büszkeségét lelte abban, hogy egyformán öltözködjék leányával, mint tette Annettenek Párisba érkeztekor. Most dühös kedve lett volna testéről letépni azt a gyászruhát, a mely elcsufítja s egyuttal kínozza is.

Ha szolgálatára állhattak volna, az elegancia összes forrásai; ha megválogathatta és alkalmazhatta volna a finom színes szöveteket, a melyek összhangban állnak arczbőrével és enyészetnek indult bájainak ép olyan hódító hatalmat kölcsönöztek volna, mint a milyennel leányát a természet pazarul megáldotta: kétségkívül értett volna hozzá magát a legcsábítóbb alakban fentartani.

Nagyon jól ösmerte az estélyi öltözékek lázba ejő és a puba reggeli toillettek érzéki hatását. Továbbá tudta, milyen csábító az a pongyola, a mit a nők akkor szoktak használni, a mikor napközben nagyon bizalmas barátokat szoktak fogadni dejeunerre, s a mely nekik bizonyos meleg, érzéki varázst kölcsönöz és arra emlékeztet, hogy nem rég bujtak ki az ágy melegéből és az illatos szobából!

De mit is kíséreljen meg ebben a temetkezési

ruhában, ebben a fegyencz öltözetben, a mely majdnem egy egész évig fogja még takarni! Egy esztendő! Egy esztendeig lesz bebörtönözve ebbe a képtelen, elátkozott feketébe! Ebben a fekete crépe hüvelyben egy egész hosszú esztendő alatt, napról napra, óráról órára, perczről perczre érezni fogja, hogy vénül! Mi lesz belőle egy év alatt, ha szegény beteg teste így fog változni a lélek aggodalmaitól?

Ezek a gondolatok soha sem hagyták többé nyugodni; mindent megkeserítettek, a mit megízlelt; fájdalommá változtatták mindazt, a mi örömet szerzett volna. Nem hagytak számára sértetlen élvezetet, meglegedést, sem mulatságot. Folyton nógatta a vágy, lerázni ezt a terhet, a mely lesujtotta, mert e nélkül a zaklató teher nélkül még boldog, életvidor és jószímben lehetne. Érezte, hogy lelke még friss és vidám, szive ifju, telve életkedvvel; mohóbban vágyik a boldogság után mint valaha; és szerelmi vágya emésztő.

És ime, minden, a mi jó, édes, gyönyörteljes, költői, a mi szépíti és élvezetessé teszi az életet, minden elhagyja őt csupán azért, mert vénül. Vége mindennek! És mégis él benne még a fiatal leány érzékenysége és a fiatal asszony szenvedélyessége. Semmi más nem vénült meg benne, csak az a nyomorult bőr, a csontváz eme takarója, a mely lassan-lassan fonnyad, elragódik, mint a szövet a butor faszerkezetén. A hanyatlásnak ez a tudata nem tágitott tőle, majdnem testi szenvedéssé vált,

A vénülés érzete majdnem rögeszméje lett. Mint valami bizonytalan viszketegséget; érezni kezdte a homlokán a ránczok lassu terjedését, az arcz és a nyak bőrének összezsugorodását és a számtalan apró vonalak sokszorosodását, a melyek a kifáradt arczbőrt elborítják. Valamint a ragályos betegségek től gyötört teremtést a folytonos viszketegség arra készíteli, hogy vakaródzék: ép úgy ő is a gyorsan muló idő emez ocsmány munkájának tudatában és a tőle való iszonyat miatt, ellentállhatlan szütséget érzett lelkében magát a tükör előtt vizsgálgatni. Tágra nyílt szemmel áthatóan, mereven nézte s ujjaival meg-megtapogatta arczatát, mintha meg akarna bizonyosodni az évek emez előrölheffen nyomai felől. Ez a lelki állapot azonban csak időközönként akkor jelentkezett, valahányszor otthon vagy másutt a kristály csiszolt felületet megpillantotta. Megállt a járdán, hogy megnézzze magát a boltok kirakataiban, melyek üvege mindig tükör gyanánt szolgált. Később ez betegséggé, szenvedélylyé vált nála. Zsebében egy elefántesont rizspor-dobozt hordott, a melynek piczi fedele alatt kis tükör volt alkalmazva. Ezt sétája közben gyakran kinyitotta és szeme elé tartotta.

Érezte e szenvedély hatalmát akkor is, ha leült írni vagy olvasni és gondolatait ekként másfelé terelni, figyelmét lekötni és szórakozni iparkodott, avagy dolgozni akart. De mind hiába; a kívánság, magát látni, ingerelte; csakhamar eldobta magától

a kezében tartott könyvet vagy tollat és ellenállhatlan mozdulattal kényszerítve, az íróasztalon heverő ezüst kézitükör után nyult. Arcza a tojásdad-alaku keretben, mint egy mult századbeli arczkép, mintegy hajdan üde, de a naptól megrongált pasztel-kép jelent meg. Ilyenkor hosszasan szemlélgette magát, azután fáradt mozdulattal letette a kis tárgyat és iparkodott munkához látni; de alig olvasott két-három oldalt, vagy írt néhány sort: a szükség, magát megtekinteni, kinzólág és ellentállhatlanul visszatért; újra kinyújtotta tehát kezét a tükör után.

Ugy bánt ezzel, mint valami izgató kis csecsebecsével, melyet a kez képtelen letenni; minden pillanatban használta és ujja közt forgatta, még akkor is, midőn látogatókat fogadott, pedig úgy gyűlölte, mint egy élő lenyt és idegességében szinte rákiáltott.

Egy napon elkeseredve az üvegdarabbal folytatott küzdelemtől, a tükröt a falhoz vágta úgy hogy az darabokra tört.

A férje azonban rövid idő múlva a tükröt újra megcsináltatta és még csillogóbb alakban visszahozta. A grófnő kénytelen volt elfogadni és megköszönni azzal a szándékkal, hogy elteszi. Minden este, és minden reggel szobájába zárkozva akarata ellenére is újra hozzálátott ennelfogva a gyűlöletes és csendes pusztításnak pontos és türelmes vizsgálásához.

Ha lefeküdt, nem bírt aludni; gyertyát gyújtott és nyitott szemmel fekve, azon gondolkozott, hogy az álmatlanság és a bánat orvosolhatatlanul siettetik a gyorsan muló idő rettenetes munkáját. Az éj csendjében hallgatta órájának ketyegését, a mely egyhangu és rendes hangjával azt látszott motyogni: — «halad, halad, halad;» és szívét olyan fájdalmas göres szoritotta össze, hogy a paplanlepedőt szájára nyomva keservesen nyöszörgött.

Azelőtt ő is, mint más emberek, tudta ugyan, hogy az évek mulnak és változásokat hoznak magukkal: elmondta ő is, mint mindenki, minden télen, tavaszkor vagy nyáron: «Sokat változtam a múlt év óta.» De minthogy még mindig szép volt és szépsége nem változott, keveset törődött vele. Most azonban egyszerre a helyett, hogy nyugodtan venné az idények lassu egymásutánját, azon vette magát észre, hogy a pillanatok ijesztően rohannak. Hirtelen tudatára ébredt annak, hogy az óra, bár észrevétlenül, folyton előre halad és hogy a szüntelenül egymást követő másodperczek azok, melyek az emberek testén és életén rágódnak.

Ilyen nyomoruságos éjszakák után csak akkor talált némi nyugalmat párnái között, a mikor komornája reggel kinyitotta az ablakredőnyöket és beengedte a reggeli világosságot. Ilyenkor aztán a bágyadtságtól elszunnyadt; félig álomban, félig ébren, teljes szellemi eltompultságban pihent, a mely újra felkelté benne az ösztönzerű és gondviselésszerű

reményt, a melytől él és felderül az emberek szive és mosolygása létezésük utolsó napjáig.

Most minden reggel, mihelyt kiszállt az ágyból, ellenállhatlan szükségét érezte imádkozni az isten-tenhez és tőle kérni és kapni a könnyebbülést és vigasztalást.

Térdre borult egy tölgyfából faragott remekművü Krisztus előtt, mely Olivier ajándéka volt és csukott ajakkal és azzal a lelki hanggal, a melylyel az ember önmagával szokott beszélgetni, fájdalmas könyörgéseket menesztett az isteni vértanúhoz. Abban a forró óhajtásban, hogy az isten meghallgassa és tőle segédelmet nyerjen, ő is mint minden térdreborult hívő, nem kételkedett, hogy isten hallja és figyelemre méltatja könyörgéseit és talán meg is van hatva szenvedésétől.

Hiszen nem kér ő olyasmít, a mit másokért még nem tett, hogy tudnillik hagyja meg élte fogytaig az ifjuság báját, üdeségét és kecsességét, hanem csak egy kis nyugalmat és halasztást kért. Hiszen tudja, hogy épen úgy meg kell vénülnie; a mint meg kell halnia! De miért oly hamar? Vannak asszonyok, a kik nagyon sokáig szépek maradnak! Nem könyörülhetne meg tehát rajta is, és nem sorozhatná őt is azok közé? Milyen jó volna, ha az, a ki szintén annyit szenvedett, abban a kegyelemben részesitené, hogy legalább még két, három esztendőre meghagyná neki azt, a mire szüksége van, hogy tessék!

E könyörgést nem mondta el szóval, hanem lelke zavaros panaszában csak nyöszörögte az Ur felé.

Azután felkelvén az imazsámolyról, a pipereasztalhoz ült és a mint imádkozott, ép azzal a buzgósággal kezelte a rizsport, a kenőcsöket, a krayonokat és keféket, a melyek segélyével helyreállítá a mindennapi törékeny, kimázolt szépséget.

VI.

A boulevardokon e két nevet említé minden száj: «Emma Helsson» és «Montrosé.» Minél közelebb jött az ember az operához, annál gyakrabban hallotta e neveket. A hirdetési oszlopokra ragasztott óriási hirdetmények már messziről szemébe ötlöttek a járó-kelőnek és magában a levegőben is valami ünnepélyes esemény volt érezhető.

A monumentális épület körül, a melynek neve: «Nemzeti zeneakadémia», óriási közönség tolongott és hámult az épület pompás fehér homlokzatán és az emeletnyi magas oszlopcsarnokon, melyet láthatlan villamos lángok világítottak.

A téren a köztársaság lovas rendőrei tartották fenn a közlekedést és a Páris minden sarkából előrobogó számtalan kocsit lebecsátott üvegablakai mögött világos öltözékeket és halvány fejeket lehetett látni.

A koupék és landauerek egymást követték az oszlopcsarnok elé, a hol pár pillanatra megálltak, hogy a prémes estélyi felöltőkbe burkolt, előkelő, nagyvilági és más hölgyek kiszállhassanak.

A híres fölépcső egész magasságában tündéri látványt nyújtott; a felségesen öltözött hölgyek, kiknek nyakán és füleiben villámokat szórtak a gyémántok, és kiknek uszályos ruháik méltóságosan huzódtak végig a lépcsőkön, szünni nem akaró egymásutánban haladtak felfelé.

A színház korán megtelt, mert a közönség egy hangját sem akarta elveszteni a két híres művészenek. A földszinten a ragyogó villamos csillár alatt nagy embertömeg helyezkedett el és a hangok moraja hallatszott.

A színpadon lévő páholyból, melyet már elfoglalt a hercegnő, Annette, a gróf, a marquis, Bertin és Musadien, az ember mitsem látott, kivéve a koulisszákat, melyek közt bluzban lévő gépészek, frakkos urak és jelnezes színészek beszélgettek, szaladgáltak és kiabáltak. De ide is elhallatszott a nézőtér tömegének hangos moraja, itt is érezni lehetett a nyugtalan és felizgult embertömeg jelenlétét, melynek izgatottsága keresztülhatolni látszott az óriási függönyön egészen a diszletekig.

«Faust» volt a műsoron.

Musadien részleket beszélt el ennek az operának első előadásáról az opera comiqueban s annak akkori félsikeréről, a melyet azonban fényes dia-

dal követett. Beszél az akkori közreműködőkről, ezek szokásairól, modoráról és játékaról. Annette félig hozzáfordulva ifju és mohó kíváncsisággal hallgatta és időnkint egy-egy szeretetteljes pillantást vetett jegyesére, a ki néhány nap mulva férje leend. Most szerette őt úgy, mint ártatlan szivek szeretni szoktak, azaz szerette benne a jövő reményeit. Az élet emez első örömeinek élvezete és a hő vágy a boldogság után felvillanyozá és felvidítá.

És Olivier, a ki mindent látott, mindent tudott és végighaladt a titkos szerelem minden fokozatán, a páholy háttérben állva, mindkettőjüket a halálraitélnék tekintetével kísérte és végtelen tehetlenségében és féltékenységeiben az emberi szenvedés azon fokán volt, mintha szivét parázzson perzselnék.

A három jelző kalapácsütés elbangzott, mire a karmester kicsi pálczájának rövid kopogása a hangjegytartóra, egyszerre lecsendesíté a mozgást és a morajt; s a beállott rövid, mély csend után megkezdődtek a nyitány első ütemei és betölték a terem a zene ama láthatatlan és ellenállhatlan titkozatosságával, a mely keresztülhatol a testen, költői és valódi lázba hozza a lelket és az idegzetet, a levegőbe pedig tiszta és zengzetes áramlatot vegyít, a melyet egyszerre szí és hallgat az ember.

Olivier a háttérben leült s olyan fájdalmat érzett, mintha szívének sebei e hangok hallatára újra és erősebben kezdenének sajogni.

De mihelyt a függöny felgördült, újra összeszedte magát és a vegyész dolgozószobájában megpillantotta az elmélkedő Faustot.

Már legalább huszszor hallotta ezt a dalművet és hangjegy nélkül tudta majdnem minden dallamát, azért figyelmét a színpadról csakhamar a nézőtérre terelte. A páholyát elrejtő színpfalak közül a nézőtérnek csak egy igen csekély szegletét láthatta ugyan, de minthogy ez a szöglet a földszinttől a karzatig nyult, benne sok embert láthatott és közülök nem egy fejet ismert meg. A földszinten egymás mellé sorakozott fehér nyakkendőös urak csoportja ismerősökből, világiakból, művészekből, hírlapírókból és mindazokból állott, a kik sohasem hiányoznak onnan, ahol az egész előkelő világ megfordul. Az erkélyen, a páholyokban sorban megnevezte és vizsgálgatta a hölgyeket, a kiket megpillantott. Az egyik proscenium páholyban a bájos Lochrist grófnő valóban elragadó volt, kissé odább pedig egy új menyecske, d' Ebelin marquise törülgette távcsövét. «Igazán szép jelenség», mondá magában Bertin.

Mindenki nagy figyelemmel és rokonszenvvel hallgatta Montrosét, a tenort, a ki az élet felett tusakodott.

— Milyen hazugság! gondolá magában Olivier. Mig Faust, a titokzatos, a magasztos Faust, arról a rettenetes utálatról énekel, melylyel az általa megtagadott istenség iránt viseltetik: ez az ember-

tömeg azon tünődik, vajon Montrosénak a hangja nem változott-e meg? — Különben Olivier is ép oly figyelmesen hallgatta az előadást, mint a többiek, és a zene, a gyarló szöveg daczára, olyan érzelmeket ébresztett lelke mélyében, hogy ezek következtében előtte is megjelent egy olyan tünemény, a miről Goethe Faustja álmodott.

Annak idején olvasta a költeményt és nagyon szépnek találta ugyan, de különösen meg nem hatotta; most azonban egyszerre átérezte a rejtély egész mélységét és azt képzelte, hogy ezen az estén maga is Fausttá vált.

Annette könnyedén a páholy párkányára hajolva, egész lelkével hallgatott, és a közönség meglegedésének hangos nyilvánulása mindinkább fokozódott; mert Montrose hangja szebb és tömörebb volt, mint valaha.

Bertin behunyta szemeit. Mindazt, a mit egy hónap óta látott, mindazt, a mit tapasztalt, mindazt, a mivel az életben találkozott, csak a szenvedélye tartozékának tekintette. A világot és önmagát martalékul dobta ennek a rögeszmének. Mindent, a mit szépet, különöst látott, mindent, a mit kedvesnek képzelt, azonnal kicsi barátnőjének szánta szellemileg, és egyetlenegy eszméje sem volt, a mely nem emlékeztette volna szerelmére.

Most, a midőn elmerülve hallgatott, Faust siralmai visszhangra találtak keblében: benne is feltámadt a vágy a halál után, a vágy, egyszerre véget

vetni hánatának, a végtelen szerelméből származó gyötrelmeinek és szenvedéseinek. Nézte Annettenek finom profilját és látta a mögötte ülő Farandal marquist, a ki szintén Annettet szemlélte. Bertin vénének, elveszettnek érezte magát. Ah! mily borzasztó kín! többé semmit sem várhatni, semmit sem remélhetni, azzal a tudattal élni, hogy már nincs is joga vágyakozni, hogy élete alkonyatához jutott, a mikor, mint egy kiszolgált hivatatalnok, bevégezte pályáját, nyugalomba vonult és nem számít többé.

Felhangzott a tapsvihar; Montrosé diadalmaskodott és Laberrière, mint Mephisto ott termett előtte a föld alól.

Olivier, ki még sohasem hallotta utóbbit ebben a szerepben, figyelni kezdett. A visszaemlékezés Obinra s annak drámai basszus hangjára, továbbá a bájos, csábító hangú Faúra, kissé lekötötte figyelmét.

De egyszerre ellentállhatlan hatalommal hatotta meg szívet Montrosénak az az éneke, a midőn Faust mondja a sátánnak :

«Olyan kincset akarok, a mely minden egyebet magában foglal ;

az ifjuságot kívánom.»

Mire Faust deli ifjuvá változott, pompás selyemruhában, karddal az oldalán, tollas süveggel a fején.

Általános moraj keletkezett. Montrosé pompásan nézett ki s nagyon tetszett a nőknek. Olivier ellen-

ben kellemetlenül megrázkódott, mert ez átváltozás következtében Goethe drámai költeményének örögidézése eltűnt. Most már csak egy szép tündérképet látott a festő, a melyben szép dalokat énekelnek híres énekesek, a kiknek már csak hangját hallgatta. Ez a selyem-zubbonyos szép ember, a ki a czombjait és a hangját fitogtatja, kellemetlenül hatott reá. Ez nem volt többé Faust, az ellenállhatlan és rémes levante, az, a ki Margitot fogja elcsábítani.

Olivier visszaült helyére és az imént hallott szavak jutottak eszébe:

«Olyan kincset akarok, a mely minden egyebet magában foglal;
az ifjúságot kívánom.»

E szavakat fogai közt mormolta és fájdalmasan dudolta lelkében, és tekintetét folyton Annette fehér nyakszirtjére szegezve, az elérhetlen váagnak egész keserűségét érezte.

Montrosé olyan művészi tökélyvel végezte be az első felvonást, hogy a lelkesültség teljes erővel kitört. Több perczig tartó tapsvihar és brávó kiáltás hangzott a teremben. Minden páholyban lehetett látni, miként verik össze a nők keztyűs kezeiket, és miként tapsolnak a «brávót» kiáltó férfiak, a kik a nők mögött állottak.

A függöny kétszer le- és felgördült, de a lelkesültség nem csillapodott; végre, midőn a függönyt har-

madszor is leeresztették és ezzel elválasztották a közönséget a szinpadtól és a belső páholyoktól, a hercegnő és Annette még néhány másodpercig tovább tapsoltak, a mit a művész szerény meghajtással külön megköszönt.

— Oh! észrevett bennünket, mondá Annette.

— Milyen kedves, bámulatraméltó művész! kiáltá fel a hercegnő.

Bertin ellenben, a ki egy kissé előrehajolt, ingerülten és megvetőleg nézte az ünnepeelt színészt, a ki mint igazi szinpadi hős, kezét csipőjére támasztva, himbálódzó, ruganyos léptekkel eltűnt két szinfal mögött.

Mindenki róla beszélt. Sikerei a nőknél ép olyan zajt keltettek, mint művészete. Minden fővárosban megfordult és mindenütt megdobbant a nők szive, mikor a szinpadra lépett. Azt beszélték róla, hogy nem sokat törődik ezzel az érzelő tébolylyal, megelégszik zenei diadalaival. Musadieu Annette jelenléte miatt burkolva elmondta a szép énekes élettörténetét, és a hercegnő így is megértette és helyeselte mindazt a sok bolondot, a mit érte elkövettek: annyira csábitónak, elegánsnak, előkelőnek és kiváló művésznek találta őt. Nevetve jegyzé meg:

— Különben, hogy is lehet ennek a hangnak ellentállani!

Olivier haragudt és csipős lön.

— Valóban nem értem, mondá, mikép lehet lelkesülni ilyen vándorszínészért, a ki nem létező,

képzelt, fantasztikus emberi típusokat személyesít, ezért az éjjeli festett bábért, a ki minden este egyformán eljátsza szerepét.

— Irigylő őket, mondá, a hercegnő. Önök nagyvilági férfiak és művészek dühösek a színészekre, mert ezek nagyobb sikert aratnak, mint önök.

Azután Annettehez fordulva, kérdé :

— Nos kicsikém, halljuk most tőled, a ki most lépsz az életbe, és a ki még elfogulatlan, egészséges szemmel nézsz, mit szölsz te ehhez a tenórhoz ?

Annette a meggyőződés hangján viszonzá :

— Én részemről nagyszerűnek találom.

A második felvonást jelző három kalapácsütés után a függöny felgördült és a vásári jelenetet ábrázoló színpad látható lett.

Helsson trillái nagyszerűek voltak. Ő is úgy énekelt, mintha hangja megerősödött volna és játéka is sokkal biztosabb és tökéletesebb volt, mint azelőtt. Valóban nagy, kitűnő és kiváló énekesnővé fejlődött és hirneve vetélkedett a Bismarckéval és Lessepsével.

A midőn Faust feléje sietett és elmondá neki bűvös hangon ez olvadozó szavakat :

« . . . nem uram !

« Engedje meg szép kisasszony,
Hogy felajánljam a karom . . . »

És a midőn a szép, szőke és bájos Margit azt felelte neki :

Nem vagyok kisasszony, sem szép,
 Hogy vigyen karon, nincs szükség . . . » ;

az egész közönség el volt ragadtatva az élvezettől.

A függöny legördültével vége-hossza nem volt a tetszésnyilvánításoknak ; Annette is annyira tapsolt, hogy Bertinnek szinte kedve kerekedett kezeit összefogni és ekként kényszeríteni, hogy szüntesse meg a tapsolást. A festő szívét egy új gyötrellem kinozta. A felvonásköz alatt semmit sem beszélt, mert epés gondolataival és agyrémeivel egészen az öltöző-szobáig kísért a gyűlöletes, kipingált énekest, a ki képes volt ennyire felizgatni ezt a gyermeket.

Ekkor a kerti jelenetre gördült fel a függöny.

Egyszerre bizonyos szerelmi borzongás futott végig az egész házon, mert ezt a zenét, a mely mellett szinte érezhető a csók lehelete, soha senki sem interpretálta hivebben, mint ez a két művész. Ezek nem voltak többé a híres Montrosé és Helsson, hanem két eszményi teremtmény, a kik egybeolvadva két különböző hangon, a szerető férfi és a magát megadó nő tulvilági hangján sóhajtozák el a földi szerelem poézisát.

Mikor Faust e szöveget énekelte :

«Hadd, hadd lássam bájos arczodat . . . »

a szájából ellebbent hangokba annyi imádat, annyi szenvedély és könnyörgés vegyült, hogy való-

ban egy pillanatra minden szívet a szerelem vágya megdobbantotta.

Oliviernek eszébe jutott, hogy maga is ezeket a szavakat rebegette a ronciéresi parkban a kastély ablakai alatt. Akkor kissé mindennapiasnak, elcsépeltnek tartotta azokat, most azonban úgy tódultak ajkaira, mint a szenvedély egy utolsó feikiáltása, mint egy utolsó ima, utolsó remény és utolsó kegy, melyet ez életben még remélhet.

Ezután már semmit sem hallgatott, semmit sem hallott többé. A túlszigázott féltékenység krízise marczangolta, mert látta, hogy Annette zsebkendőjével szeméit törülgeti.

Sir! tehát felébredt a szíve, megrezdült, megindult női szivecskéje, a mely eddig nem ismert semmit sem. Itt az ő közelében, de a nélkül, hogy reá gondolna, felébredt a fiatal leányban a szerelem, mely megzavarhatja egész lényét, felköltötte pedig benne ez a nyomorult énekelő komédiás.

Ah! most már nem haragudott Farandal marquisra, erre az ostobára, a ki semmit sem látott, semmit sem tud, semmit sem ért! Hanem annál inkább gyűlölte azt a szűk nadrágban feszelő férfit a ki felvilágosította a fiatal leánynak lelkét.

Szerette volna a leányt megragadni, mint olyant, a ki abban a veszélyben forog, hogy a száguldó paripa eltiporja; szerette volna karon ragadni, magával hurezolni és azt mondani: «Menjünk el, menjünk, esedezem, menjünk!»

Hogy hallgat, hogy remeg ez a leány! és mennyit szenved ő! Szenvedett ő már ezelőtt is, de nem ennyire, nem ily kegyetlenül! Eszébe jutott minden, mert a féltékenység minden fájdalma gyötörte: a feltört sebhely újra vérzett. Ronciéresben keletkezett e seb akkor, a mikor a temetőből hazamenet, Annette elszökött tőle és a mikor először érezte, hogy nincs hatalma e felett a kis lány felett, a ki, mint egy özike szabad és független. Akkor azonban, a mikor a kis lány azzal ingerelte, hogy a virágok után futkosott, csak az a durva vágy támadt fel benne, hogy megfélekezze ugrándozási vágyát és magánál tartsa testét, míg ma a lelke menekült el tőle, a lelke, a melyet nem lehet békóba verni. Ah! ezt a gyötörő, emesztő izgalmat, a melyet most újra megismert, már gyakran érezte és átszenvedte mindazokat az apró, bevallhatlan zuzódásokat, a melyek a szerelmes szíveken folytonosan kék foltokat hagynak hátra. Eszébe jutottak mindazok a fájdalmas benyomások, a miket a féltékenység szült s a melyek apró csapásokként egész nap gyötörték. Valahányszor a fiatal lány észrevett, szeretett, megbámult vagy megkívánt valamit, mindannyiszor féltékenynyé tette őt: féltette észrevétlenül és folytonosan mindentől: féltette mindattól, a mi a leány tekintetét, idejét, figyelmét igénybe vette, a mi vidámságát, kíváncsiságát, csodálatát és szeretetét felköltötte: mert mindezek őt fosztották meg valami csekélységtől. Féltékeny volt mindarra, a mit An-

nette nélküle tett; mindarra, a miről nem volt tudomása; féltékenykedett sétáira, olvasmányaira és mindenre, a mi érdekelttségét felébresztette. Féltékeny volt egy hős halállal kimult afrikai katonatisztre, a kivel egész nyolcz napon át foglalkozott a párisi közvélemény; féltékeny volt egy akkoriban nagyon dicsért regényírójára; egy fiatal, ismeretlen költőre, a kit Annette ugyan sohasem látott, de a kinek verseit Musadieu elreczitálta; szóval, féltékeny volt minden férfira, a kit a fiatal lány előtt, habár csak futólag is, dicsértek; mert ha az ember egy nőt szeret, nem türi, hogy az a nő az érdeklődés látszatával is másvalakire gondoljon. A férfi hatalmas szükségét érzi szívében annak, hogy az imádott nő szemében egyedül álljon a világon. Az a nő kivüle ne lásson semmit, ne ismerjen, ne beszéljön nagyra senkit sem. Mihelyt a nő hátrafordulni látszik, hogy megbámuljon vagy megismerjen valakit, a férfi magát tolja előtérbe, s ha nem sikerül a nő figyelmét magára vonni és teljesen lekötni, akkor szenved egész lelke mélyéig.

Igy szenvedett Olivier is, midőn látta az énekest, a ki látszólag szerelmet fakasztott és terjesztett ebben a színházi teremben. Mindenkire dühös volt, hogy ünnepezték a művészt; haragudott a nőkre, a kiket lelkesülni látott a páholyokban; haragudott a férfiakra, azokra az ostobákra, a kik apothoezist csinálnak ennek a hiu pimasznak.

Ez művész! Művésznek, nagy művésznek neve-

zik őt! És ez a mihaszna, idegen gondolatokat interpretáló majom, olyan sikereket arat, a minőkhöz foghatót azok, a kik maguk alkotnak, sohasem ismertek. Ah! ez aztán igazság. Ez bizonyítja a magasabb osztály szellemi képzettségét, ezeknek a tudatlan, követelő műkedvelőknek eszejárását, a kikért az emberi művészet mesterei haláluk órájáig dolgoznak. Bertin nézte, miként tapsolnak, kiabálnak, hevülnek; és a régi ellenségeskedés, a mely mindig erjedt és forrongott a szerencsefi büszke szive mélyében, dühvé fajult ezek ellen a mindenható higvelejűek ellen, a kik hatalmukat csak a születés és vagyon jogczimén bitorolják.

Az előadás végéig hallgatag maradt, gondolataival foglalkozott; azután, a mikor az utolsó tapsvihar is elvonult, karját a hercegnőnek nyujtá, a marquis pedig Annettet fogta karon. A nagy lépesőn egész emberi áradatban, egy nemében a meztelen vállak, pompás ruhák és fekete frakkok lassan hömpölygő szingazdag zuhatagának baladtak lefelé. Azután a hercegnő, a fiatal lány, annak atyja és a marquis kocsiba ültek, Bertin Olivier pedig egyedül maradt Musadieuvel az Opera-téren.

Egyszerre Bertin rokonszenvet kezdett érezni ez-iránt a férfira, vagyis jobban mondva, azt a természetes vonzalmat, a mely keletkezik az emberben honfitársa iránt, ha messze, idegen földön találkozik vele; mert ő is most elveszettnek érezte magát ebben az idegen, közönyös tömkelegben, holott

Musadiuevel beszélgethetett még egy kicsit szive hálványáról.

Karon fogta az öreg urat s mondá:

— Nemde nem megy még haza? Az est gyönyörű szép, sétáljunk kissé együtt.

— Szivesen.

Az éjjeli tömeg közt, mely éjfél táján a színbázi előadások után a boulevardokon rövid ideig hemzsegni szokott, a Madeleine felé tartottak.

Musadiue fejében ezerféle apróság zsibongott, de mind egy és ugyanazok körül a társalgási témák körül forgott, a melyet Bertin tréfásan «Musadiue étlapjának» szokott nevezni, s a melyből két-három, neki legérdekesebbnek tetszőt kiválasztva, a felett ékesszólását ragyogtatta. A festő hagyta őt darálni a nélkül, hogy hanggatta volna, csak fogta a karját, biztos lévén benne, hogy némsókára ráviszi, hogy Annetteről beszéljen. Azalatt pedig csak ment, ment, nem is nézett maga körül, annyira foglya volt szerelmének. Ment, mendegélt, kimerülve a féltékenység lázrohamától, mely úgy összetörte, mintha elesett volna, és attól a tudattól, hogy számára e világon nincs többé keresnivalója.

Igy mindig többet és többet kell majd szenvednie a nélkül, hogy reménye maradjon. Üres napokat fog átélni egyiket a másik után, s csak messziről fogja nézni őt, milyen boldog, mennyire szeretik s kétségkívül azt is, mennyire szeret ő maga is. Lesz talán szeretője is, úgy, mint volt az anyjának. Ber-

tin lelkében a szenvedés és bubánat annyi forrása eredt, annyi szerencsétlenség szakadt reá, annyi mindenféle kikerülhetlen baj támadt körülötte, hogy teljesen elveszettnek, lesujtottnak érezte magát, és kétségbeesésében meg volt győződve, hogy nálánál boldogtalanabb ember nincsen széles e világban. Eszébe jutott a költők gyermekeskedése, a kik kigondolták Sysiphus hiábavaló munkáját, Tantalus szomjuságát, Prometheus szétmazzangolt szívét! Oh! ha sejtették és felfogták volna egy öreg ember szerelmét egy fiatal leány iránt, miként énekeltek volna meg a rettenetes és titkos küzdelmét annak, a kit többé nem lehet szeretni, a meddő vágy kinjait és azt, a mi borzasztóbb a kánya csőrénél, a midőn egy szép, széke lányalak mazzangol egy vén szívet.

Musadiou folyton beszélt és Bertin rögeszmejének befolyása alatt szinte önkénytelenül közbeszólt, mondván :

— Annette ma este gyönyörűen nézett ki.

— Igen, rendkívül kedves . . .

A festő, hogy megakadályozza Musadiout a megszakított gondolatmenet folytatásában, hirtelen szavába vágott :

— Szébb, mint annak idején anyja volt.

A másik szórakozottan helybenhagyá és ismételve mondá: «Igen . . . igen . . . igen,» a nélkül azonban, hogy elméjében ez az új gondolat megfogamzott volna.

Olivier iparkodott az öreg ur érdeklődését felkölteni és ahhoz a cselhez folyamodván, a mely Musadiou gyenge oldala volt s leginkább érdekelte, folytatá :

— Annette, ha férjhez megy, szalonja egyike lesz Páris legelőkelőbb szalonjainak.

Ez elég volt ; a nagyvilági lérfi, a minek magát a szépművészetek igazgatója képzelte, tudományosan kezdte fejtegetni a helyzetet, a melyet Farandal marquisnő a francia társaságban be fog tölteni.

Bertin hallgatta, és lelki szemei előtt látta Annettet egy nagy, fényesen kivilágított szalonban, nők és férfiktól körveve. Ez a látomány is féltekenynyé tette.

Most épen a Malsherbes boulevardon mentek felfelé. Mikor a Guillerovék háza előtt elmentek, a festő felnézett. A függönyök hézagai közt az ablakokból fényes világosság látszott. Az a gyanu ébredt fel benne, hogy a herczegnő és a marquis talán meg voltak hiva teára. Kegyetlen düh vett rajta erőt és iszonyu kinokat érzett.

Még mindig karonfogva ment Musadiouval, és hébe-korba ellentmondásaival tüzelte az öreg urat, hogy nézeteit tovább is fejtegesse a jövődöbéli fiatal marquisnőről. Ez a köznapi hang, a mely róla beszélt, mintegy elővarázsolta a bájos arcot és előttük lebegtette a sötét éjszakában.

Mikor a Villiers aventüere, a festő kapuja elé értek, a házigazda kérdé :

— Feljön velem ?

— Nem, köszönöm. Késő van, haza megyek s lefekszem.

— Dehogy, jöjjön fel legalább egy fél órára, még elbeszélgetünk kissé együtt.

— Nem, nem. Igazán. Nagyon későre jár az idő!

Olivier lelke rémülettel telt meg arra a gondolatra, hogy annyi rázkódtatás után most egyedül maradjon. Örült, hogy fogott magának valakit, a kit nem is ereszt el oly könnyen.

— Jöjjön fel, mondá; választhat magának egy tanulmányfőt; úgy is már régóta szándékom önt megajándékozni egygyel.

Musadiou jól tudta, hogy a festőknek ritkán van adakozási kedvük, és hogy az ígéretek könnyen elfelejtik; azért sietett megragadni az alkalmat. Mint a szépművészetek igazgatójának, ügyesen válogatott képgyűjteménye volt.

— Szívesen követem önt, mondá, mire mind a ketten felmentek.

Az álmából felköltött inas groggot hozott elő; és a társalgás egy ideig a festészet körül forgott. Bertin tanulmányképeket mutogatott és kérte Musadiout, hogy válaszssa ki magának azt, a mely legjobban tetszik. Musadiou habozott, mert bántotta a gázvilágítás, mely csalékonyan hat a színekre. Végre választása egy az utczán játszó kis lányok csoportjára esett: mire rögtön el is akart menni s magával vinni a kapott ajándékot.

— Majd haza küldöm önnek, mondá Bertin.

— Nem, jobban szeretném magam elvinni, hogy még ma este, mielőtt lefekszem, nézésében gyönyörködhessem.

Semmi sem volt képes őt visszatartani és Bertin Olivier megint csak magára maradt palotájában, emlékeinek és fájdalmas izgatottságának emebörtönében.

Mikor másnap reggel az inas a teával és az újságokkal belépett, az ágyban ülő gazdáját olyan halványnak találta, hogy megijedt tőle és kérdé:

— Uram, rosszul érzi magát?

— Nincs semmi bajom, csak kissé fáj a fejem.

— Nem parancsolja, hogy hozzak valamit?

— Nem kell semmi. Milyen az idő odakünn?

— Esik az eső uram.

— Jól van, mehetsz.

Az inas, mint rendesen, letette a tea-készletet és a napilapokat az arra való kis asztalkára és távozott.

Olivier fogta a «Figaró»-t és olvasni kezdte. A vezérczik a «Modern festészet»-ről szólott. Ez dythirambusokba foglalt dicsének volt három vagy négy fiatal festőről, a kiket, mint koloristákat, páratlanoknak és hivatottaknak állított arra, hogy a szellem forradalmárai és ujjaalkotói legyenek.

Mint minden régi művész, Bertin is haragudott az ujonczokra. Dühös volt, hogy közéjük furakodtak és kétségbe vonta tudományukat. Így tehát már

elfogultan fogott a cikk olvasásához, melynek tartalma mindinkább felingerelte és valóságos arczúscsapásként hatott reá, midőn lejebb megpillantván nevét, ezzel kapcsolatban e pár szót olvasta: «Bertin Olivier ósdi művészete. . . .»

Bertin mindig fogékony volt a kritika és a dicséret iránt, de bensőleg jogos hiúsága daczára is sokkal inkább bántotta, ha megtámadták, mint örült, ha megdicsérték, a mi következménye volt önbizalmatlanságának, melyet folytonos habozása növelt. Hajdan, diadalai idejében, annyira tömjéneztek neki, hogy mellette elfelejtette az apró tüszurásokat; most azonban felülkerekedtek az új művészek és ezek bántói meg pártolói; ritkábbak lettek a szerencsekívánatok, ellenben nyiltabbak a megrovások. Az öreg festők hada közé érezte magát sorozva, a kiket a fiatalok nem tekintenek többé mestereknek; és miután ép olyan eszes volt, mint éleselméjű, a legcsekélyebb megjegyzés ép annyira bántotta most, mint a legegyszerűsebb támadás.

De művészi büszkeségét soha semmi sem sebezte meg annyira, mint ez a cikk. Lélekezete elakadt, midőn újra meg újra végigolvasta, hogy a legparányibb részleteit is kellően megérthesse. Őt, meg néhány kartását gyalázatos fesztelenséggel papirkosárba dobták. Felkelésközben is mormolta e szavakat, a melyek ajkain maradtak: «Bertin Olivier ósdi művészete.»

Soha sem volt ilyen szomorú, ilyen levert, ennyire kétségbeesett, sohasem érezte még ennyire, hogy vége mindennek, vége fizikai és szellemi lényének, mint most. Délutáni két óráig ülve maradt egy karszékben a kandalló előtt, láb-szárait a tűz felé kinyujtva, képtelen lévén mozogni s bármit is tenni. Azután felébredt benne a vágy vigasztalás után, érezte szükségét annak, hogy baráti kezeket szoritson, hű szemeket láthasson, hogy sajnálkozzanak felette és szeretetteljes szavakkal becéz-tessék. Így tehát, mint rendesen, a grófnőhöz sietett.

A mikor belépett, Annette egyedül volt a szalomban, háttal fordulva az ajtónak és állva czimét írta fel egy levélnek. Az asztalon mellette egy kibontott «Figaro» feküdt. Bertin egyszerre pillantotta meg az újságot a lánnyal együtt és megdöbbenve megállt, nem mert többé mozdulni! Oh! hátha Annette is olvasta! A fiatal leány hátrafordult és mintegy a női gondokkal elfoglalva, zavartan, sebesen mondá:

— Ah! jó napot mester! Megbocsát, ha elhagyom. A varrónőm vár odafenn, kis dolgom van vele. Hiszen érti, a varrónő fontos személy, kivált lakodalom előtt. Majd addig cserébe elküldöm ide a mamát, a ki most épen tanácskozik az én művésznőmmel. Ha szükségem lesz reá, visszaköveteltem öntől néhány percze.

Ezzel futva távozott, hogy annál nagyobb nyomatékot adjon sietségének.

Ez a hirtelen távozás, a nélkül, hogy egy szeretetteljes szava, egy gyengéd pillantása volna annak számára, a ki őt annyira . . . de annyira szereti, egészen megzavarta Bertint. Tekintete újra megakadt a «Figaró»-n, és gondolá : «Bizonyára ő is olvasta ezt a cikket! Ocsárolnak, kicsinyitének engem. Ez a kis lány nem hisz többé bennem. Nem vagyok már senkije, semmije.»

Két lépést tett az ujság felé, mintha fel akarná rugni. Azután megállt és mondá magában : «Talán még nem olvasta. Hiszen ma nagyon el van foglalva. De fognak beszélni róla este, az ebéd alatt és kétségkívül kedvel kap reá, hogy elolvassa.»

Önkéntelen, mohó kézmozdulattal, felkapta a hírlapot, összehajtotta és egy tolvaj ügyességével a zsebébe csusztatta.

A grófnő belépett. A mint meglátta Olivier halavány, eltorzult vonásait, rögtön eltalálta, hogy barátja a szenvedés határait elérte.

Szívének, szegény, összemarczangolt szívének egész gerjedelmével hozzárohant. Kezeit a vállaira tévé és egész lelkével szemei közé nézve, mondá :

— Oh! mennyire boldogtalan maga!

Bertin ez egyszer nem tagadta el lelki állapotát és a zokogástól elfojtott hangon rebegé :

— Igen . . . igen . . . igen!

A grófnő érezte, hogy barátja sirni fog, azért a szalon legsötétebb zugába vezette, a hol egy régi

selyem spanyolfal mögött két karszék állott. Oda ültek a mögé a himzett fal mögé, mely a borus, erős nap következtében még inkább elsötétítette a helyet.

A grófnő megszomorítva ettől a fájdalomtól, de főleg azért, mert igazán sajnálta barátját, folytató :

— Szegény barátom, mennyire szenvedsz!

Bertin ősz fejét barátnője vállaira fekteté és mondá :

— Jobban, mintsem gondolnád!

A grófnő szomorúan mormolá :

— Oh! tudtam! Előre éreztem. Láttam keletkezését, láttam növekedését.

Bertin azt híven, hogy a grófnő vádképen mondja ezt, közbe vágott

— Nem az én hibám, Anny

— Tudom, jól tudom. Nem is szemrehányásként mondom. . .

És hozzáhajolva, gyengéden odasimult, ajkát Olivier szemére szoritotta, a melyen egy keserű könyet talált.

Megrezzent, mintha ezzel a kétségbeesés egy cseppjét itta volna meg és többször ismellé :

— Ah! szegény barátom . . . szegény barátom . . . szegény barátom! . . .

Azután rövid szünet után hozzátevé :

— Ez a sziveink hibája, a melyek nem akarnak megvénülni. Érzem, mennyire élénk az enyém!

Bertin beszélni akart, de nem birt, mert a zokogás elfojtotta szavait. A grófnő akarata ellenére

is meghallotta a visszafojtott zokogást és egyszerre erőlt vett rajta az önző szerelem aggodalma, mely már régóta dult és pusztított benne, és azzal a hangsúlylyal, a melylyel az ember nagy szerencsétlenséget szokott jelezni, mondá :

— Istenem ! mennyire szereted őt !

Bertin még egyszer isméllé :

— Ah ! igen, szeretem őt !

A grófnő pár pillanatig gondolkozott, azután folytatá :

— Engem sohasem szeretted ennyire, nemde ?

Olivier nem tagadta, mert amaz órák egyikét élte át most, a mikor az ember bevallja a meztelen igazságot, ezért csak mormolá :

— Nem, akkor még nagyon fiatal voltam !

A grófnő meglepetve kérde

— Nagyon fiatal ? miért ?

— Mert akkor az élet nagyon édes, nagyon kellemes volt. Csak a mi korunkban lehet kétségbeesetten szeretni.

— Azt érzed mellette is, a mit hajdan mellettem éreztél ? kérde a grófnő.

— Igen és nem, . . . pedig majdnem mindegy. Téged úgy szerettelek, a hogy csak nőt szeretni lehet. Őt ép úgy szerettem, mint téged, mert ő te vagy, hanem ebben a szerelemben van valami ellenállhatatlan, valami romboló, a mi erősebb, mint a halál. Ugy vagyok vele, mint az égő ház a tűzben !

A grófnő érezte, hogy szánalmát a féltékenység szellője elragadja és vigasztalólag mondá :

— Kedves barátom! Pár nap múlva Annette férjhez megy és elutazik. Ha nem fogod látni, bizonyára meggyógyulsz.

Bertin fejét csóválta.

— Oh! mind hiába! El vagyok veszve! El vagyok veszve örökre!

— De nem, az nem lehet! három hónapig nem fogod látni. Az elég lesz. Három hónap elég volt arra, hogy megszeretted őt jobban, mint engem, a kit pedig tizenkét év óta ismersz.

Olivier végtelen kétségbeesésében esedezik :

— Anny, ne hagyj el: úgy-e nem fogsz elhagyni?

— Mit tegyek edes barátom?

— Ne hagyj magamra.

— Annyiszor jövök el hozzád, a hányszor kívánod.

— Nem. Tarts itt magadnál minél gyakrabban.

— Akkor veled is leszel.

— És veled.

— Nem szabad, hogy lakodalma előtt lásd még őt.

— Oh! Anny.

— Vagyis legalább, nagyon ritkán.

— Itt maradhatok ma este?

— Nem, ebben az állapotban, a minőben most vagy, nem maradhatsz itt. Szórakoznod kell; a

körbe, színházba kell menned, vagy bárhová, csak itt nem maradhatsz.

— Kérlek, engedd meg!

— Nem Olivier, ez lehetetlen! Különben is ebédre olyan vendégeim vannak, a kiknek jelenléte még jobban fel fog izgatni.

— A hercegnő? és . . . ő?

— Igen.

— De hiszen a tegnapi estét is velök töltöttem.

— Az tegnap volt, ma nem éreznéd jól magad!

— Igérem neked, hogy nyugodt leszek.

— Nem, az lehetetlen.

— Akkor megyek.

— Miért sietsz úgy?

— Járkálnom kell.

— Helyes, csak járj minél többet, járj késő éjjelig, fáraszd ki magad, azután feküdjél le!

Bertin felkelt és mondá:

— Isten veled Anny.

— Isten veled édesem! Holnap reggel meglátogatlak. Kivánod, hogy úgy, mint hajdan, egy nagy vigyázatlanságot kövessék el és látszatra itthon villásreggelizzem 12 órakor, azután pedig negyed kettőkor veled egyem.

— Igen, de mennyire óhajtom. Milyen jó vagy te édesem!

— Azért, mert szeretlek.

— Én is szeretlek téged!

— Oh ne beszélj már arról!

— Isten veled Anny!

— Isten veled drága, kedves barátom. Holnapi viszontlátásra.

— Isten veled.

Bertin egymásután többször megcsókolta a grófnő kezét, azután megcsókolta halántékait, végre száját. Most már szeme nem volt könnyes, magatartása is határozott volt. A válás pillanatában megölelte a grófnőt, magához szoritotta és ajkait homlokához illesztve, inni, magába beszíni látszott azt a szerelmet, a mit e nő iránta érez.

Azután hamar távozott a nélkül, hogy hátranézett volna.

Mikor a grófnő magára maradt, lerogyott egy székre és keservesen zokogott. Késő estig így maradt volna, ha Annette be nem jön hirtelen és nem keresi. A grófnő, hogy időt nyerjen könnyei felszárítására, mondá:

— Pár sort kell írnom gyermekem. Menj csak fel, pár percz mulva utánad jövök.

A grófnő egész estig a kelengye nagy kérdésével foglalkozott.

A hercegnő és a marquis családiasan Guilleroyéknál ebédeltek.

Épen asztalhoz ültek és a tegnapi előadásról beszélgettek, midőn a komornyik belépett és három óriási csokrot hozott be.

— Istenem, mi ez? kérde a hercegnő csodálkozva.

— Oh! mily gyönyörűek! kiáltá Annette, ki lehet az, a ki küldte nekünk.

Az anyja felelé:

— Kétségkívül Bertin Olivier.

A mióta elhagyta Bertin, folyton reá gondolt. Olyan levertnek, olyan szomorunak találta, annyira világosan látta végnélküli szerencsétlenségét, oly gyengéden és határtalanul szerette, hogy szive szinte megrepedt bizonyos gyászos előérzet hatása alatt.

Valóban, a három csokor mindegyikében a festő névjegye volt bedugva. Mindegyikére ráírta a grófnő, a hercegnő és Annette nevét.

Mortemain hercegnő kérdé:

— Beteg talán az ön barátja, Bertin? Tegnap nagyon rosszul nézett ki.

— Igen, aggódom egy kissé miatta, felelé Guille-royné, ámbar ő nem panaszkodik, hogy baja lenne.

— Ő is úgy van, mint mi, folytató a gróf — vénül. Most egyszerre nekiindult a vénülésnek. Különben az agglegények rendesen egyszerre, egy csapásra kidülnek. Jobban megviseli őket a kor, mint bennünket házasembereket. Igazán, egy idő óta nagyon megváltozott.

A grófnő felsóhajtott:

— Oh igen!

Farandal hirtelen megszűnt Annettellel suttogni, hogy a következő megjegyzést tegye:

— A mai «Figaró»-ban nagyon kellemetlen czikk jelent meg róla.

A grófnőt minden támadás, minden kritika, minden nem előnyös czélzás barátja, művészetére kihozta sodrából.

— Oh! mondá, — olyan férfiaknak, mint Bertin, nem szükséges az eféle gorombaságokkal törődniök.

Guilleroy meglepetve kérdé :

— Teringettét : Oliviert illető kellemetlen czikk! én nem olvastam. Melyik oldalon van ?

— Az elsőn, a vezérezikk, azzal a czimmel : «Modern festők», válaszá a marquis.

— Persze, nem olvastam, mert festészetről volt szó.

Mindenki mosolygott, mert mindenki tudta, hogy Guilleroy a politikát s a földművelést kivéve, semmivel sem törődik.

A társalgás más tárgyra tért át, azután a szalonba mentek kávé inni. A grófnő nem hallgatta vendégeit, alig felelt nekik : mert folyton üldözte az aggodalom, mit csinál most Olivier. Hol van ? Hol fog ebédelni ? Hol bujdosik most gyógyíthatlan szívével ? Maró megbánás gyötörte, miért is hagyta őt elmenni, miért nem tartotta őt vissza : lelki szemével látta őt szomorúan egyedül kóborolni az utcán és menekülni a bánat elől.

A hercegnő és a marquis távoztáig semmit sem beszélt, folyton gyötörték őt homályos és babonás

előérzetek; azután lefeküdt és nyitott szemmel gondolt reá a sötétben.

Már jó idő telt el így, midőn a csengetyüt vélte hallani. Megrezzent, felült, hallgatódzott. Másodszor is megszólalt a csengetyü a csendes éjben.

Felugrott az ágyról és teljes erővel megnyomta a villamos gombot, hogy felköltse a komornát. Azután, gyertyával kezében, kisetett az előcsarnokba.

Az ajtón keresztül kérdé:

— Ki van itt?

Egy ismeretlen hang felelé:

— Levelet hoztam.

— Levelet hozott? **kitől?**

— Egy orvostól.

— Melyik orvostól?

— Nem tudom, valami szerencsétlenség történt.

A grófnő nem habozott tovább; kinyitotta az ajtót és szembe találta magát egy viaszosvászon kalapos bérkocsissal. Ez egy levelet tartott a kezében, a melyet a grófnő átvevén, rajta következő czim, zést olvasta:

«Guilleroy gróf urnak», — nagyon sürgős.

Az irás ismeretlen volt.

— Jöjjön be jó ember; üljön le és várjon reám, mondá a grófnő és azzal elsietett.

Férje szobája előtt szive oly hevesen dobogott, hogy nem is birt szólni. A gyertyatartóval mezkopogtatta az ajtót, de a gróf nem hallotta; mélyen aludt.

Azután idegesen, türelmetlenül lábaival verte az az ajtót, míg egy álmos hang belőlről megszólalt :

— Ki van itt? Hány óra van?

— Én vagyok, felelé a grófnő. Sürgős levelet akarok átadni, a mit egy kocsis hozott; valami baleset történt.

— Várj kérlek, azonnal felkelek.

És egy percz mulva pongyola ruhában megjelent a gróf. Vele egyidejűleg két inas is elősietett, kiket a csengetés felköltött.

Egészen megrémültek, mikor az ebédlőben egy idegen embert láttak ülni egy széken.

A gróf átvette a levelet és ujjai közt forgatva mormolá :

— Mi lehet ez? Nem értem.

A grófnő lázasan nőgala :

— Tehát olvasd el!

A gróf felszakította a borítékot, kibontotta a levelet és egy rémkialtást hallatott, azután megrémült szemekkel a feleségére nézett.

— Az istenért, mi történt? mi baj? kérdé ez.

— Oh! nagy szerencsétlenség történt!... nagy szerencsétlenség!... Bertint elgázolta egy kocsi, mormolá a gróf alig hallhatólag, annyira fel volt indulva.

A grófnő felkiáltá :

— Meghalt!?

— Nem, nem, olvasd el magad!

A grófnő kiragadta kezéből az odanyujtott levelet és a következőket olvasta :

«Uram! Nagy szerencsétlenség történt! Barátunkat, a nagy művészt, Bertin Olivier urat egy omnibus-kocsi elgázolta s a kerék a testén ment keresztül. Még nem nyilatkozhatom határozottan e baleset következményei felől, mely talán nem lesz komoly, de az is meglehet, hogy rövid idő alatt végzetes megoldást nyer. Bertin ur kéreti a gróf urat s a grófné ő méltóságát, hogy kegyeskedjenek azonnal hozzáfáradni. Remélem méltóságtok nem fognak késni közös barátunk kívánságának eleget tenni, a ki talán még a napkelte előtt megszűnt élni.

Dr. de Rivil.»

A grófnő kitágult, merev, megrémült szemekkel nézte férjét. Azután, mint a nők nehéz órákban rendesen, hirtelen, mintegy villamos csapástól érintve, összeszedte minden bátorságát és a komornájához fordulva, mondá :

— Hamar, öltözködni akarok!

— Melyik ruhát parancsolja? kérdé a komorna.

— Mindegy nekem, a melyiket akarja.

— Jaques, tevé hozzá az inashoz fordulva, öt perc múlva készen legyen.

A szobájába visszasietve, észrevette a kocsist, a ki még mindig várt és kérdé :

— Itt van a kocsija?

— Igenis asszonyom!

— Jól van, igénybe vesszük.

Azután szobájába rohant.

Örületesen, sietve dobta magára a ruhákat és összevissza gombolta, tűzte és kötözgette: azután haját a tükör előtt egy csomóba csavarta, feltűzte és a nélkül, hogy törődött volna jelenleg vele, nézte halvány arcát és kikelt szemeit.

Mikor a köpenyeg is rajta volt már, rohanva sietett férjéhez, a ki azonban még nem volt kész.

— Menjünk, menjünk, sietteté türelmetlenül, — gondold meg, hogy addig meg is hallhat.

A gróf megrémülve, botorkálva követte és a sötét garádicson tapogatódzva kereste a lépcsőfokokat, ne hogy elessék.

A kocsi elrobogott. Utközben egy szót sem szóltak. A grófnő nagyon reszketett, fogai vaczogtak. Az eső permetezett, a járdák fenylettek, a boulevard el volt hagyatva, az éjszaka csendes és szomorú. A festő háza elé érkezve, a kaput nyitva találták, a kapus fülkéje ki volt világítva, de nem volt senki sem benne.

A lépcsőn Rivil orvos, egy alacsony, köpezős, igen gondosan öltözött, nagyon udvarias emberke várta őket és eléjük sietett.

A grófnő, mintha a lépcsőn való felmenetel teljesen megfosztotta volna a lélekzettől, szaggatott hangon kérdé:

— Nos doktor?

— Reményilem asszonyom, a dolog kevésbé veszedelmes és nem olyan komoly, mint az első pillanatban gondoltam.

- Tehát nem hal meg? kiáltá fel a grófnő.
- Nem. Legalább remélem, hogy nem.
- Felel érte? Jót áll érte?
- Nem. Én csak annyit mondok, hogy remélem; egy egyszerű altesti zuzással állok szemben, minden belső sérülés nélkül.
- Mit nevez ön belső sérülésnek?
- A belső szakadást.
- Honnan tudja, hogy ilyen uincsen jelen?
- Csak feltételezem.
- És ha van?
- Oh! akkor nagyon veszedelmes volna.
- Meg is halhalna tőle?
- Igen.
- Nagyon hamar?
- Nagyon hamar. Pár perc alatt, de sőt pár pillanat alatt is. De nyugodjék meg grófnő, meg vagyok győződve, hogy két hét alatt barátunk meggyógyul.

A grófnő mély figyelemmel hallgatta, hogy mindent tudjon, mindent megértsen, azután folytató:

- Milyen szakadást, vagy repedést szenvedhetett volna?
- Példánakokáért, majrepedést.
- Az nagyon veszedelmes volna?
- Igen . . . de nagyon meg lennék lepette ha ilyen komplikáció állana most elő. Menjünk be hozzá, jól fog esni neki, mert nagyon türelmetlenül várja önöket.

A mit a grófnő a szobábaléptekor első izben megpillantott, az egy sápadt fej volt a fehér vánkoson. Néhány gyertya és a kandalló tüze világitotta meg és rajzolta körül az arczét, és ebben az ólomszinü arczban a grófnő két szemet látott, a mely reá volt szegezve.

Ez a beesett és eltorzult arcz annyira haldoklóra emlékeztetett, hogy a grófnőt bátorsága, akaratereje és szilárd elhatározása elhagyta. Az, a kit még az imént duzzadó egészségben látott, az legyen ez a kísértetté vált alak!

— Oh! istenem! rebegé a grófnő fogai között és az ijedtségtől reszketve, feléje ment.

Bertin mosolyogni iparkodott, hogy megnyugtassa, de eme kísérlet következtében az arcz irtóztató módon eltorzult.

Mikor a grófnő az ágyhoz lépett, kezeit gyöngéden az Olivier kezeire tévé és rebegé:

— Oh! szegény barátom!

— Semmi baj, — viszonzá ez halkán a nélkül, hogy fejét megmozdította volna.

A grófnő csak most vette őt tulajdonképen szemügyre és kétségbeesett a véghezment változás felett. A beteg olyan halavány volt, mintha egy csepp vér sem keringene többé a bőre alatt. Mindkét arcza beesett és szemei oly mélyen feküdtek a fejben, mintha mesterségesen befelé huzták volna.

Bertin észrevette barátnője rémületét és sóhajtva mondá:

— Szép állapotban vagyok, nemde?

A grófnő még mindig mereven nézte és kérde:

— Miként történt ez?

Bertinnek nagy erőfeszítésbe került a beszéd és egész teste ideges vonaglásban remegett.

— Nem néztem magam körül, mondá . . . másra gondoltam . . . egész más dolgokra, oh! . . . igen . . . egy omnibusz nekem jött . . . feldöntött és a kerék keresztülment a hasamon. . . .

A grófnő hallgatta barátját, szinte látta a balesetet és élreműlve kiáltá:

— Vérzett?

— Nem. Csak egy kis zúzást szenvedtem . . . kissé meg vagyok törve.

— Hol történt ez a szerencsétlenség?

— Nem tudom; nagyon messze lehetett.

Az orvos egy támlásszéket gördített az ágyhoz, a melybe a grófnő lehanyatlott. A gróf állva maradt az ágy végénél és fogai közt folyton ismételte:

— Oh! szegény barátom! . . . szegény barátom! . . . milyen borzasztó szerencsétlenség.

És valóban nagyon bánkódott, mert nagyon szerette Oliviert.

— De hol történt ez? folytató a grófnő.

— Magam sem tudom, vagy jobban mondva, nem értem az egész dolgot, felelé az orvos. A Gobelinseknél, már egészen Párison kívül történt a baleset. Legalább a bérkocsis, a ki hazahozta őt,

azt beszélte nekem, hogy ő a beteget ama külváros egyik gyógytárából hozta, a hová a sérültet esti 9 órakor szállították.

Azután Bertin felé hajolva, kérdé :

— Igaz, hogy a Gobelinsek közelében érte a baleset ?

Bertin behunyta szemeit, mintha gondolkoznék, azután mormolá :

— Nem tudom.

— De hová, merre ment ön ?

— Nem emlékszem többé, csak úgy mentem, mendegéltem cél nélkül.

A grófnő mindent elkövetett, hogy a kebeléből kitörni készülő zokogást elfojtsa : azután néhány másodpercig emberi erőt meghaladó megfeszítéssel visszafojtotta lélekzetét, de végül zsebébe nyult, kivette zsebkendőjét és szemei elé tartva, horzasztóan sirni kezdett.

Sejtette ; előérzete volt erről a szerencsétlenségről. Valami elviselhetlen, valami leverő érzés vett erőt a szíven ; a lelkifurdalás, hogy nem tartotta meg Oliviert magánál, hogy elküldte, kitaszította az utcára, a hol ez a bánattól megbódítva, a kocs alá került.

Bertin látta őt sirni, tompa, ércztelen hangon mondá :

— Ne sirjon, az nagyon rosszul esik nekem.

A grófnő erős akarattal leküzdötte zokogását, levette zsebkendőjét és tágra meresztve szemeit,

nézte barátját a nélkül, hogy egy arczizma is meg-rándult volna, a könyei pedig csak úgy némán és lassan peregtek le az arcán.

Mind a ketten mozdulatlanul nézték egymást, kezeik egymásba fonva nyugodtak az ágyteritőn. Nézték egymást, nem törődve azzal, hogy látja őket még más valaki is és tekintetük kölcsönös tolmácsa volt szíveik embererőt túlhaladó fájdalmának.

Egyszerre elvonultak lelki szemeik előtt összes emlékeik, megtört szerelmük és mindaz, a mit együtt éreztek, a mi őket egyesítette és elválasztotta életükben és abban a vonzalomban, a mely egymáshoz kötötte.

Nézték egymást és ellentállhatlan szükségét érezték annak, hogy beszélgethessenek együtt és hallhassák azt az ezerféle bizalmas, szomorú apróságot, a mi még ajkaikra lődült. A grófnő érezte, hogy minden áron el kell távolítania a mögötte álló két férfit és erre nézve módot vagy valami cselt kell kieszelnie. Szemeit még mindig Olivierre szegezve, gondolkozni kezdett.

Férje és az orvos halkan beszélgettek. Arról tanakodtak, kinek ápolására bizzák a beteget.

A grófnő hirtelen az orvoshoz fordult és kérdé: — Hozott ön magával betegápolónót?

— Nem, jobban szeretnék egy orvosnövendéket küldeni, ez éberebb figyelemmel kísérhetné a helyzetet.

— Küldje el kérem mind a kettőt. Sohasem lehet az ember eléggé elővigyázó. Talán előhetnének még

ma éjjel, mert ön úgy sem maradhat itt egész reggelig.

— Valóban haza kell mennem, négy óra óta vagyok már itt.

— De hazafelé menve, szives lesz nekünk egy orvosnövendéket és egy betegápolónőt küldeni.

— Nagyon nehéz feladat éjnek idején, különben megkísérlem.

— Annak meg kell lennie.

— Lehet, hogy megigérik, de vajon eljönnek-e

— Férjem elkíséri önt és elhozza őket akár jó szerivel, akár erővel.

— De hiszen ön nem maradhat itt egyedül grófnő!

— Én!? . . . kiáltá fel a grófnő egy nemével a tiltakozásnak, a mely nem fér ellenmondást. Azután azzal a tekintéllyel, a mely ellen nincs feleletés tisztázta a helyzet szükségességét. Az orvosnak és az ápolónőnek egy óra lefolyása alatt itt kell lennie, hogy minden előreláthatlan esemény készen találjon. Pedig, hogy eljöjjenek, arra kell, hogy legyen valaki, a ki az ágyból is kihuzza őket és magával hozza. Ezt csakis a férje teheti meg. Ez idő alatt megmarad a betegnél ő, a kinek ez kötelessége és a kinek joga is van hozzá. Ezzel egyszerüen a barátnő és a nő tisztét teljesíti. De utóvégre is, így kívánja, és senki sem lesz képes őt erről lebeszélni.

Okoskodása helyes volt. A férfiak is átlátták és engedelmeskedtek.

Áthatva attól a gondolattól, hogy végre egyedül maradhasson, a grófnő felkelt; így is siettetni akarván a két férfi távozását. Figyelmesen hallgatta az orvos rendelkezéseit, nehogy valami ügyetlenséget kövessen el távolléte alatt. A festő komornyikja a grófnő mellett állt, mögötte pedig a felesége, a szakácsnő, a ki az első bekötés alatt segédkezett. Ezek is fejbólintással igazolták, hogy megértették az orvosi utasítást. A grófnő, mintegy leczkét, végig ismételte az orvos rendeleteit, azután távozásra intette a két férfit, mialatt férjéhez fordulva, többször ismétlé:

— Siess vissza kérlek, siess vissza.

— Gróf ur, elviszem önt magammal, a kocsim itt áll, mondá az orvos. Így hamarabb ér oda és egy óra múlva itt lehet megint.

Távozása előtt az orvos még egyszer és hosszasan megvizsgálta a sebesültet, hogy megnyugtassa önmagát a beteg állapota felől.

Guilleroy még mindig tétovázott és mondá:

— Nem találja meggondolatlanoknak, a mit most tenni akarunk?

— Nem. Veszély nem forog fenn. A betegnek csak nyugalomra és pihenésre van szüksége. A grófnő szives lesz vigyázni, hogy a beteg ne beszéljen sokat és hozzá is a lehető legkevesebbet szóljanak.

A grófnő szinte kövé vált ijedtében és kérde:

— Tehát nem szabad beszélnie?

— Bizony nem, asszonyom! Tessék leülni egy karosszékbe és maradjon mellette. A beteg nem fogja magát elhagyatottnak érezni, és az jól fog neki esni; hanem fárasztani nem szabad őt, sem beszéddel, sem gondolkozással. Reggeli 9 óra felé itt leszek. Isten önnel grófnő, magamat ajánlom.

Az orvos mély alázattal köszöntve távozott és követte a férj, a ki ismétlé:

— Kedvesem, ne gyötörje magát. Egy óra múlva visszajövök, azután hazamehetünk.

A mint elmentek, a grófnő hallgatódzott, miként csukódik be a kapu utánuk, és miként robog el a kocszi az utca sarkán.

A komornyik, meg a szakácsné benn maradtak a szobában, várván a további parancsokat. A grófnő elbocsátotta őket, mondván:

— Menjenek el kérem, ha szükségem lesz valamire, csengetni fogok.

Ezek távoztával egyedül maradt a sebesülttel.

Egészen közel ment az ágyhoz, és hogy jobban nézhesse, mindkét kezét a párna alá csusztatá, melyen a drága, szeretett fej feküdt. Azután hozzáhajolt annyira, hogy lehelete érintette az arczát, és suttogva kérdé:

— Magad vetetted magadat a kocszi elé?

Bertin erőltetett mosolylyal felelé:

— Nem, az vetette magát reám.

— Nem igaz, te tetted.

— Nem, biztosítlak, hogy az tette.

Pár pillanatnyi esend után, olyan pillanatok után, a melyekben a lélek a tekintetben nyilvánul, a grófnő suttogá :

— Oh! édes, drága Olivierem! Ha meggondolom, hogy el hagytalak menni, hogy nem tartottalak magamnál!

Bertin meggyőződéssel felelé :

— Ez előbb-utóbb bekövetkezett volna.

Még mindig egymásra néztek és iparkodtak egymás legtitkosabb gondolatait is felfedezni. Olivier folytatá :

— Nem hiszem, hogy kilábolok ebből. Nagyon szenvedek.

— Nagyon szenvedsz édesem

— Nagyon!

A grófnő még jobban lehajolt hozzá és lassu, könnyü, gyengéd, leheletszerű esőkokkal halmozta előbb a homlokát, azután szemeit és mindkét arczát. Ez sokáig tartott, nagyon sokáig. A beteg engedte magára hullatni a szeretet és gyengédség emez édes esőjét, a mely látszólag könnyebbülést idézett elő nála és felfrissítette, mert a fájdalomtól eltorzult arcza kevésbé rángatódzott, mint az imént. Azután mondá :

— Anny?

A grófnő félbeszakította esőkjait, hogy meghallgassa.

— Mi kell édesem?

— Kell, hogy egy ígéretet tégy nekem.

— Mindent megigérek, a mit akarsz.

— Igérd meg, hogy, ha nem halok meg a reggel előtt, ide hozod Annettet egyszer, csak egyetlen egyszer! Nagyon szeretném őt látni, mielőtt meghalnék. . . . Gondold meg . . . hogy . . . holnap ilyenkor . . . talán már örökre . . . behunytam szemeimet . . . és hogy . . . soha többé nem foglak látni . . . sem téged . . . sem őt . . .

A grófnő szive majd megszakadt és közbevágott:

— Oh! hallgass . . . hallgass . . . igen, igen. ígérem, elhozom.

— Esküszöl reá?

— Esküszöm, édes kedvesem. . . Hanem kérlek, hallgass, ne beszél. Borzasztóan kinzasz vele . . . hallgass!

Hirtelen rettenetes görcsroham fogta el a beteget, a melynek elmullával mondá:

— Csak néhány perczünk van arra, hogy együtt lehessünk, ne veszítsünk tehát belőle egy pillanatot sem, hanem használjuk fel arra, hogy elbucsuzzunk. Anyira szerettelek. . . .

A grófnő mélyen felsóhajtva mondá:

— Hát én, mennyire szerettelek én mindig!

Olivier folytatá:

— Csak általad voltam boldog. Csak az utoisó napok voltak kemények. . . . De nem a te hibád. . . . Ah! szegény Annyam, . . . milyen szomorú némelykor az élet . . . és mégis, milyen nehéz meghalni! . . .

— Hallgass Olivier! . . . Könyörgöm hallgass! . . .

De a festő folytatá :

— Ah! a ki kigondolta ezt az életet és a ki megteremtette az embereket, vak volt, vagy nagyon rossz. . . .

— Olivier, esedezem . . . ha valaha szeretted, hallgass . . . ne beszélj így.

Olivier a feléje hajlott barátnőjére nézett, a ki olyan halvány volt, mint a haldokló és elhallgatott.

Ekkor a grófnő leült a fauteuilbe és a betegnek a takarón nyugvó kezét megragadva, mondá :

— Most megtiltom, hogy beszélj. Ne is moccanj és gondoldj reám úgy, a mint én gondolok te reád.

Újra egymásra néztek, mozdulatlanul, forró kezeik érintése által egymáshoz kapcsolva. A grófnő hebe-korba megszorongatta azt a lázas kezét, a melyet tartott, és Bertin ezt azzal viszonzta, hogy ujjaival küssé megmozgatta. Minden egyes szorítás jelentett valamit, felidézett egy-egy részletet a múltból, megbolygatta emlékezetükben szerelmük tespedő emlékeit. Mindegyikben volt egy-egy titkos kérdés egy-egy titokzatos felelet, csupa szomorú kérdés, és szomorú felelet, melynek mindegyike a régi szerelemre vonatkozott és emlékeztetett.

A halálküzdelem eme légyottján, a mely talán az utolsó leendő, szellemük felidézte szenvedélyüknek sok évi történetét; a szobában misem hallatszott más, mint a kandallótűz pattogása.

Egyszerre Bertin, mintha álomból ébredt volna fel, elrémülve mondá :

— Leveleid !

— Mit akarsz velük ?

— Meghalhattam volna a nélkül, hogy azokat megsemmisitettem volna.

— Eh ! törődöm is én velük. Hadd találják meg és hadd olvassák, nem bánom.

— De én nem akarom. Kelj fel Anny. Nyisd ki az íróasztalom alsó fiókját, mindannyi abban van eltéve. Vedd ki és égesd el.

A grófnő nem mozdult és makacsul ülve maradt, mintha valami gyávaságot parancsoltak volna reá.

— Anny, könyörgöm, tedd meg, folytatá Olivier. Ha nem teszed meg, fájdalmat okozol nekem, bosszantasz, örültté teszesz. Gondold meg, kinek a kezei közé juthatnának, talán valami ügyvédnek, vagy inasnak. . . . De sőt férjed kezeibe is! . . . Nem akarom. . . .

A grófnő még mindig habozva felkelt és ismétlé :

— Nem, ez kemény, nagyon kegyetlen feladat. Nekem úgy tetszik, mintha rámparancsolnád, hogy égessem el sziveinket.

A festő a félelemtől eltorzult arczczal könnyörgött.

A grófnő látván ezt a szenvedést, rászánta magát és az íróasztalhoz ment. Kinyitván a fiókot,

tele s tele találta egymásra halmozott levélsomagokkal; minden boritékon felismerte a kétsoru czimzést, a mit annyiszor irt volt. Ezt a két sort . . . a férfi és az utca nevét oly jól ismerte, mint saját nevét, oly jól, mint ismeri ember azt a pár szót, a mely élete boldogságát és összes reményeit magában foglalja. Nézte, sokáig nézte az apró négyszögletes tárgyakat, a melyek magukban foglalták mindazt, a mit szerelméről mondani tudott, mindazt, a mit kiszakíthatott önmagából, hogy egy kis tentával fehér papírra vetve, neki adhassa.

A beteg nagy erőmegfeszítéssel megfordította fejét a párnán, hogy láthassa őt és még egyszer mondá :

— Égesd él, hamar.

A grófnő két maroknyit vett elő a levelekből s pár másodperczig kezében tartotta. Végtelen nehéznek, fájdalmasnak, élőnek és halottnak tetszett neki ez a csomag, mely annyi különféle bevégzett, édes, átélvezett és álmodott dolgot tartalmazott. A lelkének lelkét, szivének szivét, szerető lényének egész lényegét tartotta most kezében; és eszébe jutott, milyen eszelősséggel firkálta azok egynemelyikét, mennyi lelkesültséggel, ittasultsággal és imádattal viseltetett a czimzett iránt, és miként ludta ezt szavakba önteni.

Olivier ismétlé :

— Égesd el, égesd el Anny!

A grófnő mindkét kezével, egy mozdulattal, egy-

szerre hajtotta be a kandallóba a két levélesomagot, a melyek szétszóródtak, a midőn az égő fára estek. Azután más, más csomagokat markolt össze és gyors egymásutánban pontosan hajlott le és fel, hogy minél előbb véget vessen ennek a borzasztó munkának.

Mikor a kályha megtelt és a fiók kiürült, a grófnő állva maradt és nézte, miként nyaldossa a láng a levelekből készült hegyet. A terjedő tűz előbb a boritékszálon szaladt végig, megrongálta a sarkokat, kirojtozta a széleket, majd kialudt, majd újra kigyuladt és tovább terjedt. A fehér pyramis körül egyszerre élénk, fényes tűzkarika képződött, a mely fényes világossággal töltötte meg a szobát; és ez a fényes világosság, a mely megvilágította ezt az álló nőt és azt a fekvő férfit, ez volt égő szerelmük s ez volt szerelmük, a mely hamuvá változott.

A grófnő hátrafordult és a láng ragyogó fényében megpillantotta barátját, a ki az ágy szélére támaszkodva, tévedező tekintettel követi mozdulatait.

— Készen vagy mindennel? kérdé halkán.

— Igen, mindennel.

Mielőtt azonban a grófnő egészen elfordult volna a tüztől, még egy utolsó pillantást vetett erre a pusztulásra, és a félig megsemmisült papirrakáson, a mely összezsugorodott és megfeketedett, valami vöröset látott folyni. Vérhez hasonlított ez, a mely

a levelek szivéből látszott jönni és lassan gördült a láng felé, biborszínü nyomot hagyva maga után.

A grófnő lelkét ennek láttára határtalan iszonyat fogta el és úgy visszatántorgott, mintha gyilkolni látott volna valakit, azután csakhamar világos lett előtte, hogy a leveleken a viaszpecsét olvadt el.

Ekkor a sebesülthöz fordult, gyengéden felemelte fejét és óvatosan a párna közepére fektette. De ezzel a beteg mégis mozgott és ennek következtében fájdalmai nagyobbodtak. Nehezen lihegett, az arcát kegyetlen fájdalmak torzították el és nem látszott tudomással bírni arról, hogy barátnője mellette van.

A grófnő várt, hogy a beteg kissé csillapodjék és kinyissa makacsul behunyt szemeit, hogy még pár szót szólhasson vele.

Végre kérde :

— Nagyon szenvedsz ?

A beteg nem felelt.

A grófnő lehajolt hozzá és ujjával megérintette homlokát, hogy így kényszerítse a nézésre. A beteg valóban ki is nyitotta szemeit, de azok révedezők, őrzöngők voltak.

A grófnő rémülten ismétlé :

— Szivedsz . . . Olivier ? Felelj nekem ! Akarod, hogy segítséget hívjak ? . . . Eröltesd meg magad, mondj valamit, szólj ! . . .

A grófnő hallani vélte, hogy a beteg mormolja :

— Hozd el őt, megesküdtél, hogy elhozod . . .

Azután hánykolódni kezdett, a testét görcs huzta össze, az arca rángatózott és eltorzult.

A grófnő ismétlé :

— Olivier, istenem! Olivier, mi bajod? Akarod, hogy hívjak segítséget?

Ez egyszer meghallotta a beteg, mert felelelé :

— Nem . . . semmi, semmi.

Valóban úgy látszott, mintha megkönnyebbült volna, mintha kevesebbet szenvedne és visszaesett volna egy nemébe az álomszerű tompaságnak. Remélve, hogy most végre kissé aludni fog, a grófnő odaült melléje, megfogta kezét és várt. A beteg nem mozdult, az álla a mellére esett, szája nyitva maradt és rövid lélekezete a torkát reszelte. Csak az ujjai mozogtak időnként önkénytelenül és görcsösen, a mi a grófnőt annyira kihozta sodrából, hogy fájdalmában szinte feljajdult. Ezek nem voltak többé azok az öntudatos, gyengéd kézszorítások, a melyek a szívek bánatát a fáradt ajkak helyett tolmácsolták, hanem csillapíthatatlan görcsök, a melyek a testi kinokat elárulták.

A grófnő félni kezdett, rettenetes iszonyat vett erőt rajta és örületes vágya támadt, futni, kiáltani, csengetni; de nem mert megmozdulni, hogy ne zavarja barátja nyugalját.

A falakon keresztül távoli kocsizaj ütötte meg fülét; hallgatódzott, vajon a kocsi nem áll-e meg a kapu előtt, s nem jön-e a férje, hogy meg-

szabadítsa és kiragadj a kísérteties tété a tétéből.

A mint a kezét az Olivier kezéből kiszabadítani iparkodott, az utóbbi nehéz sóhaj kíséretében megszorította. Ekkor a grófnő feltette magában, hogy várni fog, nehogy háborgassa.

A kandallóban a tűz haldoklott a levelek fekete hamuja alatt; a két gyertya kialudt; egy butor-darab ropogott.

Az egész házban mély csend uralkodott, minden kihaltnak látszott, csak a lépcsőházban álló flamand óra, a mely pontosan ütötte az órát és a negyedeket, énekelte meg az idő mulandóságát.

A grófnő mozdulatlanul ült, de a lelkében tanyát ütött türhellen félelem mindinkább fokozódott. Lidércz-nyomás kinozta; iszonyatos gondolatok zavarták eszét; és érezni kezdte, hogy Olivier ujjai hidegülni kezdenek az övéi közt. Igaz lehet ez? Nem, bizonyára nem! De hát honnan jött az az érzése, hogy az érintése megmagyarázhatatlan hideg, fagyasztó? A rémülettől eszeveszetten felugrott, hogy jobban lássa barátja arcát. — Ez meg volt merevedve, élettelen, érzéketlen minden földi baj iránt, az örökkévaló feledés hirtelen megszabadítá minden szenvedéstől.

(Vége.)